

Överste Oscar Malmborg och det amerikanska inbördeskriget

Överste Oscar Malmberg och det amerikanska inbördeskriget

Åke Sandström

Gotland University Press 17

Författare:	Åke Sandström
Ansvarig utgivare:	Gotland University Press 2012
Adress:	Högskolan på Gotland 62156 Visby
Webb: www.hgo.se	Tel: 0498-29 99 00
ISSN: 1653-7424	ISBN: 978-91-86343-13-2
Omslagsfoto:	Landsarkivet i Visby, Porträttsamlingen: Oscar Malmberg
Layout:	Lena Wikström

Innehåll

<i>Förord</i>	7
<i>Inledning</i>	11
Tidigare forskning.....	13
Källmaterialet.....	16
Bakgrunden till det amerikanska inbördeskriget	19
<i>Malmborgs barndom och ungdomsår</i>	24
<i>Från Visby till Chicago</i>	35
Garnisonstjänst i det mexikanska kriget	35
Järnvägsman och emigrantvärvare.....	39
Tillbaka till armén.....	50
<i>55:e Illinois infanteriregimente</i>	54
David Stuart	54
Regementet sätts upp.....	58
På väg mot kriget	65
<i>Slaget vid Shiloh</i>	80
Slagfältet	81
Uppmarschen från Corinth.....	85
Striderna på Grants vänstra flygel.....	87
Lick Creek och ravinen.....	91
Pittsburg Landing.....	107
Andra dagens strider och eftermälet	111
Erövringen av Corinth	121
<i>Vicksburg, västerns Gibraltar</i>	125
Uppehållet i Memphis.....	125
Första landoffensiven mot Vicksburg.....	137
Fälttåg och belägring.....	152
Camp Sherman.....	177
<i>Chattanooga-kampanjen</i>	182
<i>Nyrekrytering i Chicago och vintervila i Alabama</i>	197
<i>Mot Atlanta och vidare</i>	220
Malmborgs sista tid i krigstjänst	220
55:e Illinois utan Malmborg.....	229
<i>Slutet på en strid, början på en annan</i>	233
Malmborgs begäran om pension 1868.....	236
Tillbaka till Gotland	245
<i>Vem var Oscar Malmborg?</i>	255
<i>Källor och litteratur</i>	261

Förord

Ett tvåårigt intensivt arbete med Oscar Malmborg närmar sig nu slutet. Under resans gång har jag haft anledning att känna tacksamhet mot många som på olika sätt hjälpt mig med detta arbete. Först vill jag tacka min arbetsgivare, Högskolan på Gotland och särskilt rektor Jörgen Tholin, som beviljat nödvändiga resurser och ledighet för min forskning. Almedalsbiblioteket i Visby med personal har varit mycket hjälpsamma med mina många och ofta krångliga fjärrlån och förslag till inköp av böcker – ett särskilt tack till Leif Hagberg som varit särskilt utsatt för mina önskemål. Lena Wikström, redaktionssekreterare på Gotland University Press, har slitit med layout, bildmaterial och andra praktiska uppgifter i samband med produktionen av boken: Tack Lena!

I USA har jag genomgående mötts av landets sedvanliga gästfrihet och hjälpsamhet i samband med mina många besök i arkiv, bibliotek och slagfältsparker. Förvånad kunde jag efter hemkomsten konstatera att jag hade hunnit med betydligt mer än planerat, vilket inte hör till vanligheten i forskningssammanhang. Jag vill särskilt tacka Karin Moen Abercrombie, Executive Director på Swedish American Museum i Chicago och Anne Jenner, Director of Archives and Special Collections & Library, North Park University, Chicago. Moen Abercrombie och Jenner hjälpte mig att snabbt få en realistisk överblick över hur få spår som idag är bevarade efter Oscar Malmborg i Chicago och Illinois. Utan den insikten hade jag ägnat mycket tid åt det som på engelska brukar kallas "wild goose chase" i jakten på källmaterial. På Illinois State Archives i Springfield behövde jag dock inte leta alls därför att jag redan inom några minuter efter min ankomst disponerade hela arkivet efter Oscar Malmborgs 55th Illinois Volunteer Infantry Regiment, för vilket jag särskilt vill tacka Archival Program Administrator John Reinhardt med personal.

National Archives och Library of Congress i Washington är inte bara förnämliga forskningsinstitutioner i imponerande byggnader utan är också – bakom de rigorösa säkerhetskontrollerna – utrustade med en kunnig och serviceinriktad personal, som tycks vilja göra allt för att underlätta för forskaren. Jag vill särskilt tacka de många arkivarier, historiker och bibliotekarier – ingen nämnd och ingen glömd – som på kongressbibliotekets handskriftsavdelning till och med tånjde lite på reglerna så att jag fick läsa William Tecumseh Shermans mikrofilmade korrespondens i original, vilket sparade mig mycket tid och besvär.

På det trivsamma Krigsarkivet på Banérgatan i Stockholm har jag anledning att tacka personalen, arkivarier såväl som vaktmästare och personal i forskarexpeditionen, för allt tillmötesgående, inte minst för att jag gavs

möjligheten att bedriva min jakt på Oscar Malmborg på plats i magasinet i Frihamnen, vilket sparade mig mycket tid och möda. Antikvarie Lena Ideström på Gotlands Museum har bjudit på visningar i samlingarna av de många bevarade föremålen efter Oscar Malmborg, för vilket jag härmed framför mitt varma tack. Ett tack också till personalen på Landsarkivet i Visby, bland annat för hjälp med så udda önskemål som demontering av gamla fotografier för att jag skulle få läsa vad som var skrivet på bildernas baksida.

Manuset har lästs och värdefulla påpekanden har lämnats av min hustru, Erika Sandström, min dotter Agnes Sandström och min kollega och vän Lennart Runesson. Tack till er alla tre. Ett tack också till Högre seminariet på Högskolan på Gotland som läst delar av manuset och lämnat värdefulla synpunkter. Detsamma gäller professor Kenneth Lockridge. Alla eventuella fel och brister faller naturligtvis på mig själv.

Boken tillägnar jag mina döttrar Agnes, Edith och Ellen.

Visby i april 2012

Åke Sandström

Till Agnes, Edith och Ellen

Inledning

Vad måste man uträtta under ett liv för att någon ska skriva en biografi om det? När det gäller kungar, generaler, upptäcktsresanden och på senare tid även skådespelare och idrottsmän är frågan inte särskilt svår att besvara. Dessa kategorier har i regel påverkat så pass många människors liv, varit beundrade eller hatade av så många, att det finns ett allmänintresse för deras levnadsteckningar. Under de senare decennierna har även mindre bemärkta personer kunnat uppmärksammas på detta sätt genom ett uppväckt intresse för vardagshistoria. I Sverige var det kanhända Sven Lindqvist som i sin *Gräv där du står!* visade att också vanliga människors vardag med problem av helt annan natur än finanspolitik eller förflyttning av divisioner över fiendeland kunde vara av intresse.¹

Oscar Malmborg var långt ifrån unik vare sig som stridande svensk eller ens gotlänning i det amerikanska inbördeskriget. Hans insatser som emigrantvärvare för ett amerikanskt järnvägsbolag var heller inte unika, även om han var bland de första på området. Hans erfarenheter, särskilt från kriget, var dock sådana att de formar en intressant historia eller om man vill, en god berättelse. Men det är heller inte detta som fick mig att ta beslutet att ägna två år till att studera Malmborg. Det var snarare upptäckten att det finns minst två berättelser om honom som sinsemellan var oförenliga eller i varje fall svårförenliga. Den ena berättelsen är den om krigshjälten Malmborg, främst framställd av Malmborg själv i sin *Tjensteförteckning*, en kortfattad biografi över hans tid som befäl i unionsarmén, utgiven på såväl engelska som svenska några år efter krigsslutet.² Den andra berättelsen om honom är den som framställdes av officerare och manskap i det regemente som han förde befäl över under större delen av kriget. Där möter en betydligt mörkare sida, men lika tendentiös, som den krigshjälte som Malmborg själv beskriver. En tredje berättelse, vars vaga konturer endast kommer att kunna skissas upp är den om den fattige och ensamme pojke som försöker att finna sig tillrätta i en främmande storstad efter det att fadern dött. Denna berättelse har ingen talat om, inte ens Malmborg själv.

Kanske ska den föreliggande boken ses som en fjärde berättelse om Malmborg, en där ambitionen har varit att granska källorna med de källkritiska verktyg som står till en historikers förfogande för att på så sätt försöka filtrera bort de tendenser i de tidigare berättelserna som

1 Lindqvist, Sven, *Gräv där du står: hur man utforskar ett jobb*, Stockholm, 1978.

2 Malmborg, Oscar, *Tjensteförteckning*, Nya världens tr., Chicago, 1871; Malmborg, Oscar, *Military History of Oscar Malmborg*, utan år och tryckort. Den svenska versionen är en översättning av den engelska. Den ursprungliga engelska versionen är tillkommen tidigast maj 1865 och senast maj 1869, sannolikt 1868.

såväl Malmborg själv som hans vänner och fiender bidragit till. Den tyske 1800-talshistorikern Leopold von Ranke hade som ideal att historieskrivningen skulle eftersträva att återskapa *wie es eigentlich gewesen*, hur det egentligen var. Få historiker av facket anser detta vara en möjlig eller ens önskvärd uppgift eftersom historien "var" på så många olika sätt beroende på olika tolkningar och valda förklaringsnivåer. Inte desto mindre kanske det går att beskriva mina ambitioner med denna bok med hjälp av gamle Ranke: jag gör inte anspråk på att tala om hur det egentligen var, men menar att jag med denna undersökning i flera avseenden kommer Rankes ideal närmare än tidigare beskrivningar av Malmborg.

En biografi förutsätter att en författare behandlar den utvalda personens liv från vaggan till graven. Hur detta i praktiken genomförs kan variera i det oändliga, från ambitionen att försöka förmedla källornas alla detaljer till enstaka nedslag i den skildrade personens liv. En biografi kan ta fasta på studieobjektets själsliv eller lägga tonvikten på samhällsutvecklingens betydelse för personens handlingar och erfarenheter. Denna undersökning är uppbyggd som en klassisk, kronologiskt ordnad biografi. Jag har följt Malmborg från vaggan till graven, men inte med samma detaljgranskande blick under hela hans levnad. Tyngdpunkten har lagts på Malmborgs tjänstgöringstid i det amerikanska inbördeskriget. Det finns flera skäl för detta val: Malmborgs barn- och ungdomstid är svåråtkomlig, dels därför att få relevanta källor är bevarade, dels därför att Malmborg själv av olika skäl inte var intresserad av att nämna särskilt mycket om denna tid. Hans tid som underofficer och menig i den svenska armén och i USA:s reguljära armé under mexikanska kriget skulle kunna utvecklas mer än vad jag nu gjort, men det var av allt att döma händelsefattiga perioder i hans liv, som inte skulle tillföra mycket till skildringen. Vid sidan av Malmborgs tid som officer i unionsarmén under inbördeskriget är det framför allt hans tid som emigrantvärvare för ett Illinoisbaserat järnvägsbolag som är av större intresse. Denna verksamhet har redan uppmärksamats av tidigare forskare, men utan tvivel skulle det finnas utrymme för en ny studie av Malmborgs och andra emigrantvärvares resor på den svenska och norska landsbygden under 1850- och 60-talen, dvs några årtionden innan emigrationen tog fart på allvar. Emigrantvärvaren Malmborg är dock inte bara skildrad av tidigare forskning – den bild av honom som framställts har heller inte de egenheter som beskrivits ovan med flera oförenliga berättelser.

Nackdelen med en kronologiskt disponerad biografi ur vetenskaplig synvinkel är risken att den blir allt för mycket styrd av källorna. I Malmborgs fall är denna risk särskilt stor eftersom källmaterialet är begränsat och många av källorna blir svåränvända då de granskas källkritiskt. Mina första utkast till

denna bok var därför tematiska; Malmborg som ledare, Malmborg som invandrare, som järnvägsman, som emigrantvärvare, Malmborg i strid o s v. Det var gott och väl ända till jag märkte att denna konstruktion hade en förödande konsekvens: den tog död på en bra historia. För Malmborgs liv är en riktigt tacksam historia ur ett berättarperspektiv. Inte så att det är en lycklig historia, långt därifrån, men med undantag för eldiga kärleksaffärer ryms här allt; äventyr, mod, svek och mänskliga tragedier, allt inpackat i miljöer som fortfarande nämns i de svenska läroböckerna i historia, som Shiloh, Vicksburg och Atlanta. Dessa och andra händelser får i kronologisk ordning alltså bilda stommen i skildringen, och bilden av Malmborg tillåts växa fram under undersökningens gång. Den som vill läsa boken som en god berättelse är alltså välkommen att göra det.

Ett mer övergripande syfte är att med Malmborgs hjälp presentera det amerikanska inbördeskriget för läsaren. Det amerikanska inbördeskriget var ett synnerligen komplicerat krig på alla nivåer, från de utrikespolitiska manövrerna på båda sidor till de krav som ställdes på hemmafronerna i form av mänskliga och materiella uppoffringar. Det utspelade sig dessutom i brytningstiden mellan det gamla agrarsamhället och industrialismen, vilket ger det hela ännu en dimension. Jag har inte för avsikt att ge en uttömmande redogörelse av kriget på alla dess nivåer, men min förhoppning är att ge läsaren en bild av den blodiga uppgörelsen både från ett fältperspektiv och på en mer övergripande nivå. Undersökningen ersätter på intet sätt en översikt över detta mycket komplicerade krig, men med hjälp av de litteraturhänvisningar som lämnas kan läsaren själv om så önskas fördjupa sig i ämnet.

Tidigare forskning

Det finns ingen större biografi över Malmborg, och de kortare texter och artiklar som finns är i stor utsträckning skrivna av honom själv, av hans vänner, ovänner eller släktingar och bygger oftast direkt eller indirekt på ett fåtal källor av problematisk natur. Det som inte är skrivet av några av dessa kategorier författare har istället ofta byggts på de tendentiösa texterna av författare med olika kopplingar till Malmborg. Oscar Malmborg har aldrig betraktats som en särskilt betydelsefull person och det är väl också enligt de flesta rimliga definitioner av begreppet en riktig bedömning av honom. Däremot har – i Sverige – hans erfarenheter från amerikanska inbördeskriget i flera sammanhang uppmärksammats som en spännande och märkvärdig berättelse. Med få undantag har dessa texter byggts på material som varit rena från den mörkare bild av Malmborg som möter i amerikanska källor. De undantag som finns har inte fått någon genomslagskraft. I en artikel i

Svenska Dagbladet beskrev den då nytilträdde chefen för emigrantinstitutet Ulf Beijbom Malmberg utifrån amerikanskt material.³ Redan rubriken visar varifrån Beijbom hämtat upplysningar om Malmberg: "Hatad svensk gav glans åt bankett", där den hatade svensken alltså avsåg Malmberg, som också blir beskriven genom vad som med all säkerhet är ett citat ur en mycket tendentiös regementshistorik skriven ett par årtionden efter kriget, där Malmberg kallas för "den förbannade gamle svensken". Den mörkare bilden av den svenske översten i unionstjänst fick dock inget större genomslag. Ett exempel som illustrerar detta är hur den gotländska lokalpressen i form av *Gotlänningen* fem dagar efter Beijboms artikel skriver om Malmberg under rubriken "Gotländsk krigare kallades 'the brave devil' i Amerika".⁴ Artikelförfattaren hänvisar till Beijboms artikel, skriven med amerikanska tendentiösa källor som underlag, men också till artikeln om Malmberg i det biografiska uppslagsverket *Svenska män och kvinnor*, författad av Carl-Fredric Corin och som uteslutande bygger på det tendentiösa svenska materialet.⁵ Den gotländske artikelförfattaren konstaterar helt riktigt att Beijboms och Corins artiklar inte stämmer överens. I artikeln återges visserligen delar av innehållet från såväl Beijbom som Corin, men artikelrubriken fastslår vilken Malmberg den lokale journalisten föredrar: "Den förbannade gamle svensken", ett begrepp myntat av Malmborgs fiender, får ge plats för "The brave devil", en term som uppfanns av hans vänner eller möjligen av honom själv (se s. 116).

En forskare som haft ambitionen att bygga upp en mer nyanserad bild av Malmberg är Alf Åberg, som i sin *Svenskarna under stjärnbaneret*, ägnar honom några sidor text och där författaren uppenbarligen har tagit del av amerikanska källor. Åbergs svenske överste framställs dock mer som ett offer för intriger och den svenske hjälten blir till sist det bestående intrycket av Malmberg.⁶ Beijbom och Åberg hör till de få undantagen från den svenska versionen av Malmberg som en okomplicerad krigshjälte. I USA är det svårt att tala om någon bild av Malmberg alls eftersom han där tenderar att försvinna bland de tusentals överstar som befolkar monument, traditioner och historiska undersökningar med kopplingar till inbördeskriget. Inte ens bland de mest hängivna inbördeskrigsfantaster – och de är många – är kännedomen om Malmberg särskilt spridd. Men då han möter i monografier över olika slag och kampanjer är det i den mörkare form som egentligen bara Beijbom helt kort visat upp för den svenska publiken. Vi kommer att återkomma till denna tudelade bild av Malmberg i undersökningen, men

3 Svenska Dagbladet, 22/1 1965.

4 *Gotlänningen*, 27/1 1965.

5 Corin, Carl-Fredrik, "Oscar Malmberg", *Svenska män och kvinnor*, band 5, Stockholm 1942–55, s. 206.

6 Åberg, Alf, *Svenskarna under stjärnbaneret: insatser under nordamerikanska inbördeskriget 1861–1865*, Natur och kultur, Stockholm, 1994, s. 35–38.

sammanfattningsvis kan alltså konstateras att vi i historieskrivningen har att göra med en hjälte och en despot i en och samma person beroende på vilken sida av Atlanten vi befinner oss.

Litteraturen kring inbördeskriget är fullkomligt gigantisk och svåröverskådlig. Intresset för *The Civil War* är mycket stort i USA, vilket innebär att det finns en stor marknad för nya undersökningar. Det verkar inte spela någon roll om det redan finns ett eller flera portalverk kring ett slag eller en kampanj, det förefaller som att det alltid finns plats för fler. Åtskilliga av dessa håller förvisso hög kvalitet medan andra mer verkar handla om att ge författarna en säker inkomstkälla. Det har ofta varit svårt att hitta de mest tillförlitliga och användbara verken för de olika delarna i de militära kampanjer som Malmberg deltog i, och för konnässörer av kriget finns det säkerligen anledning att ibland berättigt rynka pannan inför mina litteraturval. Både när det gäller Malmberg själv och det krig han deltog i kommer det under undersökningens gång att finnas anledning att återkomma med kommentarer om den tidigare forskningen.

Det finns flera goda översikter över inbördeskriget. Ett stort problem som författare med avsikt att skapa en begriplig bild av kriget har att brottas med är dess komplexitet. Enkelt uttryckt kan det sägas att det är svårt att på ett begränsat utrymme göra krigets olika delar begripliga. De hängivna entusiasternas favoritöversikt är kanske framför andra en författare som inte lät sig besväras av utrymmesbrist, Shelby Foote och hans nära tre tusen sidor stora arbete om kriget.⁷ För den som vill ha en mer koncentrerad framställning med ambition att täcka det mesta av krigets aspekter utan att förlora allt för mycket i detaljskärpa kan den brittiske militärhistorikern John Keegans arbete varmt rekommenderas.⁸ Min personliga favorit bland översiktsverken är det välskrivna och insiktsfulla arbetet av pulitzerprisvinnaren Bruce Catton, skriven till hundraårsminnet av kriget, men som sedan dess utkommit i flera olika upplagor.⁹ I stil påminner Catton om vår svenske Jolo, särskilt i dennes skildringar av första världskriget, men bättre beläst och med större analytisk skärpa. Få kan som Catton med några få meningar fånga in essensen av komplicerade skeenden. Historiska framställningar om kriget har producerats i stor omfattning redan sedan tiden före Lees kapitulation vid Appomattox i april 1865, och flera av dessa förtjänar fortfarande sina läsare. Bland dessa äldre verk skulle jag särskilt vilja framhålla Harry Hansens än idag läsvärda skildring av kriget och dess

7 Foote, Shelby, *The Civil War: A Narrative*. New York, Random House, 1958–1974.

8 Keegan, John, *The American Civil War: a military history*, Vintage, London, 2010.

9 Catton, Bruce *The Civil War; with an introduction by James M. McPherson*, 1st Mariner Books ed. Boston, Houghton Mifflin Co., 2005.

bakgrund.¹⁰ Av svenska författare är det tunnsått med översikter över kriget. Ett undantag är dock Göran Rystads *Den bittra fejden* som på ett begränsat utrymme förmår att inte bara introducera inbördeskriget för en svensk läsekrets utan också lyckas förmedla en hel del av stämningarna från kriget.¹¹ En populärhistorisk skildring i flera volymer är då detta skrivs 2011 under utgivning.¹²

Källmaterialet

Här kommer endast en översikt över det använda källmaterialet att ges. En närmare presentation av det kommer av praktiska skäl att göras löpande under undersökningens gång.

För Malmborgs tidiga år har framför allt folkbokföringsmaterial och liknande källor använts, främst från Visby landsarkiv och Stockholms stadsarkiv. Från hans tid i den svenska armén har rullor och annat material ur Krigsarkivet i Stockholm kommit till användning. Något samlat arkiv med efterlämnade personliga handlingar finns inte längre bevarat. Ett personarkiv har funnits men förkommit. Så sent som på det tidiga 1990-talet fanns ett flertal handlingar i Oscar Malmborgs personarkiv på Landsarkivet i Visby. Av detta återstår idag endast en sk "vänbok", d v s en slags personlig gästbok där Malmborg själv men främst hans vänner skrev in små hälsningar och verser samt ett fotoalbum. Jag har utan framgång försökt att få fram övriga handlingar, men de är alltså tillsvidare försvunna. Till en del har det gått att använda brottstycken ur det förlorade arkivet genom tidigare forskares arbete och med hjälp av en kopia av förteckningen och några enstaka kopierade handlingar i Gotlands museums arkiv. Förlusten av personarkivet är beklagligt, men även om innehållet i det – så långt det låter sig rekonstrueras – hade tillfört undersökning en del värdefullt material så hade det förmodligen inte på något avgörande sätt förändrat dess innehåll. Först den dag arkivet återfinns kommer dock detta att låta sig avgöras säkert. Någon dagbok eller samlat brevarkiv fanns såvitt det låter sig avgöras inte i det försvunna personarkivet. Malmborg var en flitig brevskrivare, men han arkiverade av allt att döma inte systematiskt kopior, koncept eller sammanfattningar av utgående brev, och endast ett fåtal mottagna brev fanns bevarade i det förlorade personarkivet. En del av Malmborgs korrespondens finns tryckt i olika former och sammanhang, men det mesta av hans korrespondens är det inte. En hel del brev finns bevarade i form av publicerade artiklar i

10 Hansen, Harry, *The Civil War: A History*, Signet Classics, New York 2002.

11 Rystad, Göran, *Den bittra fejden: nordamerikanska inbördeskriget 1861–1865*, [Ny, omarb. och utvidgad utg.], Historiska media, Lund, 2000.

12 SMB (svenskt militärhistoriskt bibliotek) utger bokserien *Amerikanska inbördeskriget* i fem delar.

olika svenska tidningar, men dessa är ofta – men inte alltid – opersonliga skildringar av livet i fält. Ett antal värdefulla brev från Malmborg till släktingar och vänner finns bevarade i mottagarnas brevarkiv.

I *State Archives* i Springfield, Illinois, finns det välbevarade regementsarkivet från Malmborgs 55:e Illinois infanterivolontärregemente som har varit till mycket stor nytta för förståelsen av de dramatiska händelser som utspelade sig i regementet. I *National Archives* i Washington finns bl a Malmborgs personalhandlingar från kriget bevarade, liksom också den dossié som upprättades med anledning av hans pensionsansökan efter kriget. I samma arkivinstitution finns också en del korrespondens och andra handlingar rörande Malmborg i den federala generaladjutantens kontor, som hade hand om militära personalärenden.

I *Library of Congress* i Washington är det främst Malmborgs korrespondens efter kriget med sin gamle befälhavare William Tecumseh Sherman som varit av intresse.

Av tryckta källor är den viktigaste utan tvivel den regementshistorik som kamratföreningen ur 55:e Illinois lät utarbeta och trycka på 1880-talet.¹³ För den genre den tillhör håller den en mycket hög kvalitet och författarna visar genomgående en vilja att så korrekt som det låter sig göras rekonstruera regementets dramatiska historia vad gäller de faktiska händelserna. Historiken författades av en kommitté som utsågs av den kamratförening som bildades efter kriget. Boken består egentligen av tre delar författade av lika många personer samt ett appendix med statistik och andra uppgifter om regementet. Som så många andra liknande verk lider den dock bitvis av en svår tendens, och det gäller särskilt skildringarna av Malmborg. I förordet till regementshistoriken berättas att man har lagt ned ett omfattande arbete på källstudier. Man uppger bland annat att man genomfört en omfattande genomgång av generaladjutantens i Illinois arkiv. Generaladjutanten var den person vars kansli hade personalansvar för delstatens militära insatser i fält och dit det mesta av skrivelser och redovisningar ställdes från fältet gällande ärenden som t ex befordringar och förflyttningar. Jag har gått igenom samma arkiv, och jag tror mig ibland ha kunnat följa kommitténs arbete i form av rätt grova understrykningar och bockar i kanten med annilinpenna på brev och rapporter. De är gjorda på ett sätt som avviker från det som verkar ha varit det normala tillvägagångssättet för myndigheterna i såväl Illinois som Washington när det handlade om att markera vad som var essensen i ett brev, nämligen att skriva en kort sammanfattning på kuvertet eller på meddelandets framsida.

13 *The story of the Fifty-fifth regiment Illinois volunteer infantry in the civil war, 1861–1865. By a committee of the regiment, Clinton, Mass. 1887.*

Malmborgs egen skildring av sin tjänstgöring i unionsarmén är också den svårt tendentiös. Hans på engelska och svenska tryckta *Tjensteförteckning* utgör en mycket kortfattad och tillrättalagd bild av hans krigstjänstgöring. En fylligare bild av sina erfarenheter lät han införa i några artikelserier i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* och i gotlandspressen under kriget. Hans övergripande skildringar av kriget är i regel vederhäftiga medan hans egna och regementets beskrivna insatser måste betraktas som starkt tendentiösa.

När det gäller den militära bakgrundsskildringen av Malmborgs erfarenheter från inbördeskriget är det framför allt en källa som varit ovärderlig: *The War of the Rebellion, a compilation of the official records of the Union and Confederate armies*. Det handlar om en gigantisk källutgåva av, som titeln anger, ett generöst urval av de officiella källor, mestadels rapporter och korrespondens, som påbörjades omedelbart efter kriget och fortsatte ett par decennier in på 1900-talet. I de 127 volymerna går det ibland mycket detaljerat att följa krigets utveckling. Naturligtvis är utgåvan behäftad med källkritiska och andra problem: även om materialet är överväldigande så handlar det om ett urval av de handlingar som fanns tillgängliga då utgåvorna producerades. Ibland gör själva mängden av källor återgivna i det stora verket det svårt att skaffa sig en överblick över enskilda händelser. *Official Records*, som det kort brukar benämnas, är digitalt sökbar på olika sätt, men sökfunktionen är inte helt pålitlig så i slutändan handlar det om att manuellt gå igenom de olika rapporterna i de fall undersökningen kräver större precision. Det återgivna officiella materialet i sig är också behäftat med källkritiska problem, framför allt av tendens, vilket betyder att det är mer regel än undantag att producenterna av källmaterialet gärna vill framhäva och överdriva sådant som talar till deras fördel och undertrycka eller helt dölja sådant som talar till deras nackdel.

För förståelsen av enskilda militära operationer har också en hel del korrespondens och dagböcker kommit till användning. I de flesta fall handlar det om tryckta källutgåvor ur det mycket stora utbud som finns på den nordamerikanska bokmarknaden, men också om en del från handskriftsavdelningen på kongressbiblioteket i Washington. Av självbiografier är det främst två som har varit till stor nytta, de av generalerna Ulysses S. Grant och William T. Sherman.¹⁴ Det är en lycklig omständighet att två av de mest lysande självbiografierna från kriget är författade av två höga generaler som Malmborg under lång tid tjänstgjorde under. Även om Malmborg, så när som på ett tillfälle, aldrig nämns vid namn så har det varit till stor hjälp att kunna följa de övergripande tankarna bakom de olika kampanjer som

14 Grant, U. S., *The personal memoirs of U. S. Grant*, (Volumes I and II), Digireads.com Publishing, 2010; Sherman, W. T., *William Tecumseh Sherman, Memoirs*, Penguin Classics, New York 2000.

Malmborg deltog i.¹⁵ Båda dessa memoarer är väl värda att läsa också idag, särskilt Grants, som inte i lika stor utsträckning som Sherman förlorar sig i detaljer som vad varje ångare hette som olika regementen embarkerade. Grant låter heller inte i samma utsträckning som Sherman officiella rapporter ersätta egenförfattad text.

Källäget för kärnan i denna undersökning, d v s Oscar Malmborg, skulle kunna betecknas som besvärligt, men det hör alls inte till ovanligheten för historiker. Problemen hänger dels samman med att så förhållandevis lite material är bevarat dels med att det som är bevarat återfinns på två olika kontinenter. Malmborg var aldrig någon person av stor betydelse i sin samtid. Han tillhörde vad man grovt skulle kunna kalla för medelklassen, även om han genom sin släkt på fädernet hade kopplingar till det svenska samhällets överskikt, liksom han under sin barn- och ungdom hade kopplingar till ekonomiskt svagare grupper i samhället. Han var alltså inte mer än undantagsvis knuten till de kretsar i samhället som har avsatt källmaterial i rikligare mått. De källor som trots allt överlevt fram till vår tid har dock varit tillräckliga för att följa Malmborg i spåren, även om han under kortare perioder försvinner ur sikte.

Bakgrunden till det amerikanska inbördeskriget

Våren 1861 bröt stridigheter ut mellan de stater i amerikanska södern som hade valt att utträda ur unionen och de nordliga staterna.¹⁶ De senare leddes av den nytillträdde presidenten Abraham Lincoln som var fast besluten att förhindra en splittring av unionen. Det krig som följde blev mycket bittert och blodigt. Det brukar framhållas att det tillsammans med Krimkriget hörde till en ny generation krig, som inledde inkorporeringen av den industriella erans landvinningar i krigföringen. Också om man bara räknar in de delar av Nordamerika där kriget rasade som mest intensivt, mellan Mississippidalen och Atlanten, så utkämpades det över enorma landytor och mellan många olika arméer samtidigt. Det monumentala slaget vid Gettysburg, Pennsylvania, och slutfasen av den långvariga belägringen av Vicksburg, Mississippi, skedde samtidigt och på ett avstånd från varandra som hade rymt hela Sverige på längden. Slagen var också talrika och kan räknas i tusental och de flesta slag var i sig som små världar av framryckningar, flankrörelser, reträtter, omgrupperingar, panikartad flykt och perioder av stiltje. Det var ett komplicerat krig och ett krig som det är svårt att få grepp om. Förståelsen av det underlättas heller inte av att ett

15 I Sherman, s. 259 omnämns han som "Malmborg" i en uppräknning av regementena i Shermans femte division i *Army of the Tennessee*.

16 Se "Tidigare forskning" för de översiktsverk som följande avsnitt huvudsakligen bygger på.

dubbelt namnskick rådde och dessvärre fortfarande råder. Bakom de båda krigförande sidorna fanns också ett komplicerat politiskt spel som i mycket styrde utvecklingen på slagfältet, och politiken arbetade inte bara på central nivå utan också i de stater som tillsammans utgjorde unionen respektive konfederationen. På båda sidor, men särskilt på nordsidan, fanns också en känslig opinion med omfattande demokratiska rättigheter som eldades på av en press som arbetade under en pressfrihet som var okänd i de flesta europeiska stater.

Malmberg deltog huvudsakligen i det som brukar kallas för *The western theater of war*, eller den västra krigsskådeplatsen. Under denna tid då stora delar av det som idag är USA var under kolonisering avsåg detta begrepp området mellan Mississippidalen och Appalacherna. De stater som drabbades hårdast av kriget i detta område var Missouri, Kentucky, Tennessee, Mississippi, Alabama och Georgia.

Det är min ambition att samtidigt som vi följer Oscar Malmberg i spåren försöka att teckna en översiktlig bild av kriget. Således kommer utvecklingen också på den andra stora – och för såväl samtid som eftervärld mer kända krigsskådeplatsen, *The eastern theater*, att kortfattat beröras. Vid sidan av dessa båda områden av sammandrabbningar förekom flera andra, som inte bara täckte så gott som hela det nuvarande USA med dess kuster och floder, utan också världshaven. De två mest centrala krigsskådeplatserna var dock utan tvivel den västra och den östra, och av dessa var det den östra som av samtiden tillmättes den största betydelsen och också gavs störst uppmärksamhet. Till detta bidrog förhållandet att de två huvudstäderna Washington och Richmond befanns på dryga femton mils avstånd från varandra i detta område, och att två av de viktigaste aktörerna under kriget, generalerna Robert E. Lee och Ulysses S. Grant förlade sina blodiga sammandrabbningar där.

Men vad drev då de båda sidorna till krig och varför grupperade sig staterna i den unga unionen i två olika läger?

Nordamerika började koloniserars av de europeiska sjömakterna en kort tid efter att detta skett med Mellan- och Sydamerika under 1500-talet. Längre var Nordamerika en tummelplats för åtskilliga europeiska staters koloniala ambitioner; spanjorer, engelsmän, holländare, fransmän sökte alla få fotfäste och ekonomisk vinning ur den nordliga delen av Nya världen. Också svenskarna gjorde ett optimistiskt försök att utan någon högsjöflotta att tala om och i strid med engelska och holländska intressen att etablera en koloni i Delawareflodens mynning omkring 1600-talets mitt, ett försök som dock holländarna efter två decennier satte stopp för. Under 1600- och

1700-talen kom England att allt mer dominera Nordamerika, under motstånd från spanska och franska intressen. Östkustens kolonier började allt mer att anta formen av nya stater, visserligen under ett brittiskt kolonialstyre, men med invånare som med tiden kom att känna sig allt mindre brittiska och allt mer som nordamerikaner i allmänhet och som invånare i de olika kolonierna i synnerhet. Upplevelsen att bindningen till moderlandet i såväl ekonomiskt som politiskt avseende var orättfärdig ledde till den våldsamma frigörelsen från Storbritannien under 1770- och 80-talen. Det var dock ingen självklarhet att de befriade forna kolonierna också efter frihetskriget skulle fortsätta sin tillvaro under en gemensam flagga, för också omedelbart efter kriget fanns slitningar mellan de olika staterna och dess ledande aktörer, med olika uppfattningar om hur fasta bindningarna till unionen skulle vara. Två politiska strömningar fanns redan fast etablerade efter självständigheten: de som hävdade centralmaktens befogenheter och de som stod för *states rights*, d v s de enskilda staternas suveränitet gentemot den federala regeringen. Ur en ideologisk aspekt kan dessa två sidor sägas ha dragit i krig med varandra med inbördeskrigets utbrott 1861. De diametrala meningarna om unionens villkor var inte avgjorda med krigets slut 1865 och kan väl inte heller sägas sakna sina respektive förespråkare i dagens USA.

Ekonomiskt började de norra och södra delarna av Nordamerika glida isär redan under kolonialtiden. I de södra delarna etablerades under 1600-talet en plantageekonomi liknande den i Karibien, d v s stora produktionsenheter med slavarbetare. Slavarna hämtades i stor omfattning från hamnar i Västafrika i den lönsamma triangelhandeln mellan Europa, Afrika och Amerika. Slavarna koncentrerades till de södra staterna – eller kanske rättare – de fria staterna begränsades geografiskt till ett band i norr från Maine i nordost till Illinois i väster. Att slaveriet inte etablerades i de nordliga staterna förklaras av att denna produktionsform inte var lönsam där snarare än av ideologiska eller humanitära betänkligheter. De nordliga staterna befann sig kring 1800-talets mitt i en kraftig industriell expansion och i ungefär samma utvecklingsfas som Tyskland och Frankrike, och i industrierna fungerade slavarbetskraft illa. Det agrara södern byggde stora och skevt fördelade rikedomar kring främst bomullsproduktion under 1800-talets första hälft. Ur ett strikt ekonomiskt perspektiv representerade de miljontals slavarna på plantagerna ett väldigt kapital uppbyggt under lång tid. Det förespråkarna för slavarnas befrielse, abolitionisterna, förespråkade var ur samma ekonomiska synvinkel att med ringa eller ingen kompensation upplösa detta kapital. Det var inte bara den mycket begränsade minoriteten av stora slavägare som inte kände sig övertygade om att detta kunde ske utan att ekonomin och med den hela samhället skulle kollapsa, utan flertalet av den vita befolkningen.

Slavförespråkarna hade ur ett ideologiskt perspektiv inte lätt att tala för sin sak under 1800-talets första hälft med den på bred front avancerande liberalismen som motståndare. Slaveriet hade sedan slutet av 1700-talet varit på tillbakagång i Europa som juridiskt begrepp – i praktiken hade det i alla fall i västra Europa sedan lång tid tillbaka tappat sin praktiska betydelse. 1833 förbjöds också slaveriet i större delen av det väldiga brittiska imperiet genom *The slavery abolition act*. Det fanns alltså en stark opinion mot slaveriet utanför unionens slavstater. Frågan om slaveri eller inte i unionen ställdes på sin spets under 1800-talets första hälft genom USA:s expansion västerut. Skulle de territorier som efterhand förvandlades till stater i unionen tillåtas ha slavar eller inte? Detta blev ett återkommande problem som diskuterades i allt hätskare tonläge och efter allt bredare rågångar mellan slavstater och fria stater. De kompromisser som tvingades fram med olika väst-östliga kartstreck som markerade gränserna mellan slavstater och fria stater lämnade få av de inblandade nöjda.

Slaveriet kom, om än betraktad som en aldrig så viktig sakfråga för den vita sydstatsbon, också att ses som en symbol för sydstaternas rätt till självbestämmande. Slaveriet sågs som en del av en livsstil i södern som hade etablerats under generationer och som var en del av en kultur som man älskade och värnade. Man värjde sig mot att *yankees* tog sig rätten att ha synpunkter på den egna livsstilen, ännu mindre försöka ändra den. De ideologiska verktygen i form av hävdandet av *states rights* fanns färdiga sedan länge och nära till hands. Under 1850-talet blev stämningarna allt bittrare och när de bomullsproducerande staterna insåg att det relativt nya republikanska partiets kandidat Abraham Lincoln skulle vinna presidentposten med tillträde i mars 1861, förklarade de sig fria från unionen genom utträde (*secession*) från december 1860. Lincoln räknades alls inte till de varmaste förespråkarna för slavarnas frigörelse, men i den bittra stämning som rådde var bedömningen bland de styrande i sydstaterna att deras sak var utsiktslös inom en union med en republikansk president. De utträdande staterna förenades i februari 1861 i en konfederation med den Westpoint-utbildade senatoren Jefferson Davis som president. Valet av konfederation istället för union avsåg att markera medlemsstaternas suveränitet inom sammanslutningen, något som dock kom att få begränsad betydelse när kriget tvingade fram en hårdhänt mobilisering av de gemensamma resurserna.

Omedelbart efter formandet av konfederationen var stämningarna på båda sidor den nya gränsen avvaktande. Situationen har liknats vid ett parti poker där båda sidor förväntade sig att syna motspelarens bluff.¹⁷ Södern ville inte tro att nordstaterna var beredda att driva sin sak till väpnad konflikt och

17 Catton, s. 23–24.

man trodde dessutom inte att de, som man menade, veka invånarna i norr förmådde att föra krig. I norr trodde man att saken skulle rinna ut i sanden och i varje fall inte leda till stridshandlingar. Konflikten skulle snart drivas till sin spets utanför Charleston. När South Carolina deklarerade sitt utträde ur unionen drog sig de federala trupperna i staten tillbaka till Fort Sumter vid inloppet till Charlestons hamn. Den nya republiken South Carolina begärde att unionen skulle lämna anläggningen och beslagtogs dessutom federala egendomar i hamnområdet. Begäran avslogs och försök gjordes istället i januari 1861 att förstärka garnisonen och förse den med proviant, vilket dock avvisades med eldgivning från kustbatterier. I gryningen 12 april öppnade batterier på båda sidor inloppet eld mot fortet, en eldgivning som varade i 34 timmar, men som märkligt nog inte krävde några dödsoffer. Fortet evakuerades till slut och Lincoln insåg att förhandlingar inte skulle lösa upproret i söder. USA förfogade endast över en obetydlig stående armé varför Lincoln i ett upprop efterlyste 75 000 frivilliga att inställa sig till krigstjänstgöring i de nittio dagar som antogs vara en rimlig tid för att slå ned upproret. Det skulle visa sig vara en optimistisk bedömning både vad gällde antal soldater som krävdes för uppgiften och den tid kriget skulle ta i anspråk.

Malmborgs barndom och ungdomsår

Oscar Malmborg, eller Frants Oscar Malmborg, som prästen skrev hans namn i samband med dopet, föddes 29 februari 1820 i Rågåkra, Kräklingbo på östra Gotland.¹⁸ Han föddes in i en släkt med militära traditioner på fädernet: hans far Pehr Gustaf Malmborg var sedan 1812 kapten vid Gotlands nationalbeväring, som nyligen hade upprättats efter den kortvariga ryska ockupationen av Gotland 1808. Fadern var född i Finland och hade redan som tolvåring deltagit i Gustav III:s ryska krig 1788–90 och där blivit dekorerad för tapperhet för sina insatser i flottan.¹⁹ Åtskilliga av Oscar Malmborgs anförvanter hade under 1700-talet varit officerare liksom flera av hans samtida släktingar.

I sitt första gifte med Anna Kling hade fadern tre barn som alla dog unga, den som blev äldst och avled sist, 1827, blev endast tjugofyra år.²⁰ Pehr Gustafs andra hustru, Oscars mor, Margaretha Paulina, född Ström, var från en visbyfamilj. Fadern var faktor på ett tryckeri. Giftermålet mellan Oscars mor och far verkar ha skett med viss hast eftersom det första barnet, Fredric, anlände knappt fyra månader efter vigseln 1813.²¹ Två år senare föddes den andre sonen Carl Petter. Bosättningen i Rågåkra i Kräklingbo föranleddes sannolikt av Pehr Gustafs stationering i nationalbeväringen. Modern var 38 år då Oscar föddes och fadern fyra år äldre. När Oscar var sex år gammal 1826 flyttade familjen till Lilla Sojvide gård i Sjonhem socken mitt på Gotland. Anledningen till flytten går inte att utläsa ur källmaterialet, men det ligger åter nära till hands att anta att fadern, som fortfarande står angiven som kapten, hade fått tjänst i ett annat kompani inom nationalbeväringen.²² Av husförhörslängden framgår att fadern avlider 1828 och under den fasta rubriken "Utflytt till" har de båda yngsta bröderna fått noteringen "Stockholm 1829". Den äldsta sonen Fredric stannar ännu något år hos modern, men också han flyttar därefter till Stockholm. Årtalet är ändrat och bläcket har flutit ut, men förmodligen var det 1830 eller 1831 eftersom han för 1830 står antecknad för husförhör och nattvard för sista gången.

Beslutet att sända iväg syskonskaran från hemmet och modern var på intet sätt unikt vid en familjeförsörjares bortgång. Några pensioner eller andra

18 Landsarkivet i Visby (ViLA), Kräklingbo kyrkoarkiv (KKA) 1626- 1999, födelse- och dopbok 1796–1841, A I:1, p. 203.

19 *Svenskt Biografiskt Lexikon* under redaktion av Birgitta Lager Kromnow, band 24, Stockholm 1982–1984, "Malmborg".

20 von Malmborg, Boo, "Släkten Malmborg", *Personhistorisk tidskrift*, Svenska autografsällskapet, Stockholm, 1898-, s. 157–158.

21 von Malmborg, "Släkten Malmborg", s. 157–158.

22 ViLA, Sjonhem kyrkoarkiv (SKA) 1749–1999, husförhörslängder 1812–1828 AI:2; 1828–1852 AI:3.

sociala skyddsnät fanns vid denna tid inte utöver en mycket rudimentär fattigvård. Att de sändes iväg till Stockholm och inte stannade kvar på Gotland kräver dock en förklaring eftersom modern var gotländska och bör ha haft något slags nätverk bland släktingar och vänner att falla tillbaka på. Det var dock på faderns sida och på fastlandet som den mer framgångsrika delen av slakten befanns, bl a farbrodern Otto August Malmberg. Otto August krönte sin militära bana med att bli generallöjtnant och han adlades dessutom 1842.²³

Oscar Malmborgs farbror, generallöjtnant Otto August Malmberg var faderns yngste bror. Delar av de båda officerarnas korrespondens under kriget finns bevarad på Nordiska museets arkiv i Stockholm.

Landsarkivet i Visby, fotosamlingen, Plla:12.

23 *Svenskt Biografiskt Lexikon, "Malmberg".*

Efter 1809 hade dock adelsutnämningar begränsats till att gälla den adlade själv och inte hela släkten, varför Oscar tillsammans med de flesta andra i släkten Malmborg förblev ofrälse. Med denne farbror skulle Oscar korrespondera från fältet i inbördeskriget och några brev från Oscar har blivit bevarade av denna korrespondens. I Stockholm fanns också ett flertal militära förband förlagda, vilket öppnade möjligheter till helt andra militära karriärvägar än de som stod till buds på Gotland om avsikten var att sönerna skulle följa faderns och hans släkts militära traditioner. En bedömning av sönernas bättre möjligheter i huvudstaden än på Gotland bör rimligtvis ha legat bakom beslutet att sända iväg alla tre sönerna från ön.

Den nioåriga Oscar försvinner ur sikte under några år efter det att han och den fjortonåriga Carl Petter skickats iväg till huvudstaden. Stockholm är under 1800-talets första hälft inne i en av de kraftigaste tillväxtfaserna i stadens historia. Sedan 1600-talets andra hälft hade stadens befolkning hållit sig omkring 60 000 invånare, men från 1810 ökade antalet invånare till 93 000 1850.²⁴ Bostadssituationen för den växande befolkningen var svår och trångboddheten och den sociala misären stor. Mantals- och husförhörslängder vittnar om överfulla hus med stora barnfamiljer som samsades om utrymmet med talrika inneboende. En mer levande bild av situationen ges i skönlitterär form av Per Anders Fogelströms många böcker om livet i Stockholm bland de trångbodda och fattiga hamnarbetarna, sotarna, sillsaltarna och pigorna med familjer. Det är till denna stad som den lille Oscar anländer nio år gammal.

Det är inte en helt lätt uppgift att i det bevarade källmaterialet hitta ett litet barn i en stad myllrande av folk med "utflyttad till Stockholm 1829" som enda ledtråd. Teoretiskt sett ska han finnas med i det bevarade mantalsmaterialet och i kyrkomaterialet, men i praktiken ser det annorlunda ut. Liksom i merparten av äldre källmaterial var barn inte särskilt prioriterade i redovisningen. Ibland förekommer de med namn, kön ålder och relation till hushållsföreståndaren, ibland bara under rubriken "barn, 12, 14, 17 år", ibland inte alls. Först kring årsskiftet 1834–35 visar sig Malmborg i källorna i Stockholms stadsarkiv. Enligt en mantalsuppgift är han mot slutet av detta år inneboende hos vinskänkaränkan Margaretha Elisabeth Hassellund på Myntgatan 1 i kvarteret Cephalus i det som idag heter Gamla stan, men som på denna tid fortfarande bara kallades "staden". I detta dokument, upprättat 11 december 1834, omtalas han kort och gott bara som "Gossen Frantz Oscar Malmborg".²⁵ I husförhörslängden för samma år står han registrerad

24 Historiskt demografiska uppgifter för Stockholm har gjorts lättillgängliga av Stads- och kommunhistoriska institutet, <http://www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/stockholm/befolkning.htm> 2011-04-08.

25 Stockholms Stadsarkiv (SSA), Staden södra, mantalsuppgift, 1835:642.

som lärling tillsammans med en Sjöberg född 1812, som enligt en annan källa bar det ståtliga förnamnet Carl Anders Alexander.²⁶ Oscar var alltså lärling inneboende hos änkan efter en källarmästare. Men lärling inom vilket yrke? En inflyttningslängd upprättad 16 december 1834 ger svaret: Malmborg hade tjänst hos en källarmästare Sjöberg som kypare.²⁷ Den fjortonårige Oscar hade alltså någon gång under 1834, eller möjligen något år tidigare, flyttat in hos vinskänkaränkan, kanske tillsammans med sin äldre kamrat, kyparen Sjöberg. I inflyttningslängden uppges kyparen Oscar Malmborg från Kräklingbo vara inflyttad från Gotland 19 december 1834. En anteckning finns också om att han behärskar kristendomen väl och att han till sin frejd är beskedlig. Ur den plottriga längden går det att göra sig en bild av Malmborgs grannar i området. Det är pigor, vaktmästare, drängar, jungfrur o s v från hela Sverige, däribland en piga född på Gotland. Att skrivaren angivit Gotland som den församling som Oscar flyttat från ska inte tas bokstavigt, och inte bara för att Gotland vare sig då eller nu var eller är en församling. Kanske att Oscar som svar på en illa preciserad fråga om varifrån han kommit sanningsenligt svarat Gotland, när han egentligen bör ha svarat vilken församling i Stockholm som han hade flyttat ifrån. Dessvärre gör detta svar det om inte omöjligt så i alla fall mycket besvärligt att ta reda på hans tidigare boende i staden. I den mån han alls registrerats tidigare – vilket är långt ifrån säkert – finns han någonstans bland alla tiotusentals namnen i mantalslängder och annat material. Källäget är dessvärre så tunt att det inte helt kan uteslutas att Malmborg verkligen kom till huvudstaden först 1834 och att det tidigare nämnda gotländska materialet som anger att flytten till Stockholm skedde redan 1829 ger en felaktig uppgift. Vi får i alla fall veta att han inte bor med någon av sina bröder 1834, och att han vid fjorton års ålder måste arbeta som kypare för sitt uppehälle. Vi kan också sluta oss till att Malmborgs boende hos änkan Hassellund blir kortvarigt. Ett år senare är han inte längre registrerad under detta hushåll. Det kan tänkas att skrivaren endast underlåtit att anteckna honom, men troligare är att han flyttat av andra skäl: i december 1835 står Carl Anders Alexander Sjöberg fortfarande kvar som inneboende hos fru Hassellund, men under dennes namn, där året innan Oscar fanns inskriven, står nu istället Ulrica Juliana, kypare Sjöbergs hustru, båda inneboende hos källarmästaränkan.²⁸ Det ser ut som om Oscar har fått ge plats för den äldre kamratens hustru, men helt säkra kan vi alltså inte vara på den punkten.

Av Malmborgs båda bröder har jag bara lyckats spåra den äldre brodern Fredric, född 1813. Medan hans yngre bror serverade på källarmästare

26 SSA, Storkyrkoförsamlingen, husförhörslängd 1834–35, Al:34, p. 322. Sjöbergs förnamn framgår av SSA, Staden västra, Mantalsuppgift 1836:628.

27 SSA, Storkyrkoförsamlingen, inflyttningslängd, 1832–36, BA:9, p. 145.

28 SSA, Staden västra, mantalsuppgift 1836:628.

Sjöbergs krog var storebrodern i början av sin militära karriär. I arkivhandlingarna går det att följa hans bana i Göta Livgarde och som sergeant i Stockholms stads militärkår, en föregångare till polisen. 1837 bor han enligt mantalsuppgiften själv i Katarina norra på söder, men något år därpå gifter han sig med en Johanna Rundberg.²⁹ Fredrik flyttade 1843 till Helsingfors och gjorde där en ämbetsmannakarriär. Han kunde till slut titulera sig guvernementssekreterare. Han gifte sig för andra gången 1853. Fredrik överlevde sin yngre bror Oscar med sju år.³⁰

Mellanbrodern Carl Petter har jag inte sett några spår efter alls. Inte heller författaren till släkthistoriken, Boo von Malmborg har några upplysningar att lämna om honom. Den enda anmärkningen vid dennes namn är kort och gott "död", vilket var ett tämligen riskfritt antagande på 1920-talet, då artikeln skrevs.³¹ Det kan inte uteslutas att Carl Petter likt sina halvsyskon dog mycket ung, och att detta är förklaringen till att han inte återfinns i källmaterialet.

År 1838 visar sig Oscar återigen i arkivmaterialet, nu som boende på Ladugårdslandet, d v s dagens Östermalm i Stockholm. Han uppges ha flyttat dit från Nicolai församling, ett annat namn för Storkyrkoförsamlingen i staden, i maj 1838. Detta kan antingen betyda att han efter sitt korta boende hos fru Hassellund bara flyttade några hus eller kvarter bort – men det kan också betyda att Myntgatan i Gamla stan hos änkan Hassellund var hans senaste fasta adress. Vi kommer snart att återkomma till detta senare alternativ. Vilken som var hans nya sysselsättning framgår inte direkt, men väl av rubriken i husförhörlängden: *Canonier Companiernas vid Kongl. Majts Flotta i Stockholm*. Malmborg hade påbörjat sin militära bana och hans nya adress var inte ett hyreshus utan en av kronans kaserner på Skeppsholmen.

I det förhållandevis välbevarade arkivet efter första kanonjärkompaniet på Skeppsholmen i Stockholm går det att någorlunda väl följa Malmborg under de fyra år han tjänstgjorde som kanonjär. Materialet lämnar också en möjlig förklaring till svårigheterna att finna honom i folkbokföringsmaterialet; i generalrullan anges hans tidigare yrke som sjöman.³² Malmborg kan alltså ha varit till sjöss under hela eller delar av perioden 1835–38.

Kanonjärerna var en relativt nybildad styrka vid den tid då Malmborg värvades till den. Den hade inrättats 1832 och bestod av två kompanier förlagda i kasern på Skeppsholmen. Kanonjärerna utgjorde en slags

29 SSA, Göta livgarde, inflyttningslängder 1825–1894, Bd I:1, p. 91; Stockholms stads militärkår, Kyrkoböcker 1835–1875, bd 2, p. 14; Katarina norra, Mantalsuppgifter 1837:1848.

30 von Malmborg, "Släkten Malmborg", s. 158.

31 von Malmborg, "Släkten Malmborg", s. 158.

32 Krigsarkivet (KrA), Stockholms station (SS), 1. Kanonjärkompaniet (1. KK), DII, Generalrullor mm 1833–1876, Generalrulla 1833–1854 opaginerad.

reservunderbefälsutbildning till skärgårslottan och skärgårdsartilleriet. Vid krig eller vid större rustningar förväntades kanonjärerna bidra med underofficerare till den mobiliserande flottan. Kåren avsågs att utgöra ett elitförband och dess manskap var mycket eftertraktade också för armén, och då i synnerhet artilleriet och fortifikationen, men också bland privata företag och inom lotsverket. Rekryteringen från kåren gjorde att vakanser ofta uppstod och att befordringar var snabbare än inom andra förband.³³ Kanonjärkompaniets arkiv ger en god bild av Malmborgs vardag. Maten var minst sagt enahanda sedd med dagens ögon och veckomenyn låter sig snabbt beskrivas: ärtor till alla måltider utom till frukost, därutöver varierades kosten med salt, smör, salt fläskt, salt kött och på söndagarna färskt kött – givetvis med ärtor.³⁴ Kårens reglemente vittnar om att målsättningen för de båda kompaniernas verksamhet var höga vad gäller disciplin och militär träning. Reglementets första artikel sätter omdelbart nivån: "Subordination utgör grunden uppå hvilken tjensten wilar."³⁵ I denna anda verkar också verksamheten ha bedrivits. Att kårens manskap till stor del värvades från den gamla och för pennalism kända skeppsgossekåren tillförde möjligen ytterligare en dimension till tillvaron i kasernerna.³⁶ Straffjournalerna vittnar om att reglementet inte bara var ett normativt aktstycke: sida upp och sida ned redovisas Malmborgs kamrater då de straffades för olika förseelser, ofta sådant som kan tyckas som småsaker. En vanlig straffform var mörk eller ljus arrest, gärna kombinerad med vatten och bröd.³⁷ Inte heller den beskedlige Malmborg gick fri från disciplinära åtgärder. Vid två tillfällen bestraffades han, den ena gången för försummelse i tjänsten, för vilket han kom undan med en varning, och den andra gången för "brott mot ordres", vilket han fick plikta med fyra dygns ljus arrest.³⁸ Jämfört med många av hans kamrater så var detta dock att betrakta som försumbart, och det visade sig heller inte på något sätt påverka hans vitsord. Flera av kanonjärerna hade straffregister som mest liknar kriminalnoveller – om det inte var för att brotten med dagens ögon ofta är att betrakta som av oskyldigare slag. Det kan vara värt att komma ihåg denna hårda disciplin som Malmborg skolades in i. Skulle samma disciplin ha tillämpats av honom själv – vilket han förmodligen inte hade haft något emot – i det regemente som han sattes att leda under

33 Josephson, Fr och Schultz, W. T., Svenska underofficerarnas historia, del 2, Stockholm 1940, s.

34 KrA, SS, 1. KK, F:1, Utgående och inkomna skrivelser 1832–1870:206, Spisordning, utan årtal, sannolikt 1830-tal.

35 KrA, SS, 1. KK, DVI, Reglementen 1841, Reglement för Tjenstgöringen inom Kongl Majjts Flottas Canonier Corps Kasern, p. 1–3.

36 KrA, SS, 1. KK, F:1, Utgående och inkomna skrivelser 1832–1870:223, Kungl majjts instruktion för kanonjärkompanierna, odaterad, troligen 1833.

37 KrA, SS, 1. KK, DII, Generalrullor mm 1833–1876, Straffrullor 1833–1865.

38 KrA, SS, 1. KK, DII, Generalrullor mm 1833–1876, Straffrullor 1833–1865, p. 66.

amerikanska inbördeskriget, så hade regementets fana inte pryts av så många namn på berömda slag eftersom de flesta mannar förmodligen hade suttit mer eller mindre permanent i arresten.

En genomläsning av regementets räkenskaper, journaler, reglementen, dagordrar o s v ger en bild av en dyster, hård och fattig tillvaro. Kanonjärerna fick en och en halv riksdaler i dagpenning, men bara för nio av årets tolv månader. Det var bara under de tre sommarmånaderna som båda kompanierna var fulltaliga, under resterande månader roterade en tredjedel av styrkan mellan tre månaders tjänstgöring, tre månaders tjänstledighet med lön och tre månaders tjänstledighet utan lön. Under perioderna utan lön verkar flera av kanonjärerna ha tagit hyra på fartyg. Därav vittnar många brev från främmande hamnar att man inte skulle hinna hem i tid till nästa tjänstgöringsperiod. Från lönen gjordes en hel del avdrag, bl a för kosten, men också för ett slags tvångssparande på sparbänk. Varje kompani verkar ha sovit i en gemensam kasern fördelad på två så kallade korpralskap. Under sommarmånaderna var det uppställning klockan fyra på morgonen, medan kanonjärerna under vintern kunde ligga och dra sig till klockan sex. En av de verksamheter som förefaller uppta manskapets mesta tid var vakttjänst i närområdet. I övrigt verkar verksamheten ha varit vad som bäst kan beskrivas som en allmänt inriktad och kombinerad soldat- och matrosutbildning. Det handlade således inte, som kårens namn antyder, enbart om artilleriövningar. Under vissa perioder kunde kanonjärerna tas ut till sjötjänst eller annan tjänstgöring utanför kasernområdet. För Malmborg finns antecknat att han varit kommenderad på kanonjollen Ellida en månad och på kanonslupen Galten under fjorton dagar 1841. Men det handlade inte bara om arbete till sjöss: "Kommenderad å fästningsarbeten å Waxholm 3 mån 21 dagar 1840" lyder på samma ställe en kortfattad notis vid hans namn i generalrullan.³⁹ Arbetet vid vallarna och granitblocken vid fästningen vid det smala inloppet till huvudstaden innebar kanske en omväxling från de dagliga rutinerna på Skeppsholmen, men förmodligen ingen lättnad i tillvaron.

Kåren var utrustad med ett sk informationsverk, d v s en militär skola där kanonjärerna vintertid efter rekommendation från befälen skulle delta i undervisningen. Skolgången var i praktiken inte frivillig eftersom regelverket fastslog att en kanonjär som efter sex år inte hade tagit underofficersexamen skulle avskedas.⁴⁰ Syftet med kåren var att producera underofficerare till främst flottan, och om kanonjärerna inte levde upp till detta krav fanns ingen plats för dem.

39 KrA, SS, 1. KK, DII Generalrullor mm 1833–1876, Generalrulla 1833–1854 opaginerad.

40 KrA, SS, 1. KK, F:1 Utgående och inkomna skrivelser 1832–1870, p. 223.

Malmborg deltog i den undervisning som gavs vid det lokala informationsverket. I generalrullan finns registrerat att han 1839 tog kanonjärexamen, vilket var en lägre nivå som inte verkar ha räknats som en full underofficersexamen, men som gjorde att han kunde befordras från underkanonjör till kanonjör, vilket skedde samma år.⁴¹ Den genomgångna utbildningen innebar inte på något sätt att han fick fördelar eller lättnader i den dagliga tjänsten. Han fick fortfarande sova tillsammans med sina kamrater i den stora kasernen och han fick fortfarande äta sina ärtor dag ut och dag in. Examen innebar dock att han var ett steg närmare den underofficersexamen som till slut förväntades av varje kanonjör.

Det är förmodligen en anakronistisk kommentar att säga att Malmborg inte trivdes bland kanonjörerna, för det lär nog ingen annan av dem ha gjort. Alternativen för fattiga unga män under 1850-talets första hälft var dock inte många och inte heller särskilt attraktiva. Malmborg sökte sig dock aktivt bort från kåren. Ett intyg som skrivits ut på Malmborgs begäran finns bevarat från 1841. Det välvilliga intyget är författat av kaptenen och chefen för Malmborgs kompani, kaptén Kluff. Om ändamålet med intyget sägs bara att Malmborg söker förskaffa sig en annan ospecificerad tjänst, och kaptenen säger sig kunna lämna Malmborg de bästa rekommendationer. Hans tid i tjänsten sammanfattas kort i en mening: han har uppfört sig ärligt, nyktert och pålitligt.⁴² Intyget är alltså välvilligt, men om man närmare betraktar det så är det bara karaktärsegenskaper som nämns, ingenting om hans skicklighet i tjänsten. Kaptenen upprepar egentligen med andra ord det som står inskrivet i den gamla husförhörslängden – Malmborg är beskedlig.

Intyget från 1841 verkar inte ha hjälpt Malmborg bort från kanonjörerna. Ett annat intyg, från 1842, är dock skrivet med ett uttryckt syfte. Malmborg ämnade söka sig till Västmanlands regemente, varför den nye kompanichefen Carl Fredrik Coyet skriver direkt till majoren Gustaf Adolf Tuné vid Västmanlands regemente. Coyet ger en mer utförlig bild av Malmborg: denne var nu vicekorpral och emot hans uppförande och tjänstgöring har hans chef inte det ringaste att invända – vilket för övrigt understryker att noteringarna i straffjournalen verkligen betraktades som bagateller. Malmborgs sägs dock inte tillhöra de driftigaste: ”Som han varit trög att läsa och sålunda icke presterat de högre ganska svåra examen som erfordras för befordran, har han icke till dylik utmärkelse kunnat komma ifråga.” Coyet tror dock att översten ska bli nöjd med Malmborg om denne bara ges en tjänst som bättre passade honom än den nuvarande. För att ytterligare ge Malmborg en hjälpsam hand betonar hans chef att föremålet för intyget är av ”godt

41 KrA, SS, 1. KK, DII Generalrullor mm 1833–1876, Generalrulla 1833–1854 opaginerad.

42 KrA, SS, 1. KK, F:3, Utgående och inkomna skrivelser 1833–1867, p. 673.

folk kommen” med en bortgången far som hade varit kapten vid Gotlands beväring och en farbror som är chef för Värmlands regemente.⁴³

Ingen som kände Malmborg från hans tid som överstelöjtnant och överste i den amerikanska unionsarmén tjugo år senare skulle skriva under på att han inte var driftig, inte ens hans ovänner. Den tjugo år äldre Malmborg hade tvärtom energi av övermått. En förklaring som ligger nära till hands är att Malmborg hade svårare än sina kamrater att finna sig tillrätta i den hårda och fattiga miljön på Skeppsholmen, vilket kan ha tagit sig uttryck i håglöshet.

I september 1842 avförs han som kanonjär. Då har han redan flyttat till Västmanlands regemente i Sala med ”godt avsked” i bagaget.⁴⁴

Vid Västmanlands regemente skrevs han in som furir 4 maj 1842 i Väsby kompani från vilket han inom kort flyttades till Bergs kompani, som han kom att tillhöra under resten av sin tjänstgöringstid i regementet.⁴⁵ Malmborg verkar ha levt upp till omdömet om honom som femtonåring, ”beskedlig”, för avtrycken efter honom i Västmanlands regementes arkiv är få. Bland de tjocka buntarna med tjänsteförteckningar, ett slags CV, bläddrar man förgäves efter Malmborgs.

Från december 1844 finns dock ett beslut av en beviljad ansökan från Malmborg om att inför examenskommissionen på Gotland få undergå de för vinnande av officersbefordran nådigt föreskrivna examina.⁴⁶ Från 1835 öppnades en ny möjlighet till officersgraderna genom ett beslut att tillåta att officersaspiranterna fick examineras inför speciella examenskommissioner efter genomgångna kurser.⁴⁷ På flera platser i landet öppnades privata militära skolor som föreberedde aspiranterna på examensförhören. I Visby fanns ett sådant informationsverk för linjeofficerare mellan åren 1838 och 1862 där undervisning gavs i de militära disciplinerna.⁴⁸ Det är inte en allt för djärv gissning att anta att fortifikation var Malmborgs favoritämne. Att gräva skansar, bygga broar och anlägga skyttevärn var uppgifter som han ständigt åtog sig eller blev ålagd under kriget, med en till synes outtömlig energi och entusiasm. Arbetena på Vaxholms fästning hade tydligen inte avskräckt honom från denna sortens verksamhet. Malmborg

43 KrA, SS, 1. KK, F:3, Utgående och inkomna skrivelser 1833–1867, p. 671.

44 SSA, Skeppsholms församling, husförhörslängder 1770–1852, bd. All:7, p. 64.

45 KrA, Västmanlands regemente (VR), Militäravdelningen (MA), Rullor och liggare, VI, Handrullor 1798–1870, Vol. Handrulla Öfver Westmanlands Kongl. Regemente 1843, 1844, 1845.

46 KrA, VR, MA, Koncept I, Koncept till utgångna skrivelser 1844–45, 12/12 1844.

47 Holm, Torsten & Sparre, Sixten A:son, Kungl. Västmanlands regementes historia. D. 3, [Efterskrift] Från värnpliktens införande till 1925 års försvarsordning, 1810–1925, Stockholm, 1938, s. 77.

48 Söderberg, Nils Vilhelm, *Gotländskt försvar*, Gotlands militärfören., Visby, 1961, s. 134.

nämner aldrig med ett ord sin tid i officersskolan i Visby, kanske för att den inte var omgiven av samma prestige och glans som den i Karlberg. Det är förmodligen ingen slump att den enda gången han i alla fall indirekt hänvisar till detta år i sitt liv är i ett brev till farbrodern där han skriver att han ska försöka att komma över en extra volym av de utgivna rapporterna från slaget vid Shiloh samt en karta över slaget, där Malmborg deltog, för att sända dessa till "min fordne lärare i fortifikation".⁴⁹ I det försvunna personarkivet efter Malmborg fanns enligt Nils Runeby ett betyg från officersexamen från Gotlands nationalbeväring 1845–46.⁵⁰ Runeby hade för sin forskning dessvärre ingen anledning att titta närmare på omdömena i detta betyg. Formellt sett hade Malmborg ingen koppling till Gotlands nationalbeväring eftersom han under sin tid i Visby fortfarande stor kvar i Västmanlands regementes rullor. Betygets angivelse av nationalbeväringen hänvisade förmodligen till examenskommissionens koppling till denna organisation. Först 31/7 1846 beviljas Malmborg avsked från sin regemente. Han är då fortfarande furir eftersom den avlagda officersexamen inte automatiskt innebar officerstjänst (se s. 37).⁵¹

Enligt en uppgift i lokalpressen i samband med Malmborgs död 1880 berättas att Malmborg hade varit noga med att betala tillbaka de skulder som han hade lämnat efter sig i samband med sin officersutbildning i Visby: "...de förbindelser han måst ikläda sig."⁵² Vi kan utifrån denna korta mening inte dra några större slutsatser eftersom den inte säger något om dessa förbindelsers storlek och natur, men det kan inte förnekas att det är ännu en indikation på att den mer välbeställda delen av släkten Malmborg lyste med sin frånvaro när det handlade om att stödja Oscar ekonomiskt.

Svårigheterna med att ge en fylligare bild av Malmborgs tidigaste år kan till en del förklaras av att han själv inte lämnat några ledtrådar till denna tid efter sig. Det är möjligt att han gjort detta i material som inte bevarats, men det är knappast troligt. Inte i några av de bevarade breven, skrifterna, artiklarna eller intervjuerna har några pålitliga uppgifter om barn- och ungdomsåren nämnts. De enda uppgifter som han själv lämnat, som vi kommer att kunna konstatera längre fram i undersökningen, är överdrivna eller felaktiga sådana om hans militära utbildning. Malmborg var inte intresserad av att prata om sina tidigaste år. Han hade hellre sett att den var sådan som den

49 Nordiska museets arkiv (NMA), J.A. Hazelius arkiv, (JAHA), J 14 (övriga brev), Oscar Malmborg till Otto August Malmborg, 26/10 1862.

50 Runeby, Nils, *Den nya världen och den gamla: Amerikabild och emigrationsuppfattning i Sverige 1820–1860*, Svenska bokförlaget, Stockholm, 1969, s. 413, not 8.

51 VR, MA, Rullor och liggare, VI Handrullor 1798–1870, Handrulla 1846, 31/7. Ytterligare beslut bekräftade därefter avskedet på högre nivåer i den militära organisationen.

52 *Gotlands Tidning*, 8/5 1880.

skulle komma att beskrivas i amerikansk press och i ett flertal biografiska artiklar om honom. Han hade dock aldrig gått på Karlberg eller "The Military Academy of Stockholm". Det han hade presterat från det att han som barn anlät utan föräldrar till en miljö som var så främmande från allt som han dittills varit van vid på det lantliga Gotland imponerar kanske på eftervärlden, men Malmborg såg förmodligen annorlunda på saken. Vi har egentligen för lite detaljer för att med säkerhet kunna säga något om eventuellt stöd från hans stora släkt på fädernet, men kontrasten mellan det intensiva umgänget i den svenska societeten som han skulle komma att ha under det tidiga 1850-talet, och bostadsadressen för den lille kyparlärningen hos en vinskänkaränka är slående. I slakten fanns mer än tillräckliga resurser för att sörja för Oscar och hans bröder. Anledningen till detta till synes uteblivna eller i vart fall magra stöd kan inte fastställas med tillgängligt källmaterial. Det är möjligt att äktenskapet mellan Oscars föräldrar inte hade setts med blida ögon i slakten, vars medlemmar av och till visade förmåga att gifta in sig i de högre samhällsskikten. Oscars mor hörde till en lägre kategori och den korta tiden mellan giftermålet och förste sonens födelse kan tyda på att äktenskapet inte var önskat men nödvändigt. Det skulle kunna förklara Oscars täta kontakter med visiter och korrespondens först när han hade visat sig vara ambitiös och uppåtsträvande.

Från Visby till Chicago

Garnisonstjänst i det mexikanska kriget

Varför tog Malmborg steget över Atlanten? Emigrerade är en term som egentligen passar Malmborg illa eftersom det i hans fall inte rörde sig om en slutgiltig flytt från Sverige. När han lämnade landet, förmodligen under andra halvan av 1846, var det inte som så många andra emigranter sista gången han såg hemlandet försvinna under horisonten i öster. Han skulle komma att företa denna resa tur och retur sammanlagt tre gånger under sin levnad, något som väl inte var helt exceptionellt, men som heller inte hörde till vanligheten. I artiklar och litteratur kring Malmborg återfinns två förklaringar till varför han flyttade till USA. Den mest fantastiska har litterärt ursprung men har också förts vidare av en sentida släkting till honom, som menar att beslutet hade sin grund i en olycklig kärleksaffär.⁵³ Esther Montelius skildring av godset Adolfsfors i Värmland är en sentimental och romantisk berättelse med vissa ambitioner att teckna gårdens historia. Malmborg kommer in i bilden i form av en god sidoberättelse. Den utspelar sig vid tiden för Malmborgs återkomst till Gotland 1874 eller åren därefter. Malmborg är då på besök på Adolfsfors för att en sista gång återse sin ungdomskärlek Margareta. Som ung underofficer hade Oscar enligt denna skildring tillsammans med sin kamrat Georg Montelius i en vävstuga fått syn på den då unga kvinnan. Båda hade blixtförälskat sig i henne, men det var Georg som vann hennes hjärta. I besvikelsen över detta lämnade Oscar landet. En stor del av skildringen av Malmborg är en återberättelse av hans erfarenheter från kriget, som Esther Montelius låter Malmborg berätta för sin gamle vän och rival i den ljumma sommarkvällen. Det som återges är till största delen hämtat ur Malmborgs egen *Tjensteförteckning*, som också anges i en källförteckning i slutet av boken.⁵⁴ Om berättelsen om Malmborg inte är helt gripen ur luften kan dess huvudperson möjligen vara Oscars kusin, Carl Fredrik Malmborg. Denne var stationerad i de trakter där Montelius historia utspelar sig, vid Värmlands regemente, som löjtnant på 1840-talet.⁵⁵ Det är möjligt att berättelsen grundar sig på en lokalt traderad historia kring godset, men något som ytterligare talar emot att den innehåller någon substans är det faktum att den relativt omfattande skildringen av Malmborg inte är bärare av någon information som inte kan sättas samman med hjälp av hans *Tjensteförteckning* och andra kända och lättillgängliga källor såsom

53 von Malmborg, Boo, "En amerikavensk krigare. Överste Oscar Malmborg." *Allsvensk samling* 1926:19.

54 Montelius, Esther, *Adolfsfors*, Stockholm 1920, s. 386–398.

55 Carl Fredrik befordrades till förstelöjtnant vid Värmlands regemente 1842. KrA, Lantförsvarets kommandoexpedition, Ell, Kabinettslistor m.m. 1841–42, 23/8 1842.

biografiska notiser och tidningsartiklar. Ett sådant besök i Värmland som berättelsen byggs upp omkring är högst osannolikt av skäl som kommer att framgå av undersökningen.

En troligare förklaring till flytten över Atlanten är då det skäl som Malmborg själv återger efter slaget vid Shiloh i sina tidigaste skildringar av kriget i svensk press: "Min från barndomen närda önskan att få deltaga i en batalj är upfylld!"⁵⁶ Han hade under sex års tid utbildat sig till soldat, men hade inte till skillnad från sin far och äldre släktingar deltagit i krig. Malmborg såg av allt att döma fram emot att få pröva sin soldatutbildning i skarpt läge och skilde sig i detta avseende förmodligen inte från många andra yrkesmilitärer förr eller senare. Han tillhörde dessutom en antagligen betydligt mindre andel militärer som behöll sin entusiasm för kriget också efter genomgången elddop. Efter det mycket brutala och blodiga slaget vid Shiloh, från vilket de flesta bevarade vittnesmål är eniga om var en fasansfull upplevelse, rapporterade Malmborg till sin farbror i Sverige:

Jag har haft lyckan att taga en verksam del i det blodigaste slag som hittills ägt rum på denna kontinent, äfvensom i åtskilliga mindre ehuru blodiga fåktningar – Jag har varit till häst nittio timmar under loppet af en vecka – exponerad till hettan och dammet under en nästan tropisk sol och under brist på vatten och bivuakerat hungrande på öppna fältet under sådana förfärliga regnstormar som endast är kända i dessa latituder. – Marscherat och slagits om dagen och byggt förskansningar om natten.⁵⁷

Malmborg kom från en militärsläkt och var själv, eller snarare blev, militär i själ och hjärta, trots de till synes dystra erfarenheterna från kanonjärerna på Skeppsholmen. Han gav visserligen ofta prov på en förmåga en vilja att bygga upp en bild av sig själv efter de rådande idealen, men citatet ur brevet till farbrodern ska förmodligen inte tolkas så utan mer ses som ett uttryck av Malmborgs uppriktiga fascination av krig. Det behövdes ingen krossad ungdomskärlek för att locka honom till en annan världsdel, det räckte gott med de möjligheter till en efterlängtd krigsdebut som väntade på andra sidan havet. Till detta ska läggas den dragningskraft som den nya världen i allmänhet hade redan under denna tid, även om de stora emigrationsvågorna från Sverige skulle dröja ännu ett antal årtionden. Malmborg var till sin natur ambitiös och karriärinriktad, men ännu utan en fast förankring i de rätta samhällskretsarna och för en sådan erbjud redan vid denna tid USA betydligt större möjligheter än gamla världen.

56 Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 25/11 1862; Gotlands Tidning 15/1 1863.

57 NMA, JAHA, J 14 (övriga brev), Oscar Malmborg till Otto August Malmborg, 26/10 1862.

Malmborg hade vid flytten till USA varit soldat och underofficer i åtta år. Han kunde inte räkna med att på kort sikt få en officerstjänst trots sin examen från officersutbildningen i Visby. Till detta krävdes vid denna tid ännu ett års tjänstgöring som underofficer och dessutom genomgången gradpassering, som innebar en kortare tids degradering till menig soldat med tillhörande tjänstgöring, oftast vakttjänst, för varje befodringssteg.⁵⁸ I denna procedur ligger förklaringen till att Malmborg inte återfinns i Svenska arméns anciennitets, tour- och rangrulla, eller rangrullan som den oftast benämns: han blev aldrig svensk officer. Malmborg hoppades att ett krig som brutit ut på andra sidan Atlanten skulle ge hans karriär en hjälpsam hand.

Mexikanska kriget bröt ut som en konflikt mellan Mexiko och det västerut kraftigt expanderande USA. Konflikten huvudsakliga ämne var om Texas skulle tillhöra Mexiko eller USA och kriget bröt ut formellt i maj 1846 ett par månader innan Malmborg begärde och fick avsked ur den svenska armén. Den lilla men vältränade amerikanska reguljära armén bar i detta krig en betydligt större del av krigshandlingarna än vad som skulle bli fallet i inbördeskriget, där volontärregementena utgjorde arméns ryggrad. Den numerärt överlägsna men illa tränade och utrustade mexikanska armén förmådde inte att stå emot de invasionsvågor som svepte in över landet och i början av 1848 var kriget avgjort till USA:s fördel med betydliga landavträdelser, förutom Texas även den landmassa som idag motsvaras av staterna Kalifornien, Nevada, Utah, Arizona och New Mexico. Mexikanska kriget var av stor betydelse för det kommande inbördeskriget. De officerare som tjänstgjorde i Mexiko kände i många fall varandra sedan deras utbildningstid vid officershögskolan West Point i delstaten New York och i annat fall lärde de känna varandra under kriget, som utkämpades med mycket mindre styrkor än det kommande storkriget mellan nord och syd. Under inbördeskriget ställdes ofta gamla officerskamrater från mexikanska kriget mot varandra. I memoarer från inbördeskriget möts man ständigt av kommentarer om att befälhavaren på motståndarsidan var en gammal bekant om inte rent av en gammal vän från Mexikanska kriget. Ulysses S. Grant framhåller den nytta han hade av att ha personlig kännedom från West Point och mexikanska kriget om flera av motståndarsidans befäl under inbördeskriget.⁵⁹

För Malmborg bör dock mexikanska kriget blivit en missräkning. Istället för att kastas in i strid, som han säkerligen sett fram emot och räknat med, fick han garnisonstjänst i det nyligen uppförda Fort Brown vid Rio Grande. Han kan knappast ha hunnit dit förrän någon gång under 1847, inte bara med tanke

58 Holm & A:son, s. 77–78.

59 Grant, s. 72–73.

på tiden för överfarten över Atlanten, utan i kanske än högre grad den tid det tog att ta sig till det som skulle komma att bli den nya gränsen mot Mexiko. Innan järnvägarna täckte detta område var avstånden enorma: Sherman berättar i sina memoarer hur han som ung andrelöjtnant transporterades med sitt kompani på ett segelfartyg runt Kap Horn för att ta sig till Kalifornien och kriget. Resan tog tvåhundra dagar i anspråk. Inte heller Sherman fick för övrigt höra ett enda skott avlossas av fienden under detta krig – till sin stora besvikelse.⁶⁰

Malmberg hävdade att det var han själv som insåg sina begränsningar i och med att han inte behärskade engelskan tillräckligt väl och därför avstod från att föra trupp som befäl. I alla händelser är det denna förklaring som Malmberg ger i en intervju i *Chicago Tribune* i december 1861.⁶¹ Det är dock högst osäkert om han ens med bättre språkkunskaper hade givits möjlighet till en officerstjänst. Han kan knappast ha haft andra papper att visa upp än sin examen från linjeofficersläroverket i Visby. Under mexikanska kriget rådde aldrig den skriande brist på befäl som i inbördeskriget, där det inte tillhörde ovanligheten att tjänstemän och politiker utan militär utbildning omedelbart kunde titulera sig allt från löjtnanter till generaler. I mexikanska kriget var de stridande förbanden färre och mindre och den reguljära organisationens befälsstruktur förmådde att ta hand om de volontärer som anmälde sig till krigstjänst.

Malmberg gjorde mycket få bevarade hänvisningar till sin tid som menig i detta krig. Det förekommer att han nämner det helt kort bland sina erfarenheter, men annars är detta en period som liksom hans barn- och ungdomstid förbigås med tystnad.

Kjell Olsson, Visby, gick i början av 1990-talet igenom Oskar Malmborgs arkiv innan det försvann från Landsarkivet i Visby. Enligt Olsson tog Malmberg värvning som menig artillerist vid 2nd US Artillery Regiment, E-kompaniet redan under hösten 1846. Olssons genomgång av arkivet visar också att Malmberg 1850 tillsammans med sitt regemente förlades till Kissimmefloden i Florida för att sättas in mot upproriska indianstammar. Några större stridigheter blev det emellertid inte och regementet flyttades därefter till ett nytt läger vid Miami-floden, där de var sysslolösa i flera månader. I december 1851 begärde han och fick avsked med goda omdömen av sin regementschef.⁶² En del av Olssons uppgifter bekräftas av den stora genomgång av amerikanska arkiv som Nils William Olsson påbörjade men

60 Sherman, s. 32 och 88.

61 *Chicago Tribune* 10/12 1861.

62 Kjell Olsson, 'Gotlands trupper', <http://www.tjelvar.se/biografier/akter/2.htm> 2011-06-10 samt mailkontakt med Kjell Olsson samma dag.

inte slutförde omkring 1950 och som hade till syfte att kartlägga svenskars militära engagemang i USA före 1851. Lyckligtvis är Malmborg en av de svenskar som kom med i det stora inventeringsarbetet innan det avbröts. Nils William Olsson anger att Malmborg tog värvning för fem år och att hans avsked skedde i samband med att kontraktstiden löpte ut. Han var vid avskedet fortfarande menig soldat. Ur samma källa får vi också en kortfattad beskrivning av Malmborgs utseende: han var 175 cm lång, vilket var resligt vid denna tid, hade grå ögon, mörkbrunt hår och ljus hy.⁶³

1851 lämnar Malmborg alltså U.S. Army utan vare sig militär karriär eller stridserfarenhet. I en artikelserie i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* från december 1862 låter Malmborg i en not till artikeltexten förstå att han ansåg sig illa behandlad och förbigången vad gäller befordran under hans tjänstgöring i mexikanska kriget. Läsarna hålls ovetande om vilka oförrätter Malmborg utsatts för, men det helt korta påpekandet sker i ett sammanhang där han redogör för de svårigheter och orättvisor som utländskt skolande militärer möter i unionsarmén.⁶⁴ Det är inte att dra för långtgående slutsatser att anta att Malmborg inte ansåg att hans tidigaste insatser i armén hade uppskattats efter förtjänst. För att ytterligare illustrera detta innehåller samma artikel en ögonblicksbild från en skans vid Rio Grande, sannolikt Fort Brown: En förstelöjtnant vid Malmborgs batteri försökte två gånger att uppföra ett krutmagasin. Efter att ha misslyckats med detta gavs sergeant Malmborg order att uppföra magasinet, något som han gjorde på sådant sätt att den enligt artikelförfattaren fortfarande stod kvar där han lät uppföra den.

Järnvägsman och emigrantvärvare

Malmborg kom efter sina år i armén tämligen omgående i tjänst hos det nyligen grundade och expansiva *Illinois Central Railroad Company*, ICRR, 1852.⁶⁵ Han fick anställning på rekommendation från Georg Sibbern, chargé d'affaires på den svensk-norska beskickningen i Washington,⁶⁶ som Malmborg kände, sannolikt genom slakten på faderns sida. Malmborgs verksamhet vid detta järnvägsbolag går periodvis att följa tämligen

63 Olsson, Nils William, 'Swedish enlistments in the U.S. Army before 1851', *The Swedish Pioneer Historical Quarterly* 1, 1951:4, s. 25–26. I ett flertal beskrivningar av Malmborg anges att han snabbt steg i graderna under sin tid i armén 1846–51. Dessa uppgifter saknar grund och kan ledas tillbaka till Boo von Malmborgs korta biografiska och starkt tendentiösa artikel i *Allsvensk Samling* 1926, 'En amerikansvensk krigare'.

64 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 2/12 1862.

65 Gates, Paul W., "The Campaign of the Illinois Central Railroad for Norwegian and Swedish immigrants", *Norwegian-American Studies and Records*, vol VI, Northfield Minnesota 1931, s. 67.

66 Runeby, s. 412.

väl tack vare A. A. Stombergs arbete med att samla ihop Malmborgs korrespondens i bolagsarkivet till en samling som han dessutom lät trycka.⁶⁷ Den första tiden var han verksam med bankkonstruktion,⁶⁸ men flyttade därefter över till ekonomiavdelningen och uppges då ha innehaft anställning som ”paymaster”⁶⁹ vilket bör ha inneburit att han var ansvarig för löneutbetalningar till personal efter bolagets järnvägslinjer. 1853 återvänder Malmborg till Sverige med ett nytt rekommendationsbrev från Sibbern och med förhoppningen om att få anställning vid den svenska järnvägen som vid denna tid byggdes i rask takt. Sibberns rekommendationsbrev vände sig direkt till den store järnvägsprojektören under denna tid, Adolf Eugène von Rosen, och uttryckte förhoppning om att Malmborgs erfarenheter som paymaster vid ICRRC skulle komma väl till pass vid organiserandet av den svenska järnvägen. I februari 1854 erbjuder Malmborg sina tjänster till von Rosen som en slags rationaliseringsexpert, för att använda Runebys tolkning av Malmborgs ansökan. Malmborg erbjöd sig att införa en organisation hämtat från det amerikanska bolaget som skulle innebära såväl arbetsbesparing som bättre kontroll över de anställda.⁷⁰ Det verkar alltså som om Malmborgs planer för framtiden var inriktade på en civil bana vid de svenska järnvägarna. Någon anställning hos von Rosen blev det dock inte, men samtidigt sonderade Malmborg terrängen för en ny tjänst vid ICRRC i Illinois. I slutet av maj 1854 skickade han ett brev till D. A. Neal, vice vd för bolaget. Av detta brev framgår att Malmborg hade erbjudit sina tjänster som agent för bolaget i Europa, och att Neal besvarat denna förfrågan positivt: så stor lön skulle det inte handla om, men den skulle kunna komma att ökas på med tiden. Malmborg säger sig acceptera detta så länge det är möjligt för honom att försörja sig på uppdraget. Han fortsätter med att understryka hur attraktivt det bör vara för de många emigranterna från Europa att nu kunna ta den bördiga jorden efter de nya bansträckningarna i Illinois i besittning. Han föreslår Liverpool, Hamburg, Bremen, Göteborg och Kristiania som lämpliga platser att arbeta ifrån, men också Antwerpen och Le Havre, om det blev aktuellt med affärer från dessa hamnar. Han säger sig behärska franska ”tolerable well”, och kan därför tänka sig att operera även därifrån. Därefter föreslår han något som måste betraktas som en omedelbar utvidgning av verksamheten innan den ens kommit igång: det vore mer effektivt om man på varje plats av intresse kunde anställa en person som sköter om det löpande arbetet i agentens ställe. Förmodligen lade Malmborg här ut en

67 Stomberg, A. A., ”Letters of an early emigrant agent in the Scandinavian countries”, *Swedish–American Historical Bulletin* vol III, No. 2, June 1930.

68 Gates, *The Illinois Central Railroad and its colonization work*, Harvard University Press, Cambridge 1934, s. 189.

69 Runeby, s. 413.

70 Runeby, s. 413.

trevare för att få hand om ett nätverk av underagenter i de olika hamnarna. I brevet säger sig Malmberg redan under den gångna vintern ha föregått sin anställning genom att i den svenska landsbygden och dess press spridit information i bolagets intresse.⁷¹

Malmborgs verksamhet möjliggjordes av den federala regeringens strävan att kolonisera de mycket glest befolkade områdena väster om de stora sjöarna. 1850 fick Illinois rätten att på förmånliga villkor fördela enorma landarealer till köpare intresserade av att bryta ny mark. För svenskar är företeelsen kanske mest känd genom Vilhelm Mobergs stora utvandrarepos, där Karl Oskar och Kristina röjer mark vid Ki-Chi-Saga-sjön i Minnesota på mark som de förvärvade på liknande villkor som de Malmberg kunde erbjuda intresserade svenskar och normmän. 1851 grundades *Illinois Central Railroad Company*, som av delstaten gavs rätten att fördela de stora landområdena. För att marknadsföra sina landområden producerade bolaget ett omfattande material där de utbudna lotterna beskrevs tillsammans med villkoren. Från 1856 finns en sådan broschyr bevarad som Malmberg säkerligen var bekant med. Över 2000 000 acres, eller omkring 900 kvadratkilometer, fanns att tillgå efter två järnvägslinjer som sträckte sig i nord-sydlig riktning väster och huvudsakligen söder om Chicago.⁷² Sättet att marknadsföra marken är alls inte olik en modern fastighetsmäklares prospekt, även om tonen oftast är saklig och informationen serveras utan staplade superlativer. De intresserade får med handfasta exempel veta vilka kostnader som kan förväntas i samband med förvärvet tillsammans med en hel del annan viktig praktisk information, som resekostnaderna från östkusten och tillgång till bränsle på den skoglösa prärien. Jorden var billig: omkring 10 dollar per acre var ett vanligt pris, även om priset varierade beroende på jordens kvalitet, läge och en del andra faktorer. Köparen behövde endast erlägga en mindre del av den totala kostnaden vid tillträdet motsvarande två års ränta på den totala summan, därefter delades kostnaden upp på de fem följande åren, varefter marken tillföll köparen med full äganderätt – under förutsättning att ägorna hade odlats och omhändertagits enligt fastställda regler. Dessa villkor varierade något från år till år, men principen var densamma. Den lilla broschyren ger förmodligen en god inblick i de argument som Malmberg kom att använda under sina rekryteringsresor på den svenska och norska landsbygden.

Det går ganska väl att följa Malmberg i spåren under hans vistelse i Sverige 1854–55 genom brevväxlingen med den lärde publicisten Per Adam Wallmark, vars korrespondens finns bevarad i Kungliga Biblioteket i Stockholm och som innehåller dryga dussinet brev från Malmberg. Av

71 Malmberg till D. A. Neal 28/5 1854, Stomberg, s. 9.

72 *The Illinois central railroad company offers for sale over 2,000,000 acres selected farming and wood lands ...*, New York 1856.

dessa att döma var Malmborg en mycket god och nära vän till den i svenska societeten välplacerade familjen. Yngsta dottern Clara kallas familjärt "little Pet" och hälsningar till hustrun Hedvig Elisabeth framförs under smeknamnet "Hedda". Flertalet av breven till den språkkunnige Wallmark är skrivna på engelska eftersom Malmborg antog att detta inte är "disagreeable" för mottagaren.⁷³ På ett av breven har Wallmark skrivit "Letters from the dear friend, Mr Malmborg".⁷⁴ Det är sannolikt att Malmborg bott åtminstone en tid av sin tidiga vistelse i Sverige efter återkomsten från USA hos Wallmark. Brevet till D. A. Neal i maj 1854, som nämnts ovan, är daterat i "Köping & Kungsöhr", som också var den adress Malmborg skrev på sina brev till Wallmark.⁷⁵ Genom breven kan vi följa Malmborgs intensiva umgänge med släkt och vänner i de övre sociala och ekonomiska skikten i Sverige, ett umgänge som står i stark kontrast till hans tillvaro som kyparlärling i fattigkvarteren i huvudstaden tjugo år tidigare. I juli 1854 anländer han till Göteborg efter uppehåll på Väddö prästgård och i Karlstad. Från Göteborg skriver han 21/9 1854 att han jagat "Wild chicken" utanför Kungsbacka med sin släkting "Commodore Malmborg", vilken möjligen kan ha varit kusinen, kapten Johan Adolf Malmborg. Under mars och april 1855 uppehåller han sig hos överstelöjtnant Toll, en adlig bror till Malmborgs farmor, i Halmstad. Breven avslöjar också att han reser omkring en del i landet i sin nya egenskap av emigrantvärvare, men annars handlar det i mycket om visiter och social samvaro. Nils Runeby framhåller Malmborgs goda förutsättningar för sin verksamhet genom dennes stora nätverk i landets övre sociala skikt.⁷⁶ Någon större framgång för honom som emigrantvärvare verkar det dock inte ha blivit och 1855 inställer bolaget sina värvningar i Sverige – några uppdrag på kontinenten blev aldrig aktuella – och han återvände till Illinois,⁷⁷ förmodligen mot slutet av detta år.

Få ledtrådar finns tillgängliga för att i detalj avgöra vad som var Malmborgs uppgifter på ICRRRC vid återkomsten till Chicago. Av den sporadiskt bevarade korrespondensen med hemlandet framgår att han i alla fall aldrig helt släppte arbetet med att försöka bearbeta opinionen där. Ett brev till *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidnings* redaktör, S. A. Hedlund, daterat maj 1856 antyder att han då var anställd på bolagets fraktavdelning. Malmborg anger nämligen brevhuvudet som returadressen för en artikel som han vill ha tillbaka – kräver är kanske ett bättre ord, för tonen i brevet är mycket

73 Kungliga Biblioteket (KB), Handskriftsavdelningen (HA), Brev till Per Adam Wallmark, 13, 1854–55, EP. V. 4:14, Oscar Malmborg till P. A. Wallmark, Göteborg 24/7 1854.

74 KB, HA, Brev till Per Adam Wallmark, 13, 1854–55, EP. V. 4:14, Oscar Malmborg till P. A. Wallmark, Göteborg 12/10 1854.

75 Malmborg till D. A. Neal 28/5 1854, Stomberg, s. 9.

76 Runeby, s. 414.

77 Runeby, s. 414.

irriterad. Innehållet i brevet handlar om en artikel av intresse för de svenskar som eventuellt övervägde att emigrera, vilket bör betyda att innehållet var liknande det som han hade bearbetat pressen med under sin tid som aktiv emigrantvärvare, d v s praktiska upplysningar om den nya världen, förvärvsmöjligheter av land, överresan, bördighet, klimat etc. Det framgår också att Malmborg skickat över ett antal tidningar till Hedlund med artiklar om den allt mer brännande slaverifrågan i USA.⁷⁸ Det är möjligt att Malmborg på eget initiativ och vid sidan av sina egentliga arbetsuppgifter försökte att positionera sig för en fortsättning på det så plötsligt avbrutna uppdraget som emigrantvärvare. Det finns inget som tyder på att Malmborg hade någon högre befattning inom bolaget. I de bevarade adresskalendrarna från Chicago står han för 1859–60 endast angiven som *clerk*, d v s kontorist.⁷⁹ Det kan också tänkas att han försökte att etablera en kontakt som korrespondent för den välrenommerade dagstidningen i Göteborg.

Senast 1859 är dock Malmborg åter i tjänst på bolagets *Land department*, d v s den gren av företaget som administrerade fördelning och försäljning av de landområden som det förfogade över efter sina järnvägslinjer. Inledningsvis som kontorist, men snart som "foreign agt land dept, I C R R C" som han tituleras i adresskalendern för 1860–61.⁸⁰

Från 1859 finns en anmärkningsvärd korrespondens med den svenske postmästaren i Hamburg bevarad. Malmborg skrev, uppenbarligen i affekt, ett brev till postmästaren med anledning av att en tidning inte kommit alls och några av de som anlänt varit i dåligt skick. Detta brev, liksom det tidigare till Hedlund, inleds med ett ilsket utropstecken: "*Herr Direktör!*". Sex veckor senare är det dags för ett nytt brev från Malmborg till postmästaren. Denne hade uppenbarligen försökt gå Malmborg till mötes genom att sända honom det saknade numret ur sin egen samling. Att det mottagna exemplaret då var tre månader gammalt verkade inte nedslående på Malmborg, som i detta brev strålade av välvilja och tacksamhet. Den tidigare ampra hälsningsfrasen är i detta senare brev utbytt mot "*Direktören å Kongl Svenska Postkontoret i Hamburg, Högädle Herr J. C. Hellberg*".⁸¹ Den stackars postdirektören fick, liksom redaktör Hedlund, göra samma erfarenhet av Malmborgs humör som männen och officerarna i Malmborgs regemente så många gånger skulle få uppleva, hur han växlade från soligaste välvilja till de mest mullrande vredesutbrott.

78 Göteborgs Universitetsbibliotek (GUB), Handskriftsavdelningen (HA), Sven Adolf Hedlunds samling, Malmborg till Hedlund 19/5 1856.

79 *D. B. Cooke & Co's City Directory For the year 1859–60*, Chicago 1859.

80 *D. B. Cooke & Co's City Directory For the year 1860–61*, Chicago 1860.

81 GUB, HA, Postdirektör J. C. Hellbergs papper H1:20, Malmborg till Hellberg 6/8 och 21/9 1859.

Det skulle bli en andra period för Malmborg som emigrantvärvare i sitt gamla hemland. I det numera förlorade arkivet fanns enligt Nils Runeby en instruktion och fullmakt från bolaget daterad 16/5 1860.⁸² Av artiklar placerade av Malmborg i den svenska pressen att döma anlände han till Sverige redan under sommaren 1860. Malmborg tog sig an sitt uppdrag som emigrantvärvare med stor energi och det går tämligen detaljerat att följa honom i spåren under hans resor kors och tvärs genom den svensk-norska unionen, något som också tidigare forskare gjort. Hans verksamhet som värvare för det Illinoisbaserade järnvägsbolaget i Sverige under de båda korta perioderna 1854–55 och 1860–61 har följts av framför andra Paul Wallace Gates och Nils Runeby, som båda i stor utsträckning baserar sina undersökningar på de av Stomberg utgivna rapporterna från Malmborg till ICRRRC.⁸³

Den 31 juli 1860 sänder Malmborg en tämligen detaljerad reseräkning till Illinois för sin första tid i tjänst som emigrantvärvare i den svensk-norska unionen. Överresan hade skett i slutet av maj från Quebec via England till Göteborg. Från Göteborg hade färden gått vidare till Kristiania, d v s dagens Oslo, därefter följde uppehåll och verksamhet i Bergen, Stavanger och Kristiansand innan han var tillbaka i Kristiania igen. Den norska resan hade varat tjugo dagar varefter han återvände till Göteborg över Fredrikshald och Strömstad. Hans verksamhet i de olika orterna går att följa genom de redovisade material- och annonskostnaderna. I Sverige hade han låtit gravera en karta som hade bifogats 2500 cirkulär, låtit införa annonser i Göteborgspressen och i sju landsortstidningar. 1500 av cirkulären hade distribuerats genom pressens försorg och 400 hade skickats ut med brev. För Norge redovisas en verksamhet av liknande omfattning.⁸⁴ Ett halvår efter denna redovisning skickar Malmborg en skriftlig berättelse om sin senaste värvningskampanj. Denna gång handlar det inte om ekonomi utan om en verksamhetsrapport. 20 januari hade han anlänt till Leaby kyrka utanför Falköping innan högmässan var till ända och träffade där ett fåtal bönder som uppvisade ett stort intresse för det som han hade att berätta. Han uppgav i rapporten att detta område låg helt utanför emigrationsdistrikten, men att han hade passat på eftersom han ändå var på genomresa. Han antog att det trots allt skulle kunna komma något gott ut från mötet att döma av böndernas intresse för hans framställning. Man kan anta att Malmborg väntade utanför kyrkan till dess församlingsmedlemmarna kom ut från högmässan för att där på kyrkbacken, den klassiska samlingspunkten för sockenbornas umgänge, passa på att sprida sitt budskap med hjälp av sina upptryckta kartor och

82 Runeby, s. 416.

83 Gates, "The campaign..." och *The Illinois Central...*; Runeby; Stomberg.

84 Malmborg till W. H. Asborn, president of the ICRRRC 31/7 1860. Stomberg s. 13–14.

skrifter. I Jönköping stannade han 21 juli och använde dagen för att skriva fjorton brev till korrespondenter för olika tidningar i området för att berätta om sin ankomst till deras trakter. Dagen därpå bar det av ut på rundresa på landsbygden och han besökte Ingatorp, Broarp, Ekeberg, Dahl och Staby och på samtliga dessa platser var mötena välbesökta enligt Malmberg. I Staby, som förmodligen var Staby gård utanför Högsby, omkring tio mil nordväst om Kalmar, hade han fått skaffa ett extra rum på värdshuset för att klara av att ta emot anstormningen av intresserade. Värdshusvärden menade att det hade kommit över 300 besökare från tiotiden på förmiddagen till sent in på natten. Några av de som besökte Malmbergs möte skulle ge sig iväg under innevarande säsong, andra så fort de klarade av att avyttra sina egendomar, försäkrade Malmberg. Några skulle försiktigtvis ge sig iväg så snart de fått besked om de första emigranternas trygga ankomst till den nya världen. Från Staby gick färden vidare mot Ålem innanför Kalmarsund och den 28 januari korsade han isen över till Öland. Malmberg upplyste i brevet om farorna med en sådan färd: trots sträng kyla gör strömmarna isen svag och överfarten riskabel. Besöket på Öland var dock inte värt varken riskerna eller utgifterna: endast en familj skulle komma att emigrera med en förmögenhet om 1500 dollar i kassan. Den sista uppgiften var inte minst av intresse för bolaget eftersom jorden efter dess järnvägar visserligen var billig, eller rent av mycket billig med svenska mått mätt, men inte gratis. Bolaget var inte intresserat av att Malmberg skickade medellösa svenskar till Illinois. Malmberg visste att berätta att fler ölänningar än så ville ta steget över Atlanten, men förhindrades av problem med att avyttra sina egendomar i den fattiga landsändan.

En stor del av Malmbergs tid och energi som emigrantvärvare ägnades åt att bearbeta den svenska och norska pressen. Runeby anser att Malmbergs verksamhet i detta avseende var så långtgående att han t o m talar om en infiltration av pressen från Malmbergs sida.⁸⁵ Hans sätt att bearbeta pressen ger ett modernt intryck och påminner i mycket om en modern PR-byrås sätt att arbeta. Det handlade om att på olika sätt få plats och utrymme i spalterna med hjälp av korrespondenter som uppmärksammades på Malmbergs verksamhet, med egna insändare och artiklar, med betalda annonser och, i åtminstone ett fall, genom att låta föra fram sitt budskap genom ombud, d v s att en annan person fick signera det som Malmberg ville ha framfört för att öka trovärdigheten. Det senare handlade om att bemöta en emigrationskritisk anonym insändare i småländska *Barometern*. Denna insändare var korkad (stupid) enligt Malmberg, "but just therefore it may have some effect on the peasants." För att inte bli indragen i polemik i tidningen så anlätade Malmberg en svensk

85 Runeby, s. 419.

som hade varit många år i Amerika för att skriva ett svar. Malmborg skrev samtidigt ett eget svar och arbetade därefter ihop de bådas texter till en "and got him to sign his name to it".⁸⁶

Kanhända är det att överdriva att beskriva Malmborgs samröre med pressen som en infiltration, men de bevarade dagstidningarna vittnar i alla händelser om en skicklig och genomtänkt presstrategi från hans sida. Han verkar ha förmått tidningarna att bidra till sin kampanj med redaktionella texter, som han sedan använde i sin marknadsföring. Malmborg hade inte bara nyhetsvärdet i sitt budskap att locka med för att förmå tidningarna att skriva om sin verksamhet, utan också, och kanske mer effektivt, annonspengar. 30 juni 1860 tryckte *Göteborgs- Handels och Sjöfartstidning* en artikel på sin förstasida som lovprisade Malmborgs arbete. Artikeln inleds med att diskutera den osäkerhet och risk som emigranter dittills hade utsatts för eftersom de mer eller mindre på vinst och förlust for till Nordamerika utan att ha något fastställt mål. Detta var emellertid något som med Malmborgs hjälp hade förändrats till det bättre:

*Det är med afseende härå man med hugnad förnimmer, såsom ett tillkännagivande i dagens blad ger vid handen, att tillfällen öppnats för våra utvandrande landsmän att genast från början kunna bestämma målet för sin resa och finna anvisning för dess uppnående.*⁸⁷

Hugnaden hade alltså sin grund i Malmborgs värvningskampanj med dess marknadsföring av Illinois bördiga jordar. Tillkännagivandet bestod i en av Malmborgs – betalda – värvningsannonser, och samma annons kom att upprepas under de närmaste veckorna ett flertal gånger. I de efterföljande annonserna hänvisades dessutom oblygt tillbaka till den redaktionella texten i föregående tidning. I småländska *Barometern i Kalmar* upprepades detta arbetssätt påföljande år. 9 januari och 2 februari 1861 återfinns betalda annonser av Malmborg, den första av samma slag som föregående års i *Handelstidningen*, inklusive hänvisningen till denna tidnings redaktionella text. Som av en händelse bereds Malmborg 6/2 1861 utrymme på tidningens förstasida:

*Herr ingenjör O. Malmborg har begärt plats för följande:
Underrättelser till Utvandrare*

Artikeln följer samma mönster som *Handelstidningens* redaktionella notis: det har tidigare varit förknippat med stora risker att utvandra till Nordamerika,

86 Malmborg till A. E. Burnside, treasurer of the ICRRC 30/3 1861. Stomberg s. 37.

87 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 30/6 1860.

men så inte längre... o s v. Malmberg var så nöjd med denna sin text att han köpte hundra exemplar av tidningen "for distribution among the farmers".⁸⁸

**Till Svenskar, som ämna
utvandra till Amerika,**
utbjuder
Illinois Central Jernvägs-Bolaget,
emot låga priser och på lång kredit, 1,200,000
tunnland serdeles rik och bördig skogs- och
åkerjord samt stadstomter, belägna i den
blomstrande staten Illinois och nära vid banan.
Genom särskild öfverenskommelse, som
blifvit träffad med respektive ångfartygs- och
jernvägsbolag, kan den som det åstundar full-
borda den långa resan på sjutton dagar för
en obetydligt större kostnad än med segel-
fartyg, samt utan någon fara att falla i hän-
derna på bedragare.
Tryckta cirkulärbref, lemnande fullständi-
ga underrättelser, tillsändas kostnadsfritt dem
som derom adressera. (Se artikeln i H. T.
för Lördagen d. 30 Juni).
O. MALMBORG,
ensam auktoriserad Agent i Sverige.
Adress: Skeppsklarerarne Hall & Son's
eller Grosshandlaren E. G. Lindbergs kon-
tor i Göteborg. 8 339.

Oscar Malmborgs annons i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning 4/7 1860.

Det kan vara värt att hålla Malmborgs skickliga handhavande av pressen i minnet, för under det kommande kriget skulle han vid ett antal tillfällen återigen använda sig av dessa färdigheter.

Malmberg var alltså skicklig i konsten att hantera pressen för sina och bolagets syften. Det var dock inte detsamma som att han var bedräglig och lovade guld och gröna skogar på andra sidan Atlanten. Enligt de

⁸⁸ Malmberg till A. E. Burnside, treasurer of the ICRRC 6/2 1861. Stomberg s. 17.

instruktioner han bar med sig från ICRRRC skulle han undvika att använda överdrifter i beskrivningen av de landområden som var till försäljning. Malmborg kan heller inte anklagas för att ha överdrivit vare sig den nya världen eller bolagets landområden. Tvärtom är hans texter tämligen nyktra och realistiska. Det kanske främsta tecknet på att Malmborg kunde anses som en seriös emigrantvärvare var det märkliga stöd som han fick från emigrationsdebattören Gustaf Unonius. Unonius flyttade 1841 till Wisconsin där hans lilla familj med hjälp av två kamrater och en piga från Sverige under stort slit etablerade ett nybygge. Han övergav dock snart det hårda nybyggarlivet och studerade istället till präst. Unonius startade en församling i Chicago och Runeby gör troligt att han under denna tid lärde känna Malmborg.⁸⁹ Unonius upprätthöll under hela tiden kontakten med Sverige under sitt uppehåll i USA fram till 1858, då han återvände till Sverige, bl a genom korrespondens med svenska dagstidningar. Hans artiklar om allehanda ämnen kopplade till nya världen kom att få stor uppmärksamhet, men det var när hans *Minnen från en sjuttonårig vistelse i Nordvestra Amerika* kom ut i två band 1861–62 som han på allvar uppmärksammades.⁹⁰ De båda böckerna blev stora framgångar och är än i dag läsvärda. Att Moberg hämtat inspiration och ibland mer än så från Unonius kan rätt snart konstateras. Man kan kalla Unonius emigrationskritisk, men inte så som andra emigrationskritiker tidigare och senare som uppmålade USA som ett skräckens och umbärandenas fäste. Sådana vände han sig mot lika mycket som de emigrantvärvare som målade upp det nya landet som paradiset på jorden. Unonius var mån om att så sakligt som möjligt utifrån sina referensramar beskriva den nya världen. Hans båda böcker inrymmer åtskillig polemik mot författare ur alla läger som han menade gav en skev bild – positiv eller negativ – av USA. Om de landområden som ICRRRC hade till salu, liksom om Malmborgs verksamhet, var Unonius dock mycket positiv:

Med afseende på denna landsträcka har Hr O. Malmborg, en tid svensk och norsk v. Consul i Chicago, och sednast sistlidne år resande i Sverige såsom agent för Illinois Central-Jernvägs-Bolagets länderier, meddelat några för utvandrarerna ganska värdefulla upplysningar, dem han låtit trycka och utdela ibland svenska allmänheten. Jag hänvisar till dem, såsom enligt min öfvertygelse fullkomligt tillförlitliga, och, så vidt jag på stället varit i tillfälle att taga kännedom om förhållandena, äro de uppgifter han i korthet meddelar icke i någon mån afvikande från sanningen.

89 Runeby, s. 419.

90 Unonius, Gustaf, *Minnen från en sjuttonårig vistelse i Nordvestra Amerika. Första delen*, Uppsala 1861, och del två av samma verk, *sednare delen*, Uppsala 1862.

Äfven de råd och upplysningar han gifver med afseende på öfverfarten till Amerika förtjena att efterföljas af den utvandrare, som kan göra det. Herr Malmborg har i likhet med mig förutsatt utvandrarerna ega tillräckliga tillgångar, att bekosta en både mera skyndsam och beqväm öfverfart till Amerika, än den som till ett billigare pris kan erhållas i våra vanliga emigrantskepp.⁹¹

Som redan påpekats ansåg Runeby på goda grunder det sannolikt att Unonius och Malmborg var bekanta med varandra. Jag håller det dock inte för troligt att någon form av mild vänskapskorruption är förklaringen till Unonius positiva omdöme om Malmborgs skrift. Det var snarare Unonius vana att hylla sådana författare som han menade gav USA och emigrantens villkor en rättvisande bild och att nedsabla sådana som överdrev eller rent av var bedrägliga, oavsett sida. Det går att finna exempel på att Malmborg gärna dramatiserade och kanhända också överdrev strapatserna med sina resor i rapporterna hem till Illinois, men han kan definitivt inte sorteras in i den kategori oseriösa emigrantvärvare som redan på denna tid börjat ge sig till känna.

Hur framgångsrik var då Malmborg som emigrantvärvare? Det ska först slås fast att det Malmborg hade att sälja inte var något som köptes lättvindigt och utan stora överväganden. Bolagets huvudsakliga målgrupp var jordägare som hade att ta beslutet att sälja allt de ägde och som kanske hade varit i släktens ägo i generationer. Ur bolagets synvinkel räckte det heller inte med att emigranterna tog beslut om att flytta över Atlanten – de måste därutöver också bestämma sig för att bosätta sig på ägorna efter de nydragna järnvägslinjerna. Det är inte svårt att föreställa sig att många av de intresserade som flockades kring Malmborg på kyrkbackar, marknader och i värdshus övervägde eller rent av hade bestämt sig för att emigrera, men för den sakens skull utan att bestämma sig för ICRRC:s erbjudande. Malmborg beklagade sig i en av sina rapporter till bolaget att det från Skien och Porsgrund i Norge var 1400 emigranter på väg, men att nästan alla av dessa var mycket fattiga. Han översänder namn och uppgifter om vilka fartyg de fåtaliga välbärgade reser med till bolaget och han säger sig vara säker på att i alla fall dessa kommer att köpa land av bolaget eftersom de inte uppgivit några bestämda mål för sina överresor.⁹²

P. W. Gates bedömde att Malmborgs arbete hade en långsiktig men svårsmätbar betydelse för emigrationen till bolagets landområden i Illinois. Visserligen var det ytterst få svenskar och norrmän som bosatte sig där

91 Unonius 1862, s. 394. "Ganska" hade vid denna tid inte samma betydelse som idag, utan betydde "mycket", i likhet med tyskans "ganz".

92 Malmborg till A. E. Burnside, treasurer of the ICRRC 14/4 1861. Stomberg s. 41.

under 1860 och 1861, men åren därefter, trots pågående krig, skedde en inte obetydlig kolonisering av områden i östra och centrala Illinois av svenskar och normmän och Gates menade att Malmborg i alla fall hade en del av den förtjänsten.⁹³ För Malmborgs vidkommande var dock detta av begränsad nytta: såväl chefen för bolagets *Land Department* som bolagets VD var av uppfattningen att såväl värvningskampanjen i stort som Malmborgs del av den var ett misslyckande.⁹⁴

När Malmborg några månader in på inbördeskriget 1861 bestämmer sig för att återigen ta på sig uniformen gör han detta med ett tämligen dystert facit från sin tid i Nordamerika: Mexikanska kriget hade inte låtit honom få den efterlängttade stridserfarenheten och karriärmässigt hade han nått betydligt längre om han hade stannat kvar i Västmanlands regemente. Hans år i järnvägens tjänst hade visserligen givit honom bred erfarenhet från branchens olika grenar, men inte tillräckligt för att skaffa honom arbete inom den svenska järnvägen. Hans sista uppdrag som emigrantvärvare, som han utförde under stor energiutveckling, ledde kanske till långsiktiga resultat, men inga som han själv hade glädje av eftersom hans båda högsta chefer öppet betraktade hans insatser som misslyckade.

Tillbaka till armén

När kriget bröt ut i Nordamerika i april 1861 befann sig Malmborg fortfarande på sina värvningsresor i Sverige och Norge. I ett brev till bolaget en kort tid efter det att nyheten om kriget spritts i omvärlden konstaterade Malmborg att detta hade inverkat skadligt på hans verksamhet.⁹⁵ I den sista rapporten tillbaka till bolaget från Sverige 5/7 1861 meddelade han att han under morgondagen kommer att resa från Göteborg till Hamburg tillsammans med fjorton familjer. Han kommer därefter att ta ångaren "Borussia" över till New York tillsammans med några av dessa familjer, medan andra väljer det billigare alternativet med segelfartyg. Han beräknade anlända till New York 28 eller 29 juli.⁹⁶ Det skulle dröja tretton år innan han återigen återsåg Sverige, och då var det en helt annan Malmborg än den som anträdde ångaren "Borussia" med en brokig samling nervösa emigrantfamiljer i släptåg.

Beslutet att återigen träda i unionsarméns tjänst måste ha fattats tämligen omgående efter ankomsten till Chicago, för i rullorna finns hans namn registrerat redan från 20 augusti 1861 (se nedan s. 62). Enligt Malmborg själv

93 Gates, *The Illinois Central Railroad...*, s. 197.

94 Gates, *The Illinois Central Railroad...*, s. 196.

95 Malmborg till A. E. Burnside, treasurer of the ICRRRC 22/5 1861. Stomberg s. 46.

96 Malmborg till A. E. Burnside, treasurer of the ICRRRC 5/7 1861. Stomberg s. 52.

var det på inrådan av hans vänner som han lät sig värvas.⁹⁷ I vanlig ordning hade han dock flera järn i elden. I sin frånvaro i juli 1861 utnämndes han till vicekonsul i Chicago, en syssla som han dock fick avsäga sig när han drog på sig uniformen någon månad senare.⁹⁸ Under hösten 1861 fungerade han också som nyutnämnd ordförande för det svenskamerikanska sällskapet Svea i Chicago. Sällskapet hade grundats 1857 som en sammanslutning för icke-kyrkliga svenskar i staden och hade uttalade sociala uppgifter som huvudsaklig verksamhet, vilket tog sig formen av ”upplyftande och förädlande underhållning”, ett bibliotek samt att med råd och dåd hjälpa landsmän.⁹⁹ Också detta uppdrag fick han avsäga sig då han engagerade sig i kriget.

Oscar Malmborgs svärd som skänktes till honom av vänner och kollegor 1861 och som idag förvaras på Gotlands Museum. Insriptionen på svärdbaljans fäste lyder: Lt. Col. Oscar Malmborg. From his friends and former associates of the I.C.R.R. Chicago Nov. 16. 1861.

Foto: Författaren.

Det förefaller också som om han hade ett starkt stöd från sina vänner då han lät sig värvas. I november hölls en mottagning med efterföljande middag till Malmborgs ära då ett officerssvärd överlämnades som gåva till honom från vänner och kollegor på ICRRC. Tillställningen finns tämligen detaljerat

97 Se t ex Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 1.

98 Runeby, s. 419 med not 3. Runeby refererar till fullmakten daterad 9 juli 1861 i det förlorade Malmborgska arkivet, ViLA.

99 Johnson, Eric. *Svenskarne i Illinois: historiska anteckningar*. Chicago 1880, s. 256.

återgiven i *Chicago Tribune* under rubriken "Sword Presentation". En av Malmborgs chefer på bolagets *Land Department*, J. M. Redmond höll ett tal till Malmborg:

Överste Malmborg: [...] Under de år som ni varit förenad med oss i det civila livets fredliga strävanden har er intelligens frambringat vår respekt, och ert höviska och vänliga sätt har vunnit aktning hos alla med anknytning till er – i officiellt såväl som socialt umgänge. Född och utbildad i ett främmande land så har vi varit stolta att välkomna er som en medborgare och som vår vän. [...]

Efter detta uppmanades Malmborg att motta svärdet av *Land Departments* sekreterare, mr. Petter Daggy, vilket han gjorde under långvariga och högljudda ovationer från de församlade. Malmborg svarade därefter på talet "with considerable emotions":

Herr ordförande, mina herrar: Era ord är lika generösa som er gåva är elegant. [...] Jag ska uppskatta minnet av detta möte, mina vänner, som ett av de mest angenäma i mitt liv: De associationer som omvärver det kommer att stimulera mina strävanden, ge kraft åt mina målsättningar och liva patriotismen för mitt adopterade land, vars liberala institutioner, som förefaller vara under hot och fara, kommer att försvaras av mina hårdaste och ärligaste ansträngningar. Mina vänner, mitt uppriktigaste tack än en gång.

Efter talet följde en middag då åtskilliga glas höjdes och flera korta tal hölls. Bland de närvarande fanns tre namngivna officerare ur Malmborgs regemente, dess chef, överste David Stuart, major Sanger och kvartermästaren Janes.¹⁰⁰

Den återgivna händelsen är inte bara av kuriosavärde utan betonar det sociala kapital som fanns investerat i Malmborgs åtagande. Han hade att leva upp till stora förväntningar och lovade att göra sitt bästa för att göra detta. De gamla vännerna från Chicago verkade heller inte släppa taget om Malmborg efter det att han dragit ut i fält med sitt regemente. Från fältlägret utanför det belägrade Vicksburg berättade Malmborg roat i ett brev till sin farbror hemma i Sverige hur vännerna i Chicago skickat honom stora paket med godsaker och drycker, bl a 84 buteljer konjak och vin, till ett värde som Malmborg belåtet beräknade till minst 168 dollar.¹⁰¹

100 *Chicago Tribune* 19/11 1861.

101 NMA, JAHA, Malmborg till farbrodern, 26/9 1863.

I sitt tacktal säger sig Malmborg vilja rycka ut för att försvara sitt adopterade lands (som var en vanlig förekommande benämning av USA bland dess immigranter) liberala institutioner. Det väcker frågan om Malmborgs ideologiska hemvist. De gånger han får anledning att uttala sig i politiska frågor är det en splittrad bild som han ger. Å ena sidan ställde han sig alltid uttryckligen lojal mot den republikanska administrationens liberala ideal (republikanerna var vid denna tid ett parti med en annan inriktning än dagens). Å andra sidan framställde han gärna amerikansk politik som ändlösa försök till uppgörelser och kompromisser bland käbblande politiker. I en artikelserie som infördes i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 1862 utvecklade han sin syn på saken och betonade hur den politiska oenigheten inom unionen också påverkar krigsansträngningen negativt. Amerikanen, och då särskilt nordbon, är framför allt en oupphörligt verksam politiker, hävdade han, och fortsätter:

För att tjena sitt parti gör han allt, uppoffrar allt, tillochmed öfvervinner sin afsky för militärtjensten; blir därför soldat eller – general, allt efter det värde hvartill demagogerna uppskatta hans politiska inflytande, änskönt han oftast utbyter ett aktadt namn i det civila lifvet mot åtlöje eller förakt i spetsen för en bataljon eller en armé.¹⁰²

Artikeln, som skrevs omkring ett år efter överlämningen av svärdet, är skrivet med de erfarenheter som han hade skaffat sig under den mellanliggande tiden i fält, men det är nog ett rättvist påstående att karaktärisera Malmborgs politiska hemvist som en liberal som kastade nostalgiska blickar mot det mer auktoritära politiska system som han hade lämnat då han klev på fartyget som förde honom över Atlanten.

Malmborg presenteras i referatet från svärdsöverlämningen med tillhörande festligheter som överstelöjtnant i Douglasbrigadens andra infanteriregemente. Detta regemente skulle snart byta namn till 55:e Illinois infanterivolontärregemente, ett namn som det sedan skulle behålla kriget ut med undantag från att "volontärregemente" 1864 skulle komma att bytas ut mot det mer prestigetyngda "veteranregemente". Med detta förband skulle Malmborg uppleva större delen av det blodiga krig som stod för dörren och han skulle för resten av sitt liv se sig själv som dess förre befälhavare, inte som före detta järnvägsman eller emigrantvärvare.

102 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 2/12 1862.

55:e Illinois infanteriregimente

David Stuart

Den 17 april 1860 lämnade den mycket förmögne bankmannen Isaac H. Burch från Chicago in en skilsmäsoansökan vid domstolen i Cook County, Illinois. Cook County låg redan på denna tid inom Chicagos stadsbebyggelse. Anledningen till att han ville bryta upp det i societetskretsar välkända äktenskapet med sin hustru Mary var enligt den tämligen omständliga klagoskriften otrohet.¹⁰³ Enligt inlagan skulle Mary vid ett flertal tillfällen varit otrogen, eller enligt den valda formuleringen, bedrivit *adultery and carnal connection*, dvs äktenskapsbrott och könsumgänge, mellan 1857 och 1860. Syftet med framträdandet inför domstol var inte bara att få äktenskapet upplöst, utan också att få sin hustru ställd till svars och straffad. Äktenskapsbrott, eller hor som den svenska samtida termen löd, var vid denna tidpunkt i USA liksom i de flesta andra länder inte endast ett privat problem, utan ansågs som en förbrytelse som ledde till allmänt åtal. För en sentida betraktare kan anklagelserna från Isaac H. Burch mot sin hustru uppfattas som tämligen svepande. Han angav en rad olika tidpunkter då brotten skulle ha begåtts och han menade att det skett med ett flertal olika personer, men att de flesta var för honom okända också till namnet. Det kom att visa sig under rättegångsförhandlingarna att den kränkte mannens övertygelse om hustruns affärer byggde på egna korsförhör med henne, vilka slutligen hade krönts med framgång i form av bekännelser. Detta och mycket annat beskrivs med den yttersta detaljrikedom under de rättegångar som följde under de kommande två åren.¹⁰⁴ Rättegången har än idag allmänintresse och då inte för de detaljer som för oss, luttrade av dagens media, framstår som tämligen operettmässiga, utan därför att Mary lyckades övertyga rätten om sin oskuld. Skilsmässa beviljades 1862, men inte på de grunder Isaac hade önskat. Det som gör familjetragedin relevant för denna undersökning är att det enda namn som anges i Isaac Burchs klagoskrift är David Stuart, kollega till Oscar Malmborg i *Illinois Central Railroad Company* och dennes blivande chef och överste för Illinois 55:e infanterivolontärregemente.

103 *Vincent's semi-annual United States register a work in which the principal events of every half-year occurring in the United States are recorded, each arranged under the day of its date. This volume contains the events transpiring between the 1st of January and 1st of July, 1860.* F. Vincent (red), Philadelphia 1860, s. 300–302.

104 Rättegångarna går att följa detaljerat i flera av de stora dagstidningarna, se t ex *The New York Times* från 6/6 1860 eller *Chicago Tribune* 1860–62.

David Stuart hade under en kort period på 1850-talet varit kongressman för demokraterna,¹⁰⁵ men framför allt var han en framgångsrik advokat med anställning på samma järnvägsbolag som Malmborg. De båda verkar ha känt varandra väl och också tyckt om varandra. Malmborg själv säger i sin *Tjensteförteckning* att det var på anmodan av Stuart som han åtog sig uppdraget som överstelöjtnant för det uppsatta regementet. Malmborg påstod på samma ställe att han tackade nej till att själv bli ansvarig för ett eget regemente för att istället bli andreman under Stuart.¹⁰⁶

Malmborgs uppgift att han erbjudits en egen kommendering för ett regemente har jag inte kunnat bestyrka, men påståendet är inte orimligt. Den amerikanske reguljära armén var vid krigets utbrott mycket liten – liksom dess officerskår. 1861 kunde unionssidan förmodligen mönstra färre officerare utbildade vid West Point än vad de kunde uppvisa generaler vid krigets slut. Behovet av högre befäl var alltså skriande och det faktum att åtskilliga befäl från löjtnanter och uppåt saknade militär utbildning var något som Malmborg fann anledning att beklaga sig över, och som vi kommer att återkomma till. David Stuart hade som ett exempel på detta av allt att döma ingen militär utbildning eller erfarenhet. Något som måhända talar emot riktigheten i detta Malmborgs påstående är att det följer samma mönster som vid enrolleringen i armén vid Mexikanska krigets utbrott. Då hette det att det var på hans egen begäran som han lät sig värvas som menig, inte att det var vad som erbjöds, som var det mer troliga.

Isaac H. Burch öppna anklagelse mot David Stuart i den infekterade rättegången var inget som vann gehör hos juryn. Att något kriminellt umgänge ägt rum mellan Stuart och Mrs Burch kunde aldrig bevisas. Men skadan var redan skedd och Stuarts rykte var besudlat. Det hela betraktades som en skandal och uppmärksamheten som målet fick var enormt. En illustration av detta är den tjocka krönika som gavs ut halvårsvis och som sades redovisa de viktigaste händelserna i USA under perioden, där alltså skilsmässan räknades till en av dessa stora händelser (se not 103, s 54). Samma text kan utan besvär ordagrant hämtas ur de större dagstidningarna. Rubriken för *New York Times* 5/12 1860 var t ex

THE BURCH DIVORCE CASE. Stuart, the Alleged Adulterer, on the Witness Stand. He Positively and Solemnly Denies Criminal Intimacy with Mrs. Burch – Interesting Scene in Court – The Meeting of Stuart and Mrs. Burch, &c. ELEVENTH DAY.

105 Biographical Directory of the United States Congress 1774 – Present, <http://bioguide.congress.gov> 2010-12-08.

106 Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 1–2.

Den "påstådda äktenskapsförbrytarens" minsta rörelse vid intåget i rättssalen återges av pressen; läsarna får av *The New York Times* veta att Stuart av allt att döma var nervös, att hans blick var flackande och hans rörelser oroliga. Utfrågningen pågick i fyra timmar och för att inte läsarna skulle missa något av vad som avhandlades i detta äktenskapsmål i en annan delstat så återgavs rättegången ordagrant med sju sidor text. Åklagarens frågor och Stuarts svar återgavs som i ett manus för teatern: "Tog ni er denna morgon friheter med Mrs Burch?"; "Gick ni denna natt ned till Mrs Burchs hus?"; "Var ni hos Mrs Burch när en klocka packades upp?"; "Tog ni någonsin emot ett kort där det stod: 'De unga damerna har gått på teater – förstår du?'" o s v, o s v...¹⁰⁷ Journalisten fattade sympati för Stuart. Han beskrevs ha klarat utfrågningen väl och som att han fått en allt säkrare framtoning allteftersom rättegången fortskred. Stuart förnekade också kraftfullt att han skulle ha gjort något otillständigt. Men skadan var som sagt redan skedd och Stuart var en märkt man. Processen levde i minnet mycket länge och den är ännu inte glömd i USA. Det mig veterligen senaste tillskottet om skilsmässan är en roman från 2008 i psykologiserande stil. Den lågmälda och reflekterande dagboksformen har inte hindrat författaren från att låta många och långa citat från rättegången återigen gå i tryck.¹⁰⁸

I regementshistoriken över 55:e Illinois infanterivolontärregemente, skriven ett kvartssekel efter rättegången, ansåg man inte skilsmässan behöva någon närmare presentation, utan nöjer sig med att betona de svårigheter som uppstod då det gällde att värva manskap till regementen under Stuart i skuggan av "the most notorious affair of its kind in the annals of Western jurisprudence."¹⁰⁹

Åtskilligt talar för att starka vänskapsband fanns mellan Stuart och Malmborg. Nästan trettio år efter regementets uppsättande minns Lucien B. Crooker det som ett problem att Stuart hade en så svag tro på sig själv vad gällde ledarskap och militära kunskaper att det mesta sådant med stort förtroende överläts på Oscar Malmborg.¹¹⁰

För Stuart var uppsättandet av en infanteribrigad ett försök till äreräddning. Det skedde på hans egen bekostnad, inte helt olikt väsentligt äldre europeisk krigsfinansiering. Eftersom volontärregementena, som kom att bära huvuddelen av arméns krigföring, sattes upp av de olika delstaterna vände sig Stuart till guvernören av Illinois med sitt erbjudande, som ursprungligen

107 *New York Times* 5/12 1860.

108 Burg, Diana, *Dalliance*, Syracuse University Press 2008.

109 Crooker, Lucien B., "From Chicago to Arkansas Post" i *The story of the Fifty-fifth regiment Illinois volunteer infantry in the civil war, 1861–1865. By a committee of the regiment*, Clinton, Mass. 1887, s. 22

110 Crooker, s. 27.

gällde ett regemente. Denne såg sig dock nödgad att avböja med hänvisning till den upprörda opinionen: Stuart hade enligt denna inte de karaktärsegenskaper som kunde förväntas och begäras av en regementschef. Han utökade då erbjudandet till en brigad om tre regementen och vände sig istället direkt till krigsdepartementet i Washington, och nu fick han klartecken.¹¹¹

Dessa regementens och även brigadens namn och nummer kan vara en smula förvirrande nu liksom de var för samtiden. Bland annat därför att rekryteringen gick trögt till dessa förband, ändrades de tre regementena till två, dessa kallas ibland för Stuarts första och andra regemente, men när de mönstrades in fick de officiellt heta Illinois 42:a och 55:e infanterivolontärregementen. Illinois 42:a blev snabbast färdigbildat och avmarscherade tidigt under hösten 1861 och brigadsattes aldrig tillsammans med 55:e. Namnet Douglasbrigaden, som enheten skulle ha hetat efter Camp Douglas, föll allt mer i glömska och på Grants vänstra flygel vid Shiloh möter istället Stuartbrigaden bestående av infanteriregementena 54:e och 71:a Ohio tillsammans med 55:e Illinois.

Att syftet verkligen var äreräddning gjorde Stuart ingen hemlighet av: En av regementets officerare återgav i regementshistoriken vad han

David Stuart, Oscar Malmborgs chef och tidigare kollega vid järnvägsbolaget I.C.R.R.C. i Illinois. Stuart överlät ofta sådant som hade med den militära vardagen att göra till Malmborg, som tidigt kom att fungera som regementets chef i praktiken. Av allt att döma var relationerna mellan Stuart och Malmborg goda.

Foto från Wikimedia Commons

¹¹¹ Eisenschiml, Otto, "The 55th Illinois at Shiloh" i *Journal of the Illinois State Historical Society* (1908–1984), Vol. 56, No. 2, Civil War Centennial (Summer, 1963), s. 195.

hävdade var Stuarts ordagranna påstående vid en sammandragning av kompanibefälen:

Jag är en man med något skadat anseende, som ni alla känner väl till, och jag kom till armén uteslutande för att återvinna detta anseende; och jag förlitar mig på att detta regemente ska göra det.¹¹²

Mycket stod alltså på spel för Stuart: Han var tvungen att lyckas på slagfältet för att hans namn skulle förknippas med något annat än det påstådda smygandet kring en gift kvinna i Chicagosocieteten.

Hur lyckades då Stuart med sin målsättning? Inledningsvis riktigt bra, vissa menar t o m att det var jakten på den försvunna hedern som låg bakom brigadens segra motstånd mot en övermäktig fiende på slagfältet vid Shiloh, som vi ska granska närmare längre fram. I ett fall har detta aktörsperspektiv dragits så långt att det föreslagits att Stuarts jakt på sin förlorade heder bidrog till krigsutgången genom att förhindra Grants vänstra flygel att kollapsa vid Shiloh.¹¹³ Stuarts, Malmborgs, deras brigads och regementes insatser vid Shiloh var dock, som vi snart ska se, inte lättbedömda och definitivt inte tillräckliga för att dölja de kvarhängande frågorna kring Stuart: Hade han inte sist och slutligen, trots att domstolen inte kunde leda det i bevis, haft mer att göra med Mrs Burch än vad som framkom under de många och långa rättegångsförhandlingarna?

Regementet sätts upp

Bara några dagar efter krigsutbrottet i april 1861 beslutade Illinois guvernör Richard Yates att inte bara tillmötesgå Washingtons krav på sex regementen utan därutöver sätta upp ytterligare fyra. Man började omedelbart inventera de områden runt Chicago som kunde vara lämpliga för förläggningar och fastnade för dryga trettio hektar vindpinad prärie i dåvarande Chicagos södra utkanter vid Lake Michigans strand.¹¹⁴ Namnet fick campen efter den nyligen avlidne demokratiska senatoren Stephen A. Douglas på vars mark en stor del av lägret kom att anläggas.

Den första campen var oinhägnad och primitiv med tält och mycket provisoriska byggnader, men snart ersattes dessa av baracker som innebar en klar förbättring av villkoren, men som också fortsättningsvis gjorde lägerlivet till en tämligen enkel tillvaro. Det var till denna förläggning som de tidigaste

112 Crooker, s. 50.

113 Burg, s. XIII.

114 Om Camp Douglas om inte annat anges: Kelly, Dennis, *A History of Camp Douglas*, Illinois, Union Prison, 1861–1865. National Park Service, Southeast Region, 1989.

rekryterna i Malmborgs regemente anlände. I såväl de ungdomligt entusiastiska samtida dagboksanteckningarna och breven hem som i minnesböcker där de åldrande överlevarna från kriget minns den första tiden i armén, växer bilden fram av ett äventyr för pojkar och män, långt ifrån det vardagliga slitet på gårdarna runt omkring Illinois landsbygd, varifrån huvuddelen av rekryterna kom. Menige Thaddeus H Capron, senare C-kompaniets kvartermästare, beskrev lägervistelsen i ljusa färger i sina brev hem till familjen: Lägret, och då handlade det om det tidiga tättlägret, beskrevs kort och gott som "splendid" och mycket bättre än vad han hade förväntat sig. Kaptenen var toppen och en i gänget när det inte var exercis.

Inte någon av pojkarna längtade hem, försäkrade han.¹¹⁵ Men situationen upplevdes inte lika lycklig av alla i regementet. F-kompaniets Andrew J. Walker var i sina brev hem till familjen mer dämpad i sin beskrivning av lägertillvaron än Capron. Andrew enrollerades som sergeant och i breven hem till fadern beskrevs livet i campen i början av december 1861. Walker var i det civila lärare och eftersom rekryteringen till regementet gått trögt hade han varit ute och försökt rekrytera i samma område som han tidigare undervisat i. Han berättar att han inte är med på kvällsexercisen därför att han är "nearly worn out". Där han sitter och skriver kan han höra officerarnas kommandorop blandas med ljuden från snickarna som bygger baracker. Avslutningen tillhör

Illinois guvernör Richard Yates var personligen mycket engagerad i krigsansträngningen och den som var ytterst ansvarig för personalförsörjningen av Malmborgs regemente.

Landsarkivet i Visby, fotosamlingen, P11a:12.

115 Capron, Thaddeus H., "War Diary of Thaddeus H. Capron, 1861–1865", *Journal of the Illinois State Historical Society* (1908–1984) vol. 12 no 3, okt 1919, 15/9 1861 s. 332–334.

kanske de mest förekommande i breven hem från soldaterna under detta krig: en uppmaning om fler brev hemifrån.¹¹⁶ I början av december skriver han hem att det är mycket kallt, att han antagligen har förfrusit ett öra. Camp Douglas rymmer omkring 5000 man nu och av dem har 100 mässlingen (som på den här tiden inte sällan var en dödlig sjukdom) och igår dog en soldat av tyfus. Begravningen skedde under militära former, vilket imponerade på honom. Han kommenterar att kongressen nu samlats och att han tror att denna månad kommer att avslöja något extraordinärt som kommer att gå till Amerikas historia. Detta sista får ses som ännu ett utslag av den i krigets inledningsskede dominerande övertygelsen på båda sidor om att kriget skulle komma att avgöras snabbt, helst med ett enda stort och avgörande slag i napoleonsk stil. Avslutningsvis kan han meddela att hundra man i ett hus medför ett oväsen som är outhärdligt, men att han tröstar sig med att han inte kommer att behöva stå ut med det länge till.¹¹⁷ Den överentusiastiske Capron låter sig inte nedslås av något, men han är inte helt tillfreds med att överge det tältläger som han kallat splendid: när han kan flytta in i en nybyggd barack ser han med saknad på tältlivet. "You think we were not merry while eating in the rain, but it is fine sport. Just try it" råder han sin familj.¹¹⁸

Chicago Tribune intresserar sig en hel del för det nya inslaget i stadslivet med ett flertal artiklar. I mitten av november får läsarna veta att allt är i bästa ordning och schemat för mannarna presenteras med aktiviteter från gryningen till halv tio på kvällen. 4222 man uppges vara samlade i området i regementen under uppsättning. Om det 55:e infanteriregementet av Douglasbrigaden, får vi veta att den består av 974 man, att deras befäl valdes för några dagar sedan och att det är "admirably drilled". Det berättas att 55:e infanteriregementet och 9:e kavalleriregementet hade fått marschorder till för ett par dagar sedan, men att ordern hade dragits tillbaka av Illinois guvernör Yates eftersom han inte ansåg att några enheter skulle dra ut i fält utan vapen. Om federala staten inte beväpnar förbanden så fås inga soldater från Illinois! Inga förband från denna delstat uppgavs ännu ha fått några vapen, vilket alltså betydde att alla övningar har skett med attrapper av olika slag.¹¹⁹

I november gick regementet till val av enhetens olika befattningshavare. Detta var brukligt bland volontäregementena och underströk ytterligare dessas karaktär av medborgarförband.¹²⁰ Valen var dock i praktiken ofta

116 Library of Congress (LoC), *Miscellaneous Manuscripts collection, Andrew J. Walker correspondence, 1856–1878*, MSS6063, Andrew J. Walker till fadern, 24/10 1861.

117 LoC, Walker correspondence, Walker till fadern, 2/12 1861.

118 Capron, s. 334, 27/10 1861.

119 *Chicago Tribune* 16/11 1861.

120 *The Library of Congress Civil War desk reference*, Margaret E. Wagner, Gary W. Gallagher, and Paul Finkelman, (red), Washington 2002, s. 376–377.

en formsak i detta skede och bekräftade vanligtvis den befälsordning som regementet interimt redan hade, så och i 55:es fall.

Truppernas beväpning var en känslig fråga av flera skäl. Dels därför att många ansåg det rimligt att soldater som skulle skickas ut i strid hade rätt att inte bara vara beväpnade utan också att förvänta sig att öva med de vapen som de skulle möta fienden med, men också – vilket ger intryck av att ha varit det som orsakat mest missnöje – hade mannarna under rekryteringen lovats vapen av senaste modell, t o m ”revolving rifles”, d v s snabbskjutande gevär med revolvermagasin och räfflad pipa. I denna vapentekniska brytningstid då alltjämt mynningsladdade flintlåsgevär användes sida vid sida med de senaste innovationerna för handeldvapen är det lätt att inse vilken lockelse de allra senaste modellerna måste ha utgjort för unga män i tjugooårsåldern. Det verkar inte ha varit ovanligt att rekryterare for runt på landsbygden med dessa tekniska underverk för att övertala tilltänkta rekryter.¹²¹ I verkligheten fick exercisen under hela hösten 1861 ske med pinnar och träpåkar. När regementet till slut kunde hämta ut sina vapen visste besvikelsen inga gränser: De gevär som utkvitterades verkade ämnade att tillfredsställa antikvariska intressen snarare än soldater som snart skulle kastas ut i strid. I regementshistoriken återges ett brev till guvernör Yates från en sergeant Kendrick i K-kompaniet som bönar om bättre vapen.¹²² I Illinois statsarkiv finns en annan klagoskrift till guvernör Yates bevarat där missnöjet luftas av en ännu en rekryt som känner sig lurad. Man kan nästan känna desperationen hos denne uppenbarligen ovane brevskrivare när han snubblar över orden i sin vädjan om bättre vapen då han nu är på väg mot rebellarmén med ett gevär som av många bedömdes farligare för skytten själv än för fienden:

I hope that you will not fail to notice us. and you shall be esteemed by us as a benefactor and true philanthropist who shall ever live in our memories cherished and held in the highest respect as one of the noblest and crowning acts of your life.

Guvernören har, sannolikt med egen hand, skrivit som kommentar på brevet till sin sekreterare: ”Write Walker a good kind letter I also write to washington for better guns for the boys. I let him know you have written.”¹²³

121 Crooker, s. 24.

122 Crooker, s. 42.

123 Illinois State Archives (ISA), Administrative Files on Civil War (AFCW) *Companies & Regiments 1861–1903, 55th Infantry, Misc. Letters*, Mappen är oordnad och oförtecknad, A.G. Walker till guvernör Yates 3/2 1862. Det handlar alltså om en annan Walker än den A. J. Walkers vars korrespondens finns bevarad i Library of Congress.

Pojkarna skulle snart få bättre gevär, om än inte av de allra senaste modellerna. 6 februari 1862 kunde de kvittera ut sina klumpiga men pålitliga och träffsäkra Dresdengevär av kaliber 58.¹²⁴ Dessa vapen var långt ifrån de glänsande och snabbskjutande gevär som man hade förespeglats, men det var med dessa som 55:e Illinois med endast kort tid för skjutövningar gick i strid vid såväl Shiloh som Vicksburg. Vapnet var mynningsladdat, men anpassat för den nya koniska projektilen, miniékulan, och försedd med räfflor, och var därför ändå av någorlunda modernt slag och effektivt också på flera hundra meters avstånd. Av allt att döma lät mannarna sig nöja med de nya vapnen: jag har inte stött på några klagomål efter det att de äntligen kunde skiljas från de konverterade flintlåsgevären och andra ålderdomliga handeldvapen av olika modeller som de hade fått i utbyte mot pinnar och påkar, och i regementshistoriken omtalas Dresdengevären i nostalgiska ordalag: "they were efficient weapons in the hands of brave men...".¹²⁵

Istället för att förundras över exerciser och vapenövningar med pinnar bör man vända på perspektivet. Hösten och vintern 1861 var avståndet i tid till krigsutbrottet i april omkring ett halvår och det fanns endast ett fåtal befintliga reguljära förband. Att på denna korta tid förmå att sätta upp, öva och sända i fält arméer av den storleksordning som möttes vid Shiloh är det som verkligen bör förvåna, och kanske ännu mer så när det gäller den industriellt och ekonomiskt mindre utvecklade konfederationen. De båda sidorna gav under detta krigs inledningsskede en föraning om den förmåga som den enade unionen skulle komma att ha inför kommande storkrig då det handlade om att snabbt ställa om samhället till krigsekonomi.

Det är till denna militära myrstack strax utanför dåvarande Chicago som Oscar Malmberg ansluter. Han är med från början: i sin tjänstgöringsmapp i National Archives i Washington anges att han mönstrade in som överstelöjtnant den 20 augusti 1861.¹²⁶ I de tjänsteförteckningar, sk *Rosters*, som finns samlade i State Archives, Springfield Illinois, framgår att David Stuart och flera av kompanibefälen påbörjade sin tjänstgöring samma dag. De visar också att flera av befälen var rekryterade av David Stuart och att de till skillnad från de flesta av manskapet var från Chicago (Cook County).¹²⁷ Det är värt att notera att flera av officerarna med all sannolikhet kände varandra sedan tidigare.

I regementshistoriken presenteras Malmberg tidigt i framställningen som något som *drabbade* förbandet. I innehållsförteckningen, som är av det

124 Crooker, s. 53.

125 Crooker, s. 53.

126 National Archives Washington D. C., (NA), *Military Service Records, Civil War, (MSR, CW) Oscar Malmberg*. Mappen är oordnad och oförtecknad.

127 ISA, AFCW, *55th Infantry, Muster rolls. Field of staff. Surgeons*. Mappen är oordnad och oförtecknad.

refererande slag som var vanligt under 1800-talet, får Malmborg den fjärde rubriken: *Oscar Malmborg appears*. När denna historik skrivs vid mitten av 1880-talet har av allt att döma ingen av de nära fyra hundra överlevande kamraterna från det gamla regementet haft någon kontakt med Malmborg sedan krigsslutet över tjugo år tillbaka i tiden.¹²⁸ Ingen dementerar den uppgift som man låter gå i tryck 1887 att "He died in Kansas about 1874, having in his later years become nearly blind."¹²⁹ Jag har aldrig hittat något som tyder på att Malmborg skulle ha haft något med Kansas att göra eller att han ens hade varit där tillfälligt. 1874 flyttade han istället tillbaka till Gotland, där han skulle leva återstoden av sitt liv fram till 1880. Att synen försämrades stadigt är däremot riktigt, men det kunde de själva konstatera efter stormningsförsöken mot Vicksburg i maj 1862, varom mer senare. Om kommittén hade undersökt det federala materialet i Washington så hade de snabbt kunnat konstatera att Malmborg inte hade dött i Kansas utan i Visby i den gamla världen.

Malmborg var impopulär bland en stor del av 55:e Illinois officerskår. I vissa fall, som då det gäller författaren till regementshistorikens första del, Lucien B. Crooker, f d kapten för F-kompaniet, skulle känslorna fortfarande efter tjugo år bäst kunna beskrivas som avsky. I förordet av kommittén bakom verket anslås att några kanske kommer att ta illa vid sig av vad man kallar "the frank characterization of certain officials".¹³⁰ Det är nog ett riktigt antagande, för tonen i historiken är ofta fördömande och förklenande mot personer som av olika skäl inte gillas av författarna.

Hur beskrivs då Malmborgs framträdande? Läsarens första möte med den blivande regementschefen är så representativ för hur han genomgående behandlas i historiken att ett längre citat är på sin plats:

As the second regiment was filling its ranks there appeared upon the scene one Oscar Malmborg, around whose name hung a vague mystery of noble lineage and military glory – the former never to be verified and the latter scarcely confirmed. From that time the country round about resounded with such orders as: "Column py file" "Charge pea-nuts" with an occasional exasperated inquiry like: "What for you face mit your pack?" – all uttered in ferocious tones and foreign accent. He sprang from a race which gave to the world Gustavus Adolphus and Charles XII, and for a time was supposed to embody in his own proper person

128 Antalet överlevande framgår av *Report of the proceedings of the Association of the Fifty-fifth Illinois vet. vol. infantry, at their second reunion held in Moline, Ill., Nov. 10 and 11, '86*, Davenport, Iowa 1886, s. 4.

129 Crooker, s. 320.

130 Crooker, s. 6.

*the combined military genius of those two great characters. He certainly possessed more than all their infirmities of temper. He had for some time previous been employed in the emigrant department of the Illinois Central Railroad Company. It was soon apparent that he had some tactical knowledge, then a rare acquirement, and considerable, though often misdirected, energy. His manners were not popular, and his temper was tyrannical and unreasonable, all of which was far better understood during his subsequent intimate connection with the regiment.*¹³¹

Malmborg beskrivs alltså som en tyrann, även om ett motvilligt erkännande av hans kompetens också kan spåras.

Källor och litteratur tycks vara överens på ett par punkter när det gäller Oscar Malmborgs egenskaper som befäl: Hans stora passion var fortifikationsarbeten. Han verkar att med liv och lust ha kastat sig in i sådana projekt så snart minsta tillfälle erbjöds. Exercis verkar att ha varit en annan verksamhet som han ofta och gärna utsatte manskapet för. Författarna till regementshistoriken återkommer gärna till att deras regemente ansågs som ett av de bättre då det gällde deras prestationer på exercisfälten, dock utan att påtala några samband med den svenske överstelöjtnantens insats, trots att denna deras skicklighet utan tvekan hade sin stabilaste grund i Malmborgs nit inom området. Det närmaste som går att finna ett erkännande är då Crooker konstaterade att man i början av regementets formande ofta hade exercis sju timmar om dagen och att även om Malmborgs entusiastiska ambition gjorde övningarna svår genomförbara så fanns "no reason for denying to him the credit of industrious effort..."¹³²

Av allt att döma var det redan i Camp Douglas Malmborg som i praktiken hade det högsta ansvaret för exercisen av regementet. I regementshistoriken beklagade man sig över att Stuart i allt som rörde militära frågor förlitade sig på sin överstelöjtnant, och Malmborg själv beskriver i sin *Tjensteförteckning* arbetsfördelningen mellan honom och Stuart:

*... befann jag mig snart i läger, anförtrodd deras [brigadens] organisation, exercis och disciplin, under det att öfverste Stuart egnade tid och tillgångar till anskaffande af manskap, m. m.*¹³³

Den 31 oktober 1861 ansågs regementet fulltaligt och så övat att det formellt kunde mönstras in i U.S. Army som Illinois 55:e infanteri-

131 Crooker, s. 21.

132 Crooker, s. 25.

133 Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 1.

volontärregemente. Det omfattade då 969 man i rullorna fördelade på tio kompanier.¹³⁴ Kompanierna var på det sätt som var brukligt i amerikanska armén indelade alfabetiskt A–K med bokstaven J undantagen. Regimentets ledning vilade på ett tiotal personer under överste Stuart och överstelöjtnant Malmborg. Omedelbart under de båda högsta befälen och över kompanibefälen var en major placerad, därefter följde en kvartermästare med yttersta ansvar för förbandets förplägnad, en kirurg med assistent, en fältpräst, en adjutant, och ytterligare ett fåtal personer. Till regementet var vid inmönstringen en liten orkester knuten, men den avmönstrades redan i februari 1862, även om några musiker fortfarande finns med i en mönstringsrulla från augusti 1862.¹³⁵ Regimentet hade inget eget artilleri, inte heller några andra enheter med specialfunktioner som pionjärer, transport- eller ingenjörsavdelningar. Artilleri och andra specialfunktioner kunde tillföras på brigadnivå, d v s ett förband bestående av två till fem regementen, men när det gällde transporter och framför allt sådant som krävde gräv- och timmermansarbeten så verkar en pragmatisk syn ha gällt och manskapet fick arbeta med de hjälpmedel som råkade finnas till hands.

På väg mot kriget

På förmiddagen den 9 december 1861 marscherade 55:e Illinois ut från barackerna i Camp Douglas till järnvägsstationen i Chicago. Regimentet skulle sättas in på den västra krigsskådeplatsen där unionen strävade efter att erövra Mississippidalen ned till Mexikanska golfen.

Dagen efter rapporterade *Chicago Tribune* under rubriken "Departure of the 59th Regiment – A Grand Military Ovation" om regimentets avfärd från staden. Artikeln är intressant av flera skäl. Man kan ana att numreringen av delstatens regementen ännu inte satt sig, för i rubriken omtalas alltså det 59:e regimentets avfärd. Det var en felskrivning som nästan har något profetisk över sig, för en ofta återkommande källa till bitterhet bland regimentets officerare och manskap var att de ansåg sig förbisedda av såväl pressen som av högre befäl.

Avmarschen från staden måste ha upplevts som David Stuarts stora stund, för tillställningen beskrivs som magnifik, med folkmassor som kantade regimentets väg där de marscherade genom Chicagos huvudgator, åskådare som trängdes i fönster och på hustak, hurrarop som skallade och applåder

134 Crooker, s. 25.

135 ISA Administrative Files on Civil War (AFCW), *Companies & Regiments*, 301.18 55th Infantry, Muster rolls. Field of staff. Surgeons: Muster Roll of the Field, Staff and Band 31/8 1862; Crooker, s. 465–467.

som ekade mellan husväggarna. Det omkring tusen man starka regementet eskorterades av inte mindre än fyra tusen soldater och ryttare från olika förband med sina orkestrar som alla hade samlats för att följa regementet under dess avsked av staden. Förbandets uniformer och beväpning rapporteras, med viss överdrift kan vi anta, vara i toppskick och de slutna leden ” [was] charming every one with their genuine martial bearing, and the elastic, dashing air which marked every company in the corps.”¹³⁶ Alla var lyckligt ovetande om att över en fjärdedel av detta stolta regemente om fyra månader skulle vara döda, sårade eller tillfångatagna vid Tennesseefloden där den flöt förbi det lilla kapellet vid Shiloh.

Artikeln är av intresse också för David Stuart och Oscar Malmborg. För Stuart därför att han i *Chicago Tribune* fick kvitto på att han var på rätt väg i rehabiliteringen av sin heder:

*It is but justice to Colonel Stuart to say that, in the successful organization of the two regiments of the Douglas Brigade, which is mainly due to his personal exertions, involving much labor and expense, he has performed a highly patriotic service, for which he is entitled to the thanks of his fellow citizens.*¹³⁷

För Oscar Malmborg är artikeln också av vikt, för i den får läsaren en presentation av regementets andreman, och det är en beskrivning som vid sidan av Malmborgs egen författade och på egen bekostnad tryckta *Tjensteförteckning* gav samtid och eftervärld den officiella bilden av hans liv. Vi får här veta att han hade utexaminerats vid den svenska militärakademien i Stockholm efter sex års studier och att han därefter tjänstgjort i den svenska armén i sex år. Vilken grad nämns inte i sammanhanget, var och en fick dra sina egna slutsatser vad tolv års utbildning och tjänstgöring leder till. När mexikanska kriget bröt ut kom han till USA och erbjöd sina tjänster till regeringen, men då han fann sina språkkunskaper otillräckliga anmälde han sig som frivillig vid artillerikåren och tjänstgjorde därefter tjugo månader vid Fort Brown vid Rio Grande, en position som till hans stora förtret hindrade honom från en mer aktiv fälttjänstgöring. Beskrivningen avslutas med ”He is a cultivated gentleman of high honor and integrity, and a more thoroughly loyal man has not drawn his sword in defence of our cause.”¹³⁸

I regementshistoriken återger Crooker denna artikel i sin helhet, med rubrik och allt undantagandes den del som anger regementet som det 59:e Illinois. Han kan heller inte underlåta att kommentera uppgifterna om Malmborg.

136 *Chicago Tribune* 10/12 1861.

137 *Chicago Tribune* 10/12 1861.

138 *Chicago Tribune* 10/12 1861.

Han uppger – helt riktigt från Crookers perspektiv – att detta är den enda tillgängliga källan som lämnar upplysningar om överstelöjtnantens förflutna, och han utgår ifrån (vilket säkert också stämde) att detaljrikedomen i uppgifterna har sin förklaring i att det är Malmborg själv som låtit sig intervjuas. Från sitt arbete som emigrantvärvare hade han en gedigen kunskap om hur det gick till att få tillträde till tidningarna på olika sätt. Sedan kommer i vanlig ordning en sarkastisk släng åt Malmborg: Crooker menar att det är möjligt att Malmborgs bristande språkkunskaper och att han hölls kvar i en garnison vid Rio Grande kan förklara varför det mexikanska kriget blev så långdraget.¹³⁹

Malmborg själv beskriver uttåget ur Chicago i inledningen till sin artikelserie i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*.¹⁴⁰ Han bekräftar bilden ur *Chicago Tribune* men tillhandahåller fler detaljer, och framför allt betonar han alla bekanta som han får tillfälle att hälsa på: "Personligen hade jag nöjet helsa många bekanta, som ridande, åkande eller gående, bland tusentals andra, följde oss till bangården." Läsarna får också veta att hela regementet av järnvägsbolaget bjöds på lunch i två stora vänthallar. För att bidra till feststämningen hade sex musikkårer av eskorten följt med in till lunchen för att bidra med fanfarer till skålar, varefter de som ett farväl vid embarkeringen och avfärden spelade *The Starspangled Banner* och *The Red, White & Blue*. Malmborgs detaljer kring lunchen är märkliga eftersom det i regementshistoriken anges att officerarna trakterades med lunch på ett hotell, medan mannarna bjöds på kaffe och smörgås.¹⁴¹ Vi kan nog utgå från att det var den senare beskrivningen av trakteringen som är den riktigare: en sittande lunch för niohundra man i två vänthallar hade nog varit en väl stor utmaning för järnvägsbolaget och inget som heller hade glömts bort av den samlade redaktionskommittén kring regementshistoriken. Malmborgs skildring av lunchen ska förmodligen ses som ett av hans tämligen talrika personliga utsmyckningar av sina upplevelser.

Artikeln i *Chicago Tribune* från december 1861 om regementets avmarsch från staden tillsammans med Crookers referat av den med vidhängande ironi har haft betydelse för hur bilden av Malmborg formades och ännu idag är formad. När vi från olika källor får veta att Malmborg var menig i mexikanska kriget på grund av språkproblem, eller att han hade en lång utbildning från "The Swedish Military Academy", eller att synpunkter på det mexikanska

139 Crooker, s. 36.

140 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 25/11 1862. Malmborg anger felaktigt datumet för utmarschen från Chicago till 11 december. Artikelserien, som inleds detta datum, finns också återgiven i efterhand av *Gotlands Tidningar* under januari och februari 1863. Att rakt upp och ned kopiera en artikelserie utan hänvisning på detta sätt var inget som ansågs bryta mot god sed utan var en vanlig arbetsmetod för dagspressen.

141 Crooker, s. 38.

krigets längd med avseende på Malmborgs placering, så kan dessa uppgifter ledas tillbaka till referatet av avmarschen från Chicago i *Chicago Tribune* eller till Crookers kommentar till denna artikel.¹⁴² Vi kommer längre fram att stöta på ytterligare exempel på att vår kunskap om Malmborg går tillbaka till mycket få källor, och att dessa källor ofta har producerats av Malmborg själv eller av hans ovänner. Situationen påminner i ett historiskt perspektiv lite om medeltidshistoria där ett stort antal skildringar kan ledas tillbaka till ett mycket litet antal källor av problematisk karaktär. I de bevarade dokumenten om Malmborg i Washington eller Springfield finns det vad jag har kunnat finna inga som helst dokument eller anteckningar om Malmborgs bakgrund utöver att han var född i Sverige, bodde i Chicago och arbetat för *Illinois Central Railroad Company*.

I Chicago steg regementet ombord på två tåg som fram emot kvällen sattes i rullning mot Alton, Illinois, beläget knappa 500 km söder om Chicago och strax norr om St. Louis vid Mississippifloden.¹⁴³ Resan måste ha känts hemtam för Malmborg eftersom den gick efter en av ICRRC:s linjer. I Alton bytte man till en ångare som förde regementet ned till ett nytt läger och samlingspunkt för armén vid Camp Benton, eller "Benton Barracks" i St. Louis. Resan hade tagit ungefär ett dygn. Regementet var förvisso inmönstrat i rullorna som ett förband redo att dra ut i strid, men den korta utbildningstiden som de råa rekryterna och deras officerare hade haft gjorde att drill och vapenövningar på kompani- och regementsnivå intensifierades. David Stuart hade även här en mer tillbakadragen roll och övningarna skedde "under the chief direction of the industrious but mercurial lieutenant-colonel", d v s Oscar Malmborg.¹⁴⁴ Mönstret från Camp Douglas upprepas alltså i det att Stuart lämnar över den militära delen av verksamheten till Malmborg, som i mycket alltså redan fyllde funktionen som regementets överste. I Malmborgs tjänsgöringsmapp finns ett brev från honom till staben för Benton Barracks bevarat som ger en liten inblick i verksamheten i regementet under Malmborgs ledning, men också hur förvirrat det kunde bli när så många färska regementen var samlade på ett litet område. Brevets

142 Eisenschiml, *The 55th...*, s. 196–197 där uppgifterna om Malmborgs militära utbildning samt Crookers kommentar om Mexikanska kriget återges; Johansson, Nils, *Gotlands Tidningar* 25/8 2009, som återger språkproblemen; Cunningham, s. 212 som kallar Malmborg "a graduate of Stockholm Military Academy"; för den som visste vad "The Swedish Military Academy" var kunde det som hos Lonn, Ella, *Foreigners in the Union Army and Navy*, Greenwood Press 1969, s. 241 förvandlas till "he had been educated at the Karlberg Military Academy" o s v.

143 Månaderna fram till slaget vid Shiloh bygger framför allt och om inte annat anges på Malmborgs egen skildring i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 25/11 1862 samt på Crooker s. 38–65. De båda källorna stämmer i allt väsentligt överens med varandra för denna tid.

144 Crooker, s. 39.

kortfattade kvarlevekarakter utgår från att mottagaren visste vad som hade hänt och gör det därför svårt för en utomstående att fullt ut begripa det inträffade. Troligtvis hade trumpetsignalerna från 55:e blandats ihop med samma sorts signaler från högkvarteret, vilket hade ställt till förvirring eller oreda. Malmborg skriver att han mottagit klagomål angående felaktigheter (irregularities) gällande signalerna från hans regemente. Han ursäktar sig med att det förmodligen uppkommit några slags missuppfattningar i samband med att han omedelbart efter regementsdrillen (battalion drill) hade beordrat truppinspektion. Han avslutar brevet med löfte om att särskild uppmärksamhet hädanefter ska ges till signalerna från högkvarteret.¹⁴⁵

Malmborg själv uppehåller sig i sina skildringar från denna tid knappt alls vid lägret vid St. Louis. Han sammanfattar månaden av intensiva övningar under hans ledning med orden: "Efter någon öfning i fälttjensten afgick regementet den 12 januari med ångbåt utföre Mississipi med destination Paducah, Kentucky, vid Ohio-floden".¹⁴⁶ Här stöter vi på ett återkommande drag i Malmborgs personlighet, nämligen hans personliga sätt att i sina skildringar välja ut vad som är viktigt och mindre viktigt att berätta. Vi kommer att möta samma företeelse vid flera tillfällen i denna undersökning. I det aktuella fallet sammanfattas alltså den viktiga tiden i Benton Barrack som någon övning, medan färden med ångare ned till Paducah, Kentucky beskrivs detaljerat. I vanlig ordning kan han heller inte underlåta att berätta om uppförandet av jordförskansningar, pallisader och förhuggningar i Paducah, och stolt talar han om sig själv i tredje person när detta beskrivs: "Dessa verks komplettering och bestyckning öfverlämnades åt regementets öfverstelöjtnant som derjemte var ifrigt sysselsatt med regementets inöfning för det förestående fälttåget."¹⁴⁷

Paducah är beläget där Tennesseeflodens mynnar ut i Ohiofloden, och dit anlände regementet med ångare den 23 januari efter en besvärlig resa med grundstötningar, ishinder, i- och urlastningar, som Malmborg alltså mycket detaljerat beskriver. I Paducah fick regementet för första gången pröva på fältmässiga förhållanden i de tält man hade fått sig tilldelade. Trots att de var utrustade med enkla kaminer var livet i campen besvärligt och osunt med kyla, regn och lera. Den evigt optimistiske Thaddeus Capron tyckte dock liksom han gjort i Camp Douglas att livet i tält var bättre än i baracker: "The boys enjoy living in tents – *tip-top*".¹⁴⁸ En natt hade förvisso tre tum vatten runnit in i tältet, men där han låg var det torrt och fint.¹⁴⁹ Han ansåg

145 NA, MSR, CW, *Oscar Malmborg*, Malmborg till ass. gen. adj. Curtis, 18/12 1861.

146 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 25/11 1862.

147 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 25/11 1862.

148 Capron 9/2 1862, s 339.

149 Capron 31/1 1862, s. 338–339.

visserligen att livet i Camp Benton inte heller hade varit så illa och att dess osunda förhållanden överdrevs eftersom inte fler än två man om dagen av 15 000 man hade dött av sjukdom.¹⁵⁰

Det enahanda lägerlivet verkar dock ha börjat slita på mannarna, och längtan efter att få möta fienden växte sig allt starkare. Under uppehållet i Paducah får de den andra februari bevittna hur en del av Grants stora armé gav sig av mot fortet Donelson och Henry "leaving the Fifty-fifth behind, much to the disgust of its members...".¹⁵¹ Fort Donelson var placerat vid Cumberlandfloden som löper parallellt med och öster om Tennesseefloden, och fort Henry låg strax väster om Donelson vid Tennesseefloden. Båda fästena, som låg ungefär en tredjedel av sträckan ned mot Shiloh och Corinth, föll i februari vilket öppnade för fortsatt offensiv söderut mot konfederationen inre. Viljan att snabbt komma ut i strid minskades inte heller när de många sårade från båda sidor lämnades av i Paducah efter den blodiga uppgörelsen vid Fort Donelson. Crooker berättar att de lättare sårade som rörde sig på stadens gator omgavs av beundrande åhörare som gärna hade tagit såren om de också hade fått del av äran.¹⁵²

Stämningen i regementet verkar ha varit i stadigt dalande under lägervistelserna och förflyttningarna månaderna efter det stolta uttåget ur Chicago. Skälen till detta var flera, mannarna började att bli uttråkade över att inget hände och att de inte hade satts in i strid. Löneutbetalningarna hade en tydlig tendens att släpa efter eller helt enkelt utebli. Osunda förhållanden gjorde att sjukdomar var vanliga och många delade inte Thaddeus Caprons obändiga entusiasm eller åsikten att allt var tip-top. Capron såg det också och skrev hem till sin mor från Paducah om en sjuk kamrat, antagligen en hemifrån byn eftersom han tar löfte av modern att inte säga något. Det handlade, menade Capron, om *genuine homesickness* och han antog att en permission skulle göra mycket för kamratens hälsa. Naturligtvis avslutar den frejdige soldaten med att han börjat komma till insikt om att han själv nog är rätt tuff och att han verkar klara rätt stora svårigheter och umbäranden.¹⁵³

Förplägnaden var också ett källa till missnöje. Västra Tennesseeedalen var inte som Virginias eller Georgias kornbodar som kunde försörja stora arméer utan det mesta fick fraktas söderut med järnvägar och ångbåtar. Andrew J. Walker berättar om detta och om stämningen i övrigt bland mannarna i ett nedstämt brev hem till familjen på ett brevpapper med unionsflaggan:

150 Capron 5/1 1862, s 336.

151 Crooker, s. 52.

152 Crooker, s. 53.

153 Capron 31/1 1862, s. 339.

Savannah Tennessee 22 mars -62

Far mor systrar

Idag befinner jag mig vid god hälsa. Jag är 12 miles från Mississippis statsgräns. Jag var i den staten för en vecka sedan. Vi har en styrka här på 110.000 man, som blir större för var dag. Vår styrka kommer snart att vara samlad här, och därefter kommer vi att marschera i samlad tropp mot rebellstyrkorna som är omkring 20 miles avlägsna. Hur många av oss som kommer att falla i strid vet jag inte. Konflikten kommer snart att vara över, låt utgången bli vad den vill. Jag tror ändå att jag kommer att se mitt hem igen, tror inte ni det också?

Husen här är öde, arma land, jag tycker knappast att det är värt att strida om. Persikoträden står i full blom. Jag önskar av hela mitt hjärta ett snart slut på det här kriget.

En hel del av soldaterna dödar svin, boskap etc. Vår tillvaro är inte den bästa nu. Vi får mjöl och måste baka själva. Vi gör pannkakor av det. Vi har inte fått kaffe på tre dagar. Det finns larver i köttet. Ett antal av männen har diarré. Idag är det lite kyligt.

Allt kommer att bli bra för oss efter ett tag. Välmågan kommer återigen att visa sitt ansikte hoppas jag.

Jag hoppas att ni alla kommer att fortsätta skriva till mig. Jag vet inte när vi ska härifrån, det är osäkert.

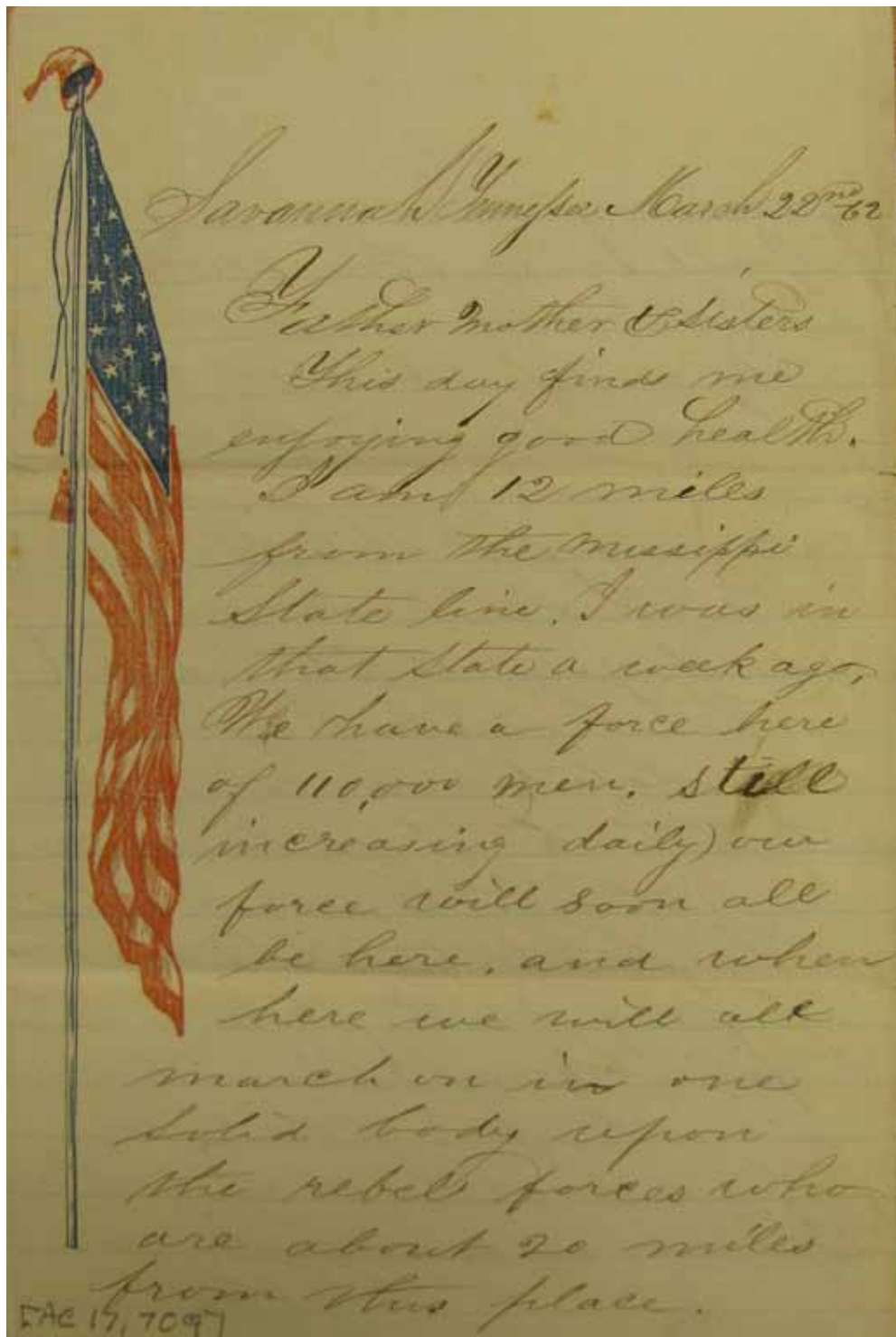
*Mina hälsningar till var och en av er
Skriv snart*

*A.J. Walker
adress 55:e Reg III vol
Paducah Kentucky
c/o kapt Wright¹⁵⁴*

När tiden för slaget närmar sig och den monotona och primitiva lägerlivet bara fortsätter händer det som man knappt trodde var möjligt: Thaddeus Caprons goda lynne börjar att falna. I de två sista breven före det stora slaget skriver han att han har varit sjuk i flera dagar och att lägerlivet är tråkigt och monotont.¹⁵⁵

154 LoC, Andrew J. *Walker correspondence*, 1856–1878, 22/3 1862. I arkivförteckningen står angivet att detta brev är skrivet av en oidentifierad soldat, men det är helt tydligt skrivet och undertecknat av Walker själv.

155 Capron 26/3 och 1/4 1862, s. 343.

Andrew Walkers brev hem till familjen. Patriotiskt utformade brevpapper och kuvert av detta slag var mycket vanliga under kriget.

Källa: LoC, Andrew J. Walker correspondence, 1856–1878, 22/3 1862.

Andrews och Caprons motståndare i *Army of the Mississippi*, som vid detta tillfälle befann sig 30 km söderut under betydligt svårare omständigheter, kanske skulle ha liten förståelse för de bådas klagan, liksom måhända de flesta soldater i andra arméer vid denna tid, men det är i sammanhanget av mindre betydelse: moralen var i sjunkande och många upplevde sin situation som eländig.

Men det var inte brister i logi och förplägnad som var den stora källan till missnöje. Det var ledarskapet och då framför allt det som David Stuart och Oscar Malmborg utövade. Kritiken mot Stuart var mer dämpad än den mot Malmborg, men den är ändå tydlig. Stuart var liksom sin svenske överstelöjtnant lynnig och hade lätt att få utbrott på sina underlydande. Juristen Stuarts vältalighet är något som ofta nämns i regementshistoriken, men vältaligheten framställs inte sällan som något som bländade åhörarna från att se sakernas rätta tillstånd. Stuarts verbala kapacitet användes tydligen också för att fyra av de mest uppfinningsrika salvor mot de som för tillfället hade hamnat i onåd. Mot slutet av januari vid Paducah då mannarna plågades av kyla och regn försökte några ur kompaniet göra livet i tälten lite drägligare genom att från en bonde i trakten stjäla majsfoder för att strö ut till provisoriska bäddar. Bonden klagade hos Stuart och denne skällde ut mannarna på ett sätt som Crooker ännu efter ett kvartssekel inte hade glömt. Stuart skrek med sin erkänt mäktiga röst att han skulle slakta dem, skjuta dem med artilleri för att på så sätt undvika att det spreds ut att han var satt att leda ett regemente av tjuvar och landstrykare. Hoten garnerades med en oändlig variation av eder, som nog hade varit intressanta att höra men inte att vara måltavla för. Crooker kommenterar händelsen:

Denna uppvisning av okontrollerat ursinne inför männen, som led fruktansvärt av det skoningslösa vädret, var helt opåkallad av situationen, och var en försmak av det ovett och tyranni som ökade dag för dag allt efter som avståndet till det civila livets hämningar ökade.¹⁵⁶

Malmborgs eder och svordomar verkar ha varit mer frekventa, men inte lika vältaliga. Som vi längre fram kommer att se exempel på verkar en egenhet hos Malmborg ha varit att han inte drog sig för att skälla ut sina kompanibefäl inför mannarna, något som på den tiden var lika lite accepterat som idag. Vid åtminstone två tillfällen lyckades det några mannar att ge Stuart och Malmborg stryk utan att förövarna kunde avslöjas, eller som i Malmborgs fall, utan att det ledde till några

¹⁵⁶ Crooker, s. 48–49.

efterräkningar.¹⁵⁷ Att det skedde är ett tecken så gott som något att på att regementet hade ett ledarskapsproblem, än mer så att författaren ett halvt sekel senare ännu hade svårt att dölja sin förtjusning över händelserna.

Regementet hade alltså problem innan det hade dragit ut i sin första strid, men det kanske värsta problemet är ännu inte nämnt, nämligen utnämningssystemet. Som i alla krig var möjligheterna till avancemang inom de militära hierarkierna goda i den konflikt som hade brutit ut i Nordamerika. Det var inte bara officerarna som räknade med att stiga i graderna utan också manskapet. De allra flesta förbanden var värvade och till stor del också administrerade från den egna staten och inte från Washington. Befodringsärendena vandrade från fältet som rekommendationer från de högre befälen – en ordning som inte alltid gällde som vi kommer att se framöver – till administrationen i den egna delstaten. Om rekommendationen föll väl ut gick ett erbjudande om förordnandet ut, ett erbjudande om en sk *commission*, som den tilltänkte hade att tacka ja eller nej till. En stor del av arkivet efter 55:e infanteriregementet består av befodringsärenden av olika slag samt av de ifyllda förtryckta blanketter som innehöll svaret från dem som var aktuella för befodran. Som grund för befodran låg en kombination av tjänstgöringstid och duglighet och det verkar ha funnits en slags fingerspetskänsla för vilka som stod på tur för ett steg uppåt. För att uttrycka saken milt delade inte regementets mannor och befäl Stuarts och Malmborgs bedömningar av vilka som skulle upphöjas. Man var också från regementets sida missnöjd med att rekommendationer för befodringar överhuvudtaget inte skickades in och att stigandet i graderna av den anledningen inte gick så snabbt som annars hade varit fallet. Denna kritik av den högsta ledningen av förbandet kan ses i samband med det missnöje som fanns med att verksamhets- och personalrapporter inte skickades in efter föreskrift från fältet till högsta krigsledningen. Dessa rapporter som skulle skickas in regelbundet och efter strid eller andra större förändringar i förbandets förhållanden spelade också roll för befodringsärenden. Stridsrapporterna avslutades regelmässigt med uppgifter om vilka som särskilt hade utmärkt sig fördelaktigt eller på olika sätt brustit i sin tjänst. Det handlade i praktiken om mod och gott omdöme i pressade situationer och om sådana som hade misslyckats i det avseendet, vilket i praktiken ofta betydde att de hade flytt fältet. Rapporter av det senare slaget förekom från 55:e, men var mycket ovanliga. Om personalrapporterna inte skickades in hade man från krigsledningens sida svårt att ta ställning

157 Stuart blev rullad i lera och slagen av en av mannarna som sedan försvann i skydd av mörkret i maj 1862, Crooker, s. 143. Malmborg uppgavs ha gått omkring med ett blått öga i flera veckor efter det han gjort ett misslyckat försök att ertappa en vaktsoldat med ouppmärksamhet. Detta bör ha inträffat under hösten 1861. Crooker, s. 21–22.

till befordringsärenden helt enkelt därför att man inte visste hur kompanier och staber var bemannade. Rapporterna var också nödvändiga för krigsplaneringen eftersom förbanden hade en tendens att stadigt krympa i storlek, vilket gjorde att dispositionen av ett regemente i början av kriget kunde betyda att man tillförde en brigad omkring tusen man, medan det efter ett par års tjänstgöring kunde betyda tvåhundra man eller rent av färre. Till detta bidrog att rekryter vanligen inte tillfördes befintliga regementen utan istället användes för att sätta upp nya.

Det var förvisso en imponerande byråkrati som omgav fältförbanden med krav på regelbundna rapporter att sändas till krigsledningen i den egna staten. En populär diskussion kring det amerikanska inbördeskriget är huruvida det är det första moderna kriget eller om det hade större släktskap med Napoleonkrigen.¹⁵⁸ När det gällde de administrativa krav som ställdes på fältförbanden verkar detta krig uppvisa större likheter med senare än med tidigare förhållanden. I december 1862 hade man i Springfield ännu inte fått in fullständiga rapporter från regementets status efter slaget vid Shiloh i april, ett slag som minst sagt betydde personella förändringar i regementet som vi snart ska se. När Malmborg sent omsider skickar in de efterfrågade uppgifterna ursäktar han sig i ett följebrev med att regementet varit så mycket i strid och att Stuart nog hade påbörjat rapporterna, men att denne hade varit så upptagen att det inte hade blivit av.¹⁵⁹ Följebrevet är till stora delar täckt av vad som ser ut om stora blodfläckar. Såvitt något religiöst mirakel inte är inblandat torde dock stora blodfläckar efter ett och ett halvt sekel fortfarande inte se ut som färskt blod, varför jag utan kemisk analys vågar påstå att det rör sig om rött bläck. Jag kan naturligtvis inte påstå att fläckarna har satts dit avsiktligt för att på ett dramatiskt sätt framhäva att Malmborgs huvudsakliga syssla var en annan än att fylla i blanketter, men jag måste erkänna att jag inte kan göra mig kvitt denna misstanke.

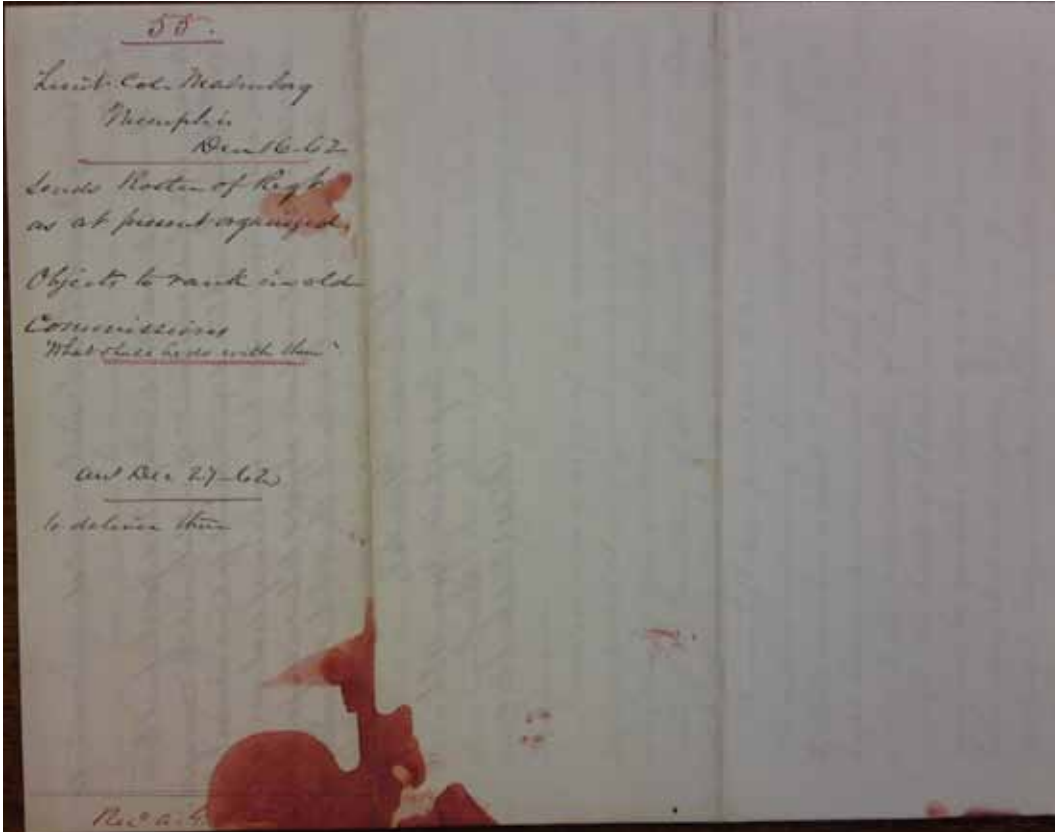
Det kan bara konstateras att regementets kritik mot sina befäl i detta avseende verkar ha varit berättigad. Rapporter från såväl regements- som brigadnivå saknas ofta och har heller av allt att döma aldrig upprättats.

Regementshistoriken uppehåller sig en hel del kring utnämningsärendena, och det skulle vid tiden för slaget vid Shiloh ännu dröja två år innan den stora katastrofen inträffar för Malmborg själv i ett sådant ärende. På regementets sista längre förflyttning mot det som skulle bli platsen för slaget vid Shiloh, upp för Tennesseefloden i mars 1862, utspelade sig dock ett

158 Se t ex Griffith, Paddy, *Battle Tactics of the Civil War*, Yale University Press 2001, där det hävdas att kriget snarare var att betrakta som ett av de sista i den napoleonska traditionen.

159 ISA, AFCW, *55th inf, Misc. Letters*, Oscar Malmborg till Fuller 16/12 1862.

märkligt skådespel med Stuart som huvudrollsinnehavare i det att han som i en teaterföreställning eller kanske snarare operett meddelade vilka han beslutat sig för att upphöja.

Oscar Malmberg till generaladjutant Fuller, Illinois daterat 16/12 1862, Memphis Tennessee. I detta följebrev till en regementsrapport ursäktar Malmberg dröjsmålet med rapporten med de blodiga strider som förbandet varit invecklat i.

Källa: ISA, AFCW, Companies & Regiments 1861–1903, 55th Infantry, Misc. Letters.

Bakgrunden till det märkliga skådespelet på däckets till ångaren *Hannibal* var denna: fram till regementets färd upp för Tennesseefloden hade det förlorat en dryg tredjedel av sina officerare. Förklaringarna som ges i regementshistoriken är att vissa inte hade visat sig uppgiften vuxna, andra hade helt enkelt fått nog av det militära livet och ville hem till sina familjer. Den allra största anledningen till strömhoppet till det civila uppgavs dock vara Stuarts och Malmborgs lynniga och despotiska ledning av regementet.¹⁶⁰ Eftersom förbandet var nyligen organiserat hade de byråkratiska kvarnarna inte hunnit mala sig fram till formella förordnanden,

¹⁶⁰ Crooker, s. 54. I det följande om befordringsärendena om inte annat anges: Crooker s. 54–62.

vilket bör ha varit anledningen till att avhoppet möjliggjordes: det fanns ännu inga kontrakt att bryta. De många vakanserna bland befälen skulle alltså ersättas och förväntningarna bland männen var stora. I bokstavsordning fick de tio kompanierna marschera upp på ångarens övre däck där en magnifikt uppklädd Stuart vandrade av och an som en kung, som Crooker minns det. Varje soldat eller befäl som erhöll befordran fick gå fram till Stuart och inför de uppställda kamraterna inte bara motta det formella beviset på sin nya värdighet, utan också ett längre tal som var avsett att leda den utsedde i sitt kommande värv. Talen handlade inte bara eller ens till största delen om de militära sidorna av den kommande uppgiften, utan snarare om de moraliska, där särskilt vikten av nykterhet ordrikt framhävdes. För att illustrera vikten av det senare hade menige Welch ur B-kompaniet tvingats upp på kölen av en uppochnedvänd jolle för att utrustad med en gammal kavallerisabel stå och skämmas för att han dagen innan hade varit så full att han ramlat i floden och tappat sitt gevär. Stuart sköt emellanåt in menige Welch som ett levande pedagogiskt exempel i sina välformulerade och bullrande anföranden.

Ceremonin tog hela dagen i anspråk från soluppgång till solnedgång. På detta sätt förändrades halva officers- och underofficerskåren i regementet. Crooker undviker skickligt att i regementshistoriken direkt förmedla de spänningar, besvikelser och förmodligen också den avundsjuka som utnämningarna på detta sätt skapade. Ämnet var naturligtvis fortfarande känsligt på 1880-talet eftersom flera av de som på detta sätt blev upphöjda inte bara fortfarande var i livet utan också var delaktiga i den kamratförening på vars uppdrag han författade historiken. Det är dock inte svårt att avläsa sådant mellan raderna: det utsågs direkt att normala bevekelsegrunder för befordran inte iaktogs och att fältet hade varit öppet för otillbörlig påverkan, favoritskap och fördomar. Ett fall där en befordran uppgavs vara särskilt huvudlös lyfts fram och den av Stuart utsedde beröms för att han tackat nej till förmån för den som ansågs som den bättre lämpade för tjänsten.

I januari, i campen i Paducah, bekräftades Stuarts och Malmborgs ställningar som brigadchef respektive regementschef, dock med bibehållandet av de militära graderna.¹⁶¹

Den 8 mars 1862 hade alltså regementet lämnat Paducah för att på ångaren *Hannibal* gå upp för Tennesseefloden, som rinner från söder mot norr. Tillsammans med över sextio andra hjulångare flyttades

161 I Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 2 anger författaren att hans och Stuarts nya ansvarsområden blev tillträdna i januari 1862. I Crooker, s. 55 anges 27 februari som tidpunkt för Stuarts övertagande av brigaden. I Malmborgs personakt på National Archives står "Comdg. Regt." noterat på utdraget ur mönsterrullan för mars och april 1862. NA, MSR, CW, Oscar Malmborg.

regementet tillsammans med Grants *Army of the Tennessee* allt längre in i konfederationen genom ett för de flesta exotiskt, glesbebyggt och, som många av betraktarna gärna uppehåller sig vid, underutvecklat och fattigt landskap.¹⁶² Efter ett kort uppehåll i Savannah i södra Tennessee för regementet med ångare den 14 mars ytterligare ett tiotal km söderut, nu tillsammans med general William Tecumseh Shermans andra division av Grants armé. Expeditionen hade bl a till uppgift att sabotera järnvägslinjerna till Corinth, men häftiga skyfall omöjliggjorde alla operationer, varför ångarna fick vända om och istället angöra en obetydlig flodhamn ett tiotal km söder om Savannah. Platsen valdes ut av praktiska skäl eftersom det här var möjligt att angöra land utan större svårigheter. Platsen var Pittsburg Landing och hit anlände Malmborg med sitt regemente på kvällen den 15 mars 1862.

Det var en färgstark fältstyrka som omkring mitten av mars marscherade söderut från Pittsburg Landing för att söka sig ett läger på den yttersta vänsterkanten av den armé som började att samlas här: David Stuart i spetsen för den andra brigaden av Shermans femte division i Grants *Army of the Tennessee*. 55:e Illinois var under ledning av den i likhet med Stuart starkt ifrågasatte Oscar Malmborg, med missnöjda soldater och officerare av vilka flera kände sig personligen kränkta av de båda. De två andra regementena i brigaden hade också de sina särdrag och problem. 54:e Ohios infanterivolontärregemente var rent bokstavligen färgstarka genom sina uniformer. Det var ett sk Zouave-regemente och som sådant utrustade med uniformer som idag framstår som lätt bisarra, men som under denna tid sågs som höjden av militärt mode: pösiga byxor, kort öppen jacka och med matchande fez på huvudet. Zouaves fanns på både unionssidan som inom konfederationen och de var också vanliga i andra länders arméer. Regementet leddes av överste Thomas Kilby Smith. Det tredje regementet var 71:a Ohios infanterivolontärregemente under ledning av överste Rodney Mason. 71:a Ohio led av ett ledarskapsproblem som av allt att döma var allvarligare än det som tyngde 55:e. Överste Mason var son till en väletablerad kongressman i Ohio och det antas att det inte var duglighet utan snarare politiska kontakter som hade givit honom ett regemente, något

162 Jag använder de engelska namnen på arméerna oöversatta av praktiskt skäl. *Army of the Tennessee* var alltså en unionsarmé som på vanligt vis i norr var döpt efter floden i dess operationsområde. Denna styrka ska hållas isär från *Army of Tennessee*, som var en konfederationsarmé namngiven efter staten Tennessee. Liknande förväxlingar kan göras med flera arméer namngivna efter floder respektive stater, t ex Mississippi: Den konfederationsarmé som gick till anfall vid Shiloh hette *Army of the Mississippi*, d v s floden, mot det vanliga bruket i syd att namnge arméerna efter stater. För att ytterligare bidra till förvirringen fanns under kortare perioder ytterligare två *Army of the Mississippi* – på unionssidan.

som inte var alldeles ovanligt.¹⁶³ Det finns goda skäl att anta att Grant särskilt hade Mason i tankarna som en av två överstar som han erinrade sig ledde sina mäns flykt från slagfältet. Han beskriver dessa med det talande men svåröversatta epitetet "constitutional cowards".¹⁶⁴ Också utanför slagfältet sågs Mason som ett problem av sina mannar. I brev hem från en menig i 71:a är beskrivningen av Mason inte nådig: Han får del av skulden för att maten är usel i lägret där slaget vid Shiloh ska komma att stå om ett par veckor, och han förmedlar ett rykte i svang inom regementet att Mason försnillar mannarnas förplägnad. Vidare berättar han att flera av officerarna vill sluta på grund av översten, men att de ändå fortsätter eftersom de lovat mannarna detta. Om officerarna frågade Mason något så kom det svordomar tillbaka, berättar McConnell.¹⁶⁵ Eftervärldens omdömen om Mason är inte helt entydiga och försök till äreräddningar har gjorts, dock utan större framgång.

Bristande mod kan inte tillskrivas vare sig Stuart eller Malmberg: Jag har inte ens bland deras värsta vedersakare kunnat se antydning till annat än att de båda uppträdde utan visad rädsla under strid.

Förutsättningarna för regementet och brigaden var alltså inte de bästa tänkbara för ett skarpt läge. Samtidigt är det lätt att överdriva svårigheterna: De väpnade styrkorna på båda sidor i denna konflikt var snabbt sammansatta utan att ha mer än en liten kärna av professionella befäl och soldater att falla tillbaka på. Den brigad som marscherade upp mot sin första stora drabbning efter den leriga *Hamburg Road* vid det som skulle bli slagfältet vid Shiloh hade befäl som hade varit civila tjänstemän ett halvår tidigare och soldater som i många fall kom direkt från sina föräldrars omvårdnad. Jag är övertygad om att det i de flesta regementen på unionssidan fanns problem av olika slag som av befäl och manskap sågs som stora hinder för dem själva och för verksamheten. För motståndarsidan gällde detta förmodligen i än högre grad, men där stavades det allt överskuggande problemet materiell nöd. Vi kommer att i alla fall få göra en bekantskap med dessa problem när vi tittar närmare på de sydstatsregementen som anföll Stuarts brigad på morgonen den 6 april 1862.

163 Mendoza, Alexander, "A Terrible Baptism by Fire: David Stuart's Defence of the Union Left" i Woodworth, Steven E., *The Shiloh Campaign*, Carbondale, Southern Illinois University Press, 2009, s. 38.

164 Grant, s. 131.

165 McConnell, Robert, *The McConnell Letters*, compiled by Ronald E. Toops, 1975, brev till familjen 25/3 1862, s. 11; 26/3, s. 14.

Slaget vid Shiloh

När 55:e Illinois kamratförening träffades under uppsluppna men ändå högtidliga former i Wagner's Opera House, Moline, Illinois i november 1886, kretsade mycket kring minnena av slaget vid Shiloh. J.G Brown, som hade varit regementsmusiker, men som hade stigit i graderna och slutade som veteran och fanjunkare, presenterade en ordförandeklubba med inskriptionen "Shiloh". Klubban hade han täljt från ett stycke trä som han hade tagit med sig från ett besök på det gamla slagfältet. Brown bad de som hade sårats vid Shiloh att resa sig och 42 av de 70 närvarande reste sig. Han bad därefter alla som hade varit rädda vid Shiloh att resa sig varpå alla ställde sig upp.¹⁶⁶

I brev och dagböcker och andra källor från detta som från andra krig möter man ofta en oro bland rekryterna att de inte skulle hinna få uppleva strid innan kriget var över. De var angelägna om att få "se elefanten", som det ofta uttrycktes, med vilket avsågs att personligen få delta i strid.¹⁶⁷ Slaget vid Shiloh 6–7 april 1862 var ett mer generöst tillmötesgående av denna önskan än vad de hade kunnat ana. Shiloh, som ironiskt nog fått sitt namn efter ett kapell på platsen döpt efter Bibelns "fridens plats", blev regementets elddop. Några ur regementet uppgav visserligen att de hade deltagit i strid på regementets väg söderut mot Tennessee, och Thaddeus H. Capron kommenterar avundsjukt de kamrater som återvände med sina första troféer. De som återkom från expeditionen var uppspelta och Capron medger långtande att han av kamraternas berättelser att döma gärna hade varit med.¹⁶⁸ Mycket tyder dock på att dessa strider framställdes på ett starkt överdrivet sätt.

Slaget vid Shiloh var regementets stora upplevelse under kriget, trots att man skulle komma att delta i kampanjer och slag som fortfarande avsätter hyllmeter med litteratur. Förbandet var oprövat i strid, utbildat under förhållandevis kort tid och alla, befälen inräknade, saknade en föreställning om de strider som de drogs in i, helt enkelt därför att sådana aldrig hade förekommit på den amerikanska kontinenten. Slaget blev en källa till stolthet

166 *Proceedings of the Association of the 55th...*, s. 45–47. Brown var också den som författade den tredje och avslutande delen av regementshistoriken.

167 McDonough, James Lee, *Shiloh – in Hell before Night*, The University of Tennessee Press, 7 uppl, Knoxville 1977, s. 4.

168 De påstådda striderna skulle ha skett vid Fort Columbus, Kentucky i början av mars 1862 och om det handlade om strider så ledde de i vart fall inte till några förluster. I Crooker, s. 55–57 anges att den tidigare så mäktiga befästningen hade övergivits av rebellerna och att allt var en enda rykande ruin när delar av 55:e anlände. De troféer som Capron betraktade så avundsjukt hade alltså sannolikt inte tagits efter strid. Capron, dagboksanteckning 10/3 1862, s. 341.

och till känslan av att tillhöra ett brödraskap av överlevare, men det blev av allt att döma, olika för olika deltagare, också ett trauma. Det som tydligast kom till uttryck i officiella sammanhang var bitterheten över att inte ha fått det erkännande som man ansåg att regementet förtjänade. De överlevandes sönderskjutna och amputerade kroppsdelar bar vittnesmål om deras erfarenheter från Shiloh, medan de psykiska följdverkningarna inte annat än i undantagsfall kan skönjas. För Malmborg framstår Shiloh som avgörande för hans fortsatta ställning inom regementet: Hans ledarskap för regementet, brigaden och för de tillfälligt sammansatta förband som organiserades mot slutet av första dagens strider har beskrivits på oförenliga sätt. Jag kommer av den anledningen att uppehålla mig förhållandevis länge vid detta slag, eller snarare vid de delar av slaget där Malmborg var aktiv.

Slagfältet

Området runt Pittsburg Landing var ingen plats utvald för utmärkta försvarsegenskaper, helt enkelt därför att Grant aldrig haft för avsikt att slåss där. Den anfallsstyrka som var på väg söderut var ännu inte samlad och Pittsburg Landing med omgivningarna var tänkt som en samlingspunkt för de båda arméer som skulle delta i det stora anfallet: *Army of the Tennessee* med sex infanteridivisioner under generalmajor Ulysses S. Grant och *Army of the Ohio* med lika många infanteridivisioner under generalmajor Don Carlos Buell. Sammantaget skulle över etthundratusen män tränga djupt ned i konfederationen och närmast i tur för ett anfall låg Corinth i norra Mississippi, nära gränsen till Tennessee. Corinth var en mycket viktig korsväg för väg- och järnvägstransporter och konfederationen var minst lika angelägen om att behålla staden som unionen var att inta den.

I konfederationen upplevde man den annalkande anfallsstyrkan som ett synnerligen allvarligt hot, särskilt som portarna till Mississippidalen redan hade slagits upp genom erövringen av Island Number Ten i Mississippifloden och de båda forten Henry och Donelson. Den populära generalen Albert Sidney Johnston var ansvarig för försvaret mot de unionsarméer som stadigt flyttade sig söderut. Hans popularitet i södern var fortfarande mycket stor, även om hans anseende, inte minst enligt hans egen uppfattning, hade fått sig en törn efter de senaste motgångarna. Johnston förfogade över alldeles för få soldater fördelade över ett gigantiskt område. Under den tidiga våren hade den store hjälten från Manassas, den kreolske generalen Pierre Gustave Toutant Beauregard med hjälp av viss övertalning förmåtts att flytta från den östra krigsteatern till den västra, och det var Beauregard som omedelbart började att forma en mer aggressiv krigsplanering än den att ställa en uttunnad försvarslinje framför den annalkande ångvälden från norr.

Beauregards tanke var att koncentrera de utdragna försvarslinjerna för att tillsammans med ytterligare förstärkningar gå till anfall mot Grants *Army of the Tennessee* innan Buells armé hade hunnit fram för att förenas med den. Med Grants armé slagen kunde Beauregard ta sig an Buell eller gå till offensiv norrut och på så sätt kasta om rollerna.¹⁶⁹

Att samla de utspridda sydstatsstyrkorna till ett område var en logistisk mardröm. Lok och vagnar mobiliserades i så stor utsträckning som var möjlig, men långt ifrån tillräckligt och åtskilliga av de sammankallade styrkorna fick genomlida uttröttande marscher med otillräcklig förplågnad längs leriga vägar och under långvariga regnoväder. Utrustning och beväpning hos dessa snabbt sammankallade trupper var sämre än den som 55:e Illinois hade klagat så bittert över några månader tidigare: åtskilliga soldater hade inga skjutvapen alls medan andra var utrustade med ålderdomliga flintlåsgevär eller hagelbössor. Sändningar med några tusen moderna Enfieldgevär hade anlänt och kunde fördelas omedelbart före slaget, men långt ifrån tillräckligt för att förse alla. Uniformer och fotbeklädnader var ett annat stort problem. Åtskilliga saknade sådana helt – skor också allteftersom marscherna fortskred – medan andra hade hopplock av olika persedlar. Ett av de regementen som skulle anfälla Malmborgs förband, 2:a Texas infanteriregemente, utmärkte sig genom sina illasittande uniformer i ofärgad vit bomull, vilket fick både de själva och fienden att associera till begravningskläder.¹⁷⁰ De bristfälligt utrustade soldaterna för tankarna till de snabbt sammankallade allmogestyrkor som under många sekler i Europa gick samman för att försvara sin hembygd. Tre dagar före anfallet, när dessa förband hade koncentrerades till Corinth, kunde det konstateras att de nådde en styrka av 49 745 man, varav 7 956 på sjuklistorna.¹⁷¹

Grants armé om ca 50 000 man hade fem av sina sex divisioner vid Pittsburg Landing, eller knappa 40 000 man. Den sjätte hade sitt läger vid Crumps Landing omkring åtta km norrut, d v s nedströms floden. Buells Ohioarmé var på väg men hade ännu inte anlänt. Tältlägren innanför flodhamnen bredde ut sig mellan två årmar som mynnade i Tennesseeefloden. Avståndet mellan åmynningarna vid floden var omkring åtta km och ute vid armarnas yttersta ändar knappa fem km. Den regniga våren hade gjort att åarna var överfyllda och vadmöjligheterna få. Alla anfall måste alltså komma från sydväst, in i

169 Man var inom konfederationen under en tid osäker på om Buells styrkor ens hade för avsikt att förena sig med Grants. Se t ex Daniel, Larry, J., *Shiloh: the battle that changed the Civil War*, NewYork 1997, s. 91. Överhuvudtaget var underrättelserna om fiendens styrka och förehavanden på båda sidor minst sagt undermåliga under denna kampanj.

170 Chance, Joseph E., *The Second Texas Infantry: from Shiloh to Vicksburg*. Eakin Press, Austin 1984, s. 24.

171 Daniel, s. 94.

öppningen mellan åarna i riktning mot floden. Konfederationens plan var att sätta den största kraften i anfallet på Grants vänstra flygel för att därmed svepa in mellan Tennesseefloden och fienden, separera unionstrupperna från förråden och transportererna vid hamnen och slutligen krossa allt motstånd mot den nordliga ån, Owl's Creek. I planen ingick den till synes omöjliga uppgiften att smyga fram 40 000 man med artilleri och materiel alldeles in på fienden för ett överraskningsanfall.

Grant hade inte lagt ned någon större energi på försvarsanordningar och hade en tämligen sorglös inställning till spaning och underrättelseverksamhet. Han förfogade över kavalleri, som normalt med sin rörlighet hade sin främsta funktion som arméernas ögon och öron, men någon systematisk patrullverksamhet förekom inte. Vissa rekognosceringar genomfördes, men de verkar ha fyllt funktionen av att skaffa kunskap om terrängen i närområdet. Den 23 mars fick Stuart motta en sådan order om en rekognosceringspatrull: dagen efter skulle han med en guide och de män i brigaden som inte var sjuka bege sig söderut efter Corinth road för att rekognoscera bortom en åsrygg.¹⁷²

Divisionerna i området placerades ut med ambitionen att kunna täcka landningsplatsen med stridslinjer. I Shermans order för divisionen av den 19 mars 1862 betonades att brigaderna måste placeras ut så att de skulle kunna bilda stridslinjer och att det fick vara högst 22 steg mellan de uppställda regementena. Man skulle se till att det fanns vatten vid lägren, men inte på bekostnad av den taktiska placeringen.¹⁷³ I praktiken var dock placeringen av enheterna inte utan luckor. Stuarts tre regementen var placerade längst i sydost nära den sydliga åns, Lick Creeks, mynning i floden, medan större delen av Shermans division hade sitt läger tre km bort vid kapellet vid Shiloh, på den yttersta högra flygeln. Stuarts brigad gränsade istället till Prentiss division, men med ett så stort avstånd emellan att en lucka bildades om styrkorna ställdes upp i linje för strid. Många år efter slaget beräknade en av veteranerna detta avstånd ca 800 meter genom att mäta avståndet mellan de gravar som hade grävts där de stupade hade fallit.¹⁷⁴ Denna lite udda metod torde dock ge ett ganska gott mått på det verkliga avståndet mellan lägren och understryker att försvar inte hade varit något prioriterat område för den arméledning som var sysselsatt med att ta kontroll över en bred korridor ned till Mexikanska golfen och samtidigt tränga djupt in i konfederationen. Inga försvarsanläggningar av betydelse grävdes eller uppfördes heller. De försvarsanstalter som

172 *The War of the Rebellion: a compilation of the official records of the Union and Confederate armies*. Pub. under the direction of the ... Secretary of War (citeras här efter Official Records), vol. X:2, Shermans order till Stuart 23/3 1862, s. 61.

173 Official Records X:1, Shermans order nr 15 från högkvarteret, 19/3 1862 s. 50.

174 Crooker, s. 132.

vidtogs tyder snarare på att man ville skydda sig mot fientliga patruller och begränsade räder, inte mot en regelrätt attack av en samlad fientlig armé.

Vi vet tämligen väl var brigaden hade sitt läger för i den mycket välordnade och monumenttäta slagfältsparken finns skyltar uppsatta som visar detta. Mycket möda lades ned i samband med parkens anläggande från 1890-talet på att placera markörer på de platser där strider hade ägt rum eller där förband hade haft sina läger. Veteraner från slaget var mycket aktiva i den processen och även om allvarliga meningsmotsättningar förekom om vissa markörers placering så måste det konstateras att de ger en så tillförlitlig bild av det komplicerade slagets geografi som är möjligt.¹⁷⁵ När det gäller striderna på Grants vänstra flygel finns det antagligen färre skäl att ifrågasätta positionsmarkörernas placering än på andra sektioner av slagfältet: dels var det ett mindre antal förband som var involverade i striderna, dels bekräftar det bevarade källmaterialet i regel tämligen väl skyltarnas placering.

Med blicken riktad söderut var 55:es läger placerat längst till vänster, därefter 54:e Ohios medan 71:a Ohio fanns en bit till höger – av allt att döma längre bort än de 22 steg som var tillåtet avstånd. Huvuddelen av 55:es läger var placerat i en persikoträdgård med blommande träd. Söder om persikoodlingen var det en skog som snart reste sig till skogsklädd höjd och bakom lägret i norr sträckte sig ett skogsområde genomkorsat av raviner och åsryggar ned mot floden. Stuart upprättade sitt högkvarter i ett blockhus bakom 54:es och 71:as läger.

Här tillbringade brigaden och Malmborgs regemente dagarna på samma sätt som man hade gjort i de tidigare lägren. Det är kanhända ingen slump att ett av de få tillfällen då Crooker i regementshistoriken uttalat sig om Malmborg utan nedsättande tillägg är då han minns dessa dagars övningar i vid lägret i Shiloh före det stora slaget: "Company and battalion drill were practiced with considerable industry, Lieutenant-Colonel Malmborg being in command of the regiment." Om Stuart får vi veta att han inte engagerades sig i dessa övningar, men att han i alla fall "...looked right gallant when mounted and surrounded by his staff."¹⁷⁶ Under det dramatiska slaget skulle de många och hårda exerciserna under Malmborgs ledning visa sig viktiga för regementets insats, även om Crooker aldrig annat än indirekt ger sin gamle regementschef

175 Smith, Timothy B., *This great battlefield of Shiloh: history, memory, and the establishment of a Civil War national military park*, Knoxville, University of Tennessee Press, 2004. Den store auktoriteten inom området var David Reed, själv en veteran från slaget, som på olika sätt dominerade allt arbete med slagfältsparken in på 1910-talet. Detta arbete redovisas i Reed, David W., *The battle of Shiloh and the organizations engaged*, Shiloh National Military Park Commission, Washington 1909.

176 Crooker, s. 71–72. Batallion används här synonymt med regemente vilket var brukligt utom i de fall reguljärt infanteri avsågs, då en batallion vanligtvis bestod av tre regementen.

erkännande för detta. För övrigt fylldes dessa dagar med truppinspektioner, persedelvård, vaktjänst och då och då någon patrullverksamhet som bröt den allt mer påtagliga tristessen. Här väntade man på att Buells *Army of the Ohio* skulle maka sig ned från det intagna Memphis innan man kunde fortsätta förflyttningen söderut. Inte ens den entusiastiske Capron kunde efter några veckor uppamma någon större upphetsning över att befinna sig så djupt inne i "Sesechdome".¹⁷⁷ För 71:a Ohio var stämningen i botten om man får tro menige Robert McConnel i hans brev hem till familjen. Maten var vedervärdig och bestod av grismagar och möjliga kex, påstod han. Många var sjuka, också Robert själv. Regimentet hade bara 400 man som var i skick att gå till strid och i hans kompani var det bara 20 som var i bättre skick än han själv.¹⁷⁸ Tre dagar före slaget svarade han i ännu ett mollstämt brev till familjen på frågan när han tror att kriget ska ta slut. Det är svårt att svara på, menade han, men han trodde att han skulle vara hemma om sex veckor. Det var ett slag kvar, antog han, och det skulle stå inom en vecka ungefär 16 miles från den plats där han nu befann sig. Han visste också att berätta att 200 000 man på unionsidan skulle stå mot 100 000 rebeller.¹⁷⁹ McConnell antog alltså att rebellernas armé skulle tåga ut ur Corinth och möta de slutligen samlade unionstrupperna i ett fältslag av gammalt märke. Gissningen på tidpunkten för slaget var dock riktigt bra. Brevet skrevs på onsdagen och han skulle inte hinna äta färdigt sin frukost på söndagen innan slaget var igång kring hans eget tält.

Uppmarschen från Corinth

Från mitten av mars befann sig den konfedererade armén på marsch mot Corinth och mot slutet av månaden var större delen av den samlad där.¹⁸⁰ Beauregard var ivrig att så snabbt som möjligt slå till mot unionsarmén innan den hade samlats, medan hans överordnade general Johnston inte var övertygad om att den samlade armén var redo för uppgiften. Johnston gav dock med sig och lämnade i praktiken över största delen av den praktiska planeringen till Beauregard. Tidpunkten för anfallet sattes till gryningen den 4 mars. På ett dygn skulle man klara av att flytta en armé om 40 000 man på två dåliga grusvägar över trettio km till Pittsburg Landing. Ganska snart förvandlades den ambitiösa och optimistiska planen till kaos. Vägarna korkade igen av divisionerna, varav en inte rörde sig eftersom den inte hade

177 "Sesech" var ett av de många namn som gavs åt sydstaternas anhängare och soldater. Det syftar på dessa staters utträde (secession) ur unionen.

178 McConell, 26/3 1862, s 13.

179 McConnel, 2/4 1862, s 16.

180 Om uppmarschen av *Army of the Tennessee* om inte annat anges: Daniel s. 116–142; Williams, T. Harry, P.G.T. Beauregard: *Napoleon in gray*, Baton Rouge, 1981, s. 125–132.

fått ta emot skrivna order om det. Andra försökte att förflytta sig utanför vägarna i en terräng som mildt sagt inte var lämpad för förflyttning av styrkor av divisionsstorlek. Andra enheter hann inte fram till avmarschområdet i tid och kom därför inte heller fram i tid för ett anfall i gryningen den 4 mars – och inte heller till nästa dag. Först i gryningen söndagen den 6 mars var armén grupperad för anfall, i vissa fall bara några hundratals meter från unionssidans fältvakter. Beauregard, den franskspråkige beundraren av Napoleon, kunde i alla fall glädjas åt en Austerlitzmorgon, med en sol som äntligen bröt den långa period av iskallt regn som den marscherande armén hade måst stå ut med utan tält eller andra skydd.

Överraskningsmomentet var av största vikt varför order gått ut om ljudlös och diskret uppmarsch. Av detta blev dock intet: de otränade och till stor del odisciplinerade trupperna drog under stort oväsen norrut mot Pittsburg Landing. Man jagade kaniner och provsköt musköter – i ett fall fyrade ett helt regemente av sina musköter i en samlad salva. När de omåttligt populära generalerna Johnston och Beauregard visade sig inför soldaterna hurrade de för fulla halsar medan föremålen för ovationerna var mindre entusiastiska inför de högljudda hedersbetygelserna så nära fienden. Det var, som en historiker har uttryckt saken, som om den uppmarscherande armén försökte att väcka fiendens uppmärksamhet.¹⁸¹ Beauregard drog den enda rimliga slutsatsen att deras uppmarsch var röjd och att anfallet måste avbrytas. Att leda den illa förberedda armén mot en fiende som hunnit gräva ned sig i värn var dömt att misslyckas. Nu var det Johnston som menade att det skulle fullföljas, och att han skulle slåss mot fienden om de så var en miljon man, som han lär ha uttryckt det.

Det som gör hela historien nästan osannolik är att unionssidan av allt att döma verkligen inte hade upptäckt den väldiga uppmarschen och det stora härläger som började samlas alldeles sydväst om deras camp från natten mellan den 4 och 5 mars. Flera unionssoldater hade sett den stora samlingen av soldater och också rapporterat detta, men varken Sherman eller Grant tog det för något annat än fientliga patruller, vilket inte hade varit ovanligt under deras uppehåll i området. Inga åtgärder vidtogs.

Den utdragna marschen från Corinth medförde att många av soldaterna från söder fick slut på de ransoner som de hade tilldelats innan striderna började och var uthungrade när tidpunkten för anfallet närmade sig. De hade också fått tillbringa flera dygn oskyddade i regn och kyla. Förutsättningarna var med andra ord inte de bästa för de stridsovana trupper som såg solen gå upp mot en klar himmel denna söndagsmorgon, likt den en gång hade gjort vid Austerlitz.

181 McDonough, s. 82.

Beauregards uppställning av sin armé var märklig med tanke på planeringen. Istället för att gruppera sina divisioner med varsitt ansvarsområde och med en förstärkning av den högra flanken som skulle driva in en kil mellan floden och unionstrupperna, så valde Beauregard av någon anledning att ställa upp hela sin armé i två stridslinjer mellan de båda årmarna. Detta omöjliggjorde i praktiken en effektiv ledning på divisionsnivå eftersom det vid denna tid saknades möjlighet till effektiv kommunikation under strid. Svårigheterna att hålla isär förbanden ökade också högst väsentligt. Jag har inte lyckats hitta någon trovärdig förklaring till varför denna uppställning valdes. Kanske räknade Beauregard med att under strid klara av att lösgöra och skifta enheter till sin högra flygel. Självt gav han i efterhand den något märkliga förklaringen att han hade placerat de starkaste förbanden i främsta linjen.

Striderna på Grants vänstra flygel

Shermans rapport efter slaget beskriver händelserna på unionens vänstra flygel på ett i flera avseenden belysande sätt: "My Second Brigade, Colonel Stuart, was detached near 2 miles from my headquarters. He had to fight his own battle on Sunday..."¹⁸² Den vänstra flygeln kom alltså att utvecklas till eget slag med ett begränsat antal regementen inblandade. Mot Stuart var det framförallt två infanteribrigader som stred, Chalmers och Jacksons, den förra bestående av fyra mississippiregementen och ett från Tennessee, den senare av tre regementen från Alabama och det vitklädda 2:a Texas. De båda brigaderna hade två batterier lätt artilleri under befäl av kaptenerna Gage och Girardey. Dessutom opererade ett kavalleriregemente från Alabama på denna sektor av slagfältet under överste Clanton.

Händelserna på unionsarméns vänstra flygel är inte helt lätta att följa vare sig i litteratur eller i de bevarade källorna. Förhållandevis lite intresse har ägnats denna del av slagfältet i den uppsjö av litteratur som har producerats om slaget vid Shiloh. Anledningen till detta är att långt ifrån alla har delat uppfattningen hos veteranerna som slogs där, att detta avsnitt var nyckeln till slagets utgång. Störst intresse har onekligen visats de strider som under dag ett utkämpades till höger om Stuarts brigad, vid det s k *Hornets Nest*, getingboet. Åtskilliga rapporter finns bevarade från olika nivåer och från båda sidor från slaget på vänstra flygeln under dag ett, alltifrån divisionsnivå ned till regementsrapporter. Dessa är ofta snåriga och svåra att följa av två skäl: Tidsangivelser saknas ofta och referenserna till geografin har ofta en ravin eller en åsrygg som fasta punkter, och i detta landskap är sådana sannerligen ingen bristvara. När jag besökte denna del av slagfältet utrustad med två utmärkta topografiska kartor dröjde det inte länge innan jag

¹⁸² Official Records X:1, Shermans rapport 10/4 1862, s. 252.

kunde konstatera att jag var vilse i en terräng som i stort sett är sig lik från 1860-talet. När rapportörerna några dagar eller veckor efter slaget skulle återge sina förbands rörelser är det tveksamt om de ibland kunde skilja den ena ravinen från den andra. Därtill kommer de olika aktörernas subjektiva tidsuppfattning, ofta kopplad till den vikt som lades vid den rapporterade händelsen ifråga. Ännu ett problem med dessa rapporter är av klassisk källkritisk natur: de som rapporterade ville naturligtvis framstå i så fördelaktig dager som möjligt. Det förekommer fler än en gång att förband som av allt att döma bröt samman och flydde, i rapporterna framställs som att de genomfört ett välordnat återtåg under strid.

Ingen har ägnat samma minutiösa intresse för striderna på Grants vänstra flygel som en av författarna till regementshistoriken, Lucien B. Crooker. Till sin hjälp hade han inte bara i stort sett samma källmaterial som vi förfogar över idag, utan också sitt eget och sina kamraters minnen av slaget. Det är med andra ord svårt att gå förbi Crooker när denna sektion av slagfältet ska skildras, och det är heller ingen som gjort detta av de undersökningar jag stött på. Ett vetenskapligt problem uppstår dock i och med det faktum att Crooker skriver sin historik med en tydlig agenda. Det är 55:es "sanna historia" som ska skildras med syftet att låta regementet få sin rättmätiga plats i historieböckerna. Crookers skildring av slaget måste således beskrivas som mycket tendentiös. Samma sak gäller hans beskrivning av Malmborg eftersom han tyckte mycket illa om honom. Jag skulle önska att det gick att undvika Crooker både vad gäller skildringen av striderna på Grants vänstra flygel som beskrivningen av Malmborg, men det är svårt eftersom flera viktiga händelser då går förlorade. Däremot menar jag att det går att undvika att baka in Crookers tendens i skildringen, både vad gäller Shiloh och Malmborg.

Otto Eisenschimls skildring av 55:e Illinois vid Shiloh kan sägas ha delat Crookers syn vad gäller regementets betydelse för slaget och han följer också regementshistoriken mycket nära i sin framställning.¹⁸³ Alexander Mendozas essä "A Terrible Baptism by Fire: David Stuart's Defence of the Union Left" håller vetenskapligt sett en högre nivå än Eisenschimls och hans beroende av Crooker är betydligt svagare än Eisenschimls, men slutsatserna de båda drar är likartade: Stuartbrigadens insats var viktig för unionsarméns seger vid Shiloh och de gånger Malmborg nämns är det Crooker som tillåts tala fritt från regementshistoriken.¹⁸⁴ Bland översiktsverken om slaget är det fortfarande O. Edward Cunninghams detaljerade studie från mitten av 1960-talet som intar en ledande position när det gäller att få grepp om det komplicerade slaget på såväl mikro- som makronivå. När det gäller striderna

183 Eisenschiml, *The 55th...*

184 Mendoza.

på det avsnitt som försvarades av Stuarts brigad måste man dock konstatera att hans framställning lämnar en del oklarheter, särskilt när det gäller tidpunkter och ordningsföljd för stridernas olika faser.¹⁸⁵

Det är främst av de skäl som angivits som jag strävat efter att i första hand använda mig av primärmaterial så som rapporter, brev och dagböcker när jag undersöker Grants vänstra flygel. Precis som Eisenschiml, Mendoza och Cunningham har jag försökt att rekonstruera stuartbrigadens handlingar under slagets första dag. Som jag redan påpekat är felkällorna många och utrymmena för missuppfattningar och tolkningar stora. Jag kan konstatera att jag på flera punkter inte har samma uppfattning som tidigare forskare om händelserna under denna dag, och det gäller framför allt ordningsföljden av stridernas olika faser. Jag påstår inte att mina tolkningar av källmaterialet är mer korrekta, bara att de är annorlunda och att utrymme inte finns att utveckla dessa skillnader.

Männen i Stuarts brigad saknade som tidigare nämnts stridserfarenhet och hade frusit och lidit i omgångar i de olika läger som de vistats i på vägen ned mot Pittsburg Landing. Moralen var heller inte den bästa i 55:e och 71:a beroende på ledarskapsproblem. Det hade kanske varit en viss tröst för invånarna i lägret vid Lick Creek om de känt till att de som stod i tur att anfalla dem förmodligen hade ännu sämre utgångsläge för en hård strid.

17:e Alabama hade förflyttats från det behagliga klimatet i Pensacola, Florida, till det kalla vårvädret i norra Mississippi och anlant till Corinth omkring mitten av mars. K-kompaniets kapten Thomas Jefferson Burnett skrev till sin fru från Corinth medan snön föll utanför hans mörka tält. Han berättar att de gångna två veckorna har fört upp halva regementet på sjuklistorna.¹⁸⁶ Det var inte bara sjukdomar som tyngde regementet: regementets chef, överste Watts hade arresterats tillsammans med hela regementsledningen för ordervägran och regementet hade tillfälligt tagits över av en utomstående major. Moralen bland mannarna var mycket låg.¹⁸⁷

2:a Texas hade avrest från Houston 18 mars och efter en förflyttning med tåg, ångbåtar och långa marscher hade förbandet anlant till Corinth 1 april. Eftersom de kommit så sent fanns det inte så mycket kvar i förråden att dela ut och mannarna fick nöja sig med två och en halv dagsranson.¹⁸⁸ Detta hade endast nått och jämnt varit tillräckligt om slaget verkligen hade kommit

185 Cunningham O. Edward, *Shiloh and the Western Campaign of 1862*, Joiner, Gary D., Smith Timothy B. (red), New York 2009.

186 Thompson, Illene D. och Thompson, Wilbur E., *The Seventeenth Alabama Infantry: a regimental history and roster*, Bowie, Md. Heritage Books 2001, s. 44–45.

187 Thompson s. 44–45.

188 Chance, s. 24–25.

till stånd den 4 april, men dröjsmålet gjorde att maten var slut redan på morgonen 5 april. 3 april påbörjades uppmarschen mot Pittsburg Landing i eländigt väder. De långa marscherna hade gjort att många skor hade slitits ut och flera av såväl officerare som manskap var barfota i den kalla lervällingen. Den kalla natten före slaget hade de tillbringat utan skydd för väder och vind och utan möjlighet att göra upp eld, bara några hundra meter från unionssidans fältvakter.¹⁸⁹

9:e Mississippi nämns 10 mars i ett brev från generalmajor Kirby Smith till president Davis, där han beskriver försvarsstyrkorna i östra Tennessee som helt otillräckliga och förbanden i mycket dåligt skick. 9:e Mississippi uppges ha en effektiv styrka under 400 man och skulle dessutom mönstras ut i april och maj.¹⁹⁰ I 7:e Mississippi var hälften av männen sjuka strax före anfallet.¹⁹¹

Det vore fel att med stöd av dessa exempel på tillståndet i några regementen påstå att de båda brigader som skulle anfälla Stuart var i sämre skick än de övriga trupperna i *Army of the Mississippi*. Utvakad, hungrig, frusen och otillräckligt övad var egenskaper som delades av många i den anfallande armén. En av soldaterna i Ponds brigad, längst ut på vänstra kanten i samma stridslinje som Jacksons och Chalmers brigader konstaterade, förmodligen i likhet med många andra som denna natt sov på gevären i väntan på anfallet i gryningen: "We all spread our blankets and lay down supperless".¹⁹²

Natten till 6 april hade varit klar och utan nederbörd och när den långa stridslinjen satte sig i rörelse samtidigt som de första solstrålarna bröt fram över horisonten var det i det närmaste som om man för en linjal mot en halvcirkel: Linjens center mötte de förband som var förlagda närmast mitten av de båda årmarnas öppning i sydväst. Det var alltså inte Grants vänstra flygel, som enligt Beauregards plan skulle ta den tyngsta stöten som fick ta emot första anfallet, utan enheter ur Prentiss andra division, till höger om Stuart. Då hade redan mindre strider utkämpats under den tidiga gryningen mellan patruller och förposter, utan att detta på något sätt hade försatt den sovande unionsarmén i förhöjd beredskap. Beauregard och Johnston kunde inte förstå att närvaron av en hel armé så nära fienden inte hade röjts.¹⁹³ Reaktionen på de första striderna under de tidigaste morgontimmarna var att Prentiss förebrådde den ansvarige översten, vars rekognosceringspatrull hade tryckts tillbaka av konfederationens stridskedjor, för att vilja dra igång ett anfall för vilket sedan Prentiss skulle få skulden. Den åthutade översten

189 Chance, s. 25.

190 Official Records X:2, 10/3 1862, s. 308–309.

191 Daniel, s. 94.

192 Logsdon, David R., *Eyewitnesses at the Battle of Shiloh*, Nashville Tennessee 1994, s. 8.

193 Daniel, s. 143–145.

svarade inte utan började istället att äta frukost. Den allt mer intensiva muskötelden gjorde dock till sist att Prentiss insåg att något större var i görningen och beordrade ut ett antal enheter på linje mot oväsendet.¹⁹⁴ Slaget hade börjat på allvar omkring halv åtta på söndagens morgon.

Lick Creek och ravinen

I den idylliska persikoträdgården var 55:e Illinois som bäst i färd med frukost och morgonbestyr när de på håll till höger framför sitt läger hörde musköteld. Till en början antog alla att det handlade om de vanliga skärmytslingarna mellan patruller, men när skottlossningen inte upphörde kallade trumslagarna till uppställning kompanivis.¹⁹⁵ Halv åtta fick Stuart ett meddelande från Prentiss att fienden anföll i full styrka. Stuart själv kunde snart konstatera att fientliga flaggor var synliga *bakom* Prentiss högkvarter. Enligt general Hardee, som ansvarade för den första anfallslinjen i den anfallande armén, nådde förband ur hans linje läger som tillhörde Prentiss division kl åtta.¹⁹⁶ Hela brigaden ställde nu upp sig i slagordning på linje till vänster om 55:es läger, med 71:a Ohio närmast lägret, 55:e i mitten och 54 Ohio närmast floden, som var belägen en dryg kilometer till vänster. Härifrån skickades två kompanier från vardera 55:e och 54:e som patruller över en åsrygg framför linjen en halv kilometer bort. Ett annat kompani bevakade övergången vid Lick Creek omkring en kilometer åt sydost. Osäkerheten var stor kring fiendens position och brigadens linje ändrades därför vid ett flertal tillfällen mot nya väderstreck, men den bör aldrig ha avvikit från att i huvudsak haft en sydlig front. De utsända kompanierna fick bevittna hur Chalmers brigad med fem regementen marscherade upp längs Hamburg Road mot Stuarts linje.

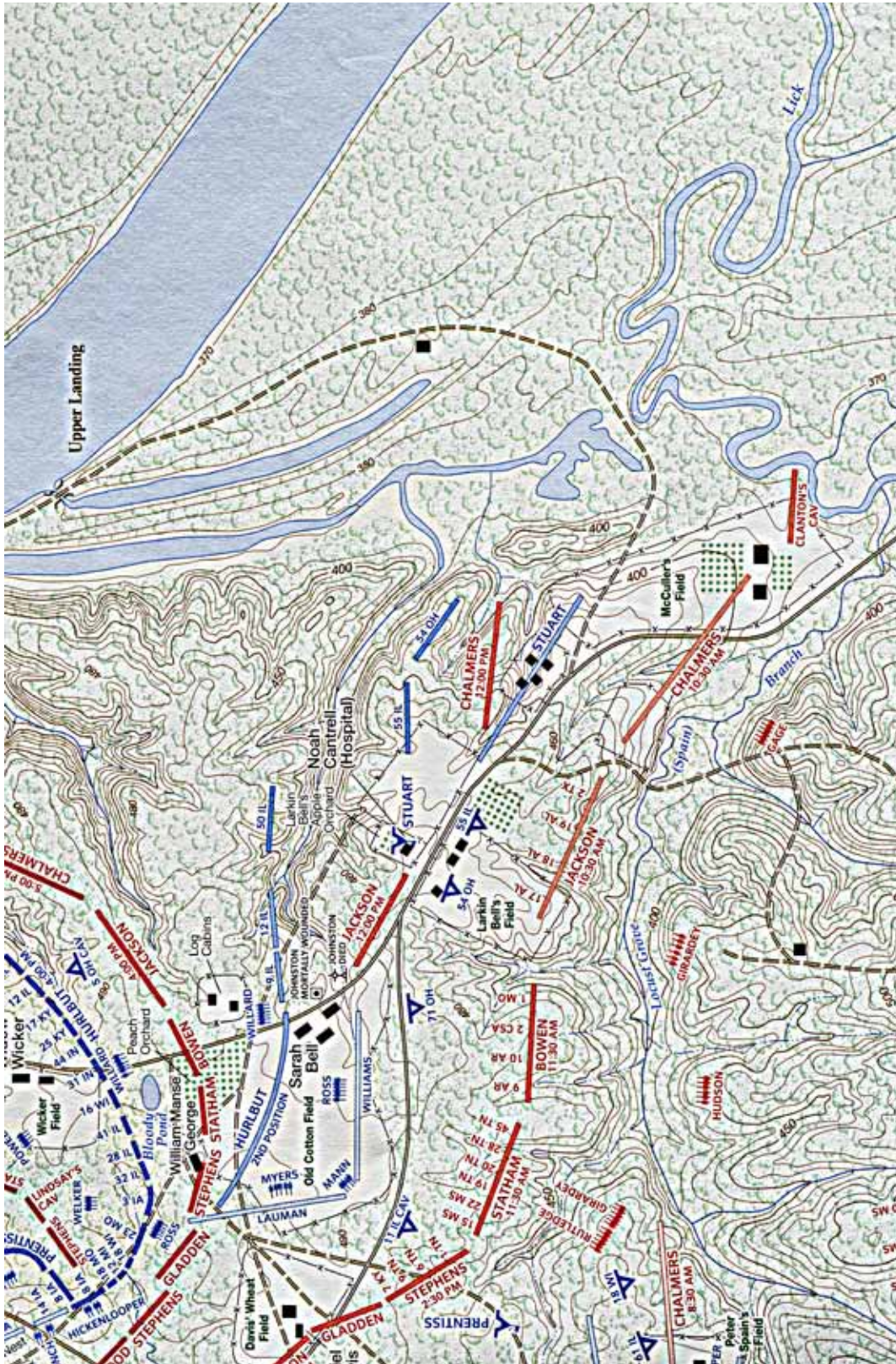
Innan de båda huvudstyrkorna fick varandra inom synhåll kunde de utsända kompanierna, där de låg dolda några hundra meter söder om Stuarts linjer, bevittna fiendens uppmarsch. När dessa öppnar eld och därmed inleder striden på detta avsnitt av slagfältet, flyr 52:a Tennessee i panik och är med undantag för två kompanier borta ur striderna. Chalmers använde sig av den vanliga taktiken med *skirmishers*, som i detta fall betydde en skärm av soldater i stridskedja framför huvudstyrkan. Kedjans uppgift var primärt att röja fiendens styrka och position. Dessa förtrupper blev utsatta för beskjutning, vilket dock inte hindrade huvudstyrkan att på linje genom en fruktodling närma sig de dolda förposterna. På knappa fyrtio meters avstånd öppnade dessa förposter eld och en intensiv strid utbröt där den anfallande styrkan led stora förluster.¹⁹⁷ Chalmers beordrade då upp sitt

194 Daniel, s. 146–147.

195 Capron, s. 344.

196 Official records X:1, 7/2 1863, s. 567.

197 Official Records X:1, Chalmers rapport, 12/4 1862, s. 549.

Striderna vid Lick Creek och ravinen. Lick Creek ses i kartans nedre högra hörn. 55:es läger är markerat med en blå triangel nedanför kartans mitt. Den blå linjen med texten "Stuart" motsvarar brigadens position fram till omkring klockan tio. I själva verket ändrade den riktning och sträckning, kanske med så mycket som halva den markerade linjens längd. De kortare blå linjerna märkta 55 IL och 55 OH motsvarar dessa båda regementens försvar av ravinen, som här markeras med täta höjddurvor norr om de båda enheterna. Delar av Hornets Nest ses uppe i kartans övre vänstra hörn. Pittsburg Landing befinner sig ungefär ytterligare en karthöjd norrut efter Tennesseeelfoden.

Källa: Civil War Sesquicentennial Edition of the map of Shiloh Battlefield. Positions of the first day April 6, 1862. Prepared under the direction of The Secretary of War By the Shiloh National Military Park Commission. Modern revision of map dated march 11, 1904.

artilleri på en höjd och detta drev bort förposterna och en kolonn som Stuart sände ned som förstärkning. Tidsangivelser är näst intill omöjliga att ge på grundval av rapporterna och av regementshistoriken, men dessa strider söder om Stuartbrigadens uppställda linje bör ha skett ungefär samtidigt som Jacksons brigad hamnade i strid med andra delar av de fyra kompanier som hade skickats ut som förposter. Också dessa förposter drevs bort med artilleri och det finns en uppgift om att detta skulle ha skett 9:40.¹⁹⁸ Jacksonbrigadens artilleri under kapten Girardey började därefter att beskjuta den uppställda Stuartbrigaden på kanske femhundra meters avstånd och det var den högra delen av unionens linje som blev värst utsatt, d v s den del som bestod av överste Masons 71:a Ohio. Regimentet bröt samman under artilleribeskjutningen och flydde hals över huvud mot Pittsburg Landing.

Stuartbrigadens linje, nu bestående av två reducerade regementen, hotades från två håll: Chalmers brigad avancerade norrut på linje längs Hamburg Road, rakt upp mot Stuarts linje. Uppe på en åsrygg till höger formerades Jacksons brigad. Båda brigaderna hade varsitt batteri om sex lätta kanoner grupperade bakom sig. Någonstans till vänster opererade Clantons kavalleriregemente, utan att ännu ha givit sig in i striden. Skulle linjen sträckas ut med fronten mot söder för att möta Chalmers eller mot sydväst för att ta emot en attack från Jackson? Var fanns kavalleriet? Hur skulle man hantera fiendens artilleri? Själva hade man inte något artilleri. Osäkerheten bör ha varit stor och det var antagligen detta som föranledde att linjen beordrades till nya sträckningar ett antal gånger. Malmborg var den som enligt fältprästen Haney dirigerade linjen, medan Crooker mer antyder att det skulle ha varit Malmborg eller denne indirekt genom Stuart.¹⁹⁹ Crooker menar att brigadens rörelser var planlösa och närmast löjliga:

It is true that the brigade was kept moving vaguely from place to place, as suited the bewildered notions of its commander, but such movements were not the result of pressure from the enemy, and not one volley was fired during their progress.²⁰⁰

Crookers kommentar är besynnerlig: hade han skrivit eldgivning istället för tryck hade det blivit begripligt, men att betrakta två brigader infanteri i

198 Daniel, s. 199.

199 Fältpastor Haney hävdar i sina memoarer att det var Malmborg som redan här beordrade hollow square "in order to have them all killed at once" (dvs den egna styrkan), medan Crooker minns att brigaden kompanivis skulle vrida sig ett kvarts varv åt vänster. Båda verkar dock vara överens om att Malmborg låg bakom ordern, även om detta bara antyds av Crooker. Haney, M. L., *Pentecostal Possibilities or Story of my life: An Autobiography*, Chicago och Boston 1906, s. 152; Crooker, s. 106.

200 Crooker, s. 105.

slagordning med artilleriunderstöd som något som inte innebar tryck mot den egna linjen, är orimligt. Till detta ska Clantons kavalleri läggas, som opererade i närområdet enligt inkomna rapporter. Det är möjligt att Crookers resonemang kan förklaras av efterklokhet. Hade slaget stått några år in på kriget hade man förmodligen inte ställt upp sig på linje överhuvudtaget i väntan på ett angrepp utan väntat bakom en åsrygg eller något annat naturligt skydd. Men då hade man å andra sidan inte vistats på ett och samma ställe så länge utan att ha grävt ordentliga skyttevärn. Men det var så som kriget kom att utvecklas, och dit hade man ännu inte nått vid detta inbördeskrigets första riktigt stora slag.

Det är svårt att se annat än att Malmborg efter omständigheterna kommenterade brigaden på ett rationellt sätt. Det är möjligt att det finns en del substans i den illa formulerade kritiken att han valde allt för avancerade rörelser när linjen ändrade riktning, men att den flera gånger beordrades till frontändring var med tanke på ovissheten om de olika fiendestyrkornas delvis okända positioner inte konstigt.

Under en av dessa beordrade rörelser, då brigaden försökte sig på att orientera sin stridslinje kompanivis i en sydostlig riktning, bröt också de två kvarvarande regementena samman och flydde fältet. 55:e flydde i panik i riktning mot Pittsburg Landing, men stannade upp efter några hundra meter. Officerarna lyckades på nytt ställa upp kompanierna i någon slags ordning. Crooker ger i samma skildring två olika förklaringar till varför flykten hejdades. I den ena berättelsen, en skrift som han hade presenterat på den första återföreningen av 55:e 1884, och som återges i sin helhet i regementshistoriken, ges närmast tillfälligheter som förklaring. Regimentet sprang då omkring 500 meter innan det hejdades "as if by impulse" och kunde då ordnas upp av sina officerare.²⁰¹ I den andra versionen ges hela förtjänsten till Stuart. Flykten, knappa 200 meter i denna version, hejdades av Stuart:

At this crisis, the conduct of Colonel Stuart was magnificent. He spurred his horse beyond the vortex of the disorder which surrounded him, and, like a chief of ten thousand, faced the throng of excited and disorganized men, and with eyes flashing, and voice ringing through the woods like a trumpet, commanded them to halt. The incubus of European tradition was forgotten in the emergency at hand, and his superb magnetism impressed itself upon the multitude instantly.²⁰²

Crookers ordval är betecknande för hans syn på Malmborgs inflytande: En incubus är en demon vars främsta sysselsättning är att lägga sig på den

201 Crooker, s. 96.

202 Crooker, s 106.

sovande för att ge denne mardrömmar. Det fanns flera i regementet som var födda i Europa, men den europeiska mara som red Stuart kan inte ha varit någon annan än Malmborg. Här liksom på andra ställen ges alltså Malmborg rollen av Stuarts onda genius.

Avvikelserna mellan de båda versionerna är egenligen inte något större problem. Den senare skildringen tillkom på basis av ett betydligt större underlag i form av minnen och andra källor som Crooker inte hade haft tillgång till några år tidigare. Den senare versionens flykt på 200 meter istället för 500 stämmer betydligt bättre med geografin och övriga källor. Det är heller inte särskilt konstigt att Crooker lägger till Stuart i den senare berättelsen. Stuart lär inte ha kunnat vara överallt på sin häst för att försöka stoppa upp de flyende soldaterna, och Crooker själv hade inte bevittnat Stuarts föreställning, men det hade förmodligen flera av hans kamrater. I det aktuella fallet går det att förmoda att källan har varit B-kompaniets gamle andrelöjtnant, Elijah C. Lawrence, eftersom flera av dennes formuleringar har tagits över mer eller mindre oförändrade av Crooker.²⁰³ Stuart lär dock knappast ha varit den ende officeren som försökte att få ordning på de skräckslagna mannarna.

Med Stuarts män på flykt stannar Chalmers brigad upp, kanske några hundra meter söder om den tidigare linje som Stuart hade ställt upp. Anledningen till dröjsmålet uppger Chalmers vara ammunitionsbrist eftersom ammunitionsvagnarna inte hade hunnit fram.²⁰⁴ Det finns dock anledning att tro att mannarna behövde ta igen sig efter flera timmars strider. Brigaden hade tillsammans med Jacksons styrka också deltagit i striderna på slagfältets centrala delar under förmiddagen.

Jacksons brigad avancerade däremot igenom 55:es läger, som till synes var tomt. När de närmade sig skogsbrynet bakom lägret möttes de av en salva musköteld från några blockhus på platsen och från bakom ett staket i skogsbrynet.²⁰⁵ Elden och även ett begränsat försök till motanfall kom från delar av 54:e Ohio, som verkar ha varit de sista att drivas på flykten. Girardeys lätta artilleri, dvs det som tillhörde Jacksons brigad, ställde upp fyra kanoner hundra meter från försvararna i skogsbrynet och två kanoner

203 Lawrence minnen finns bl a tryckta i Eisenschiml, O. och Newman, R., *The American Iliad: The Epic Story of the Civil War as Narrated by Eyewitnesses and Contemporaries*, Indianapolis 1947.

Den äldsta tryckta versionen jag funnit trycktes 1894, vilket inte hindrar att Crooker genom regementets kamratförening haft tillgång till texten åtta år tidigare. Detaljer i Lawrence text talar emot ett omvänt beroende. Om Lawrence vid författandet av sin text haft tillgång till regementshistoriken hade han t ex inte kallat Malmborg för dansk, Eisenschiml och Newman, s. 184.

204 Official Records X:1, 12/4 1862, s. 549.

205 Official Records X:1, 12/4 1862, s. 549.

ett stycke till höger. I samverkan med ett bajonettanfall beordrat av general Johnston själv bryts också detta motstånd ned och 55:es läger är därmed erövrat.²⁰⁶ Tiden svår att ange, men dagboksanteckningar från soldater ur 2:a Texas gör gällande att anfallet mot blockhusen och ställningen bakom stängslet skedde omkring tio på morgonen.²⁰⁷ Samtidigt som detta skedde befann sig alltså 55:e några hundra meter åt nordost, dit de nyligen samlats efter flykten. Det var sannolikt hit som de sista ur 54:e Ohio anlände efter ett försök till motvärn vid lägret. 71:a Ohio var upplöst och dess mannar tillhörde förmodligen dem som tog skydd vid Pittsburg Landing. I detta läge gör Malmborg något som ger eko ända fram till våra dagar i form av fniss och huvudskakningar: som skydd mot ett befarat kavallerianfall, som dock uteblir, låter Malmborg formera en eller flera fyrkanter. Det sker med anledning av inkommande rapporter om kavalleri till vänster, där mycket riktigt Clantons kavalleriregemente från Alabama opererade. Denna fyrkant, eller kanske fyrkanter, bör ha formerats ett par hundra meter bakom lägret och framför en tio meter djup ravin som löper i ost-västlig riktning.

Att formera fyrkanter av infanterister till skydd mot anfallande kavalleri var en vedertagen metod, men det verkar som om denna formering under detta krig ansågs – eller kanske i efterhand kom att anses – förlegad och som tillhörande en allt för försiktig taktik på slagfältet. Crooker menar att Malmborgs fyrkant förmodligen var den enda som formerades under inbördeskriget.²⁰⁸ Detta stämmer inte vilket vem som helst kan konstatera efter en sökning i *Official Records*.

På flera ställen i litteraturen möter uppgifter att resterna av Stuarts brigad skulle ha retirerat under upprepande formeringar av fyrkanter. Ett sådant scenario går inte att få ihop med varken geografin i området eller med de delar av rapporter och berättelser som är samstämmiga. Avståndet mellan Hamburg Road, som löpte omedelbart norr om 55:es läger och den djupa ravinen är omkring 250 meter. Brigaden hade flytt huvudlöst in i detta område, utan någon som helst formering när de utsatts för artillerield. Någon gång efter kl tio hade de strödda förband som från blockhusen motstått Jacksons anfall anslutit till resten av brigaden efter att ha drivits bort av

206 Official Records X:1, Girardeys rapport, 12/4 1862, s. 565. Eisenschiml s. 204 förlägger felaktigt denna strid till ravinen.

207 Chance, s. 26–27.

208 Crooker, s. 96. Den berömde sydstatsgeneralen P. G. T. Beauregard rekommenderade fortfarande ett kvartssekel efter krigets slut fyrkanten till skydd mot kavalleri, och menade att marscher i närheten av fiendens kavalleri skulle företas så att man på kortast möjliga tid förmådde formera fyrkant. Instruktionen är, enligt förordet, en bilaga som ursprungligen trycktes i pamflettform 1863. Beauregard, P. G. T., *A commentary on the campaign and battle of Manassas of July, 1861 together with a summary of the art of war*, New York 1891, s. 170.

artilleri och ett bajonettanfall. Vid denna position, framför och i den djupa ravinen befinner sig brigaden i omkring två timmar utan strid.

Varför blir det då ett nära två timmar långt uppehåll i striderna mellan omkring kl 10 och 12? Chalmer befinner sig inte vid lägret utan kanske 400 meter åt sydost längs Hamburg Road. De slitna soldaterna ur Jacksons brigad verkar ha påbörjat en plundring av 55:es läger. För de hungriga sydstatssoldaterna utgjorde 55:es läger en fantastisk syn och en oemotståndlig frestelse. En av soldaterna ur texasregementet, Sam Houston Jr., beskrev den fantastiska synen som "the most complete canvas city imaginable", med stora och små gator mellan de perfekt ordnade tälten. Allt gjorde intryck av att de som rest detta läger hade för avsikt att stanna här för evig tid. Överallt i lägret hade matlagning förekommit då invånarna drivits bort, och Houston som knappt hade ätit på tre dagar skällade händerna när han ur en kokande gryta fiskade upp ett köttstycke som vägde ett och ett halvt kilo.

Kaffekannor kokade och brödlimpor väntade på att bli serverade. Dessa saker togs omedelbart i anspråk och även om förplägnaden nådde andra munnar än de som hade avsetts, så kunde den förvisso inte ha funnit några mer uppskattande.²⁰⁹

Några större ansträngningar av befälen att få stopp på plundringen verkar inte ha skett. Dessa verkar snarare ha delat både hunger och plundring med sina mannar. Många år senare berättar kompanichefen för I-kompaniet ur 2:a Texas, hur han då de anföll genom lägret snappade åt sig en stekpanna med kött från en lägereld och åt samtidigt som han jagade unionssoldaterna på flykten.²¹⁰ Här är förmodligen den rimligaste förklaringen till varför man inte fortsatte attacken förbi blockhusen och in i skogen där Stuarts brigad formerades igen efter sin flykt.

Crooker ägnar en hel del utrymme åt att förklara varför brigaden som helhet inte kommer till strid förrän omkring kl 12. Han menade att de fientliga brigaderna tog sådan tid på sig eftersom de inväntade spaningsrapporter, stördes av utposter av unionsbrigaden och att fienden bestod av råa rekryter. I Chalmers fall berodde uppehållet snarare på, som tidigare nämnts, att man inväntade mer ammunition, men antagligen också på att man helt enkelt behövde en stunds vila. För Jacksonbrigadens vidkommande var det snarare unionssidans läger med sitt överflöd som gjorde att Stuarts huvudstyrka inte kom i strid förrän omkring kl 12. Medan lägret plundrades

209 Chance, s. 27.

210 Vilket i så fall måste ha varit under anfallet mot blockhusen och skogsbrynet omkring kl 10. Chance, s. 27.

fanns troligen inga från Stuarts brigad i närheten. Det som återstod av brigaden befann sig ca 200 meter mot nordost, där de försökte att formera sig till försvarsstrid, bl a genom Malmborgs fyrkanter.

Markören för 55:es läger vid Shiloh före och under slaget. National Park Service försöker att återskapa fruktträdgården. Staketet runt träden är till skydd mot de talrika hjortar vars känsla för historisk pietet är begränsad. Jacksons brigad anföll från skogsranden i fonden och delar av 54:e Ohio försvarade området under en kort tid bakifrån ett staket strax bakom fotografens rygg.

Foto: Författaren.

Hur beskriver då Malmborg själv denna förvirrade och dramatiska förmiddag fram till reträtten mot ravinen? Han gör det i sin brevserie till *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* publicerad nio månader efter slaget. Han inleder med att förmoda att om Stuarts brigad hade skött sin fälttjänst lika illa som Prentiss så hade unionssidan varit förlorad under denna första dag av slaget och Pittsburg Landing erövrat. Här kunde han måhända ha tillagt att det var förvarningen från anfallet mot Prentiss som fick den egna brigaden att släppa kaffemuggarna och marschera bort till sin linje öster om lägret. Klockan var nära nio på morgonen, fortsätter Malmborg, då brigadens förposter blev indrivna och kort därefter blev den fientliga styrkan synlig. Det skede när brigaden upplöstes efter artillerianfall och muskötsalvor

och tog sin tillflykt i skogen bakom lägret och, som fallet var med 71:a Ohio, helt försvann från fältet, beskriver Malmborg på följande sätt:

... men genom lyckliga manövrer och ett klokt begagnande av terrängens fördelar till vårt försvar, och med bibehållandet av vår position, lyckades det brigaden, ännu med måttlig förlust, ej allenast att undvika hans eld, utan nödgade honom äfven att tvenne gånger ändra sina kanoners ställning, På sådant sätt vunnos tvenne dyrbara timmar. Klockan var när elfva då vi ändtligen gjorde halt och mottogo fienden i vår slutliga, förut valda ställning.²¹¹

Malmborgs skildring av händelserna är ett annat sätt att beskriva det inträffade, och som utan tvivel innebär en viss försköning. Visst kan man kalla brigadens flykt för lyckliga manövrer och ett klokt begagnande av terrängen – de kom ju undan anfallet och var snart i skydd i av åsryggar och raviner. Den fientliga elden undveks eftersom det ju inte längre fanns några att skjuta på och av samma skäl fick kanonerna förflyttas. Att brigaden bibehöll sin position kan även det låta sig förklaras. Med detta får antas att Malmborg avser att brigaden genom sin flykt inte flyttades särskilt långt tillbaka från fiendens stridslinje eftersom de sprang snett bakåt och åt höger. Samma iakttagelse gör också Crooker.²¹² Topografin i området kan hjälpa till att förklara varför brigaden hamnade på den kursen. Man kan anta att målet för flykten från fältet var som för alla andra demoraliserade unionssoldater den relativa tryggheten vid Pittsburg Landing, där huvuddelen av 71:a Ohio stannade. Den som tar fart från den plats där brigaden upplöstes öster om 55:es läger och springer norrut hamnar snart i större och mindre raviner, en del inte större än diken, andra betydligt djupare, som tillsammans med åsryggarna huvudsakligen löper i västnordvästlig riktning. Jag föreställer mig att detta bör ha medfört att de hundratals männen tenderade att vallas i en mer västlig riktning än vad som hade varit fallet om det hade handlat om ett öppet fält.

Slutligen förklarar Malmborg varför det drog ut på tiden innan huvudstyrkan hamnade i strid med att det var de listiga förflyttningarna, inte att deras frukost just då åts upp av hungriga sydstatarna. Klockan elva kan möjligen stämma som den tidpunkt då officerarna börjat att få ordning på mannarna i någon slags formering framför ravinen, även om striderna inte kom igång förrän omkring en timme senare.

Omkring klockan tolv blossar striderna upp igen och det är nu regementets stora stund i kriget inleds. Brigaden, bestående av 500 man ur 55:e, 300

211 Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 27/11 1862.

212 Crooker, s. 96.

ur 54:e Ohio och ett tiotal män ur 71:a Ohio bildade en försvarslinje framför den ravin som drar genom landskapet i väst–östlig riktning. I denna position har man en intensiv eldstrid i lite mer än två timmar. Den sammansmälta brigaden, vars kärna utgjordes av Malmborgs regemente slåss här förbittrat och får vidkänna de största förlusterna någonsin under hela kriget. Crooker, som lade ned stor möda på att återskapa klockslag och numerär i slaget, konstaterade att regementet under dessa båda timmar fick vidkänna hälften av alla förluster i inbördeskriget i stupade och sårade.²¹³ Angriparna var mångdubbelt fler än försvararna. Crooker räknade fiendens regementen med de numerär de hade haft vid uppmarschen och får då antalet till 4 200 man och två batterier, vartill kom Clantons kavalleriregemente, som dock inte deltog i de direkta striderna.²¹⁴ Åtminstone ett regemente var dock upplöst och de fientliga brigaderna hade redan varit i strid och tagit förluster och det är också troligt att ett antal hade deserterat med eller utan byte från slagfältet. Det framgår heller inte av Chalmers och Jacksons rapporter hur de disponerade sina regementen under denna strid, d v s om några hölls tillbaka i striden för att de var i behov av ytterligare vila eller reorganisering. Angriparna bör dock, även med en försiktig uppskattning, ha varit flera gånger fler än försvararna, kanske tre gånger så många.²¹⁵

På övriga delar av slagfältet pågick strider av varierande intensitet. Grants högra flygel under general Sherman kollapsade omkring klockan tio på förmiddagen och de konfedererade trupperna kunde ta över Shilohs kapell.²¹⁶ Beauregard själv övertog Shermans tält som sitt fälthögkvarter. Tvärtemot den ursprungliga planen hade angriparna satsat hårdast på Grants högra flygel, inte den vänstra där Stuarts brigad var förlagd. Sammanlagt åtta brigader gick till anfall mot Shermans och McClellands divisioner. På slagfältet centrala delar opererade bara en enda konfedererad brigad efter det att Prentiss division blivit krossad under morgonens anfall – det som Stuart kunde konstatera genom sin kikare då han såg fientliga flaggor bakom Prentiss högkvarter. På den vänstra flygeln av unionsarmén opererade två brigader, Chalmers och Jacksons. Prentiss, som själv var lika skakad som sina män, kunde samla ihop 600 man av sin krossade division efter klockan tio på förmiddagen och tillsammans med kraftiga förstärkningar från olika enheter spred de ut sig på linje mot fienden. Den position som valdes kom att kallas The Sunken Road eftersom den gamla vägen, eller kanske snarare stigen, hade sjunkit ett par decimeter under den omgivande marknivån av användning och tidens tand. Av de anfallande soldaterna skulle emellertid

213 Crooker, s. 100.

214 Crooker, s. 98.

215 Denna uppskattning gör Haney, s. 152: "more than three times their number".

216 Cunningham kap 8; Daniel, s. 176–182. Skildringen av slaget utanför Grants vänstra flygel bygger på Cunningham och Daniel om inte annat anges.

Ravinen idag. 55:e Illinois och 54:e Ohio låg uppe på kammen till höger i bild och bekämpade Chalmers och Jacksons båda brigader. Den oskyddade reträtten skedde uppför den lika branta slutningen som anas till vänster.

Foto: Författaren.

området komma att döpas om till Hornets Nest, getingboet, på grund av de hårda strider som kom att utkämpas där. General Grant besökte ställningen och beordrade Prentiss att hålla den till varje pris. The Sunken Road löpte i nordvästlig riktning och dess början i sydost pekade mot Stuartbrigadens linje vid ravinen omkring 800 meter bort. Prentiss försvarsposition var fördelaktig på många sätt. Dels erbjöd vägen i sig ett visst skydd för liggande skyttar, dels var området mot de anfallande rebellerna delvis skogbevuxet med en tät undervegetation. Ett staket med inväxta buskar löpte också längs vägen och erbjöd ett effektivt kamouflage. För försvararna var det möjligt att se de anfallande styrkorna och ge eld genom växtligheten, medan det var betydligt svårare att se försvararna och än värre att anfälla dem. När de första anfallen igångsattes halv elva på förmiddagen hade unionens försvarsposition utvecklats till ett formidabelt fäste med 10 200 man och trettio tre kanoner fördelade på åtta batterier. Den första konfedererade brigaden som anföll förintades praktiskt taget. Angriparna hade problem att få ett organiserat anfall till stånd, men omkring kl 12 gjordes ett samlat försök med fyra regementen. Dessa genomförde upprepade attacker som alla slogs tillbaka med

stora förluster för angrifarna. Klockan två drog de sig tillbaka med en tredjedel av styrkan döda och sårade. De var borta för resten av slaget. I anfall efter anfall kastade sig sydstaternas trupper mot unionens position i dödsföraktande angrepp. Under dessa attacker inträffade det som av många ansågs ha haft stor inverkan på slagets utgång: General Johnston såras dödligt inte långt från 71:a Ohios läger. En kula träffade generalens högra ben då han satt på sin häst. Projektilen slet av huvudpulsådern och Johnston stövel fylldes med blod och han förblödde.²¹⁷ Om någon i hans närhet hade lagt ett enkelt tryckförband så hade han förmodligen överlevt, men sjukvårdskunnandet var vid denna tid föga mer utvecklad än det var då de tyska kejsrerliga styrkorna intog Rom på 1520-talet. Få moderna kännare av Shiloh hävdar att Johnstons död var avgörande för utgången av slaget, även om generalens död naturligtvis påverkade moralen i *Army of the Mississippi* negativt.

Monumentet över 54:e Ohio framför den ravin som regementet tillsammans med 55:e försvarade mot Chalmers och Jacksons brigader 6 juli 1862. Lägga märke till den speciella zouaveuniformen, som var högsta militära mode vid denna tid.

Foto: Författaren.

Halv fyra på eftermiddagen sattes ett sista anfall in mot *Hornets Nest*. Det var det åttonde, som också misslyckades. Sammanlagt hade omkring 10 000 man kastats mot unionens starka position och allt fler av angrifarna drog åt snaran runt försvararna genom angrepp på flankerna. Omkring en fjärdedel av angrifarnas styrka hade förlorats. Många hade bränts

levande när de sårade hade fallit till marken bland träd och buskage som fattat eld av den kraftiga eldgivningen. Tidvis var sikten obefintlig i den täta krutröken och de anfallande soldaterna föll på redan tidigare stupade och sårade och bildade högar av illa tilltygade kroppar. Efter detta sista hopplösa

217 Williams, s. 138–139.

försök till stormning med bajonettförsedda muskötter byttes taktik. Det inte infanteriet hade klarat av skulle artilleriet lösa. Rebellerna byggde upp den dittills största koncentrationen av artilleri som hade satts upp i Nordamerika. Drygt femtio kanoner fördelades på en nordlig och en sydlig gruppering på knappa femundra meters avstånd från *Hornets Nest*. En våldsamt artilleriduell tog sin början och försvararna, som hade börjat vackla av de upprepade anfallen fick till slut dra sig tillbaka. Kvar över fyra på eftermiddagen drog sig två regementen tillbaka mot Pittsburg Landing. En kvart senare bröt de sista fungerande batterierna på unionssidan upp och påbörjade sin reträtt. Klockan halv sex på kvällen var allt över och *Hornets Nest* var intaget. Omkring 2200 man togs tillfånga, däribland Prentiss själv. Det kan noteras att två av de enheter som hade deltagit i ett av de sista anfallen, i bedrövligt skick och med många av soldaterna utan ammunition, var Chalmers och Jacksons brigader.

En sk minie ball, eller mer korrekt, Minié bullet (sv. miniékula) efter dess uppfinnare fransmannen Claude Etienne Minié 1848. Pappersförpackningen rymmer en miniékula med krut för en laddning. Den koniska formen tillsammans med musköternas räfflade pipor gjorde att precisionen var avsevärt mycket bättre än på de tidigare slätborrade musköterna med kulammunition. De stora projektilernas höga anslagsenergin ställde till fruktansvärda skador när de träffade skelettdelar, som splittrades på ett sätt som tidens sjukvård hade svårt att hantera.

Foto: Författaren.

Tillbaka till Stuarts brigad, som hade intagit försvarsposition i den tio meter djupa ravinen ett par hundra meter norr om 55:es intagna läger. De

hade alltså anlånt dit sannolikt strax efter klockan tio på förmiddagen, efter det att deras linje upplösts av fientligt artilleri framför Chalmers avancerande brigad. Några av de bevarade vittnesmål som snart ska återges beskriver ravinen som en ås istället för ravin, vilket bör förklaras av att de egentligen beskriver ravinens kammar snarare än dess sänka. Striderna inleddes omkring klockan 12, och i och med detta var huvudstyrkan av Stuarts brigad

i strid för första gången i kriget. Av allt att döma genomförde konfederationens trupper inget stormningsförsök eller bajonettanfall, utan striderna utkämpades med eldgivning från linjer, där soldaterna låg ned. Stuart uppger i sin rapport att fienden etablerade en linje knappa 150 meter ifrån ravinen,²¹⁸ men givet hur naturen ser ut på denna del av slagfältet, bör detta avstånd ha varierat avsevärt och förmodligen var avståndet mellan linjerna på vissa avsnitt betydligt kortare. I denna position utkämpades en hård eldstrid med stora förluster på båda sidor till strax efter klockan 2. En av deltagarna minns efteråt hur man använt ravinkanten som skydd för de vinande projektilerna när de laddade om sina muskötter för att därefter krypa upp mot kammen och skjuta mot fienden.²¹⁹ De förhållandevis moderna Dresdengevären som 55:e var utrustade med krävde en tämligen komplicerad laddningsprocedur. Ammunitionen, 40 skott som varje soldat bar i en särskild väska, var förpackad en och en i pappersfodral. Soldaten hade att bita av toppen på den lilla pappersförpackningen med tänderna, hålla ned krutet i eldröret, riva bort resterande papper från kulan och föra ned den med spetsen uppåt i eldröret följt av förpackningspappret. Därefter skulle papper och projektil bestämt pressas ned mot krutet med laddstaken, varefter en tändhatt placerades i avfyrningsmekanismen. En vältränad skytt kunde på detta sätt otroligt nog avfyra tre skott i minuten.²²⁰ Åtskilliga av försvararna sårades och dödades under eldväxlingen med angriparna. Stuart själv träffades av en kula i axeln och tvingades i stridens slutskede lämna över befälet över brigaden till överste Kilby Smith, 54:e Ohios befälhavare. Fältpastor Haney var en av dem som arbetade med att föra bort de sårade från ravinen i provisoriska ambulanser. En stor del av förlusterna för Stuarts brigad uppges ha uppstått när den drog sig ur striden och var tvungen att klättra upp för den bitvis mycket branta ravinkanten på motsatta sidan. Sydstatstrupperna följde omedelbart efter och pricksköt mot de utsatta unionssoldaterna. Crooker intervjuade många år senare för sin historik en officer från motståndarsidan och denne uppges ha sagt att det var "like shooting into a flock of sheep. ... I never saw such cruel work during the war."²²¹ Det är dock inte troligt att det var i reträttskedet, när ravinen övergavs, som de flesta förlusterna drabbade förbandet. Crooker menar att de flesta döda återfanns på ravinens södra kam, d v s den närmast fienden och nere i ravinen.²²² Något som talar för Crookers påstående är att markören för såväl 55:es som 54:e Ohios ursprungliga massgravar återfinns på den södra kammen. De döda grävdes ned där de återfanns och massgravarna bildades vid stora ansamlingar döda. Crooker hävdar att ingen

218 Official Records X:1, 10/4 1862, s. 258.

219 Eisenschiml och Newman, s. 185.

220 *The Library of Congress Civil War desk reference*, s. 498.

221 Crooker, s. 110.

222 Crooker, s. 128.

eftertrupp lämnades för att täcka reträtten, utan uppbrottet skedde plötsligt och mer eller mindre samtidigt efter hela linjen, vilket fick till följd att rebellerna snabbt kunde rycka fram och ge eld utan effektivt motstånd. Crooker ger inte oväntat Malmborg skulden för detta:

There were no precautions used to cover such retreat, and the alleged skill acquired in European schools and in the Mexican war did not assert itself in this the hour of need. Stuart's fragments, consisting of less than five hundred men, turned to the rear and made a rush for the opposite side of the ravine.²²³

Det är värt att notera att Crooker genom utformningen av sin kritik utgår från att det var Malmborg som förde det faktiska befälet på platsen. Crooker tänkte förmodligen inte på det när han författade citatet ovan, men bekräftar med detta delar av den bild som Malmborg ger sig själv och sitt ledarskap vid ravinen, att det var aktivt och att ledarskapet till största delen utövades av honom, inte av Stuart, Kilby Smith eller någon annan. Ingen av de veteraner som var med bör ha upplevt det som märkligt att läsa att Malmborg sågs som den faktiske befälhavaren och att han som sådan hade kunnat ordna med eftertrupp för att täcka brigadens reträtt.

Det kan inte uteslutas att det alls inte var en order som gavs om plötslig reträtt utan att det återigen var det fientliga artilleriet som hade börjat att skjuta in sig. I efterhand bör alla ha varit villiga att minnas en illa genomtänkt reträttorder från den svenske överstelöjtnanten hellre än att samma handling än en gång tvingats fram av kartescher med svärmande blykulor från det konfedererade artilleriet. Stuart nämner visserligen i sin rapport att det artilleri som fienden förde fram inte gjorde så mycket skada eftersom det sköt för högt. Av Chalmers rapport, som är rätt kortfattad i detta får vi veta att man, efter uppehållet längre söderut efter Hamburg Road, sätter sig i rörelse:

When we had gone about a quarter of a mile we again encountered the enemy in a strong position on a hill with a deep ravine in his front, and a very stubborn fight ensued, in which we lost many gallant men...²²⁴

Beskrivningen av terrängen passar in på det avsnitt av linjen framför ravinen som 54:e Ohio försvarade, till vänster i riktning mot floden. Chalmer fortsätter i samma rapport med att berätta att Gages batteri återigen gjorde god tjänst, men att det tog tid innan det kom på plats beroende på den besvärliga terrängen. Samma sak berättas från Jacksons brigad. Överste

²²³ Crooker, s. 110.

²²⁴ Official records X:1, 12/4 1862 s. 549.

Joseph Wheeler från 19:e Alabamas infanteriregemente ur Jacksons brigad, skriver följande i sin rapport:

*But little resistance was offered after reaching the camps, as the enemy fled before us to the crest of another ravine back of us, and about 200 yards from their camp. After forming line in the face of the enemy we were ordered to lie down, while the artillery was placed in position to our rear and fired over our heads sufficient to shake their line. The regiment then moved forward rapidly, driving the enemy before it and dislodging him from every place he attempted to make a stand, taking several prisoners and killing and wounding a large number. It was now about 3 o'clock in the afternoon.*²²⁵

Wheeler påstår till skillnad från Chalmers uttryckligen att det var artilleriet som fick rörelse i försvarslinjen. Försvararna drog sig strax efter klockan två på eftermiddagen tillbaka genom skogen och nådde Hamburg Road ungefär halvvägs mot Pittsburg Landing. Vägen ned mot flodhamnen var då full av upplösta förband från slagfältet på väg norrut, bort från den anfallande fienden.

Malmborgs beskrivning av striden vid ravinen finns i två versioner. Den kortare återfinns i hans *Tjensteförteckning* från 1871. I den slås flera moment av förmiddagen samman till ett enda:

*Hafvande under förut skedd rekognosering valt en fördelaktig position, blefvo vi i stånd att hålla den under mer än fem timmar emot en vida öfverlägsen styrka af alla vapen, tills slutligen, då de fallnes, såväl som de lefvandes patronkök voro nästan tömda, vi ännu stridande drog oss tillbaka.*²²⁶

Det stämmer förvisso att vägen mot Pittsburg Landing inte öppnades för Chalmers och Jacksons brigader förrän ungefär fem timmar efter det att de börjat att formera de första linjerna efter uppmarschen från de strider de deltagit i på morgonen på slagfältets mitt. Malmborg väljer dock i denna version att inte tala om den panikartade flykten ens som en förflyttning utan ser istället striden i ett övergripande perspektiv med tyngdpunkten på dess utgång. Återigen en försköning, för att uttrycka det försiktigt.

I den mer samtida artikelserien i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* från vintern samma år som slaget, ger Malmborg en lite mer detaljerad bild av händelserna, där striderna vid ravinen beskrivs särskilt:

225 Official Records X:1, 12/4 1862, s. 558.

226 Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 2.

*Brigaden var nu formerad i linje utmed och något skyddad af kammen af en lång ås. Reducerad genom det tredje regementets flykt, hvilken här egde rum, och andra redan lidna förluster, utgjorde återstoden knappt 800 man emot 8 regementen, med kavalleri och artilleri; men det syntes på en gång blifva klart för hvar man, att den enda möjliga räddningen låg i ett qvickt och säkert bruk af de utmärkt goda refflade gevär, hvarmed man var beväpnad. Jag skall aldrig glömma den obeskrifliga tillfredsställelse jag rönte under det att jag red utmed linjen, vid den utomordentliga ifver hvarmed hvarje soldat laddade, sigtade (något som historien visar ej ofta skett) och nedlade sina motståndare. (...) I denna ställning uppehöll vi fienden i öfver tvenne timmar,...*²²⁷

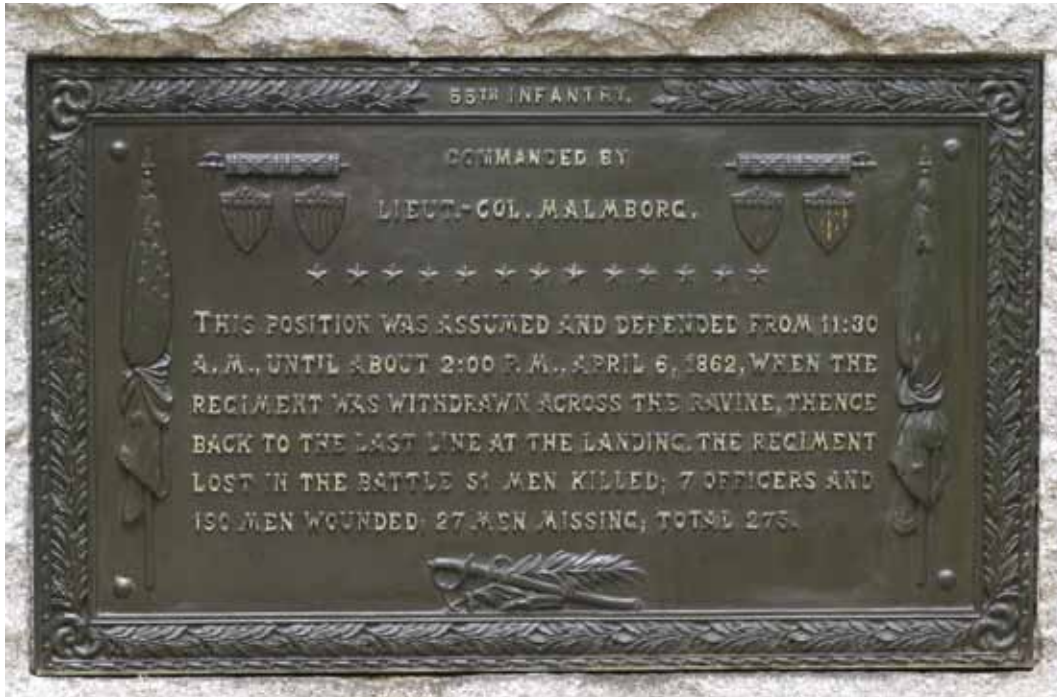
Kombinationen av musköteld, artilleribeskjutning och en begynnande brist på ammunition kan ha format beslutet att dra sig tillbaka eller tvingat fram en reträtt. Brigaden kan dock inte ha skjutit slut på all ammunition eftersom flera vittnesmål pekar på att nya försök gjordes att forma nya försvarslinjer under reträtten norrut, men att dessa omöjliggjordes av trycket från det fientliga artilleriet och infanteriet.²²⁸ Av allt att döma släpades de båda konfedererade batterierna genom terrängen för att stödja infanteriets framryckning, vilket måste beskrivas som en utomordentlig prestation.

Pittsburg Landing

Det är svårt att föreställa sig de scener som utspelade sig vid den lilla hamnen vid Tennesseefloden. Landningsplatsen flodångarna angjorde kan beskrivas som en trekantig flack sluttning ned mot vattnet med sidor som är mindre än ett par hundra meter och där floden bildar en av triangelns sidor. Från angöringsplatsen sträckte sig *Pittsburg Landing Road* upp i öppningen i en åsrygg som löpte ovanför flodbanken. På det här mycket begränsade området och efter den närliggande flodstranden samlades under den första dagen av slaget horder av skräckslagna och demoraliserade män från de förband som hade drivits av fältet av *Army of the Mississippi*. Försöken att få tillbaka de skräckslagna männen i strid var många och av skiftande slag,

227 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 27/11 1862.

228 Se t e x *Official Records* X:1, 12/4 1862, s. 558 (Wheeler, citatet ovan); Jackson beskriver det t o m som att striderna fortsatte mer eller mindre oavbrutet under 2–3 km, vilket dock är omöjligt, *Official Records* X:1, 26/4 1862, s. 554. Stuart beskriver hur man försökte att formera nytt försvar på en höjd men att detta omöjliggjordes av artillerield och trytande ammunition. *Official Records* X:1, 10/4 1862, s. 259. Det ska dock påpekas att det gynnade båda sidor att framhäva bilden av en stridande nordlig förflyttning.

Monumentet över Illinois 55:e infanterivolontärregemente under ledning av överstelöjtnant Malmborg. Monumentet, som består av ett grovhugget stenblock, är placerat nära den södra ravinkammen. Förlustsiffrorna avser hela slaget och avviker något från de sannolikt mer korrekta som presenteras i regementshistoriken. Försvaret av ravinen påbörjades förmodligen snarare omkring kl 12 och pågick till strax efter kl 14. Monumentet står en aning avsides i slagsfältsparken – liksom denna strid gör i den rikhaltiga litteraturen över slaget vid Shiloh.

Foto: Författaren.

från att ifrågasätta deras manlighet och påminna dem om den skam de drog på sig till hot om bestraffning och våld. Då General Grant, som hade hört kanonmuller då han åt frukost i sitt högkvarter i Savannah, anlände med ångare omkring klockan 9 hade redan omkring 3000 män skrämts av fältet och samlats där generalen på morgonen gick i land vid Pittsburg Landing.²²⁹ Grant försökte sig på den kanske mindre pedagogiska åtgärden att skicka en avdelning kavalleri på männen, vilket dock inte fick önskad effekt.²³⁰

Stuartbrigaden var betydligt uttunnad genom förlusten av 71:a Ohio och av de stora förlusterna vid ravinen, men den höll ihop och var en fungerande enhet som placerades i den mycket kraftiga försvarslinje som Grant byggde upp med infanteri och artilleri omkring Pittsburg Landings närhet. Stuart berömde Malmborg för dennes insats vid flodhamnen. Stuart rapporterade att Malmborg under reträtten tillfälligt gjorts till brigadchef eftersom Kilby Smith gav sig iväg för att hitta en del av 54:e som hade

229 Daniel, s. 175.

230 Daniel, s. 246.

kommit ifrån brigaden under tillbakadragandet från ravinen. Stuart hävdade i rapporten att Malmborg på Grants order såg till att ordna in 3000 man i den sista försvarslinjen. Crooker, som återger hela Stuarts rapport, ägnar mycket kraft åt att ta ifrån Malmborg den ära som Stuart vill ge honom. Crooker pekar på det orimliga i att Malmborg skulle ha organiserat en femtedel av alla de försvarare som organiserades omkring Pittsburg Landing, och antyder vidare att uppgiften att döma måste ha kommit från Malmborg själv. Hans argument är egentligen att Malmborg helt enkelt saknade förutsättningar för en sådan prestation. Samtidigt ger han ett av mycket lätträknade erkännanden av Malmborg: "The lieutenant-colonel of the Fifty-fifth was simply entitled to the credit of being one of the brave men who staid by his colors..."²³¹ Inte ens Crooker ville alltså fränkänna Malmborg mod.

Jag håller med Crooker om orimligheten i att Malmborg skulle ha organiserat så många ur de splittrade enheterna till den nya försvarslinjen. Det är stämmer helt enkelt inte överens med den bild av den kaotiska situationen vid Pittsburg Landing, och man behöver för detta alls inte ta fram brist eller tillgång på ledaregenskaper. Här var det många officerare som kämpade för att få in mannarna i ledet. Grant var en av dem, som vi tidigare sett, en annan var 55:es fältpräst.²³² John A. Cockerill, 9:e Illinois infanteriregemente, beskriver arbetet med att försöka att få in männen i ledet igen: "It took vast amount of pleading to organize even a company of fifteen or twenty, and I was particularly struck by the numbers of officers who were engaged in this, ...".²³³ Det är, som Crooker antar, högst troligt att Malmborg själv var källan till uppgiften om att han organiserade 3000 man i linjen. Mycket pekar på att det var Malmborg som var Stuarts viktigaste informationskälla då rapporten författades. Stuart själv var sårad och hade knappast någon överblick över den kaotiska situationen vid flodhamnen under eftermiddagen och kvällen den första dagen av slaget. Kilby Smith var visserligen brigadchef i Stuarts frånvaro, men denne kom från ett regemente som sent hade brigadsatts med 55:e. Varken Grant eller Sherman nämner Malmborg i rapporter eller memoarer.

När skymningen närmar sig under den sena eftermiddagen är Chalmers och Jacksons brigader framme vid Pittsburg Landing och gör sig beredda till ännu ett anfall. Dessa båda nu hårt slitna brigader var de enda enheter som sent omsider hade följt den ursprungliga planen att slå mot Pittsburg Landing från söder. Otroligt nog har de med sig i alla fall ett av batterierna, Gages, som under en kort tid har en duell med den övermäktiga eldkraften

231 Crooker, s. 87.

232 Haney, s. 157.

233 Logsdon, s. 40.

från unionens kanoner. Ett halvhjärtat försök till anfall vid sextiden på kvällen gjordes också, men det möttes av det tätt grupperade artilleriet som bröstats upp framför landningsplatsen vid floden.²³⁴ Crooker beskriver detta anfall som spasmodiskt och ineffektivt.²³⁵

Under kvällen och natten anlände kraftiga förstärkningar av unionens styrka innanför den omkring två km långa och med artilleri kraftigt bestyckade försvarslinjen. Dels marscherade den sista divisionen av Grants armé under general Wallace landsvägen ned från Crumps Landing, dels anländer delar av *Army of the Ohio* från andra sidan Tennesseefloden.

Pittsburg Landing. Här utspelade sig kaotiska scener 6 juli 1862 då skräcklagna unions-soldater från sönderslagna eller skingrade förband tog skydd vid strandkanten eller försökte fly med ångfartygen på Tennesseefloden. Dagens geografi skiljer sig obetydligt från 1862 års med undantag för marken, som då var lerig och söndertrampad.

Foto: Författaren.

Grant, som enligt alla vittnesmål aldrig visat tecken till oro under den dramatiska dagen, något som han för övrigt sällan verkar ha gjort, var helt inställd på att gå till offensiv i gryningen. Till Beauregard anlände inga

234 Chance, s. 32–33.

235 Crooker, s. 115.

förstärkningar. Hans armé höll istället på att smälta bort, vilket inte hindrade honom från att under kvällen skicka ett telegram till president Davis i Richmond med nyheter om en stor seger. De underrättelser som samlades in om de kraftiga förstärkningar som oavbrutet anlände under kvällen och natten till unionssidan nådde inte Beauregard fysiskt eller mentalt. Av de ursprungligen över 40 000 man som hade gått till anfall på morgonen återstod inte ens hälften nästa dags morgon, och denna halva var till stora delar desorganiserad och utspridd över det erövrade området.²³⁶ Under natten hade vädret återigen slagit om och ett kraftigt regn sköljde över männen. Regnet var en plåga för de män som inte hade egna eller erövrade tält att ta skydd i, men var till en lättnad för alla de sårade som låg spridda över det stora området utan vatten, vård eller tillsyn. De sårade plågades svårt där de låg på slagfältet och natten fylldes med de fasansfulla ljuden från döende män. Inga eller bara begränsade försök gjordes att hjälpa de sårade eller att hämta in dem. Alla var medvetna om att slaget bara hade tagit en påtvingad paus på grund av mörkrets inbrott. Nattstrider var mycket ovanliga i detta krig, även om de undantagsvis förekom. Vid Shiloh, där båda sidor hade svårt att hålla ordning på sina trupper i dagsljus, var sådant inte att tänka på. Natten fylldes således av de plågades klagan, gråt och böner om vatten. En soldat hävdade i efterhand att detta var det starkaste minnet från hela slaget.²³⁷ General Grant själv, som hade fallit med hästen över sig och skadat ena foten, tillbringade natten under en stor ek ett par hundra meter från strandkanten vid Pittsburg Landing. Han försökte att ta skydd i ett av de blockhus som fanns på platsen, men dessa hade tagits i anspråk som fältlasarett och generalen föredrog regnet framför de scener som utspelade sig bland de sårade männen. Det var lättare att uthärda fiendens eld än att bevittna människans sår och alla amputationer, mindes Grant.²³⁸ Eken som gav Grant bristfälligt skydd natten mellan 6 och 7 april fälldes av en tornado 1909, men har sedan dess ersatts av ett stort monument.

Andra dagens strider och eftermälet

Crookers skildring av sitt regementes insatser under slaget är intressant inte bara för vad som beskrivs utan hur det beskrivs. Första dagen i Shiloh är den i särklass längsta framställningen av någon enskild dag eller händelse i regementets historia. Berättelsen är egentligen inte *en* skildring utan flera, som upppepar olika aspekter av denna den viktigaste dagen i regementets krigsinsats. När berättelsen med dess olika versioner om första dagen når sitt slut och gryningljuset bryter in över den andra dagen av slaget är det

236 Daniel, s. 278.

237 McDonough, s. 188.

238 Grant, s. 133.

som om luften gått ur berättaren: andra dagens strider klaras av på några få sidor. Dag två var också mindre dramatisk än den blodiga söndagen. Stuarts brigad flyttades över från den vänstra flygeln till den högra där den förenades med den division som den tillhörde, Shermans femte.²³⁹ Brigaden bestod nu av de knappa femhundra man som var i stridsdugligt skick av 55:e Illinois och 54:e Ohio. 71:a Ohio lyckade aldrig att återföras till linjen igen under detta slag utan blandades med alla de som flytt fältet och som fortfarande tryckte längs flodens strandkant och kring flodhamnen. Klockan tio på förmiddagen påbörjades motanfallet vid unionens högra flygel med förtrupper och artilleri. Klockan två sätter Sherman in Stuarts brigad, fortfarande under ledning av överste Kilby Smith, i en attack mot rebellerna i närheten av Shiloh kapell och man driver bort fienden. Detta verkar vara den enda striden av betydelse som brigaden deltar i och förlusterna är ringa på den egna sidan. Striderna beskrivs som lamare jämfört med dagen före. En soldat minns mest intrycket av gårdagens strider med alla lik och en stank som redan började sprida sig över området. Beauregards *Army of the Mississippi* var inte bara fysiskt slutkörd, utan demoraliserad av den plötsliga omkastningen av situationen, från att ha känt en så tydlig segervittring till att bli drivna på flykten. Situationen för den konfedererade styrkan uttrycks värtaligt av den assisterande generaladjutanten Thomas Jordan vid Beauregards stab, som strax före den slutliga reträtten på eftermiddagen frågar sin general:

*General, do you not think our troops are very much in the condition of a lump of sugar thoroughly soaked with water, but yet preserving its original shape, though ready to dissolve? Would it not be judicious to get away with what we have?*²⁴⁰

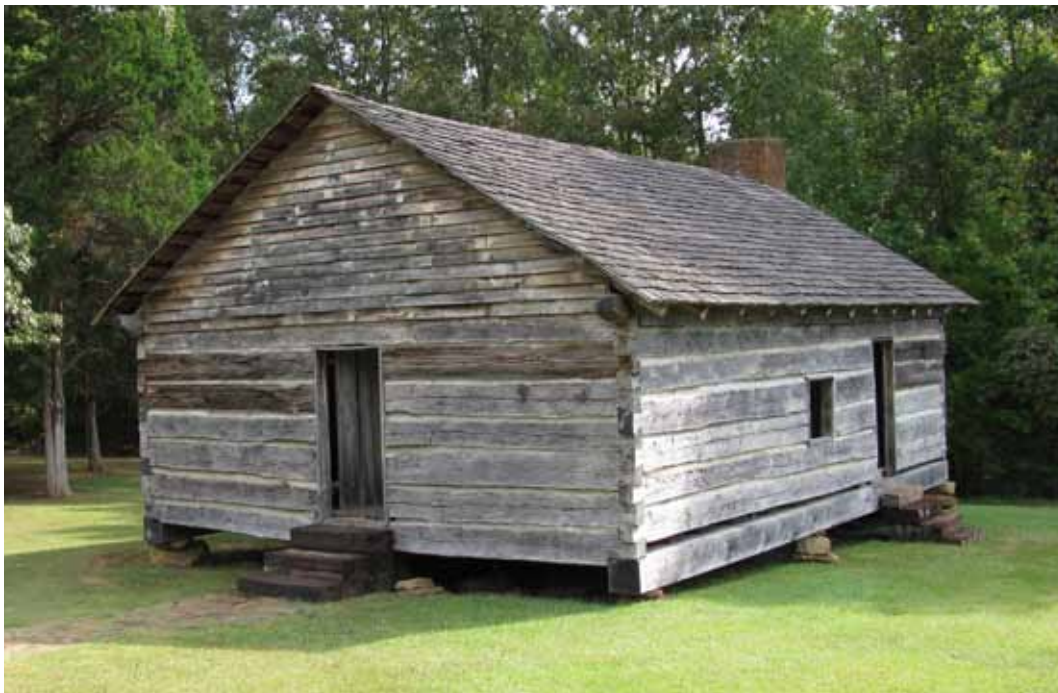
Beauregard kunde bara hålla med. Omkring kl fyra på eftermiddagen samlades Stuarts brigad omkring den lilla träkyrkan vid Shiloh. Slaget var över och vunnit. Crooker försöker beräkna regementets förluster under den andra dagens strider och uppskattar antalet till färre än 20 döda och sårade, de flesta av artillerield.²⁴¹

Crooker nämner inte Malmborg vid ett enda tillfälle när andra dagens strider skildras. Brigaden uppges ledas av "54:es modige överste", d v s Kilby Smith och "guided by Major Sanger", som var näst högst i rang i 55:e efter Malmborg. Stuarts rapport behandlar egentligen inte andra dagens strider och Kilby Smith verkar inte ha skrivit någon rapport alls, i alla fall har ingen sådan kunnat påträffas. Malmborgs beskrivning av slaget i sin

239 Jag följer här om inget annat anges dag två så som den framställs i Crooker s. 117–119.

240 Williams, s. 145.

241 Crooker, s. 120.

Shiloh Church. Denna rekonstruktion av den gamla kyrkan vid Shiloh är en mycket trogen kopia av förebilden och uppförd på den ursprungliga platsen. Kapell är kanhända en bättre benämning på byggnaden, vars förebild innehades av såväl Beauregard som Sherman vid olika tidpunkter under slaget.

Foto: Författaren.

Tjensteförteckning utelämnar andra dagens strider. Skildringen i denna avslutas med att Nelsons division av *Army of the Ohio* anländer över floden då första dagens strider hade börjat ebba ut, och att de nyanlända styrkorna "gjorde halt i min arriere". Deras insats begränsade sig enligt Malmberg till att med sin orkester traktera hans trupper med *The Starspangled Banner*, men de deltog inte i striderna: "ej heller var det då behöfligt".²⁴² Malmborgs beskrivning av andra dagens strider är betydligt mer utförliga i artikelserien i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, och i denna får vi veta att Malmberg själv var med. Malmberg citerar Shermans stabschef då denne beskrev hur brigaden vid ett tillfälle riskerade att ta till flykten men att den då blev

*... hastigt åter bragt till ordning genom, såsom det förmodas, några äkta svenska eder af en officer, hvilka voro lika obegripliga som oväntade, men hade kanske just därför, den önskade verkan.*²⁴³

Vi kan utgå från att Malmberg verkligen deltog under den andra dagens strider. Inte i första hand på grund av hans egen beskrivning av sina insatser,

242 Malmberg, *Tjensteförteckning*, s. 3.

243 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 27/11 1862.

utan därför att Crooker aldrig hade underlåtit att berätta för läsaren om Malmborg varit kvar bakom linjen tillsammans med den sårade Stuart. Måndagens strider var från unionssidans synvinkel inte på långa vägar så komplicerade som de varit under den kaotiska första dagen. Det handlade om att på linje trycka undan fienden från den mark som de hade erövrat dagen innan. Detta skedde olika snabbt på de olika sektionerna av slagfältet, men under eftermiddagen var processen avslutad och segern vunnen. Stuarts brigad var under den andra dagens strider bara en enhet bland ett tjugotal andra i en samordnad aktion och det fanns inte utrymme för lika många individuella prestationer av det slag som gårdagen hade erbjudit. Malmborg gjorde förmodligen sitt jobb i ledningen för 55:e, vilket förvandlas till ingenting av den mot Malmborg avogt inställde Crooker. Malmborg gör inte särskilt stort väsen av sin insats heller utöver de påstådda ederna på svenska över soldaterna som hotade ta till flykten. Jag betvivlar inte sanningshalten i att han svor på sitt modersmål i den pressade situationen. Enligt vittnesmål som både beskriver och citerar honom var hans språk ofta grovt och hans svårigheter med talad engelska är ett återkommande tema i regementshistoriken. Om brigaden höll sig i stridslinjen på grund av eventuella svenska eller rent av gotländska svordomar är däremot svårare att avgöra.

Vid sidan av striderna handlade den andra dagen om att mentalt bearbeta föregående dags blodbad, och det verkar inte bara ha gällt männen i Stuarts brigad. Minnena av gårdagen förstärktes av att händelseförloppet så att säga spelades upp baklänges i det att det nu var unionens styrkor som pressade tillbaka rebellerna samma väg som dessa hade anfällt dagen före. De scener som beskrivs är ibland outhärdliga, med ännu levande sårade som låg kvar på fältet tillsammans med lemlästade kamrater och fiender. Sönderskjutna hästar, levande som döda, är ett också ett återkommande motiv i skildringarna från det dygngamla slagfältet. Störst intryck gör ändå *Bloody Pond* som var en grund damm på kanske åttio meter i diameter belägen strax sydost om *Hornets Nest*. Hit kröp sårade från båda sidor för att släcka sin törst och badda sina sår. Många svårt sårade dog också här. Den lilla vattensamlingen drog till sig så många sårade och döende att vattnet färgades rött. *Bloody Pond* är återställd till ett ungefärligt ursprungsskick i dagens slagfätspark, men det är helt omöjligt att koppla den fridfulla och vackra platsen till de fasansfulla berättelserna om de scener som utspelades där.

Man kan bara föreställa sig den psykiska prövning som detta slag måste ha avsatt i de unga rekryter på båda sidor som kastades in i ett inferno av eld och död. Det var en svår påfrestning att vid uppställning få bekräftat hur leden hade glesnat under striderna. Fältprästen för unionssidans 18:e Missouri, som hade kämpat vid *Hornets nest* under söndagen med 552

män kunde på uppställningen under onsdagen konstatera 252 män i ledet. Många av oss grät som barn, konstaterade pastor Garner.²⁴⁴ Den vanligtvis så uppsluppne Thaddeus Capron skriver ett brev hem till sina föräldrar och syskon där han beskriver slagets resultat, och tonen är en helt annan än de tidigare brevens. Han berättar att han inte kan beskriva sina känslor i ett brev, men att han ska göra det när han kommer hem, om han överlever. I det långa brevet berättar han sorgset om alla vänner från hembyn i Illinois som dödats och sårats. Självmår han så väl som det var möjligt efter vad han har bevittnat. Brevet avslutas med att det på vissa ställen inte är möjligt att gå utan att trampa på döda kroppar.²⁴⁵

Malmborgs skildring av stämningen bland de överlevande efter slaget i sin artikelserie är utformad för att intressera tidningsläsare i hemlandet. Han berättar att det efter de båda dagarnas hårda strider följde en stark reaktion bland mannarna som visade sig så snart de återvände till sina bivacker. Till en början

*...hördes de ljudligaste hurrarop och sånger, som hvarken hunger, trötthet eller regn förmådde afbryta, och sedan utbyttes ord af sorg och saknad öfver förlusten af så många kamrater. Den lilla men tappra återstoden af vårt regemente visade sig i båda afseenden ibland de lifligaste.*²⁴⁶

Denna korta skildring är det närmaste vi kommer en beskrivning av reaktionen i regementet på den fruktansvärda upplevelsen det genomgått. Därefter övergår Malmborg till att i tredje person återge hur mannarna under hurrarop svärmade omkring honom och att de knappt kunde tro sina ögon att han var oskadd efter den hårda striden. Det hela utvecklas till en liten dramatisk scen med återgivna dialoger på ett sätt som idag väl närmast ger intryck av pekoral, men som bör ha uppskattats av dåtidens tidningsläsare, som var mer mottagliga för starka känslor. Passagen därefter bör dock ha varit svårsmält för en del samtida läsare. Malmborg nöjer sig inte med att indirekt genom scenen med mannarnas hyllning efter striden låta läsaren förstå hans agerande under strid, utan fortsätter:

Under bataljens fortgång hade jag hvarken tid eller, om jag så får säga, förmåga att tänka på annat än nödvändigheten att så godt jag förmådde göra min skyldighet och såg därför – som det berättas mig – med en oförklarlig likgiltighet dussintals kamrater falla omkring mig. Först då jag märkte att å hvilken punkt som

244 Logsdon, s. 92.

245 Capron, 10/4 1862, s. 343–347.

246 Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 27/11 1862.

helst å linjen tjensten nödgade mig att stanna, de fallnes antal der flerdubblades, var jag för ett ögonblick nära att öfverväldigas af smärta vid tankan på att kamraterna måste plikta för fiendens misslyckade försök att träffa den ridande.²⁴⁷

Det Malmborg endast hjälpligt inlindat säger är alltså att fienden koncentrerades sin eldgivning mot Malmborg där han red efter linjen så att förlusterna i hans närhet steg kraftigt. Med tanke på stridslinjens topografi är påståendet märkligt: om han hade ridit framför den egna linjen hade han varit i korselden mellan vän och fiende, vilket kan uteslutas. Troligare är att han red bakom den egna linjen, och han var då i gott skydd på ravinens botten.

Malmborg kan sägas ha varit sysselsatt med ett dubbelt projekt, dels arbeta för att bli förordad för avancemang inom armén, dels att bygga upp en bild av sig själv för eftervärlden. Detta är något som han delade med många andra officerare, men man kan möjligen reagera på att hans oblyghet därvidlag var påfallande. Malmborgs stora problem var att han inte fick den uppmärksamhet som han ansåg sig förtjäna. Han delade denna uppfattning med sitt regemente, i vilket många ansåg att deras insatser gick utomstående förbi. Detta är den främsta anledningen till tillkomsten av den omfattande regementshistoriken – 55:es sanna historia skulle äntligen berättas och få sin rätta plats i historieböckerna. Stuarts rapport efter slaget vid Shiloh är en av få bevarade rapporter där Malmborg ges beröm för sin insats i fält, och Crookers misstanke att Malmborg själv har påverkat rapportens utformning är inte orimlig, inte heller samma förmodanden vid de tillfällen då pressen uttryckt sig beundrande om Malmborgs egenskaper och insatser i strid. Genom sitt civila arbete som emigrantvärvare hade Malmborg som tidigare nämnts skaffat sig stor skicklighet i att bearbeta pressen. Idag skulle vi kalla honom lobbyist, och mycket tyder på att han som militär försöker att använda sig av pressen på samma sätt. Även den amerikanska pressen var föremål för hans ansträngningar. I det lilla som återstår av det som en gång varit Malmborgs arkiv återfinns tidningsklipp från amerikansk press som berättar att han kallas "the brave devil", "the bravest of the brave", "model soldier" etc. Ett klipp berättar också att han betraktas som en värdig representant för den ras som slogs så tappert under Gustav II Adolf och Karl XII.²⁴⁸ Att hans mannor och officerskamrater också läste tidningarna måste ha spätt på den ovilja mot Malmborg som många närde. Draghjälpen från de båda hjältekungarna är t ex något som Crooker använder sig av i regementshistoriken för att göra sig rolig över

247 Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 27/11 1862.

248 Läns museets arkiv, Visby, Oscar Malmborgs arkiv, div tidningsklipp. Om de svenska kungarna, *The Democrat* 11/2 1863.

Malmborg, då han menar att denne i alla fall delade de bådaskumörlyten. Det är troligt Crookers källa var *The Democrat* från februari 1863.²⁴⁹

Malmborg och hans regemente delade problemet att de ansåg att de inte uppskattades efter förtjänst. För regementet gällde detta särskilt dess insats vid ravinen under den första dagen. Divisionschefen general Sherman nämnde ingenting om regementets eller brigadens insats under den första dagens strider därför att han inte hade fått in någon rapport då han skrev sin rapport. Han lovade att återkomma med namn på sådana som uppträtt förtjänstfullt på slagfältet, men det gjorde han inte. Inte heller i sin självbiografi tillmätte han Stuartbrigadens insatser någon större vikt. I själva verket är det värre än så. Det Sherman förmedlar om Stuartbrigaden är det som står i hans rapport från slaget, som ordagrant återges, d v s "I have not yet received Colonel Stuart's report of the operations of his brigade during the time he was detached, and must therefore forbear to mention names."²⁵⁰ Utöver detta nämner han Stuarts brigad med en mening, som är talande i sammanhanget: "Stuart's [brigade] was driven back to the river, and did not join me in person till the second day of the battle."²⁵¹ När Sherman skriver sina memoarer hade han sedan länge fått Stuarts brigadrapport, där bl a Malmborg ges kraftigt beröm, men generalen måste ha gjort bedömningen att striderna på vänstra flygeln 6 april inte var av den vikt att de behövde uppmärksammas mer än så, sett i ljuset av slagets utveckling i stort. Arméchefen Grant nämner Stuarts brigad som hastigast då han anger att den var placerad längst ut på den vänstra flygeln, men ingenting om de strider den var inblandad i.²⁵² Även om Stuartbrigaden förbigås med tystnad också av Grant, så erbjuder en passage i hans memoarer ändå vad som kan vara svaret på frågan varför striderna på hans vänstra flygel inte uppmärksammas. När han beskriver inringningen av General Prentiss styrkor vid *Hornets Nest* gör han det på följande sätt:

*In one of the backward moves, on the 6th, the division commanded by General Prentiss did not fall back with the others. This left his flanks exposed and enabled the enemy to capture him with about 2,200 of his officers and men.*²⁵³

Prentiss var alltså befälhavare för den division som hade sina läger och ställde upp sina linjer till höger om Stuartbrigaden då anfallet inleddes mot dem 6 april. Grant konstaterar att Prentiss inte föll tillbaka som de andra –

249 Crooker, s. 21. Se citatet ovan, s. 63–64

250 Sherman, s. 202.

251 Sherman, s. 212.

252 Grant, s. 129.

253 Grant, s. 131.

däribland Stuartbrigaden, som dock inte nämns – vilket exponerade Prentiss flanker eftersom där inte fanns några unionssoldater kvar. Sett i detta stora sammanhang spelade det ingen roll att brigaden med 55:e höll ut till efter klockan två på eftermiddagen, därför att då de slog till reträtt stannade Prentiss kvar med sina trupper i ytterligare ett par timmar. Den flank som Stuart hade skyddat låg nu vidöppen och i själva verket går båda brigaderna som stred mot Stuart vid ravinen, Chalmers och Jacksons, omedelbart till anfall i vänstra flanken på *Hornets Nest*. Sett i det stora perspektiv som detta slag inbjuder till blir den hårda striden i ravinen bara en liten detalj i det stora återtåget mot Pittsburg Landing för både Sherman och Grant. Det spelade ingen roll att 55:e Illinois och 54:e Ohio förlorade bortåt hälften av sina män: i slutänden befann de sig likväl i myllret av tillbakakastade trupper vid flodhamnen.

Den här bilden ges inte bara av unionssidans källor och litteratur utan understöds också av de rapporter som Chalmers och Jackson författat efter slaget. Stuartbrigadens stora stund vid ravinen framställs som ett mindre avbrott i framryckningen och ägnas inte särskilt stor uppmärksamhet. Chalmers beskriver vad som hände när hans brigad börjat röra sig efter uppehållet öster om 55:es läger:

When we had gone about a quarter of a mile we again encountered the enemy in a strong position on a hill with a deep ravine in his front, and a very stubborn fight ensued, in which we lost many gallant men,... After about an hours hard fighting the enemy again retreated, leaving many of his dead on the field. About this time the gunboats from the river began to throw their shells among us, and we pressed rapidly forward in line of battle toward the center, where the battle seemed to be raging fiercely.²⁵⁴

Chalmers män, som hade varit i hårda strider innan de anföll Stuart och som efter striden vid ravinen skyndade iväg mot *Hornets Nest*, upplevde av naturliga skäl inte striden mot Stuarts brigad som den stora stund i kriget eller ens i slaget så som försvararna skulle göra. Jackson beskriver också striderna vid ravinen som hårda, men därefter kommer en passage som kan tyckas märkligt. När Jackson är engagerad i strid med Stuart vid ravinen kommer general Breckenridge ridande:

At this point General Breckinridge rode up and requested me to come to his relief. Upon inquiring of him I learned that the point at which he desired relief was in the direction of my

254 Official records X:1, 12/4 1862, s. 549–550.

*advance, according to General Withers orders. I assured General Breckinridge that I would be there as soon as the enemy, who continued to oppose me with a stubborn resistance, could be driven before me. For a mile and a half or more this fighting was uninterrupted, save when the enemy were retiring to reform.*²⁵⁵

Breckenridge förde befälet över den anfallande arméns reservtrupper och hans tre brigader deltog i den påbörjade inringningen av unionens styrkor vid *Hornets Nest*. Jackson beskriver motståndet från Stuarts brigad som envist, men får striderna mer att framstå som ett irritationsmoment. Jackson försäkrar generalen att han kommer så snart han drivit bort Stuarts brigad. I meningen därpå har detta skett och Stuarts män drivs bakåt mot Pittsburg Landing. För den som inte känner till omständigheterna kring striden är det lätt att få intrycket att Jackson trycker fienden framför sig med bara mindre avbrott. När vad som återstår av Stuarts brigad slutligen försvinner framför Chalmers och Jackson går dessa båda brigader till anfall mot den vänstra flanken av de förtvivlade försvararna av *Hornets Nest*.

Inte heller det faktum att rebellernas anfall var tänkt att slå hårdast mot den federala vänstra flanken har bidragit till att ge försvararna där den ära de ansåg sig ha gjort sig förtjänta av. Anledningen till detta är att denna plan aldrig sattes i verket. Varför så inte skedde har sysselsatt historiker och andra sedan 1862 och det finns inte utrymme att här gå in på denna diskussion i större detalj. Det kan bara konstateras att den anfallande armén rörde sig på ett sätt som utan större finesse handlade om att på linje med kraft och tyngd pressa fienden bakåt. När Prentiss inte gav vika vid *Hornets Nest* i unionens center drogs ett flertal av de anfallande förbanden dit. Denna taktik kan tyckas påminna om oerfarna eller mycket unga fotbollsspelare som inte förmår att ställa upp på sina positioner på planen utan där alla istället väljer att springa dit där bollen för tillfället befinner sig. En mer välvillig tolkning kan vara att det tillhörde tidens soldatideal att söka sig dit striden var som hetast. Trots att vägen ned mot Pittsburg Landing låg mer eller mindre öppen efter klockan tre på eftermiddagen sätts inga sydstatstrupper av för att följa den ursprungliga planen. Det spelade då mindre roll om, som har föreslagits, de konfedererade hade missuppfattat hur unionen hade haft sina läger placerade eftersom de ju i alla händelser visste var Tennesseefloden var belägen och var de kunde hitta Pittsburg Landing.²⁵⁶ Terrängen fram till Pittsburg Landing är besvärlig, men långt ifrån omöjlig också för stora enheter

255 Official records X:1, 26/4 1862, s. 554.

256 Antagandet att konfederationen inte förstod vad som var unionens vänstra flank har framförts av Allen, Stacey D., *Blue & Gray Magazine* 1996–1997, vol. XIV:3, "Shiloh! The Campaign and First Day's Battle"; vol XIV:4, "Shiloh! The Second Day's Battle and Aftermath."

infanteri att forcera och anfälla igenom. Flera av de kommande stora slagen under inbördeskriget skulle komma att ske i terräng som var lika besvärlig eller rent av värre. Istället för skicka styrkor längs den väg som Chalmers och Jackson hade öppnat dirigerades dessa båda brigader aktivt bort från denna väg och de svängde av mot vänster och *Hornets Nest*. Varken Chalmers eller Jackson kommenterar ens denna avvikelse mot den ursprungliga planen. Slaget verkar ha fått en egen dynamik redan under förmiddagen och den enda plan som verkar ha gällt för de anfallande var att slå så hårt som möjligt mot allt som gjorde motstånd, var än detta motstånd visade sig.

Det här gör det svårt att ge stöd till den myt som veteranerna från 55:e hävdade, att deras regemente tillsammans med 54:e Ohio räddade slaget, och i förlängningen av detta rent av unionen. Slaget vid Shiloh är omgärdat av åtskilliga "om" i historieskrivningen, och sådana så kallade kontrafaktiska resonemang bör man nogsamt undvika eftersom de aldrig går att underbygga empiriskt. Jag kan ändå inte motstå frestelsen att kasta mig in i ett sådant riskabelt resonemang. Jag vill hävda att det är högst troligt att även om 55:e Illinois och 54:e Ohio hade sprungit mot Pittsburg Landing redan vid tiotiden på morgonen tillsammans med 71:a Ohio, så hade det inte påverkat slagets utgång. Mycket talar för att de två fientliga brigaderna hade fastnat i strid med enheter till vänster om framryckningsriktningen mot Pittsburg Landing. Man bör komma ihåg att försvaret av *Hornets Nest* började att organiseras vid ungefär den tidpunkt då 71:a Ohio tog till flykten från linjen nära Lick Creek. Det är också svårt att föreställa sig att Johnston hade för avsikt att ta den ursprungliga planen på allvar vid tiden strax före sin död. Visserligen befann han sig vid Grants vänstra flygel, men mycket lite tyder på att Johnston före sin död och därefter Beauregard disponerade sina brigader på ett sådant sätt att man avsåg att slå in en kil mellan floden och unionstrupperna. Det är knappast troligt att de skulle ha fört över trupper mot Grants vänstra sida för att genom oländig terräng och med exponerad flank försöka att passera mellan Tennesseefloden och de omkring tiotusen unionssoldater som samlats i slagfältets centrala del.

Det var bara ett regemente som hade större förluster vid Shiloh än Malmborgs regemente, nämligen 9:e Illinois.²⁵⁷ Veteranerna från 55:e ägnade stor tid och kraft till att försöka att få fram korrekta förlustsiffror till regementshistoriken. De resultat de kommer fram till avviker inte särskilt mycket från den officiella statistiken, och måste bedömas som mer tillförlitlig än denna. Enligt de gjorda beräkningarna förlorade regementet under slaget 47 döda, 202 sårade och 29 tillfångatagna.²⁵⁸ Över nittio procent av

257 Crooker, s 102, som bygger på den officiella statistiken från Official Records, vol X.

258 *The story of the Fifty-fifth regiment Illinois volunteer infantry in the civil war, 1861–1865. By a committee of the regiment, Clinton, Mass. 1887, Appendix, s. 519.*

förlusterna uppstod under slagets första dag, och då främst i ravinen bakom 55:es läger. I praktiken innebar det att regementet ganska exakt hade förlorat hälften av sitt manskap i slaget.

Det är lätt att inse bitterheten hos de åldrade veteranerna från regementet under 1880-talet. Det pris de hade fått betala för två timmars försvar av några hundra meter av en ravin nere i Tennessee hade varit mycket högt. De hade varit unga rekryter utan stridsvana, missnöjda med sina befäl och i mycket besvikna över att det militära livet inte hade utvecklats så som de hade föreställt sig det eller så som rekryterarna hade förespeglat dem det. Den intensiva striden var en svår upplevelse för de flesta och de skämdes inte för att också på ålderns höst erkänna att de hade varit rädda. Men de höll ut, sköt tillbaka, sårades och deras kamrater dog omkring dem. Striderna vid ravinen var för många deras livs stora händelse. Att denna batalj inte fick den uppmärksamhet de ansåg den förtjäna var svårsmält. Det är lätt att i efterhand se detta och också att förstå känslorna hos de gamla veteranerna. Det är dock likaledes lätt att se att det ointresse för striderna vid ravinen vid unionens vänstra flygel från generalerna Grant och Sherman inte var något förbiseende. I ett övergripande perspektiv är det bara med ansträngning som man kan ge dessa strider en större betydelse för slagets utgång. Hjältar var heller ingen bristvara under den första dagens strider vid Shiloh, och vill man lyfta blicken och se bort från tillhörighet av sida på slagfältet så kan man bara påminna sig vad Chalmers och Jacksons brigader presterade.

Erövringen av Corinth

Stuarts brigad med 55:e Illinois infanteriregemente blev kvar på slagfältet i tre veckor efter slaget. Natten mellan 7 och 8 april tillbringades i hållregn i det fria omkring Shermans högkvarter vid det lilla kapellet Shiloh. Stanken från döda soldater och hästar gjorde livet i det provisoriska lägret näst intill outhärdligt, men det var denna gång inte tal om att slå läger där det var bekvämast. Nu var den släpphänta synen på försvarsanstalter som bortblåst hos generalerna och Crooker minns det som om att det nu verkade som om ingen brigad fick förläggas på mer än armbågs avstånd från nästa medan det före slaget inte bekymrade ledningen med kilometerstora luckor mellan förbanden.²⁵⁹ Snart var rutinerna från före slaget tillbaka. Trupperna drillades och ställdes upp för inspektioner. En betydande skillnad var dock storleken på de förband som hade varit i elden. Sviterna efter striderna och de ohälsosamma lägerplatserna gjorde att sjuklistorna stadigt växte. En dryg vecka efter slaget kunde regementet endast ställa upp 200 man för inspektion.²⁶⁰ Brigaden

259 Crooker, s. 136.

260 Crooker, s. 136.

bestod nu av de två kraftigt decimerade regementena 55:e Illinois och 54:e Ohio. 71:a Ohio, vars huvuddel hade vikt från slagfältet hade sänts iväg som garnison till Fort Donelson och Clarksville vid Cumberlandfloden. Grant beskriver i sina memoarer hur överste Mason hade sökt upp honom med tårar i ögonen och bett om en andra chans. Grant hade tyckt synd om honom och givit honom garnisonstjänsten. Mason hade dock inte tagit vara på möjligheten utan givit upp Clarksville. Detta hade skett utan strid men däremot efter det att Mason hade frågat det anfallande gerillaförbandet om dess styrka och fått ett överdrivet men avskräckande svar, allt enligt Grant.²⁶¹ Med detta var Masons militära karriär över.

Den övergripande krigsplaneringen för unionens svep söderut genom konfederationens centrala delar hade inte ändrats och som före slaget använde man området innanför Pittsburg Landing som samlingsplats för den armé som skulle gå söderut mot Corinth. Ansvarig för denna massansamling av trupper var General Halleck, som har gått till historien som en stor organisatorisk begåvning, men som överdrivet försiktig när det gällde att strida med de trupper han så skickligt ordnade och utrustade. Halleck, som under april tog över den operativa ledningen över de växande styrkorna, överlät inget åt slumpen. Området runt Pittsburg Landing växte stadigt och fick under april tillskott av ännu en armé vid sidan av Grants och Buells, nämligen Popes *Army of the Mississippi* (inte att förväxla med Johnstons, senare Beauregards *Army of the Mississippi*, som stred vid Shiloh). Först under de sista dagarna av april började den väldiga hären att sätta sig i maklig rörelse söderut mot Corinth. Shermans division med Stuarts brigad var placerade på den yttersta högerkanten av den styrka på tre arméer, omkring hundratusen man, som långsamt rörde sig söderöver. Sherman, som i sina memoarer normalt sett iakttar en dämpad och saklig ton nöjer sig med att kalla marschen ”provokingly slow”, medan Crooker fortfarande ett kvartssekel har svårare att dölja sin irritation över Hallecks omständlighet och menade att operationen mot Corinth närmast gav ett imbecillt intryck.²⁶²

Medan unionssidans läger före slaget vid Shiloh mest påmint om en munter utflykt i det gröna, hade nu pendeln svängt om rejält. Vid varje läger för natten kastades jordvallar upp och skyttevärn grävdes. Såväl Sherman som Crooker såg tillbaka på denna operation med huvudskakningar av olika intensitet, och det är naturligtvis lätt att förklara det hela med den försiktighet som bar general Hallecks märke, dock i förening med den dyrköpta erfarenhet man hade skaffat sig vid Shiloh, där fienden hade visat att de kunde slå till när det minst anades.

261 Grant, s. 150.

262 Sherman, s. 210; Crooker, s. 142.

Hela kampanjen mot Corinth ger onekligen ett märkligt intryck där den bekymmersfria synen på försvar vid Shiloh avlöstes av den minutiösa uppmarschen mot Corinth som tar större delen av maj månad i anspråk för att överbrygga ett avstånd på omkring tre mil. Med ytterligare förstärkningar närmade sig unionsarmén 120 000 man. Beauregard försökte att möta det växande hotet med begränsade kavalleriattacker och ett försök att isolera och slå mot Popes *Army of the Mississippi*, men med nedslående resultat.²⁶³ Den väldiga, välorganiserade men långsamma unionsarmén var som en stor oxke kringsvärd av irriterande men inte särskilt farliga bromsar.

Det fanns gott om tid att i Hallecks anda organisera om unionstrupperna och 55:e Illinois brigadsattes i en ny konstellation. Överste Stuart fick träda tillbaka som brigadchef och återinträdde som 55:es regementschef. Således fick Malmborg åter bli regementets andreman. 55:e Illinois och 54:e Ohio formade en brigad tillsammans med 57:e Ohio och 8:e Missouri under ledning av den nyutnämnde brigadgeneralen Morgan L. Smith. Smith hade under slaget vid Shiloh tillhört Wallace division som först under andra dagen blandat sig i striderna på unionens högra flygel. Den nye brigadchefen verkar ha varit populär bland manskap och officerare. Crooker har bara gott att säga om hans ledarskap, och framförallt påtalas hur klokt och försiktigt Smith handhade sina mannar på fältet med så stor hänsyn som var möjligt till deras säkerhet, "all of which was in striking contrast to the management of the first field-officers of the Fifty-fifth",²⁶⁴ d v s Stuart och Malmborg.

Den nyformade brigaden fick efter bara ett par dagar gå i strid några kilometer utanför Corinths befästningslinjer. I Smiths rapport från denna efter Shiloh tämligen anspråkslösa batalj vittnar den nyutnämnde brigadchefen om ännu en av sina uppskattade egenskaper; hans gladlynta men en smula oborstade och bullriga uttryckssätt, som inte verkar ha varit så långt ifrån det tonläge som var gällande bland soldaterna. Vi får veta att den utbuktning i Corinths försvarslinjer som striden gällde hölls av en brigad från Mississippi, och att de från försvarslinjerna kunde höra "some of the officers entreating and ordering their men to hold their ground and not run from the damned Yankees." Redogörelsen fortsätter med att berätta att en linje med åtta kompanier från 8:e Missouri, som var Smiths egenhändigt uppsatta regemente, och två från 55:e Illinois avancerade mot de byggnader som fanns på platsen i skydd av träd. Innan linjen nådde fram hade Smith låtit ett batteri öppna eld mot försvararna och dessa hade då flytt. Smith skriver att

263 Williams, s. 150–151.

264 Crooker, s. 139.

Stuart själv hade varit aktiv i striden och gjort väl ifrån sig.²⁶⁵ Någon rapport från 55:e finns i vanlig ordning inte, vilket Crooker inte var sen att påpeka.²⁶⁶

Crooker hävdade att inte mindre än sjutton kompletta belägringslinjer grävdes och byggdes framför Corinth och att soldaterna hade fullt upp med detta. Dessa omsorgsfullt skapade fortifikationsanläggningar menade Crooker var Malmborgs "pride ... of heart" och att han "was never so happy as when displaying his alleged engineering skill."²⁶⁷ Malmborgs fortsatta karriär inom armén skulle, som vi kommer att se längre fram, visa att han inte gärna bara kan ha haft påstådd skicklighet inom detta område. Det var dock uppenbart att Malmborg verkligen närde en passion för fortifikationsarbeten.

Medan Halleck lät sina arméer gräva kilometervis med belägringsvallar och löpgravar runt de norra delarna av Corinth, hade garnisonen där öppen väg söderut med båda vägar och järnvägar. Beauregard kunde av Hallecks sätt att hantera den anfallande styrkan dra slutsatsen att den kommande kraftmätningen om Corinth skulle handla om belägring snarare än stormning. I det långa loppet kunde sydstatsgeneralen knappast räkna med att hamna på den vinnande sidan i en sådan kraftmätning. Beslut om evakuering togs och planer drogs upp som syftade till att än en gång i stor skala grundlura motståndarna: hela garnisonen skulle dras sig ur staden framför näsan på den närvarande fienden. Beauregards levnadstecknare T. Harry Williams beskriver Beauregard som en mästare på att dra fienden vid näsan, och det som åstadkoms vid Corinth vittnar om denna egenskap. 30 maj började staden evakueras, men trupper lämnades kvar i tillräcklig omfattning för att hålla lägereldar brinnande om natten. Trumslagare trummade reveljer som vanligt och tomma tåg rullade in i staden medan de kvarvarande statisterna hurrade högljutt som för att välkomna anländande förstärkningar. Unionsarmén svalde betet med hull och hår och började ställa in sig på hårda strider om det som i praktiken började att ta skepnaden av en spökstad, allt medan Corinths garnison i godan ro marscherade söderut utan att upptäckas. Först dagen därpå anade Halleck att allt inte stod rätt till eftersom han genom kikare kunde iaktta att stadens förråd stod i brand. Den retirerande armén gjorde halt några gånger för att forma sig till eventuell strid, men det var ett besvär som de kunde ha besparat sig eftersom Halleck inte var beredd till sådana hastiga manövrer som ett förföljande i stor skala hade krävt.²⁶⁸ Erövringen av Corinth var liksom slaget vid Shiloh en seger som inte gav anledning till reservationslöst beröm för unionsarmén och dess högre befäl.

265 Official Records X:1, Morgan L. Smiths rapport 19/7 1862 om striderna vid Russels House 17/5 1862.

266 Crooker, s. 141.

267 Crooker, 142–143.

268 Williams, s. 150–156.

Vicksburg, västerns Gibraltar

Uppehållet i Memphis

De samlade arméernas fortsatta verksamhet efter Corinths fall var väl knappast heller något som vittnade om handlingskraft eller några större strategiska visioner. Sherman menade i efterhand att unionen här hade ett fantastiskt tillfälle att agera kraftfullt. Med en så stor styrka samlad kunde man med en enda rörelse ha lagt Mississippidalen under sig. Istället skingrades arméerna snabbt till nya uppdrag i alla väderstreck.²⁶⁹

Malmborgs regemente blev inte heller långvarigt i den intagna staden. Redan 2 juni kom marschorder och därpå följde två månaders marscher fram och åter genom regionen på ett sätt som Crooker beskriver som ett planlöst irrande, men som enligt Shermans vittnesmål snarare var resultatet av att ockupationsstyrkorna i Tennessee hade att hantera olika problem som uppstod i ett huvudsakligen fiendligt territorium. Det kunde handla om att ta tillvara efterlämnade förråd och järnvägsvagnar, inspektera järnvägar, reparera järnvägsbroar och lösa konflikter med plantageägare. Underrättelserna om fiendens positioner och styrka var i vanlig ordning vaga och flera förflyttningar gjordes för att möta fiendliga koncentrationer som aldrig uppenbarade sig eller visade sig vara betydligt mindre än vad som hade fruktats.²⁷⁰ Det är naturligt att dessa uppgifter framstod som ett planlös irrande för mannarna i regementet. Att informera det egna förbandet om dess verksamhetsmål ansågs generellt av allt att döma inte som särskilt prioriterat. Det finns goda skäl att förmoda att inte heller Malmborg och Stuart lade ned särskilt stor energi på att sprida information om syftet med regementets rörelser på en daglig basis.

I början av juli slår regementet läger i förorterna utanför Memphis, Tennessee, och nu följde en tämligen behaglig tillvaro i omkring fyra månader. Capron ligger visserligen sjuk en tid och varken han eller någon annan får de permissioner som man hade hoppats på, men annars vittnar hans brev hem om en trevlig och vacker stad, med välskötta hus och trädgårdar i förorterna.²⁷¹ Malmborg, med sitt utvecklade sinne för dramatik, berättade för läsarna hemma i Sverige om andra faror än de krigiska, nämligen damerna i Memphis, som enligt Malmborg var

... vida bittrare rebeller än männen; det oktadt visa de oss mycken gästfrihet och sända oss af det rika öfverflödet friska blommor

269 Sherman, s. 213.

270 Sherman, s. 213–218.

271 Capron, brev till familjen 26/7, 1/9, 8/9 1862, s. 352.

*nästan hvarje morgon; man tror sig hafva anledning förmoda att proselytmakeriet ligger till grund för deras artighet, hvarför man tager sig till vara, huru stor frestelsen än är.*²⁷²

Det av Malmborg kursiverade proselytmakeriet avsåg att det kunde befaras att kvinnorna försökte att tjusa eller rent av förföra unionens trupper över till fiendesidan. Exemplet kan tyckas vara lustigt, men söderns vita kvinnor gav inte sällan anledning till bekymmer av olika slag för nordsidans trupper och administration. I vissa fall var kvinnorna unionister, d v s sådana som hade motsatt sig utträdet ur unionen och därför vänligt inställda till ockupationsarméerna. I andra fall var de, som Malmborg beskriver kvinnorna i Memphis och som väl också var det vanligaste i västra Tennessee, bittra motståndare till unionen, och det kunde då ta andra uttryck än att förse ockupationstrupperna med nyplockade blommor. I New Orleans, som hade intagits redan i slutet av april 1862, hade ockupationstrupperna stora problem med de rebelliska invånarna, och särskilt kvinnornas agerande väckte stor uppmärksamhet i norr. När den flitige tidningsläsaren Malmborg fäller omdömet att kvinnorna var bittrare rebeller än männen i Memphis hade tidningarna i norr varit fyllda med upprörda artiklar om New Orleans fientliga kvinnor. Kommentatorerna i dessa tidningar konstaterade ofta att kvinnorna var mycket värre rebeller än männen och uttrycket "she-devils" kom ofta till användning.²⁷³ Det ockuperade Memphis verkar också ha dragit till sig prostituerade i så stora skaror att myndigheterna till slut såg sig tvingade att registrera dessa och införa regelbundna hälsokontroller av dem efter samma mönster som vi känner igen från samma tid i Sverige och andra länder.²⁷⁴ Passagen om kvinnorna i Memphis är en av få gånger då Malmborg lämnat några kommentarer om det motsatta könet. Till skillnad från sin chef och vän Stuart, som hade rykte om sig att vara en notorisk kvinnojägare, verkar Malmborg ha varit mindre intresserad. Jag har inte kunnat finna belägg för att han skulle ha haft några andra relationer till kvinnor annat än som vänner och bekanta. Vi vet säkert att han aldrig gifte sig, men utöver detta konstaterande finns det inget källmaterial som belyser frågan. Inte heller i hans vänbok finns några texter inskrivna av den karaktären att de utan ansträngning och fantasi kan tolkas som skrivna av någon med relation till honom utöver vänskap och släktskap. Detta betyder inte att han saknade

272 Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 5/12 1862.

273 Giesberg, Judith Anne, *Army at home: women and the Civil War on the northern home front*, The University of North Carolina Press 2009, s. 123. Om kvinnorna i New Orleans, se också Gallagher, Gary W., *The Confederate War*, Harvard University Press 1997, s. 78–79.

274 Lowry, Thomas P., *The story the soldiers wouldn't tell: sex in the Civil War*, Mechanicsburg 1994, s. 84–85.

intima relationer av vilket slag de än var, bara att källorna tiger eller som mest antyder på ett sätt som gör det meningslöst att spekulera i frågan för den som till äventyrs finner den viktig.

Regementet hade fått till uppgift att bevaka en av infartsvägarna strax nordost om staden, men det verkar inte ha varit särskilt slitsamt. Ett till två kompanier skötte denna bevakning i tjugofyratimmars skift, men i praktiken avsattes bara några få män för uppgiften medan resten for runt i omgivningarna på jakt på förnödenheter, varav särskilt sötpotatis verkar ha tillhört favoritobjekten. Stor möda och uppfinningsrikedom lades ned på att dessa råder skulle ge god avkastning. "Its recollections embody the very romance of soldiering" minns Crooker uppehållet i Memphis.²⁷⁵ Stuart var under denna tid 55:es nominelle befälhavare, men tycks i vanlig ordning ha haft så mycket annat för sig att det i praktiken låg på Malmborg att leda regementet. Vid ett tillfälle ryktades det om att fienden hade samlats i närheten av staden och Malmborg beordrade därför regementet i högsta beredskap: "Colonel Stuart was in the city, as he generally was, and the lieutenant-colonel got the regiment under arms, ...". Halva regementet beordrades ut som förstärkning till förposterna och resten ställdes upp på linje framför tältet. Själv lade sig Malmborg att sova under ett träd i sin säng som burits ut ur tältet, iförd stövlar och sporrar.²⁷⁶ Händelsen förvandlas av Crooker till en liten komedi, som inte bara föranleder honom att ironiskt citera klassiska hjältepos, utan också till att låta hela episoden presenteras i innehållsförteckningen under rubriken *Lieutenant-Colonel Malmborg Heroically Shares in the Privations of the Men*, d v s att han heroiskt delade männens umbäranden. Anfallet uteblev, men om det hade kommit är det inte osannolikt att Crooker och de övriga i regementskommittén hade låtit Malmborgs förhöjda beredskap passera utan uppmärksamhet alls. Crooker verkar inte ha haft någon förståelse för att en officer med ansvar för ett regemente efter erfarenheterna från Shiloh föredragit att arbeta efter devisen *better safe than sorry*. Denna anmärkning riskerar dock att bli orättvis mot Crooker: Relationen mellan Malmborg och männen i regementet var bottenfrusen, och mycket litet, vare sig av rätt eller orätt, krävdes av Malmborg för att väcka männens ilska och förakt. Att Malmborg var en människa som tog mycket plats med sina ofta dramatiska åthävor och handlingar och att han var i en position där han kunde göra detta tämligen ohämmat förbättrade naturligtvis inte relationen till hans underordnade.

Under uppehållet i Memphis skedde många förändringar i rullorna genom att åtskilliga bland manskapet och officerarna flyttades uppåt för att fylla de

275 Crooker, s 154.

276 Crooker, s. 160.

vakanser som uppstått genom strider, sjukdomar och andra faktorer som hade minskat antalet officerare och underofficerare.

Det finns en hel del handlingar som har med sådana förordnanden att göra i *Illinois State Archives* adresserade till regementet i Memphis, men annars verkar det som om Stuart fortfarande skötte regementet som sin enskilda egendom, d v s att han bestämde vilka som skulle befordras och brydde sig inte om att besvära myndigheterna i vare sig Springfield eller Washington om detta. När de överlevande veteranerna med gemensamma krafter för regementshistoriken försökte att rekonstruera bemanningen av regementets officers- och underofficerskår efter förändringarna i Memphis fick de erkänna att det inte i detalj lät sig göras. Ett antal förordnanden gick igenom den korrekta formella vägen genom list av några officerare, som lät smyga in begäran om förordnanden till Springfield i en bunt papper som skulle skrivas under av Stuart. Kuppmakarna utgick från att Stuart i vanlig ordning inte skulle intressera sig särskilt mycket för vad som stod på de papper som skulle skrivas under. Planen fungerade och i den avgående bunt till generaladjutanten i Illinois angavs en av de konspirerande officerarna som returadress för de färdiga förordnandena. I de fall där förordnanden inte kunde ordnas på detta sätt togs de av Stuart befordrade in i rullorna under den tjänstegrad och lön som Stuart bestämt, och enligt detta styrdes också den faktiska tjänstgöringen, men alltså helt inofficiellt.²⁷⁷

I början av november lyckas det Stuart att ta ännu ett steg mot rehabiliteringen av sin svärtade heder: han ges utan formell befordran, alltså fortfarande som överste, befälet över en ny brigad om fem regementen. Vid sidan av 55:e bestod den nya enheten av 116:e och 127:e Illinois, 57:e Ohio och 83:e Indiana. Samtliga var liksom 55:e Illinois infanterivolontärregementen, och tre av dem bestod av helt färska rekryter, de båda nya regementena från Illinois och det från Indiana. Den nya brigaden blev en del av en division som gavs till den snabbt stigande stjärnan Morgan L. Smith, alltså samme nyutnämnde brigadgeneral som hade ersatt Stuart som brigadchef.²⁷⁸ Den hisnande takten i befordringar var ett tecken på såväl brist på högre befäl som den rasande fart med vilken unionsarmén expanderade.

Linjeofficerarnas ovilja mot en befordran av Stuart var mindre än motståndet mot att Malmborg skulle ges regementet permanent. Det fanns dock några i regementet som inte heller ville att Stuart skulle belönas och som också skriftligt protesterade mot detta: pastor Haney samt bröderna Henry och Jacob Augustine, löjtnant respektive kapten, som båda ursprungligen hade

277 Crooker, s. 169.

278 Crooker, s. 170.

tillhört A-kompaniet som dominerades av metodister.²⁷⁹ Uppenbarligen ifrågasattes patriotismen hos Stuart. Crooker förklaring till protesten känns en smula generad: För Haney – som alltså hos Crooker framstår som den som formulerat protesterna – var det inget annat än fulländad patriotism som gällde:

*The chaplain was satisfied with nothing less than whole-souled single-minded patriotism, and Stuart's conduct did not by any means reach that high standard. He had, too, a certain recklessness of speech, and frequently made foolish statements which, literally interpreted, justified the charge, but it is not believed that the crime of actual sympathy with rebellion can fairly be sustained by evidence.*²⁸⁰

Det ska tilläggas att begreppet patriotism under 1800-talet ofta fylldes med andra egenskaper än sådana som var direkt riktade mot nationen och flaggan, ofta sammankopplades den med en allmänt hög moralisk hållning och livsföring, något som kanske gör pastor Haney's invändningar mot den bullrige vivören Stuart mer begripliga.

Mot Malmborgs utnämning var motståndet dock mer samlat i regementet. Stuart upphöjning hade resulterat i att han fjärmades från regementets dagliga liv, medan Malmborgs innebar det motsatta. Linjeofficerarna samlades till motaktion och från slutet av november 1862 till en bit in på det nya året 1863 blir utnämningen av Malmborg något som sysselsätter officerarna i regementet och Stuart med skrifter till guvernören och generaladjutanten i Illinois. Ärendet går att följa i såväl regementshistoriken som i *Illinois State Archives*. Ett av breven från officerarna återges i regementshistoriken och finns också bevarat i det nämnda arkivet. De båda har mycket god överensstämmelse. Ytterligare två brev i ärendet finns återgivna i regementshistoriken, men har inte återfunnits i arkivet. Ett fjärde brev finns i arkivet, men nämns inte i historiken. De brev som återges i historiken men som jag inte kunde hitta i arkivet måste bedömas ha högt källvärde. Sakligt faller de mycket väl in i ärendet och det går att hitta hänvisningar till dessa i de bevarade breven.

Officerarnas försök att stoppa Malmborgs befordran inleds såvitt det kan bedömas med en skrivelse till guvernören i Illinois, daterat Memphis 21 november 1862. Brevet som är undertecknat av tjugo av trettio kompanibefäl samt regementsadjutanten H. S. Nourse andas den djupaste misstro mot Malmborg. Man sade sig i princip vara för att fyllandet av vakanser skulle ske

279 *The story of the Fifty-fifth...* Appendix, s. 468.

280 Crooker, s. 184.

efter rangordning (det var ju en av de stora källorna till missnöje mot Stuart att så inte skedde i regementet). Men man sade sig också värna om nationens och sitt eget och sina underordnades bästa då man med detta brev ville begära ett undantag från denna regel, eftersom detta skulle innebära att man skulle bli utsatt för "the tyranny and personal abuse" under den officer (d v s Malmborg) som var näst i rang efter deras nuvarande överste. Man poängterade regementschefens stora betydelse för liv och död för regementets män och för komforten i garnisoner liksom för säkerheten i fält. Man fortsätter vidare med att påpeka att Malmborg visserligen valdes till sin post då regementet sattes upp, men att detta skett för att omständigheterna då verkade kräva detta. Att han valdes av regementet berodde på rekommendationer från Stuart, som hänvisade till Malmborgs kunskaper i militär taktik. Hans personlighet och sätt att vara, också då han var en förhållandevis ny bekantskap gjorde honom synnerligen impopulär. Denna impopularitet hade vuxit med tiden, och författarna till brevet sade sig djärvt anta att han i skrivande stund inte hade någon vän i regementet, vare sig bland officerare eller manskap, med undantag av dem som var beroende av honom på något sätt. Av den militära erfarenheten säger man sig inte ha sett mycket, medan obehaget av hans kadaverdisciplin har varit konstant och nästintill outhärdligt. Malmborgs ovetliga sätt att behandla sina underordnade är mer än vad som kan uthärdas med bibehållen självrespekt, menade man.²⁸¹

I ett kompletterande brev, utan datum, men enligt Crooker avsänt en kort tid efter den föregående skrivelsen skickade man iväg ett kompletterande brev till guvernör Yates där man har ett förslag till ny regementschef, nämligen major W. D. Sanger, d v s nummer tre i regementets hierarki. Man underlåter inte heller denna gång att fyra av en breddsida mot Malmborg, om än mer kortfattad:

*We are unwilling to be, and protest against being subjected to the unrestrained tyranny of Lieutenant-Colonel Oscar Malmborg, whose heretofore unreasonable and undeserved abuse has been almost unbearable and rendered our labors irksome in the extreme. This, taken in connection with a lack of confidence in his ability as a commander produced by actual observation, the details of which we can give if necessary – we consider a sufficient reason why his claim to the position of colonel by seniority should be overlooked and the worthy major receive the appointment.*²⁸²

281 Crooker, s 171–172.

282 ISA, AFCW, 55th inf, Commissions and Recommendations, officerskollegiet till guvernör Yates, odaterat; Crooker, s. 172–173.

Crooker hävdar att den första skrivelsen omedelbart rapporterades till Stuart av kaptenerna Chandler och Heffernan.²⁸³ Det är möjligt att de sammansvurna hade rätt i att Malmborg saknade vänner i regementet, man alla var inte hans fiender. De båda kaptenerna Chandler och Heffernan fanns inte med bland undertecknarna av kravet på att stoppa Malmborgs förväntade befordran. Det går inte att säga att de därmed tillhörde Malmborgs vänner eller om de tillhörde den kategori som protestskrivelsen gör en reservation för, d v s sådana som var beroende av Malmborg för sina positioner och sina karriärer. För det sista talar måhända ett brev från Malmborg till generaladjutanten i Illinois i februari 1863. Brevet till generaladjutant Fuller har två syften, dels att meddela att ett utbrott av smittkoppor i regementet hade börjat att klinga av efter två dödsoffer, dels att begära två befordringar: av Chandler och Heffernan.²⁸⁴

Nu ska man inte vara för snabb att dra slutsatsen att de båda befordrat på grund av visad lojalitet mot Malmborg. När Stuart hade uppmärksamats på officerarnas skrivelse till guvernören, författade Stuart själv ett långt brev till guvernören, vars irritation över utvecklingen i ett av hans regementen var i stigande. I denna skrivelse får vi information från den andra sidan både vad gäller Malmborg och de båda kaptenerna. Stuart skriver att han uppmärksamats på att guvernören fått motta en skrivelse från officerarna i regementet. Det var två seniora kaptener som gjorde honom uppmärksam på skrivelsen efter det att dessa hade uppmanats att skriva under den. Officerarnas skrivelse är en reaktion på den förväntade befordran av honom själv, men också av att positionen som major i regementet blivit vakant genom den ordinarie majorens, Sangers, tjänstgöring vid general Shermans stab. Malmborg var alltså för närvarande det enda högre befälet i regementet. Regementet bestod nu av endast 560 man, vilket var hanterbart om såväl Stuart själv som Malmborg tjänstgjorde, men då Stuart lämnade var en förstärkning av regementets ledning nödvändig, menade Stuart. Malmborgs val hade fallit på kapten Chandler, som av Stuart beskrivs som en senior kapten och en av de bästa i armén. Guvernören får också veta att Malmborg har varit sjuk under några veckor och under den tiden hade Stuart låtit majorstjänsten rotera bland kaptenerna för att dessa skulle få öva sig i att föra ett högre befäl. Detta, menade Stuart, resulterade i att dessa kaptener ansåg sig själva lämpade som blivande majorer. När Malmborgs val föll på Chandler ledde detta till missnöje. Därefter går Stuart över till att beskriva Malmborg för att ytterligare förklara missnöjet bland officerarna. Teckningen av Malmborg i detta brev är av central betydelse för förståelsen av hans person. Brevet

283 Crooker, s. 173.

284 ISA, AFCW, 55th inf, Commissions and Recommendations, Malmborg till Gen adj Fuller 23/2 1863.

är tendentiöst och skrivet med ett mål för ögonen, nämligen att ta udden av en attack mot ett av Stuarts befodringsärenden, d v s utnämningen av Malmborg. Men det utgör också en av mycket få beskrivningar av Malmborg som inte är författad av Malmborg själv eller av hans fiender.

Malmborg är, skriver Stuart, en strikt utövare av disciplin och han kräver fullständig pliktuppfyllelse från varje officer. Få av officerarna i regementet är sådana att de inte känner sig nöjda med att ha uppfyllt sina plikter till hälften. Sådana klappar Malmborg inte på axeln, menar Stuart, utan dessa blir istället tillrättavisade och avkrävda pliktuppfyllelse. Stuart menade att officerarna av denna anledning gärna skulle bli av med Malmborg för att på så sätt få en "slip-shod, easy-going time of it". Stuart går därefter över till att generöst ge Malmborg större delen av förtjänsten för regementets höga standard:

It is this vigilance, zeal and discipline, which has made this regiment in every regard today the best one in this army. I claim boldly for it (and it will be conceded by the commanding generals), that it is the most efficient, the best drilled, best disciplined, best behaved, cleanest, healthiest, and most soldierly regiment in this army. This perfection has not been attained, nor these qualities acquired, without great labor and care, constant and earnest vigilance. I have, of course, the reputation of having accomplished this amongst those who know only, generally, that I am at the head of the regiment; they who know us more intimately are well informed of the consequence Col. Malmborg has been to me. It would be not alone ungenerous, but ungrateful in me, to appropriate any share of the credit and honor which so justly belongs to him, to myself.

There was scarcely an officer in this regiment who, when he entered it, knew his facings; they have learned here all they know (and with some of them the stock of knowledge on hand is not burdensome even now), but by dint of hard work and doing their work for many of the officers, we can get along and do. They ought to be grateful to Col. M. for what he has done for them, but vanity, selfishness, and that "prurient ambition for fame not earned," which afflicts most men, makes them insensible to the better, nobler, and more generous sentiments of our nature.

Stuart fortsätter på samma tema med att konstatera att Stuart själv har lärt sig det mesta han vet (underförstått militär teori och praktik) från Malmborg medan officerarna har lärt sig allt de vet från samme man.

Därefter följer en passage som tog hårt på de veteraner som gick igenom statsarkivet i Springfield och fann detta brev två decennier senare: Två eller tre av kaptenerna duger egentligen i bästa fall att vara löjtnanter och få av löjtnanterna skulle klara av att vara goda sergeanter, men genom hårt arbete och genom att han själv och Malmborg tvingats göra mycket av jobbet själva eller genom att tvinga de odugliga officerarna till sina uppgifter så fungerar det ändå. Stuart menade vidare att han själv som gammal politiker hade bättre förutsättningar att få officerarna att göra sin plikt utan att förlora i popularitet än Malmborg, som är en soldat.

Brevet fortsätter med ett konstaterande att frågan inte blir aktuell om Stuart inte skulle bli utnämnd till brigadgeneral, något som han med en förmodligen smula falsk blygsamhet påstår sig aldrig ha eftersträvat. Avslutningen är en lång hyllning till guvernörens kloka styre.²⁸⁵

Hur hanterar en historiker dokument som på så olika sätt beskriver en och samma person? En vanlig metod är att säga att sanningen ligger någonstans mitt emellan: av en djävul och ett helgon görs en alldaglig person. Ett problem med denna metod i detta sammanhang är att en beskrivning av Malmborg som bygger på att de båda ytterligheterna harmoniseras förmodligen riskerar att bli rejält missvisande. Vi kommer att låta bilden av Malmborg få växa fram ytterligare längre fram i skildringen, men jag tror att det kan vara klokt att utgå från att se de båda sidornas brev till guvernören som verktyg för att nå olika mål: i officerarnas fall att stoppa Malmborg befordran och i Stuarts fall att se till att den kom till stånd. Om denna operationella aspekt hade gått att filtrera bort så är det alls inte otänkbart att Stuart och de upprörda och oroliga officerarna hade kunnat enas om en beskrivning av Malmborg med åtskilliga av de komponenter som finns från båda sidor. Mellan raderna går det ibland att utläsa att författarna till regementshistoriken inte frånkände Malmborg hans militära kompetens. Av Stuarts brev framgår att denne erkände att Malmborg var en hård och krävande befälhavare. De båda vittnesmålen går med hjälp av övrigt material och med hänsyn tagen till den uttalade tendensen på båda sidor att jämka samman till en mer enhetlig bild av Malmborg som militär ledare. Han var hård och lynnig, men energisk på ett sätt som kanhända gjorde att han blev upprörd när andra inte uppvisade samma energiutveckling och entusiasm. Han hade från sina många år i såväl svenska armén som U.S. Army skaffat sig stora kunskaper i militära frågor, men han hade aldrig fört ett högre befäl utan tagit steget från underofficer till menig till överstelöjtnant efter omkring ett decenniums uppehåll från det militära. Att den största delen av hans militära erfarenhet och utbildning stammade från militära organisationer som

²⁸⁵ Crooker, s. 173–176.

hörde till den reguljära armén bidrog förmodligen till att friktioner uppstod i mötet med de medborgarstyrkor som han var satt att leda. Hans svaghet för att vilja göra ett stort intryck på omgivningen med sina handlingar och i efterföljande beskrivningar av dessa bättrade förmodligen inte på relationerna till officerskollegiet och mannarna.

Stuarts brev till guvernören upplevdes naturligtvis som kränkande av de veteraner som tog del av det omkring ett kvarts sekel senare. Man hade inte bara att i minnesskriften hantera vad man ansåg vara förbigående av regementets insats i allmänhet under kriget och vid vänstra flygeln vid Shiloh i synnerhet, utan också förtal av officerskåren inför den högsta delstatliga ledningen. Brevet presenteras i minnesskriften som "Stuart's slanderous letter", d v s Stuarts förtalsbrev. Crookers långa kommentar till Stuarts brev är tyngt av bitterhet: om nu officerskåren var så värdelös så är detta något som kastar tillbaka på Stuart själv eftersom det var han som hade värvat den, menar Crooker. Han framhäver dock att åtskilliga av dem som kollektivt förtalas kom att visa att Stuarts omdömen om dem var falska eftersom flera ledde regementet mer framgångsrikt än vad han själv hade gjort. Bittert konstaterade Crooker också att omdömet om regementet som ett av de bästa i armén visserligen var "the exact truth", men att det hade varit bra om sådana omdömen istället hade kommit till uttryck i rapporter och rekommendationsbrev istället för i ett brev som detta.²⁸⁶

Det är oklart hur mycket Malmborg själv kände till om det spel som pågick kring hans eventuella avancemang. Klart är att han var väl medveten om att han stod på tur att befordras till överste om Stuart utnämndes till brigadgeneral. Stuart hade visserligen stoppat sådana befordringar som mer eller mindre gick per automatik, men Malmborg kunde känna sig förvissad om att Stuart inte hade tänkt att göra det i detta fall. Det är i detta sammanhang som den "blodfläckade" rapporten till generaladjutanten kan ses (se s. 75). Den är skriven 16 december 1862 i Memphis, d v s ett par veckor efter de brev som redovisats ovan. Varken Stuarts eller Malmborgs sätt att sköta formalia kring regementet bidrog knappast till deras meritförteckningar i positiv riktning, varför det nu kunde vara hög tid att sända in den första tjänstgöringsrullan för regementet sedan slaget vid Shiloh nästan nio månader tidigare. Det förklarar också varför Malmborg ansåg det lämpligt att skicka med ett förklarande följebrev till rullan, något som annars inte ansågs nödvändigt. Malmborg skyller alltså den så länge uteblivna rapporten på att det varit så mycket att göra sedan slaget vid Shiloh. Denna ursäkt kanske inte fick generaladjutanten att höja lika mycket på ögonbrynet som de som kände till regementets slit med att palla sötpotatis och att

²⁸⁶ Crooker, s 177.

motstå lömska anfall från kvinnor beväpnade med snittblommor. Det råder ingen tvivel om att uppehållet i Memphis hade gjort det möjligt att producera en uppdaterad rulla tidigare än vad som nu skedde, men att det nu låg i såväl Malmborgs som Stuarts intresse att få in en sådan för att beslut skulle kunna tas om deras egna befordringsärenden. Malmborg konstaterar att regementet efter slaget vid Shiloh endast hade haft 239 tjänstdugliga män och officerare, men att antalet nu vuxit till 473, vilket var fler än de flesta regementen hade, menade Malmborg. Regementet hade marschorder till den 18 december, men problem med transporter kunde orsaka förseningar.²⁸⁷

Detta följebrev kan i sig ses som en del av befordringsärendet eftersom den insända rapporten i praktiken skulle fungera som formellt underlag för de utnämningar som stod för dörren. Inga av formuleringarna kan dock sägas ens perifert röra de aktuella utnämningarna av vare sig Malmborg själv eller någon annan. Det får stanna vid en kvalificerad gissning, men jag tror inte att Malmborg kände till de brev som gått till Springfield från vare sig officerarna eller Stuart, eller att han i vart fall inte kände till dem till innehållet. En förnyad kris i samma slags ärende ett drygt år senare talar ytterligare för detta som vi kommer att kunna konstatera längre fram.

David Stuart fortsätter offensiven för att få Malmborg befordrad. I ett nytt långt brev, denna gång till generaladjutant Fuller i Springfield, påminner han om att Malmborg bör lyftas upp till överste efter det att han själv befordrats till brigadgeneral. Detta brev berörs inte i regementshistoriken och dess innehåll är ännu mindre smickrande för officerskåren i regementet än det tidigare till guvernören. Jag misstänker dock att kommittén för regementshistoriken kände till det eftersom det är försett med samma förstrykningar och kryss med anilinpenna som andra dokument centrala för historiken. Dessutom görs i regementshistoriken något som kan tolkas som indirekta hänvisningar till brevet. Generaladjutanten får veta att Malmborg är väl kvalificerad för tjänsten som överste för regementet. När regementet sattes upp var Malmborg den ende i regementet som hade militär utbildning. I detta hastigt tillkomna och lite slarvigt skrivna brev säger sig Stuart inte vilja dela äran av regementets framgångar – allt är Malmborgs förtjänst. Han går också ett steg längre när det kommer till beskrivningen av kompaniofficerarna, som beskrivs som ibland svårare att hantera än manskapet eftersom dessa är "försumliga, likgiltiga, lata och endast noggranna när det gäller deras lön". Den upprörde brevförfattaren hade skaffat sig kunskap om vilka som hade undertecknat uppropet mot Malmborg, fortsätter Stuart, och av dessa betecknas sex namngivna officerare som värdelösa och lämpliga för avsked och

287 ISA, AFCW, 55th inf, Misc. Letters, Malmborgs rapport till gen adj Fuller 16/12 1862.

hemtransport. Övriga undertecknare av uppropet borde egentligen också bli hemsända, eftersom de är "worthless and a disappointment to me". Ett snabbt beslut i ärendet borde få ett slut på oroligheterna i regementet, menar Stuart, som försäkrar att han bara har regementets bästa för ögonen.²⁸⁸

Det blev till sist Stuart och Malmborgs sida i denna infekterade konflikt bland de vackra trädgårdarna i Memphis förorter som guvernören i Illinois kom att lyssna på. Den förre utnämndes till brigadgeneral och den senare till överste och regementschef över 55:e Illinois. Det är inte svårt att se hur guvernören kommit fram till detta beslut. Regementet hade gjort bra ifrån sig och dess chef Stuart stod under beskydd av den snabbt stigande stjärnan general Sherman.²⁸⁹ Brevet från officerarna och från Stuart angående Malmborg måste sammantaget ha givit intryck av att officerarna klagade på att en militär av den gamla europeiska skolan drev männen så hårt att de tyckte att det var jobbigt, vilket i tider av stor brist på högre befäl knappast kan ha verkat hindrande för en befordran. I Malmborgs personalfolder i Washington finns ett tjänstgöringskort där den nya tjänstgöringsgraden överste sägs gälla från 19 december 1862.²⁹⁰ Detta betyder att ärendet bör ha avgjorts efter mottagandet av Stuarts brev men rimligtvis innan Malmborgs tjänstgöringsrapport med följebrev kan ha nått Springfield.

För Malmborgs del räckte det med ett beslut från delstaten för att bli utnämnd till överste. För Stuart var saken mer komplicerad eftersom generalsutnämningar endast kunde ske efter beslut av unionens president och senat. Utnämningen av honom till brigadgeneral gick igenom 29 november 1862 i delstaten, vilket bör ha inneburit att Stuarts brev till guvernören om Malmborg och meddelandet om utnämningen bör ha gått om varandra mellan Memphis och Springfield. Inte heller Malmborgs kraftigt försenade och med rött bläck dekorerade personallappat daterad 16 december hade spelat någon roll för ärendets avgörande. Vare sig Stuart eller Malmborg kunde dock vara säkra på när och hur utnämningen skulle avgöras.

I och med att delstatens utnämning av Stuart var avklarad bör Malmborg omedelbart ha tagit över regementet. Steget kan knappast ha varit stort eftersom Malmborg i praktiken ofta fungerat som regementschef oavsett om Stuart varit närvarande eller frånvarande. Stuart blir i och med den delstatliga utnämningen titulerad general, vilket för övrigt är den titel som såväl Sherman som Grant använder i sina memoarer och det verkar som om utnämningen av presidenten och senaten bara var en återstående formalitet.

288 ISA, AFCW, 55th inf, Commissions and recommendations, Stuart till gen adj Fuller 19/12 1862.

289 Sherman beskriver Stuart med en välvilja som går långt utöver hans sedvanliga artighet: Sherman s. 289.

290 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, Office Muster-in, AGo 27/6 1868.

Men det skulle visa sig annorlunda: 11 mars 1863 avslog USA:s senat Stuarts utnämning, vilket ledde till att han frånträdde sin tjänst och gick ur armén 3 april 1863. Han hade vid det laget redan avancerat till att föra divisionsbefäl i fält. Alla kommentarer jag stött på angående anledningen till senatens avslag går ut på samma sak: det var den gamla skilsmässoprocessen som spökade. Man kunde annars anta att det var Stuarts egensinniga sätt att administrera regementet som låg honom i fatet, men detta var något som i första hand hade givit generaladjutanten i Springfield gråa hår, och där hade utnämningen passerat. Stuart tog upp sin juridiska verksamhet i Detroit, men avled av ett slaganfall 1868, endast 52 år gammal.²⁹¹

Första landoffensiven mot Vicksburg

När Malmborg bröt upp med sitt regemente mot slutet av december 1862 visste han att Vicksburg var målet. Vicksburg var konfederationens sista stora försvarsanläggning med möjlighet att hindra unionen från att ta "The father of waters" i besittning hela vägen ned till det ockuperade New Orleans vid Mexikanska golfen. Med Mississippi i unionens händer skulle konfederationen komma att delas, om inte på mitten så i alla fall på ett sådant sätt att de västligaste staterna, Texas, Louisiana och Arkansas i praktiken kom att avskiljas från övriga stater i öster. Konfederationens marina stridskrafter gjorde under kriget mycket bra ifrån sig med små medel, men unionens övertag till sjöss var så övertygande att sydstaterna inte kunde räkna med att ersätta brutna landförbindelser med vattenleder. För unionen betydde erövringen av Mississippi inte bara en militärstrategisk fördel utan också en viktig ekonomisk sådan. Mississippi var en viktig merkantil pulsåder för mellanvästerns produktion. Drivkrafterna för båda sidor att tillskansa sig respektive bibehålla kontrollen av Mississippis södra delar var alltså mycket starka, och Vicksburg var vid nyåret 1863 nyckeln till denna kontroll.²⁹²

Vicksburg var ett formidabelt fäste. Vid en av Mississippiflodens många skarpa krökar hade det anlagts på och under en låg bergskedja som vid denna plats tangerade flodens östra strand. Den skarpa flodkröken tvingade alla fartyg att sakta ned farten för att undvika landkänning och garnisonen hade byggt upp starka artilleriposteringar norr om staden för att hindra alla

291 För biografiska data om David Stuart, se *Biographical Directory of the United States Congress 1774 – Present*, <http://bioguide.congress.gov> 2010-12-08. Dödsorsaken i Nourse, H. S., "From Young's Point to Atlanta", i *The story of the Fifty-fifth regiment Illinois volunteer infantry in the civil war, 1861-1865*. By a committee of the regiment, Clinton, Mass. 1887, s. 224. Detta är alltså del två av regementshistoriken.

292 Allmänt om Vicksburgs betydelse och om striderna kring staden, se Bearss, Edwin, C., *The campaign for Vicksburg*, Dayton, Ohio, (3 vol) 1985–1986. Bearss arbete är det grundligaste verket om Vicksburgkampanjen, men goda kortare översikter finns i flera översiktsverk, som t ex Foote eller Keegan.

försök till passage. Bergskedjan, eller kanske snarare den kraftiga åsryggen som passerade genom staden i omkring nordsydlig riktning gjorde att garnisonen kunde bygga effektiva försvarsanläggningar genom att utnyttja och förstärka den befintliga terrängen. Sherman skrev i sina memoarer att han hade haft tillfälle att med egna ögon undersöka Sevastopol, som ett knappt decennium tidigare hade varit föremål för en långvarig belägring under Krimkriget. Han konstaterade torrt att Vicksburg utan tvekan var mer svårintaget, både på grund av läget och garnisonens motstånd.²⁹³

Ett misslyckat försök att inta eller att gå förbi det starka fästet hade gjorts under 1862. I maj detta år hade en flottilj under amiral Farragut, som tidigare hade erövrat New Orleans genom ett spektakulärt anfall från havet, ångat uppför floden i ett försök att upprepa den tidigare framgången. Samtidigt anslöt sig en annan flottstyrka norrifrån under ledning av amiral Foote. De kombinerade marina stridskrafterna försökte dels att bombardera fästet till underkastelse, dels låta de medföljande 3000 infanteristerna försöka att gräva sig förbi flodkröken för att råta ut floden och tillåta passage utom räckhåll för fästets artilleri. Det kan tilläggas att detta och senare försök att ändra flodens riktning har klarats av utan mänsklig inblandning. Idag ligger Vicksburg inte längre vid Mississippifloden utan vid Yazoo-floden, som mynnar ut i Mississippi en bit söder om stadens centrala delar.

Det stod efter det misslyckade anfallet från flottan klart att Vicksburg bara kunde intas med landstridskrafter, eller med en kombination av land- och sjöstridskrafter. Uppdraget gick till Ulysses S. Grant i oktober 1862. Ungefär samtidigt gav konfederationen uppdraget att försvara staden till generalen John C. Pemberton, utbildad vid Westpoint och en gammal bekant till Grant från det mexikanska kriget. Grant hade upprättat sitt högkvarter i Jackson, Tennessee, ca 150 km nordost om 55:es läger i Memphis, som i sin tur var beläget ca 300 km fågelvägen norr om Vicksburg. Shermans divisioner utgjorde Grants högra flygel i den anfallsplan som under senhösten började att materialiseras. Han hade befäl över trettiotusen man som skulle transporteras ned längs Mississippifloden, medan Grant med fyrtiotusen man skulle förflytta sig med järnvägar och till fots ned mot staden. Den nyutnämnde översten Oscar Malmborg med sitt 55:e infanteriregemente tillhörde den likaledes nyutnämnde brigadgeneralen David Stuarts brigad, och denna i sin tur ingick i brigadgeneral Morgan L. Smiths andra division i general Shermans sk Yazooexpedition, som de anfallande styrkornas högra flygel kom att kallas. Stuarts utnämning hade alltså ännu inte hunnit avslås av senaten. Planen var att Grant skulle gå till anfall öster om Vicksburg medan Sherman skulle sätta i land sina trupper en knapp mil norr om staden. Det

293 Sherman, s. 274.

samtidiga anfallet från två håll skulle omöjliggöra för försvararna att avslå båda angreppen, och det skulle räcka med ett genombrott för att inta fästet.

Om vi lyfter blicken från Mississippidalen för att ett kort ögonblick se på den övergripande bilden av kriget omkring nyåret 1863, så kan det konstateras att Grants strategi att tänja ut fiendens resurser över stora områden under Vicksburgkampanjen hade likheter med unionens krigföring i stort. Unionens stridskrafter var vid denna tidpunkt fördelade på tre arméer. Grant skulle med sin *Army of the Tennessee* inte bara utgöra en angreppsstyrka mot Vicksburg, utan skulle också hålla västra Tennessee med det viktiga Memphis under ockupation. Öster om general Grants armé, i de centrala delarna av Tennessee opererade *Army of the Cumberland* under general William S. Rosecrans med fyrtiofemtusen man och i den östra krigsteatern hade *Army of the Potomac* under skiftande generaler, McLellan, Burnside och "Fighting Joe" Hooker den icke avundsvärda uppgiften att slåss mot en av krigets skickligaste fältherrar, Robert E. Lee och hans *Army of Northern Virginia*. Tanken var att alla tre arméernas simultana operationer skulle utgöra ett sådant tryck mot sydstaternas territorier och styrkor att motståndet skulle smälta samman. Denna strategi hade fungerat vid intagandet av New Orleans – det fanns helt enkelt ingen armé i närheten för att ta upp kampen. Den skulle komma att fungera igen, både lokalt och övergripande, men inte så snabbt som man hade hoppats i Washington, och situationen för unionen vintern 1863 var inte munter med få framgångar att glädjas åt.

På hemmafronten opererade krigsmotståndare ur det demokratiska partiet, sk Copperheads, för att göra slut på kriget genom en förhandlingslösning. Krigsmotståndarnas verksamhet var demoraliserande för soldaterna vid fronten och för tankarna mot de amerikanska truppernas problem med hemmafronten under vietnamkriget. I mars 1863 hade sådana tongångar nära nog utlöst lynchning mot en av de meniga i regementet som med ett brev till en lokaltidning i Illinois hade påtalat de eländiga förhållandena i unionsarmén utanför Vicksburg. Det annars så splittrade 55:e enades nu i ett möte där Malmborg var ordförande och pastor Haney sekreterare till ett bemötande av det som man menade var ännu ett knivhugg i ryggen från hemmafronten, denna gång utlöst av en avvikande röst ur de egna leden. Författaren till brevet fick därefter finna sig i att sova i ett eget tält och äta utan sällskap.²⁹⁴

Den högsta ledningen för unionen kände ett växande behov av en övertygande seger någonstans, men i väntan på en sådan lät president Lincoln författa *Emancipation Proclamation*. Proklamationen presenterades redan i september 1862, men skrevs under och började att gälla från 1 januari 1863.

294 Crooker, s. 219–220.

I detta lika märkliga som politiskt listiga aktstycke kungjordes att alla slavar inom de delar av konfederationen *som inte var under unionens kontroll* skulle betraktas som fria. Det betydde att slavar blev fria om unionsarmén avancerade in på fientliga slavstaters territorium, men det betydde också att slavstater som av egen vilja eller mer eller mindre av tvång stod på unionens sida fick behålla slaveriet som institution. Slavstaterna Maryland, Delaware, Missouri och Kentucky fick alltså behålla slaveriet, men också Tennessee, som i praktiken var under unionens kontroll. I konsekvensens namn tilläts också slavägarna i det ockuperade New Orleans med omnejd, djupt ned i den amerikanska södern, att behålla sina slavar. Pragmatism och politiska realiteter styrde utformningen av dokumentet. Lincoln kunde inte riskera missnöje från slavstaterna inom unionen, varför det var omöjligt att låta proklamationen omfatta alla slavar i detta skede. Proklamationen vred också det sista hoppet ur händerna på konfederationen om en intervention på den egna sidan av Frankrike eller England. Ett sådant ingripande hade tidvis inte varit orealistiskt eftersom inbördeskriget knappast befrämjade världshandeln. Ingen engelsk eller fransk politiker kunde dock hysa förhoppningar om att mobilisera en allt mer liberalt sinnad opinion till ett ingripande för att rädda slaveriet som institution. Proklamationen fick också en positiv effekt på krigföringen eftersom slavarnas arbete i södern frigjorde de vita männen för krigstjänst i sydstatsarmén, men när unionsarméerna drog fram efter nyåret 1863 bildades ofta karavaner med befriade slavar som slog följe med den istället för att fortsätta det för kriget viktiga arbetet på gårdar och plantager.

Snaran drogs sakta åt kring Vicksburg, men staden var ännu vid årsskiftet 1862–63 inte avskärmad från omvärlden. Förstärkningar och förnödenheter erhöles med väg och järnväg från Mississippis huvudstad Jackson 70 km österut (inte att förväxla med Jackson, Tennessee). Den lilla handelsstaden Vicksburg som klamrade sig fast på den branta flodbanken hade i normala fall knappa femtusent invånare, men med garnisonen hade invånarantalet svällt till omkring trettiofemtusen. Sedan tidigt på hösten 1862 hade ett intensivt arbete pågått med att omgärda staden med sinnrika befästningsanläggningar som effektivt utnyttjade och förstärkte de dramatiska höjdskillnaderna i terrängen. Kring infartsvägarna och där järnvägen gick in i staden byggdes mäktiga fästningar som förmådde att bestryka terrängen med artilleri och handeldvapen. Försvarslinjerna drogs på behörigt avstånd från den lilla staden och sträckte sig omkring 15 kilometer i en ojämn båge med en form som påminner om ett frågetecken från norr till söder. Till skillnad från många andra städer i USA med ett våldsamt förflutet i inbördeskriget har Vicksburg inte expanderat ut över sin dåvarande utsträckning, vilket gör att man fortfarande med ett besök kan skaffa sig

en god uppfattning om den belägrade staden. Befästningsverken är i stor utsträckning bevarade och *National Park Service* gör i vanlig ordning ett fantastiskt arbete för att besökaren på olika sätt ska kunna visualisera och förstå historien. Rådhuset inne i staden med sin karakteristiska kupol undgick också förstörelse, och inrymmer idag ett trivsamt litet museum där tiden tycks ha avstannat någon gång på 1960-talet.

Det var denna fästning som Malmborgs regemente hade som mål då de avslutade sin behagliga vistelse i Memphis mot slutet av december 1862. Det kommande sju månaderna skulle bjuda en betydligt mindre komfortabel tillvaro, och för Malmborg själv skulle hela hans liv komma att förändras.

Någon ingående skildring i svensk press av fälttåget mot Vicksburg av Malmborgs hand finns inte. Av allt att döma skickade han in sådana också under och efter belägringen, men denna gång avstod *Gotteborgs Handels- och Sjöfartstidning* publicering, medan *Gotlands Tidning* nöjde sig med förkortade referat. Det är möjligt, men inte troligt, att hans brev i oavkortad form kan finnas i någon annan svensk dagstidning från denna tid.

Det finns dock två långa brev av Malmborgs hand till hans farbror Otto August Malmborg i Sverige. I det första, avsänt 12 april 1863, redogör han för avfärden mot Vicksburg och regementets första stridskänning med fästningens förposter: Den 20 december embarkerade Shermans styrka omkring ett hundra ångbåtar, som tillsammans med 23 ångkanonbåtar, varav de flesta pansarklädda stävade söderut i Mississippifloden. Flottan erbjöd en storartad anblick, försäkrade Malmborg sin farbror. 26 december landsteg styrkan 4 mil (engelska mil, skjuter Malmborg försiktigtvis in över raden, dvs omkring 6 km) nordost om Vicksburg vid Yazoo-floden. Samordningen med Grant fungerade dock inte, och när denne inte hördes av gick de egna styrkan till anfall på egen hand, vilket misslyckades. Sherman förlorade 2000 man enligt Malmborg. Förlusten förklarar han med fiendens fördelaktiga ställningar på väl befästa höjder och de egna undermåliga positionerna i kärr och moras i en omgivning genomskuren av vattendrag. Där tillbringade regementet julveckan från 26 december till 1 januari, "under blodiga strider på dagen och förskansningsarbeten om natten under storm och regn utan annat skydd mot ovädret än våra öfverrockar." Regementet hade sin fulla del i striderna, och i fortifikationsarbetena sade sig Malmborg ha mer än så, och jag låter Malmborg beskriva det följande med sina egna ord. Brevet är skrivet i hast med förklaringar insprängda i texten och tempot är halsbrytande med i det närmaste otåliga meningsbyggnader. Stilläget känns igen från Malmborgs publicerade svenska tidningsartiklar, även om dessa oftast är bättre genomarbetade.

... men jag hade derjemte den oförgätligt angenäma tillfredsställelsen att som chef för avantgardet (under lördagen den 27:e då den första skarpa träffningen började) bestående af mitt eget samt 58:e Ohio rgt under Lt.Col. [Dister] samt en squadron under en ganska heftig tiralieur strid drifva fiendens avance på anda sidan Chickasaw Bayou det sista svåra vattendraget vid foten av höjderna (trakten var tätt skogsbeväxt) – samt att under natten obemärkt af fienden uppföra och bestycka av timmer och jord en redan hvarifrån jag kl 4 på söndagsmorgon på 600 alnars afstånd öppnade med kartescher och granater på bivackerna af dem förbluffade fienden som enligt deras egna uppgifter deraf ledde en förlust af 316 man i döda och sårade...²⁹⁵

En *redan* är en fortifikationsanläggning som består av en spetsig vinkel riktad mot fienden och från vars insidor infanteri eller artilleri kan bestryka fienden med flankeld. Malmberg fortsätter brevet med att berätta att 30 000 man kom som förstärkning på järnväg från Jackson och de följande dagarnas strider var helt onödiga, ”oförsvarliga uppoffringar av menniskolif”, som han uttrycker saken. Någon bro var inte möjlig att slå över Yazoo, men det lyckades fyra regementen att vada över med gyttja upp till midjan. Men av dessa återvände mindre än hälften eftersom understöd uteblev på grund av bristande ledning. Därutöver förlorade styrkan 472 man till följd av ovädret och den ”fatalt malariska atmosfären”, och dessa fick lämnas på plats obegravda eftersom det var omöjligt att gräva gravar i träskan. Under natten till 2 januari blåstes kampanjen av och männen kunde påbörja embarkeringen på ångbåtarna igen.

Det som Malmberg beskriver är slaget vid *Chickasaw Bayou*, det som öppnade försöken att landvägen inta Vicksburg efter en landstigning på den i Shiloh stupade generalen Albert Sidney Johnstons plantage 26 december 1862. Malmborgs skildring av slaget faller in i det mönster som kan anas i tidigare redogörelser av Malmborgs hand, d v s att det är en skildring som i det stora ger en någorlunda korrekt bild av det som beskrivs, men att den med hjälp av vissa förstärkningar, uteslutanden och nedtoningar av händelser får Malmberg själv att framstå i en mer positiv dager. Malmborgs berättelse lider därmed av samma källkritiska problem som alla personliga redogörelser även om den hamnar på den övre delen av skalan då berättelsen filteras genom Malmborgs utpräglad dramatiska och temperamentsfulla personlighet.

Det är uppenbart att Malmberg var en soldat i själ och hjärta. De fruktansvärda synerna från slagfältet i Shiloh hade inte avskräckt honom från krigets

295 NMA, JAHA, J 14 (övriga brev), Oscar Malmberg till Otto August Malmberg, 12/4 1863.

hantverk. En av de första skildringarna från kriget i svenska press inleds med orden "Min från barndomen närda önskan att få deltaga i en batalj är uppfylld!"²⁹⁶ Brevet till farbrodern som beskriver entusiasmen att för första gången få öppna en batalj med ett eget regemente kan inte föras upp på hans dramatiska konto eftersom samma sak intygas av de män som han hade kommando över. I regementshistoriken skriver Crooker att Malmborg efter middagstid den 27 december kom ridande och upplyste regementet om att "as though he was the bearer of good tidings, and announced that he had obtained for the Fifty-fifth the privilege of going in advance to open the battle."²⁹⁷ Det är uppenbart att mannarna inte delade Malmborgs entusiasm inför detta uppdrag, som var att korsa vattendrag som genomdrog träskmarker för att anfälla starka fientliga positioner på andra sidan Yazooflodens sumpiga utlopp i Mississippifloden. På andra sidan detta utlopp var fienden väl skyddad i värn i en zon med träskmark, varefter slutningarna av samma åsrygg som gav Vicksburg sitt naturliga skydd någon kilometer längre söderut tog vid. Där, på Walnuts Hills, fanns ytterligare kraftiga befästningar för såväl infanteri som artilleri. Varken då eller nu framstår anfallet som särskilt välbetänkt.

Crookers skildring är mer detaljerad än den som Malmborg sände till sin farbror.²⁹⁸ Här berättas att Malmborg inte hade fått formellt befäl över 58:e Ohio, som var ett tyskspråkigt regemente, men att detta tillsammans med 55:e hade skilts från övriga styrkan och att Malmborg därför som högst i rang tog befälet. 58:e gick i täten med 55:e bakom genom den täta subtropiska växtligheten. Rebellerna använde sig på sedvanligt sätt av stridskedjor, *skirmishers*, framför de framryckande unionstrupperna för att störa dessas avancemang, och 58:e Ohio led flera förluster, medan 55:e klarade sig bättre. Crooker hade naturligtvis synpunkter på den marschordning som Malmborg beordrade, vilken han antog hade sitt ursprung i taktiska reminiscenser hos Malmborg och i vart fall okända i de böcker i ämnet som fanns att tillgå. Vid något tillfälle hotade paniken mannarna att ta till flykten, men det satte kompaniofficerarna – naturligtvis hade Malmborg enligt Crooker inget med det att göra – stopp för. När framryckning mot stridslinjen beordrades betonade Crooker att detta skedde på order av kompanibefälen, oberoende av Malmborg. Crookers version av Malmborg som artillerist skiljer sig också väsentligt från den som beskrivs i brevet till farbrodern. Vi får av Crooker veta att ett batteri, sannolikt fyra tjugopundskanoner, ställdes upp mitt i natten till 28 december och att kompaniet efter regelboken beordrades upp på linje bakom batterierna, trots att de var avskilda från fienden av omkring hundra meter vatten. Malmborg vankade därefter av och an mellan

296 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning*, 25/11 1862; *Gotlands Tidning* 15/1 1863.

297 Crooker, s. 188.

298 Crooker, s. 188–197.

batterierna och gav instruktioner om pjäsernas riktning och stubinrådars längd på projektilerna, allt utan att några mål kunde skönjas i beckmörkret. De egna linjerna lystes dock upp av kanonaden, menade Crooker, så att präktiga måltavlor kunde erbjudas rebellerna på andra sidan vattnet. Det kan dock inte ha varit så farligt som det beskrevs eftersom inga förluster från regementet rapporterades efter natten. I gryningen blev Malmborg återförd till sitt ordinarie kommando över regementet, men brigadchefen David Stuart blev tillfällig divisionschef då Morgan L. Smith hade sårats allvarligt. Crookers skildring av slaget vid Chickasaw Bayou innehåller dock en passage om Malmborg som är en raritet i det att en mänsklig sida av den svenske översten lyfts fram. Det är när kaptenen för F-kompaniet, Casper Schliech träffades av en dödlig kula och Malmborg får besked om detta som Crooker beskriver hur Malmborgs läpp darrade och en tår rullade ned för kinden. Tåren torkades snabbt bort som för att dölja ett okrigiskt beteende och han gav därefter order om avmarsch med skälvande röst. När I-kompaniet gick förbi kunde det höra Malmborg säga: "There goes my singing company. God bless you, boys, do your duty." Det var ett av de få tillfällen då krigslarmet hade gjort honom human, och det var ett tillfälle av känslottring från Malmborgs sida som gjorde att man var benägen att glömma det förflutna och att hoppas på framtiden, mindes Crooker. Tillfället då detta hände var övergången av en av de många vindlande flodarmar före det sista vattendraget framför fienden, som också Malmborg beskrev i brevet till farbrodern. Hela regementet var avdelat för att med musköteld förbereda och täcka övergången från sin sida vattnet. Försök att forcera vattnet som skilde de stridande parterna åt gjordes, men inte i den skala som hade varit nödvändig och till mycket stora förluster. Mannarna i 55:e låg väl dolda i vegetationen och kamouflerade sig med mossor från träden medan de utövade prickskytte på fienden. Regementet drogs tillbaka ett stycke den 28:e december, men fortsatte att med mindre styrkor besätta stridslinjen vid vattnet. Ihållande regn och brist på skydd mot detta samt dålig tillgång på mat och dryck bidrar till att ge bilden av en utdragen mardröm.

Slaget vid Chickasaw Bayou finns faktiskt dokumenterat officiellt genom en av de relativt sällsynta rapporterna av David Stuarts hand. Att han under dessa strider under en kort tid hade divisionsansvar kan ha bidragit till att en rapport denna gång materialiserades. Rapporten överensstämmer i allt väsentligt med beskrivningen ovan, men är mer detaljerad och täcker många fler enheter än den egna brigadens. Stuart bekräftar dock eldgivningen med ett batteri från klockan fyra på morgonen 28 december, men ingenting om Malmborgs roll i denna. Brigadens förluster uppgav Stuart till 55.²⁹⁹

299 Official Records vol XVII:1, David Stuarts rapport från slaget vid Chickasaw Bayou, 1/1 1863, s. 634–637.

Det är intressant att Stuart bekräftar eldgivning med artilleri från kl fyra på morgonen 28 december. D v s samma uppgift som Malmborg lämnar till sin farbror. Det kan tyckas ge ett visst stöd åt Crooker då han påstod att det var beckmörkt och att inga mål kunde urskiljas på andra sidan. Det första gryningsljuset bör vid denna breddgrad ha börjat sippra genom bladverken halvannan timme senare. Det förefaller dock som om Crookers beskrivning av Malmborg i detta fall har byggts på lös grund. Av Stuarts rapport framgår omständigheterna kring det nattliga artillerianfallet: det var i första hand inte avsett att oskadliggöra fiendens ställningar, utan att dölja en arbetsstyrkas röjningsarbete av en möjlig övergång över det sista vattenhindret mellan unionsstyrkorna och rebellerna.³⁰⁰ Crooker får det också att framstå som om hela affären med kanonsalvorna i beckmörkret är tillkommet på Malmborgs initiativ, vilket det av allt att döma inte var. Malmborg handlade på order, sannolikt på Stuarts. Att Crooker för upp föreställningen på Malmborgs konto pekar inte bara på Crookers förkärlek för att finna fel hos sin överste, men också på en annan företeelse som är typisk för detta och andra krig under denna tid: mycket lite av strategisk men också taktisk planering sipprade ned från de beslutande nivåerna ned till befäl och manskap på fältet. Crooker undanhåller sannolikt inte det egentliga syftet med artillerielden under natten för att förlöjliga Malmborg, han kände förmodligen inte till det. Crooker var förstelöjtnant för I-kompaniet, men fick efter kapten Schliechs död, som hade gjort Malmborgs så nedstämd, ta över F-kompaniet som kapten 29 december.³⁰¹ Han tillhörde alltså regementets kompanibefäl, liksom flera andra av de som på 1880-talet bidrog med sina minnen till historiken över regementet. Samma anmärkning kan göras på hela denna operation: såväl Malmborg som Crooker tycks utgå från att det handlade om att Grants och Shermans styrkor skulle förenas inför attacken på Vicksburg, medan planeringen på generalsnivå i själva verket förestavade två samordnade attacker på olika delar av den befästa staden.

För 55:e utgjordes slaget vid Chickasaw Bayou i stort sett av de strider som utspelades över vattnet, d v s skottväxling med fienden 28 och 29 december 1862. Förlusterna var måttliga, osäkert hur många, men färre än tio.³⁰² Att fienden själv skulle ha medgivit att de till följd av Malmborgs artilleribeskjutning skulle ha förlorat 316 man i döda och sårade rimmar illa med den officiella förlustrapporten från konfederationen gällande hela slaget 26–29 december som uppgavs till 187 döda, sårade och saknade

300 Official Records vol XVII:1, David Stuarts rapport från slaget vid Chickasaw Bayou, 1/1 1863, s. 635.

301 *The story of the Fifty-fifth...* Appendix, s. 492.

302 I *The story of the Fifty-fifth...* Appendix, s. 519 anges sex man i döda, sårade och tillfångatagna, men något fler räknas upp i redogörelsen för slaget i Crooker, s. 188–197.

En starkt förstörd del av Malmborgs detaljkarta över belägringen av Vicksburg. I kartans nederdel skymtar de norra delarna av den belägrade staden där Shermans XV:e kår finns markerad. Lägg märke till att Grants högkvarter är i XV:e kårens omedelbara närhet. Av särskilt intresse är att Malmborg med till synes stor precision har ritat in det batteri som han kommanderade på morgonen den 28 december 1862. Kartan förvaras på Gotlands Museum.

Foto: Författaren.

under strider och umbärandena efter en omkring tre kilometer bred front i träskmarkerna.³⁰³ För unionssidan var förlusterna 208 döda, 1005 sårade och 563 saknade.³⁰⁴ Att inte ens den nära vännen David Stuart nämner Malmborg i sin rapport hjälper till att tona ned betydelsen av denna artilleriinsats, vars syfte alltså inte var att åsamka fienden direkt skada utan att avleda dess uppmärksamhet. Malmborg hade sannolikt återigen gjort en habil insats som regementschef under hårda villkor, men att hans böjelse

303 Official Records vol XVII:1, Return of Casualties in the Confederate forces at Chickasaw Bayou and Chickasaw Bluffs, Miss., December 26–29 1862, s. 671.

"Chickasaw Bluffs" avser branterna på andra sidan floden i riktning mot Vicksburg.

304 Bearss, Edwin Cole., *The campaign for Vicksburg. Vol.1, Vicksburg is the key*, Morningside, Dayton, Ohio, 1991[1985], s. 222.

för att med olika teatrala beteenden förstärka detta gjorde många i hans omgivning skeptiska eller rent av fientliga mot honom. Vid ett senare tillfälle anklagade delar av regementet till och med sin regementschef för att ha uppträtt berusad då han styrde och ställde med artilleriet vid Chickasaw Bayou (se s. 178). Man bör föreställa sig att Malmborg tog emot ordern att med det lätta batteri som för tillfället var kopplat till hans regemente öppna eld klockan fyra på morgonen. Detta batteri hade han entusiastiskt sett till att få skyddat av grävda och timrade värn efter konstens alla regler. Malmborg själv kände naturligtvis till att inga särskilda mål fanns utpekade, vilket däremot officerare och manskap i 55:e var ovetande om. Att han under dessa förutsättningar kunde lägga sig i artilleriets eldgivning – säkerligen under en hel del dramatiska åthävor, möjligen berusad – är inte anmärkningsvärt: det spelade ingen större roll om något träffades eller inte. Handhavandet av artilleripjäser var heller inget okänt för honom sedan hans tjänstgöring under och efter Mexikanska kriget. Hade Malmborg varit populär i sitt regemente kunde en sådan uppvisning ha resulterat i en moralhöjning; mannarna hade kunnat dela sin befälhavares förtjusning över den högljudda uppvisningen. Men Malmborg var inte populär och hans lilla föreställning bekräftade eller rent av förstärkte istället den negativa uppfattning som flera i regementet, förmodligen flertalet, hade om honom.

Ytterligare en episod under slaget illustrerar den infekterade stämningen mellan regementet och dess chef. Det är Crooker som återger den och avser förmodligen en liknande operation som den under natten till 28 december. Händelsen bör ha ägt rum under dagen den 28 december, då regementet låg kvar i sin position på norra sidan av det sista vattenhindret framför rebellerna. Delar av regementet låg tidvis framme vid vattenbrynet och utväxlade musköteld med fienden, medan resten låg tillbakadragna en bit norrut i skydd. Malmborg, påstår Crooker, roade sig återigen med att då och så själv rikta in de kanoner som hade till uppgift att dölja röjningsarbeten vid vattnet...

...and forever after felicitated himself upon having dismounted one of the enemy's guns, situated upon an Indian mound some distance out upon the bottom. This dubious honor, however, was disputed by an ambitious lieutenant, who claimed to have fired a small revolver in the same direction.³⁰⁵

Här framställs Malmborg som lite av en driftkucku: han hävdade enligt Crooker att han hade oskadliggjort en fiendekanon, men en löjtnant menade istället att det var hans revolverskott som hade klarat av den saken.

³⁰⁵ Crooker, s. 193.

29 december tillbringade regementet på samma sätt i närheten eller strax bakom vattenbrynet, men dagen därpå fick de dra sig tillbaka omkring fyrahundra meter till ett provisoriskt läger. De tilläts nu göra upp eld och fick hårt bröd och bacon. Männerna somnade utmattade i högar runt eldarna. På detta allt annat än muntra ställe firade de det nya året med magra ransoner av hårt bröd, rått fläsk och ingenting annat än slemmigt flodvatten att skåla med, minns Crooker.³⁰⁶

Den 2 januari 1863 blåstes den stora operationen mot Chickasaw Bayou av och den stora flottan ångade tillbaka uppför Mississippifloden med den illa slitna anfallsstyrkan ombord. Den första större landoffensiven mot Vicksburg hade misslyckats totalt. För Grant hade det gått lika illa. Hans styrkor hade fått förråd och förbindelselinjer förstörda av intensiva kavalleriattacker, under ledning av kavallerigeneralerna Nathan Bedford Forrest och Earl van Dorn. Grant hade fått avbryta offensiven vilket medförde att konfederationens styrkor kunde rikta sin odelade uppmärksamhet mot Shermans anfall norr om staden.³⁰⁷ Sherman lade i efterhand i sina memoarer skulden på general Morgan, som enligt Sherman hade försäkrat honom att han skulle klara av en övergång över vattnet och att inta några viktiga höjder: "General, in ten minutes after you give the signal I'll be on those hills."³⁰⁸ Sherman besinnar sig dock och lättar en del på Morgans skuldbörda genom att förmoda att ett genombrott antagligen hade försatt hans styrkor i en ännu värre fälla eftersom hela Vicksburgs garnison hade kunnat sänts ut mot dem.³⁰⁹

Det är troligt att männen i anfallsstyrkan gärna hade sett att flodbåtarna tagit dem till en lugn plats för vila efter upplevelsen i Mississippis träskmarker, men ett nytt anfallsmål hade pekats ut, Fort Hindman, eller Arkansas Post som fortet också kallades, omkring sextio kilometer uppför Arkansas River, som hade sitt utlopp i Mississippifloden ett tjugotal mil uppströms Vicksburg.³¹⁰ Fort Hindman fungerade som ett lås för Arkansas huvudstad Little Rock, men det hade också varit en nagel i ögat på unionen eftersom en del räder hade utgått från det och stört flodtrafiken norr om Vicksburg. Men kanske ger Bruce Cattons i vanlig ordning välformulerade omdöme om denna operation den bästa förklaringen till den: "for want of anything better to do".³¹¹ På Mississippiflodens grumliga vatten, i regnstinna och kalla vinterstormar, hade

306 Crooker, s. 196.

307 Bearss, *Vicksburg is the key*, s. 346–347.

308 Sherman, s. 246.

309 Sherman, s. 249.

310 Anfallsstyrkan vek av mot väster in i White River, ett stycke norr om utloppet till Arkansas River. White River hade i sin tur ett inlopp från Arkansas River före Fort Hindman. Vattenvägarna i denna del av USA utgjorde och utgör ett komplicerat nätverk.

311 Catton, s. 121.

annars 30 000 man guppat runt utan mål eller mening. Hade allt gått enligt plan så hade en hedersvakt ur styrkan haft i uppdrag att hissa unionsflaggan över rådhuset i Vicksburg, men av detta blev intet. Sherman hade tvingats genomlida ett av sina mest svidande nederlag, och den politiskt tillsatte general McClelland övertog befälet över den samlade styrkan.³¹²

Jämfört med att ta sig an Vicksburg var Fort Hindman en snabbt avklarad historia. Fortet hade en garnison om 5 500 man mot den anfallande styrkans över 30 000. Slaget låter sig snabbt beskrivas: Infanteriet landsteg på kvällen den 9 januari och rev omedelbart upp konfederationens utskjutna posteringar och försvarsverk. Med hela garnisonen i skydd av fortet påbörjade unionssidan en intensiv artilleribeskjutning som resulterade i att fortet gavs upp 11 januari, innan den planerade stormningen hann fullbordas. 55:e debarkerade inte förrän söndagen den 10 januari och deltog endast i smärre skärmytslingar med fienden under denna operation. Förlusterna inskränkte sig till tre sårade.³¹³ Att det inte bara var Malmborg som hade en tendens att försköna beskrivningar av genomförda kampanjer vittnar general McClellands officiella rapport, ivrigt författad samma dag som fästet föll. Här får general Grant veta att fortet tagits med storm under dagen och att 7000 till 10 000 fångar tagits, d v s fler än vad garnisonen hade varit bemannad med.³¹⁴

Om regementet hade varit förhållandevis passivt under Fort Hindmans tjocka vallar, så gällde detta inte dess chef. Under den korta tid som anfallsstyrkan hade etablerat sig utanför fästningen hade man inte försakat byggandet av belägringslinjer med olika fortifikationsanordningar. Där sådana byggdes i närheten av 55:e Illinois infanteriregemente kunde man vara tämligen säker på att finna Malmborg. Hans verksamhet framför Arkansas Post eller Fort Hindman framgår av Kilby Smith, brigadchef för andra brigaden i andra divisionen (som leddes av David Stuart, som ännu inte fått sin befordran avslagen av senaten). I rapporten framgår i klartext att 55:e hade hållits i reserv, någon som bara kan läsas mellan raderna i regementshistoriken. Kilby Smith är nöjd med mannarnas insats och säger sig inte kunna lyfta fram någon särskilt förtjänt att nämnas. Bland annat hade två texasstandar tagits under striderna före kapitulationen. Han nämner ändå ett namn till slut, Malmborgs:

312 Befälsordningen över denna styrka är mer komplicerad än vad som finns utrymme att gå in på här. Sherman kan inte sägas ha blivit avlöst p g a sitt nederlag vid Chickasaw Bayou eftersom en del av den samlade styrkan hade varit under McClellands befäl från början men övertogs av Sherman inför denna operation.

313 *The story of the Fifty-fifth...* Appendix, s. 519.

314 Official Records vol XVII:1, McClellands rapport till Grant, 11/1 1863, s. 699. McClellands skulle vid flera tillfällen under kriget visa prov på sin förmåga att skönmåla sina insatser i såväl rapporter som i pressen.

I desire to make special mention of Colonel Malmborg, commanding the Fifty-fifth Illinois, whose zeal and unremitting diligence in superintending working parties and planting batteries, performing at the same time his whole duty to his regiment, demand compliment.³¹⁵

Från operationen mot Fort Hindman finns en av få officiella rapporter av Malmborgs hand. En stor del av rapporten behandlar hans fortifikationsverksamhet, som bl a tog sig uttryck i anläggandet av en förskansning för fyra tjugopundiga kanoner på knappa sexhundra meters avstånd från fortet. Detta hade enligt Malmborg skett på order av general Stuart och ställningen hade färdigställts vid åttatiden på morgonen 11 januari. Därefter återtog han, efter ett kort uppehåll vid en annan batteriställning dit han skickats av general Sherman, kommandot över regementet, som han under natten hade lämnat över till kapten Chandler.³¹⁶ Enligt Kilby Smith hade Malmborg fortsatt kommando över sitt regemente även då han var upptagen med förskansningarna, medan befälet över regementet enligt Malmborg själv temporärt hade överförts till kapten Chandler. Kilby Smith kan naturligtvis ha misstagit sig, men det är troligare att Malmborg visserligen formellt hade lämnat över ansvaret för regementet till Chandler, men att han med sin nästan maniska energiutveckling i fält knappast stod och hängde på en spade och såg på medan mannarna grävde och lyfte timmerstockar på plats då hans eget regemente befanns på promenadavstånd. Det finns skäl att anta att han som Kilby Smith skriver verkligen skötte båda uppgifterna. Detta mönster kom att upprepas, som vi snart ska se. Det finns också skäl att anta att det som Crooker nämner som en av Malmborg själv påstådd skicklighet i fortifikation i stort och smått också var en faktisk skicklighet. Det är svårt att föreställa sig att han inte skulle ha ägt den kompetensen när han vid så många tillfällen tilläts ta kommando över denna typ av arbeten.

Malmborgs rapport har en märklig utformning när det kommer fram till tidpunkten strax före den uteblivna stormningen av fortet, då dess besättning istället kapitulerade:

About noon I received orders to move farther to the right, with the Fifty-fourth Ohio Regiment to constitute the reserve, and follow 50 paces in rear of the other three regiments of the brigade in the storming of the enemys works, which order was executed under the eye and direction of the colonel commanding the brigade and

315 Official Records vol XVII:1, Kilby Smiths rapport till Grants stab, 12/1 1863, s. 777.

316 Official Records vol XVII:1, Malmborgs rapport från Arkansas Post 12/1 1863, s. 777–778.

*the general commanding the division, until, after an obstinate fight of more than three hours duration, the enemy surrendered.*³¹⁷

Formuleringarna är aningen förbryllande men typiska för Malmborg. För den som inte kände till att fortet gav sig utan att stormningen behövde fullbordas kan texten knappast tolkas på annat sätt än att det handlade om en stormningen av anläggningen som tog tre timmar av "obstinate fight" i anspråk innan garnisonen började att vifta med vita flaggor. Ordvalet är dock sådant att den som kände till det rätta förhållandet också kan tolka det som att striden hade bestått av skottväxling mellan garnisonen och de trupper som förberedde stormningen, vilket är en mer korrekt beskrivning av händelsen. Texten fungerar för båda scenarier utan att det kan påstås att rapporten är inkorrekt.

Efter erövringen av Fort Hindman följde en veckas uppehåll på platsen.³¹⁸ Under denna tid genomfördes en provianteringsexpedition till en närbelägen plantage, då ett antal ur regementet passade på att desertera. Under uppehållet vid fortet fick man också motta nyheterna om Grants misslyckade operation mot Vicksburg och om det blodiga slaget vid Stones River, där *Army of the Cumberland* under general William S. Rosecrans under dagarna kring årsskiftet hade utkämpat ett blodigt slag med general Braxton Braggs *Army of Tennessee* (namngiven efter delstaten, inte att förväxla med Grants *Army of the Tennessee*, namngiven efter floden). Stones River, eller slaget vid Murfreesboro med det konfedererade namnet, var ett slag i Tennessees centrala delar som vad gäller våldsamhet och förluster kunde mäta sig med Shiloh. Slaget betraktas som en seger för unionssidan i kraft av att ha hållit slagfältet.³¹⁹ I alla händelser var det en välkommen seger för administrationen i Washington, som fick nöja sig med en bortmotad fiendearmé istället för det större och viktigare Vicksburg. Vid Fort Hindman mottogs också en försändelse med befordringarna från Springfield. Det var de befodringsärenden som officerarna hade kuppats igenom under uppehållet i Memphis genom att smyga in blanketterna i en bunt papper som Stuart skrev under utan att bekanta sig med innehållet. Befordringarna lästes upp med hög röst av kapten Augustine, "in the presence of General Stuart, who let loose certain ineffectual profanity thereat."³²⁰ Måndagen den 19 januari 1863 vände flottan stävorna mot Vicksburg igen för ännu ett försök att inta det sista stora hindret för unionen på Mississippifloden.

317 Official Records vol XVII:1, Malmborgs rapport från Arkansas Post 12/1 1863, s. 778.

318 Om detta uppehåll, Crooker, s. 203–206.

319 *The Library of Congress Civil War desk reference*, s. 274.

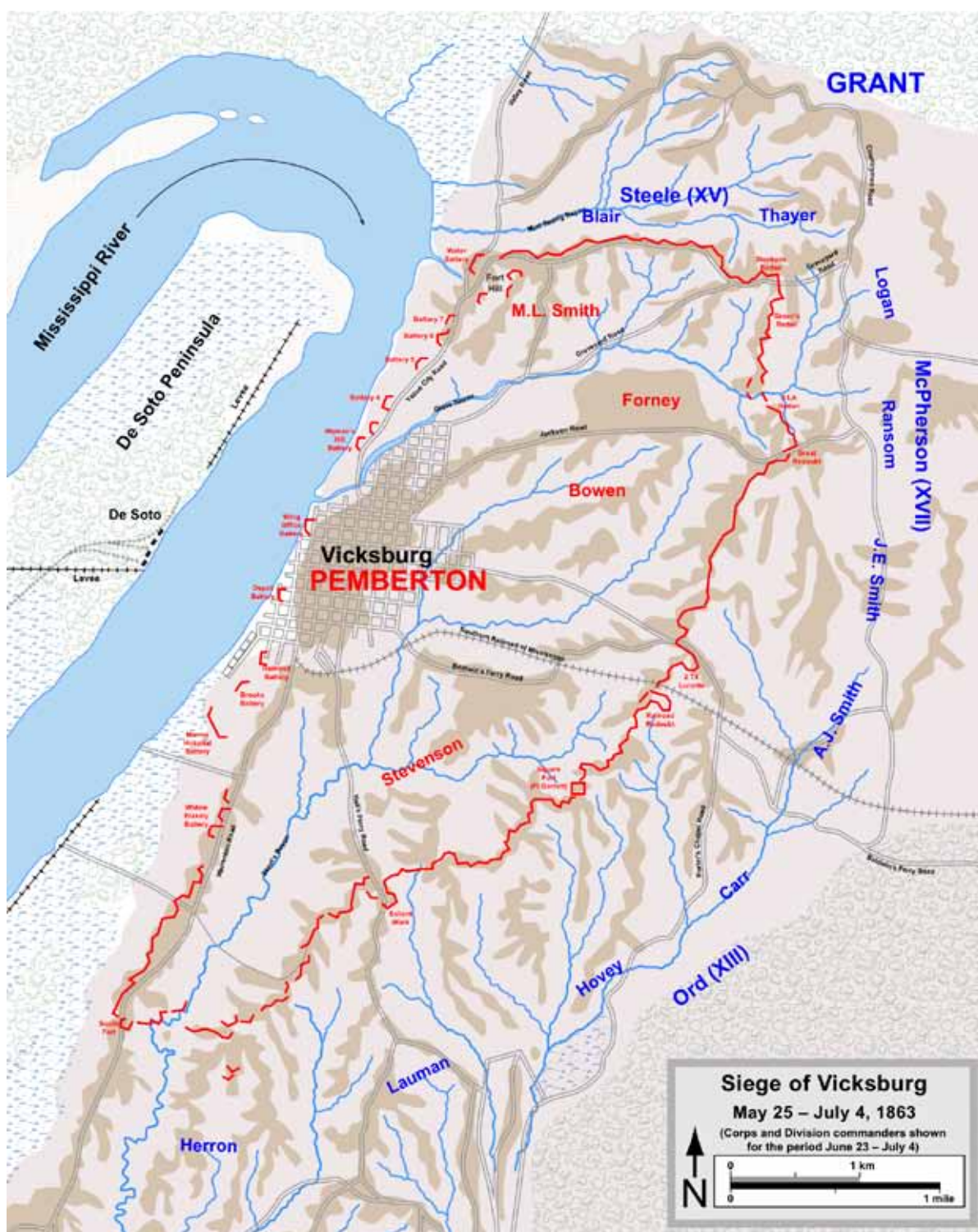
320 Crooker, s. 205.

Fälttåg och belägring

Grant var helt inriktad på att knäcka Vicksburg och att därmed öppna passagen ned till Mexikanska golfen. Han var egentligen emot äventyret mot Fort Hindman eftersom han ansåg att man därmed avvek från den huvudsakliga uppgiften. När utgången blev lyckad ändrade han ståndpunkt och kunde se det fördelaktiga att slippa att ha femtusen man fientlig trupp i ryggen under de fortsatta operationerna mot Vicksburg.³²¹ Men den befästa staden framstod som en väldig utmaning. Flera mer eller mindre realistiska lösningar prövades för att få tillgång till det enda område i stadens närhet som inte var träskmark, d v s dess östra sida. Kanaler grävdes, man sökte nya seglingsleder på bifloder och försök gjordes till och med att leda om Mississippifloden. Allt misslyckades. Den plan som slutligen materialiserades ur Grants penna var lika djärv som briljant. Grant skulle marschera söderut med en stor styrka innanför den västra flodstranden, förbi Vicksburg. På behörigt avstånd söder om fästet skulle en övergång ske till den östra sidan och armén skulle marschera upp mellan Jackson och Vicksburg, i ryggen på den befästa staden. För att möjliggöra detta krävdes att man medförde ångfartyg, som alltså på något sätt måste passera under fästets kanoner. Dessa fartygs främsta uppgift var att transportera trupperna över floden, men också att bära proviant, utrustning och foder. Eftersom alla försök att komma förbi kanonerna vid Vicksburg med hjälp av kanaler och alternativa seglingsleder hade misslyckats, fanns ingen annan råd än att löpa gatlopp med fartyg under fästets kanoner, vilket innebar en exponering för artillerield under omkring två mil. Märkligt nog genomfördes ett flertal sådana passager utan särskilt stora förluster av vare sig fartyg eller manskap. De ringa förlusterna berodde inte på att passagera förblev oupptäckta utan snarare på att de pansarbåtar, *iron clads*, som användes kunde ta avsevärt med stryk utan att skadas allvarligt, särskilt som man ytterligare förstärkte skyddet med bomulls- och höbalar.

För Malmborg och hans regemente påbörjades det andra försöket att inta Vicksburg med att de anlände till Youngs Point, nära basen av den udde som inneslöts av den hårnålskurva som Mississippifloden beskrev framför Vicksburg. Här hade unionssoldater tillsammans med tvångsrekryterade slavar från närliggande plantager under sommaren 1862 försökt att gräva en kanal tvärs över landtungan. Arbetet skedde under vidriga omständigheter under stekande sol i osunda och sumpiga omgivningar. Grävandet upphörde efter en månads fruktlöst slit som lämnade ett smalt dike över näset. I januari 1863 upptogs på Grants order grävarbetena igen, och det var vid denna arbetsplats eller strax norr därom som 55:e hade att slå upp sina tält 22 januari 1863.

³²¹ Grant, s. 165.

Belägringen av Vicksburg 25/5–4/7 1863. Stockade Redan syns som den nordostligaste utbuktningen av konfederationens belägringslinjer. Grantkanalen sträckte sig över De Sotohalvön ett stycke till vänster utanför kartan och 55:es läger vid Young's Point under vintern och våren 1863 låg norr om kanalens tänkta västra mynning. Vid Grants namn i kartans övre del ses träskmarken markerad som utgjorde en del av omgivningarna för striderna vid Chickasaw Bayou i slutet av december 1862.

Källa: Map by Hal Jespersen, www.posix.com/CW, 2011-02-13.

I regementshistoriken framstår tiden vid kanalen som raka motsatsen till uppehållet i Memphis. Sjukdomar började snart att härja i lägret i sumpmarken, och kanalen kom efterhand att bestrykas av konfederationens artilleri, för även om Vicksburg var över en mil avlägset i nordost så kontrollerade rebellerna också området söder om staden, och artilleri hade den obehagliga egenskapen att kunna flyttas. Det är nu inte längre Crooker som har huvudansvaret för författandet av regementets historia utan Henry S. Nourse. Denne var vid tidpunkten för Vicksburgkampanjen kapten för H-kompaniet, men också regementets adjutant, vilket bl a innebar att han ofta utövade en slags sekreterarfunktion åt Malmborg. Inte heller Nourse var någon vän av Malmborg, han var t ex en av dem som undertecknade protestbrevet mot Malmborgs befordran, men hans fientliga attityd är inte fullt lika uttalad som Crookers. Istället för ironier och beska kommentarer tycktes Nourse ofta nöja sig med att låtsas som om Malmborg inte existerat, utom i de fall då regementschefen var direkt inblandad i de beskrivna händelserna. Nourse beskriver målande det avskyvärda arbetet vid kanalen, eller farmarediket, som han mer tyckte att det påminde om. Det ovanligt intensiva regnandet gjorde att floden steg och översvämmade omgivningarna, och allt förvandlades till en svart gyttja. Männen slet tolv timmar om dagen i gyttja och lera upp till midjan och Nourse minns tiden som den dystraste under hela kriget. Sakernas tillstånd förbättrades inte av att lönen hade uteblivit under fem månaders tid och att alla var överens om att kanalen aldrig skulle komma att kunna tas i bruk av praktiskt skäl. Dessutom hade smittkopporna, låt vara i en mindre aggressiv form, börjat att hemsöka dem.³²² Den obotlige optimisten Capron var inte bestört över den nya lägerplatsen, snarare häpen över miljön. Han frågar retoriskt familjen därhemma om de kan föreställa sig en armé som kan leva och arbeta samtidigt som den har sina tält på en plöjd, blöt och lågt liggande åker. Han beskriver omständligt hur han hade konstruerat sin sovplats med hjälp av störar och oljefiltar, på så sätt fick han sig en god natts sömn, bättre än många andra. "I like it as long as I have good health", avslutar denne märklige soldat sitt brev.³²³

27 januari mottogs per brev en bekräftelse på Malmborgs utnämning till överste. Nourse menade att fem officerare slutade till följd härav. Ytterligare sex officerare avskedades på oklara grunder, men Nourse antog att det hade att göra med en "autokratisk överstes orättvisa fördomar" och dennes rapporter till myndigheterna i Illinois.³²⁴ Den överste som avses i detta fall är Stuart och dennes brev till stöd för Malmborg. Alla officerare hade av

322 Nourse, s. 211–212.

323 Capron, brev till familjen, 24/1 1863, s. 358.

324 Nourse, s. 213.

Stuart mer eller mindre pekats ut som värdelösa, men för sex namngivna hade Stuart begärt respass. Fem av de sex officerare som avskedades finns bland de sex namngivna i Stuarts brev till generaladjutanten i Springfield (se s. 135). Det är högst osannolikt att Nourse inte skulle ha känt till detta brev i regementsarkivet. Anledningen till att citat ur det ersattes av ett allmänt antagande bör vara att Stuarts utfall mot sina officerare var så magstarka att man från kommitténs sida beslutade sig för att inte nämna dess innehåll. Till författarna bakom regementshistorikens försvar ska sägas att detta inte är ett vanligt återkommande fenomen.

Vad som återstår av Grants Canal idag förmår inte att ge en rättvis bild av den leriga och eländiga miljö som var 55:es arbetsplats och läger under vårvintern 1863.

Foto: Författaren.

Det enahanda och tröstlösa livet i vatten och gyttja segade sig vidare under de tidiga vintermånaderna. 7 mars fick man bryta läger och flytta upp på flodens strandvallar eftersom kanalens fördämning hade brustit av det stigande flodvattnet och översvämmat såväl arbetsplatsen som lägret. Man försökte

att fortsätta arbetet med flytande ångdrivna muddermaskiner, men dessa var alltför lätta måltavlor för det fientliga artilleriet och fick snart dras tillbaka.

I mars fick regementet knappa två veckors avbrott från den dystra tillvaron på den blöta landtungan i floden. Under Malmborgs befäl organiserades en provianteringsexpedition till plantager några mil norrut efter floden. Motståndarna var benägna att kalla denna expedition vid annat namn. Överstelöjtnant Ferguson var ansvarig för en liten styrka med uppgift att försvara området med plantager norr om Vicksburg. I sin rapport är han upprörd över framfarten av Malmborg och hans mannar. Malmborgs styrka var enligt Ferguson sysselsatta med att råna invånarna på varje föremål de kunde lägga händerna på och de försökte också att anstifta uppror bland slavbefolkningen, något som sydstatsbor var mycket känsliga för att inte säga skräckslagna för.³²⁵ Bearss använder benämningen *Malmborg's marauders*, d v s plundrare eller marodörer, för den styrka som var under hans befäl.³²⁶ Uttrycket *marauder* eller *marauding party* är dock inte på något sätt ovanligt i detta krig.

Malmborg och hans expeditionsstyrka konfiskerade stora mängder förråd och bomullsbalor. Enligt Nourse tog Malmborg uppgiften på största allvar och påbörjade med stor energi planeringen och uppförandet av ett fort i vildmarken, varav dock endast en redutt han färdigställas innan projektet avbröts. Nourse gör jämförelsen med Halleck vad gäller Malmborgs omständliga sätt att leda expeditionen. En kapten ur Grants stab som var med på expeditionen fann det säkrast – enligt Nourse – att kalla på en officer med högre rang än Malmborg som kunde ta över företaget, vilket också skedde.³²⁷ Bearss mer nyanserade framställning kring vad som skedde är också kanhända mer trovärdig: Det var Fergusons försvarsstyrka som med kavalleri hade attackerat Malmborgs expedition 15 mars och som ett svar på detta hade Malmborg beordrat att ett försvarsverk kastades upp, och ett högre befäl tillkallades för att möta den allvarliga situationen. Det finns dock ingen anledning att tvivla på Nourse uppgifter om Malmborgs energiutveckling under denna expedition. Även om uppgifterna om att översten var i begrepp att bygga ett helt fort säkert är överdrivna så är det rimligt att anta att Malmborg beslutat att uppföra vissa försvarsanläggningar av mer eller mindre provisorisk natur till skydd mot de fientliga moträderna. Det finns också anledning att tro att Malmborg tog tillfället i akt att lägga ned stor energi och entusiasm på sin favoritverksamhet då anledning gavs att låta männen bygga, gräva och timra efter hans anvisningar. Enligt Capron,

325 Official Records XXIV:3, s. 674, Ferguson till assisterande generaladjutant Reeve, 18/3 1863.

326 Bearss, *Vicksburg is the key*, s. 560.

327 Nourse, s. 221.

som lämnats kvar vid Youngs Point på grund av sjukdom, hade de kamrater som varit med på expeditionen vittnat om att det hade varit ett välkommet avbrott från tristessen vid kanalen. Expeditionen hade ett rikt byte att skydda, enligt Capron bl a över 3000 balar bomull och 400 nötkreatur.³²⁸ Bearss nämner ännu större siffror.³²⁹ Fergusons rapport till trots finns det inget som tyder på att Malmborg överträdde sina order och begick grymma övergrepp utöver de som krig normalt medför. Fergusons upprördhet är förståelig, men krigets hantverk kan sällan utövas utan att göra fiendesidan missnöjd, och Malmborgs marodörer gjorde det som de hade till uppgift att göra och som båda sidor såg som en normal del av krigföringen.

Tillbaka på landtungan framför Vicksburg kom regementet återigen in i sina gamla rutiner, även om en del händelser avvek från vardagens mödor. 4 april försvann David Stuart från armén efter det att hans befordran inte tillstyrktes av senaten. Divisionen togs över av general Frank P. Blair och Stuart tog avsked av officerare och soldater med en generalorder, som uppmanade till fortsatt kamp för unionen, medan Stuart själv i fortsättningen sade sig inta den ödmjuka men inte oviktiga funktionen av "Rear Guard". Nourse förmodade att en majoritet av regementet hade svårt att känna sympati med Stuart, även om de flesta ansåg att han hade blivit illa lönad för sina insatser.³³⁰ Malmborgs regemente var organisatoriskt även här under general Shermans befäl, som en del av dennes XV:e armékår. Regementet var återigen i samma brigad som zouaverna i 54:e Ohio och dessa båda utgjorde andra brigaden av den andra divisionen tillsammans med tre andra regementen, 127:e Illinois, 83:e Indiana och 57:e Ohio. Divisionen förfogade över fyra lätta batterier och tre kompanier kavalleri. I andra divisionens första brigad fanns också något som ovanligt som en reguljär infanteribataljon, *13th United States Infantry*.³³¹

Regementet flyttades också ett stycke norrut för att påbörja arbetet med ännu en kanal. Det nya projektet verkar att ha drivits på halvhjärtat, och inte ens Grant själv hade så stora förhoppningar, detta sagt i efterhand, om att vare sig kanaler eller andra vattenprojekt skulle bli någon succé. Han menade att alla dessa misslyckanden hade varit nedslående om förväntningarna varit större, men några sådana sade han sig inte ha hyst. Han menade att som bäst hade han hoppats på att få igenom transporter i skydd från Vicksburgs kanoner.³³² Grant skriver det inte uttryckligen,

328 Capron, brev till familjen, 27/3 1863, s. 359.

329 Bearss, *Vicksburg is the key*, s. 714.

330 Nourse, s. 224.

331 Soldaterna till denna bataljon förefaller att ha värvats under sommaren 1861. Bataljonen bestod av åtta kompanier och tillhörde tillsammans med ytterligare två lika stora bataljoner 13:e U.S. Infantry Regiment.

332 Grant, s. 171.

men mannarna verkade i alla fall ha varit av uppfattningen att de många vattenprojekten hade till syfte att hålla förbanden sysselsatta.³³³

Ännu en händelse värd att notera inträffade under det långa uppehållet vid Mississippifloden framför Vicksburg. Generaladjutanten Lorenzo Thomas från Washington reste runt bland trupperna i väster för att sondera inställningen till att låta frigivna slavar och andra icke vita tillåtas att bli stridande soldater under befäl av vita officerare. Förband med svarta soldater hade i liten skala börjat att sättas upp redan under hösten 1862,³³⁴ men frågan var känslig, därav sonderingarna. 21 april var det den andra divisionens tur att ta ställning i frågan och för det ändamålet formerades divisionen i fyrkant runt en armévagn som fungerade som podium. Först talade generaladjutanten, därefter general Sherman och en överste Spooner. Sist talade en tyskspråkig överste som vände sig till de många soldaterna i divisionen bestående av tyska immigranter. Efter dessa talare, som alla förespråkade rekryteringen av svarta soldater, skred divisionen till omröstning. Samtliga utom en namngiven soldat i 55:e röstade till förmån för förslaget.³³⁵ Hur utfallet blev i divisionen är inte känt. Frågan var känslig – och är så fortfarande i många avseenden – och det finns skäl att anta att resultatet av omröstningen dåligt speglade den egentliga inställningen i regementet, utan mer var ett utslag av att vilja tillmötesgå de höga talarnas önskemål.

Det finns en spridd uppfattning bland allmänheten att det amerikanska inbördeskriget i första hand handlade om att befria söderns slavar. Ett sådant påstående hade förmodligen väckt stor förvåning bland soldater och officerare såväl i 55:e som i andra unionsförband, inom vilka de flesta med liten tvekan skulle förklara att det övergripande krigsmålet var unionens bevarande. Detta var inte bara en uppfattning bland gräsrotterna utan delades också av bland andra Abraham Lincoln själv, som var av åsikten att om unionens bevarande kunde uppnås med fortsatt slaveri, så var detta att föredra framför en upplöst union.³³⁶ Frågor som kan kopplas samman med rasism är känsliga också när de behandlar förfluten tid och det är lätt att dra slutsatser som blir orättvisa mot människor som levde under en tid med andra referensramar än de som omfattas av det stora flertalet idag. De normer som var gällande i förhållandet mellan vita och svarta i USA under och lång tid efter inbördeskriget var utan tvekan etnocentrisk från den del av befolkningen som hade rötterna i Europa. Den vite mannen var alltings måttstock. När vi idag konfronteras med individer och grupper som omfattar en sådan norm reagerar de flesta av oss med förvåning eller avsky, därför att den gällande

333 Nourse, s. 223.

334 *The Library of Congress Civil War desk reference*, s. 429.

335 Nourse, s. 227.

336 *The Library of Congress Civil War desk reference*, s. 210.

offentliga normen idag i det västerländska samhället är jämlikhet oavsett hudfärg, kön eller religiös bekännelse. Det är däremot ett misstag att reagera med förvåning eller avsky när vi möter människor ur det förflutna som avviker från de idag gällande normerna. Det är lika lite rationellt som det hade varit att fördöma varelser från en annan planet för att de inte iakttar högerregeln i trafiken. Med detta som bakgrund kan det sägas att den bild av svarta som möter i regementshistoriken är rasistisk enligt alla rimliga definitioner, men det gör knappast männen i 55:e till onda människor, utan till människor med en annan uppsättning av normer än de som de flesta av oss omfattar idag. Låt oss ta den godmodige och positive Thaddeus Capron som ett exempel på detta. Jag vill påstå att Capron antingen inte deltog i omröstningen om divisionens åsikt i frågan om stridande förband med svarta, eller så röstade han mot sin övertygelse, för den sa honom att svarta inte var lämpade till soldater. I ett av sina brev hem till familjen förklarar han sin syn på svarta:

*They are good for such purposes as throwing up breastworks and digging canals, but I cannot think they are a class that should be armed.*³³⁷

Regementshistoriken innehåller dussintals med beskrivningar av den svarta befolkning som man mötte under de långa fälttågen i sydstaterna. Det är i de flesta fall beteenden som männen fann dråpliga eller på annat sätt tokiga som föranleder nedlåtande beskrivningar. Det som en modern läsare kanske mest reagerar över är att befriade svarta regelmässigt benämns som "kontraband", d v s att slavar betraktades som varor som efter *Emancipation Proclamation* var förbjudna för slavägare i slavstater under unionens kontroll att inneha. Crooker utvecklar anledningen till att locka iväg "kontraband", d v s slavar från deras ägare. Det var inte för att de var nyttiga eller på annat sätt värdefulla för den egna krigsinsatsen, menade han:

*The contraband had no pecuniary value in the camps, neither could he be eaten; but the rebels called him live stock, and his stout arms could build breastworks and raise corn, so there was ample satisfaction and justification for seducing him away from the alleged patriarchal and legal owner.*³³⁸

Malmberg avslöjar inte särskilt mycket om sin syn på svarta. Vi får veta genom ett av breven till farbrodern att han hade haft en betjänt och en stalldräng, "mulatter" som han benämner dem, som båda hade dött i kopporna vid Youngs Point, alltså vid kanalprojektet under våren 1863.³³⁹

337 Capron, brev till familjen 10/2 1863, s. 358.

338 Crooker, s 181.

339 NMA, JAHA, Malmberg till farbrodern, 26/9 1863.

Officerares tjänstefolk som hade sitt ursprung i förrymda eller frigivna slavar var förmodligen lika vanligt förekommande i 55:e som i andra regementen, men dessa är lika osynliga i källmaterialet som kvinnor och barn i våra medeltida källor. Vi vet att de fanns där, men vi ser dem sällan. När Nourse summerar och förvånas över att antalet döda i sjukdomar vid Youngs Point inte var fler än fem i regementet så räknas således Malmborgs två tjänare inte dit.³⁴⁰ Grant använde sig i stor omfattning av svart arbetskraft till sina många vattenavledningsprojekt och till bomullsplockning. Bomullen fördes norrut och såldes som statsegendom. Dessa arbeten var avlönade, men lönen betalades inte ut i reda pengar, utan i varor, eller som Grant beskriver saken i sina memoarer: "The money was not paid to them directly, but was expended judiciously and for their benefit."³⁴¹ 55:es fältpräst, Haney, är den ende av de personer jag stött på i denna undersökning som i sina beskrivningar av den svarta delen av befolkningen ger uttryck för värderingar som mer stämmer överens med de officiella i dagens västerländska kultur. Haney återger en händelse då en unionssoldat stal en stekpanna av en svart kvinna utanför Vicksburg och han gör det med samma känsla av upprördhet som en modern läsare kan känna. Kvinnan vägrade att släppa ifrån sig stekpannan under det hon förklarade att det var hennes enda ägodel och sprang in i ett skjul med den. Soldaten tryckte då in sin musköt genom en springa i väggen, sköt kvinnan i benet och tog pannan. Benet fick amputeras och Haney skötte om den sårade i en månad och lärde under tiden känna henne. Hon hade varit slav sedan födseln och fått barn vid femton års ålder. När unionsarmén hade närmat sig hade hon med fara för livet flytt till vad hon trodde var friheten, men där i stället blivit skjuten för en stekpanna. När Haney berättade för henne att kallbrand hade utvecklats i benet och att hon skulle dö fick han det enda leende han såg hos henne under den tid hon varit i hans vård, uppger han.³⁴² Haney's berättelse är naturligtvis inte typisk för hur svarta behandlades av unionsarmén där den drog fram. Det finns också åtskilliga solskenshistorier ur det material som jag har gått igenom, men få av dessa återger svarta utan att tilldela dem stereotypa egenskaper.

Flera ur 55:e anmälde sig frivilligt som befäl för de förband med svarta soldater som sattes upp under 1863.³⁴³ Dessa *United States Colored Troops*, USCT, sattes in i åtskilliga strider under kriget med varierande resultat: en del gjorde glänsande insatser medan andra lyckades mindre bra. Ett särskilt problem USCT hade att möta var att konfederationens trupper ofta inte omfattade stridande svarta förband eller deras vita officerare med respekt

340 Nourse, s. 228.

341 Grant, s. 160.

342 Haney, s. 180–181.

343 Nourse, s. 227.

för krigets lagar. Det var inte ovanligt att svarta som visade vit flagg på slagfältet mördades eller, om de togs till fånga, inte åtnjöt samma möjligheter till fångutväxling som vita soldater utan istället återbördades till sina forna ägare.³⁴⁴ Ibland möter i litteraturen en överdriven bild av sydstatstruppernas grymhet mot svarta soldater: fruktansvärda massakrer förekom, men alla svarta dödades inte på fläcken där de gav sig. Man kanske snarare ska betrakta förhållandet så att *alla* soldater som lägger ned vapnen och försöker att ge sig tillfånga under strid, inte bara i detta krig, har väl grundad anledning att känna sig oroliga för utgången, men det torde inte vara för mycket sagt att svarta soldater i unionens uniform hade skäl att känna sig mer oroliga än vita unionssoldater i liknande situationer. Keegan menar att de sämre utsikter som svarta soldater hade att förvänta om striden skulle vända till den egna nackdelen sänkte de svarta truppernas stridsvärde: risken att utsättas för bestialisk behandling hade en förlamande inverkan på den enskilda svarta soldaten.³⁴⁵

29 april var det långa och eländiga uppehållet i de leriga omgivningarna på landtungan framför den befästa staden över. Malmborgs regemente embarkerade ångaren *Belle City* för transport uppför Mississippifloden tillsammans med sin division och vidare in i Yazoo ett stycke norr om Vicksburg. Målet för expeditionen var Haines Bluff, en befästning av jordvallar ovanpå en höjd som bevakade floden och passagen upp mot Yazoo City, belägen knappa tio mil nordost om Vicksburg. Styrkan ställde upp efter konstens alla regler med infanteri och artilleri framför fästet, som för att inleda en stormning. Allt var dock bara en avledningsmanöver, en del av den intrikata plan som Grant skapat för att kunna kringgå Vicksburg och komma åt staden från öster samtidigt som den skulle ringas in och avskäras från förbindelserna med omvärlden. Medan unionsstyrkan i Yazoo floden låtsades att angripa Haines Bluff passade Grant på att skeppa över sina män till östra sidan Mississippifloden, ett sextiototal kilometer söder om Vicksburg. Fästets befälhavare general Pemberton förstod allt för sent vad som skedde för att kunna påverka situationen. När syftet med expeditionen i Yazoo hade uppnåtts packade styrkan ihop sin utrustning, gick ombord på fartygen och återvände till Youngs Point.³⁴⁶ Upphållet där blev dock helt kortvarigt, för Yazooexpeditionen skulle efter att ha genomfört den avledande manövern vid Haines Bluff skynda efter Grants huvudstyrka, som 1 maj hade utkämpat expeditionens första strid öster om Mississippifloden. Tillsammans med andra divisionen marscherade

344 Hargrove, H. B., *Black Union Soldiers in the Civil War*, Jefferson 2003, s. 198–199.

345 Keegan, s. 300–301.

346 Nourse, s. 227–228. Bearss, Edwin Cole., *The campaign for Vicksburg*. Vol. 2, *Grant strikes a fatal blow*, Morningside, Dayton, Ohio, 1991[1986], s. 267–268 ifrågasätter dock effekten av Shermans avledningsmanöver för den totala operationen.

regementet i fotspåren av Grants armé genom det sumpiga landskapet i Louisiana väster om Mississippi. Övergången av floden 11 maj genomfördes dock norr om den plats där Grants styrka hade passerat, vid den poetiskt benämnda flodhamnen *Hard Times*. Grant hade siktet inställt på Mississippis huvudstad Jackson i nordost, och samma mål hade general Blairs andra division, som för tillfället opererade skild från resten av Shermans armékår då den kommit iväg senare i väntan på avlösning. Unionsarmén opererade utan försörjningslinjer och levde på de talrika plantagerna i omgivningarna. Grant hade som målsättning att slå en kil mellan Pembertons garnison i Vicksburg och de styrkor som konfederationen förfogade över i Jackson under den nyligen anlända general Joseph E. Johnston, som övertog befälet över samtliga rebelstyrkor i Mississippi. Pembertons och Johnstons syn på hur kriget skulle föras var mycket olika. Johnston förespråkade en rörlig krigföring där Pemberton helst av allt skulle lämna Vicksburg för att förena sig med Johnstons styrkor och besegra Grants armé i ett fältslag. Pemberton var dock mycket ovillig att riskera Vicksburg, som så länge hade motstått alla erövringsförsök. Grants marsch norrut förvirrade också fienden så till vida att de inte kunde vara säkra på om han skulle anfälla Jackson i nordost eller Vicksburg i nordväst. När Pemberton kände sig säker på att Grant först skulle gå mot Jackson med dess 6000 försvarare vågade han sig ut ur Vicksburg med 23 000 man. Grant hade då omkring 45 000 man i sin armé. Johnston insåg det omöjliga i att försöka försvara Jackson och lät evakuera staden 14 maj under uppehållande strider. Pemberton hade först för avsikt att anfälla Grants försörjningslinjer. Det hade visat sig vara ett lyckat tillvägagångssätt i slutet av december 1862 då Forrest och van Dorn lyckats omintetgöra unionens försök att anfälla Vicksburg från två håll. Denna gång hade dock inte Grant några försörjningslinjer och till slut vände Pemberton sin styrka österut mot Grant. Halvvägs mellan Jackson och Vicksburg mötte Pembertons styrka 32 000 man ur Grants armé. Slaget vid *Champion Hill* 16 maj 1863 blev kort men blodigt och en seger för Grants *Army of the Tennessee*. Huvuddelen av XV:e armékåren var kvar i och utanför Jackson, varför andra divisionen med 55:e sattes in på den vänstra flygeln tillsammans med XIII kåren under general McClelland. Denna flygel kom aldrig riktigt in i striden, och en god stund kunde männen ligga och vila medan de lyssnade på den intensiva eldgivningen. Omkring klockan fem på eftermiddagen, efter strider som pågått sedan förmiddagen, retirerade Pemberton tillbaka i riktning mot Vicksburg.

McClelland fick utstå mycket kritik för att hans överdrivna försiktighet på den vänstra flygeln bidrog till att Pembertons styrkor kunde lösgöra sig från slagfältet och dra sig tillbaka i riktning mot Vicksburg. 55:es regementspastor Haney lägger dock en del av skulden på Malmberg. Under ett tillfälle

framstod det för pastorn som om ett genombrott var möjligt framför den vänstra flygeln. Pastorn var i vanlig ordning hårt engagerad på slagfältet, givetvis av den själsliga och kroppsliga vården av sårade, men också av stridens såväl taktiska som strategiska komponenter. I sina memoarer minns Haney att han nästan förtvivlad försökte få de egna trupperna att röra sig framåt; han vädjade till Malmborg att utöva påtryckningar på divisionschefen men han försökte också få Malmborg att gå till anfall med 55:e. När inget gehör fanns för dessa vädjanden bad Haney Malmborg om femtio man med vilka han själv ville leda det anfall som han menade hade knutit ihop säcken runt Pembertons armé.³⁴⁷ Det är långt ifrån säkert att Haney's skildring gick till så som han beskrev den, den kan vara en efterkonstruktion efter det att han tagit del av helhetsbilden av slaget. Den ger dock en representativ bild av den syn som Haney hade på Malmborg, och än mer den syn som pastorn hade på sig själv. Haney inte bara delade regementets negativa syn på Malmborg, han var också att betrakta som en av överstens främsta kritiker, och hade därtill en mycket stor tro på sin egen militära förmåga, något som ofta kommer till uttryck i hans memoarer. Helt ogrundat var inte detta goda självförtroende: pastorn tycks ha varit mycket populär i regementet och det faktum att han belönades med den högsta utmärkelsen i USA för visat mod i strid, kongressens *Medal of Honor*, talar för honom. Medaljen fick han för sina insatser utanför Atlanta 1864. Motiveringen lyder: "Voluntarily carried a musket in the ranks of his regiment and rendered heroic service in retaking the Federal works which had been captured by the enemy."³⁴⁸ Hans insatser vid Atlanta var ingen engångsföreteelse utan verkar snarare ha varit rätt typiskt för hans stora engagemang då regementet var invecklat i strid. Haney var utan tvekan tillsammans med Malmborg och Stuart och många andra en av de mycket färgstarka personligheter som gör 55:e till ett så intressant studieobjekt.

General Grant försökte själv med hjälp av ordonnanser få McClelland att sätta in sin kår i strid på den vänstra flygeln, och menade i efterhand – liksom Haney – att den långa belägringen av Vicksburg i så fall hade kunnat undvikas.³⁴⁹

Men Pemberton drog sig ur striden med större delen av sin armé intakt. Den retirerade till *Big Black River Bridge*, knappa två mil utanför Vicksburgs befästningsverk. Här stod ännu ett slag 17 maj, som dock inte hann att utvecklas till någon större kraftmätning eftersom en brigad ur McClellands XIII:e kår mer eller mindre på eget initiativ av dess brigadchef gick till anfall och

347 Haney, s. 179.

348 US Army Center of Military History, <http://www.history.army.mil/html/moh/civwaral.html> 2010-12-18.

349 Grant, s. 195.

rev upp konfederationens försvarslinjer. Malmborgs regemente undslapp även denna gång strid, även om Malmborg själv inte riktigt framställer det på det sättet i ett brev till sin farbror. Där heter det att flodövergången skedde på tre ställen på "gutta percha pontonbroar" under en blodig strid. Varken enligt den officiella statistiken eller enligt regementeskommitténs egna genomgångar led regementet dock några förluster vare sig vid Champion Hill eller vid Big Black River. Malmborg berättar vidare för farbrodern att divisionen

... utgjorde nu åter som vanligt avant gardet för Shermans corps och söndagen d. 17 anlände vi i sigte af "vesterns Gibraltar" som genast under häftig tiraljör strid inneslöts för första gången fullkomligt.³⁵⁰

I regementshistoriken hävdas att inte bara den egna divisionen var först över floden, utan att det var Crooker med åtta män ur sitt kompani som var de första i hela armén att ta sig över till andra sidan.³⁵¹ Det kan mycket väl ha varit så, men man bör alltid vara en smula avvaktande på liknande anspråk i detta och i andra krig, eftersom det inte är ovanligt att det är flera som hävdar att just deras kompani eller regemente "var de första" i olika sammanhang. Sådana anspråk kan hävdas eftersom det ofta var svårt att ha en god överblick över utbredda stridsområden.

Vicksburg var nu inringat, men långt ifrån intaget. Regementet närmade sig staden efter *Grave Yard Road*, som löpte ned mot sydväst mot den nu belägrade stadens nordöstra tungt befästa hörn. När vägen nådde fram till konfederationens befästningslinjer strök den strax norr om ett mäktigt befästningsverk som dominerade denna del av försvararnas ställningar, *Stockade Redan*. Denna ställning var en av sex större anläggningar som bevakade de olika infartsvägarna till Vicksburg. *Stockade Redan* var huvudsakligen konstruerad av jordmassor som hade byggts upp till ca fem meters höjd, men ett manshögt dike vid dess bas gjorde den faktiska höjden till nära sju meter. Väggarna, som bildade en spetsig vinkel mot öster, var lika tjocka som anläggningens höjd. I skydd bakom denna kunde rebellerna bestyrka den framförvarande terrängen i över 180 graders vinkel. Större träd hade avverkat framför försvarslinjerna medan en besvärlig undervegetation hade bevarats. Framför denna respektingivande anläggning tillbringade 55:e natten till den 19 maj, på några hundra meters avstånd från de höga jordvallarna.

Grant ville inte heller nu låta Pemberton få något andrum för att förstärka sitt försvar utan beordrade en attack med alla tre kårerna redan 19 maj. Det kan

350 NMA, JAHA, Malmborg till farbrodern, 26/9 1863.

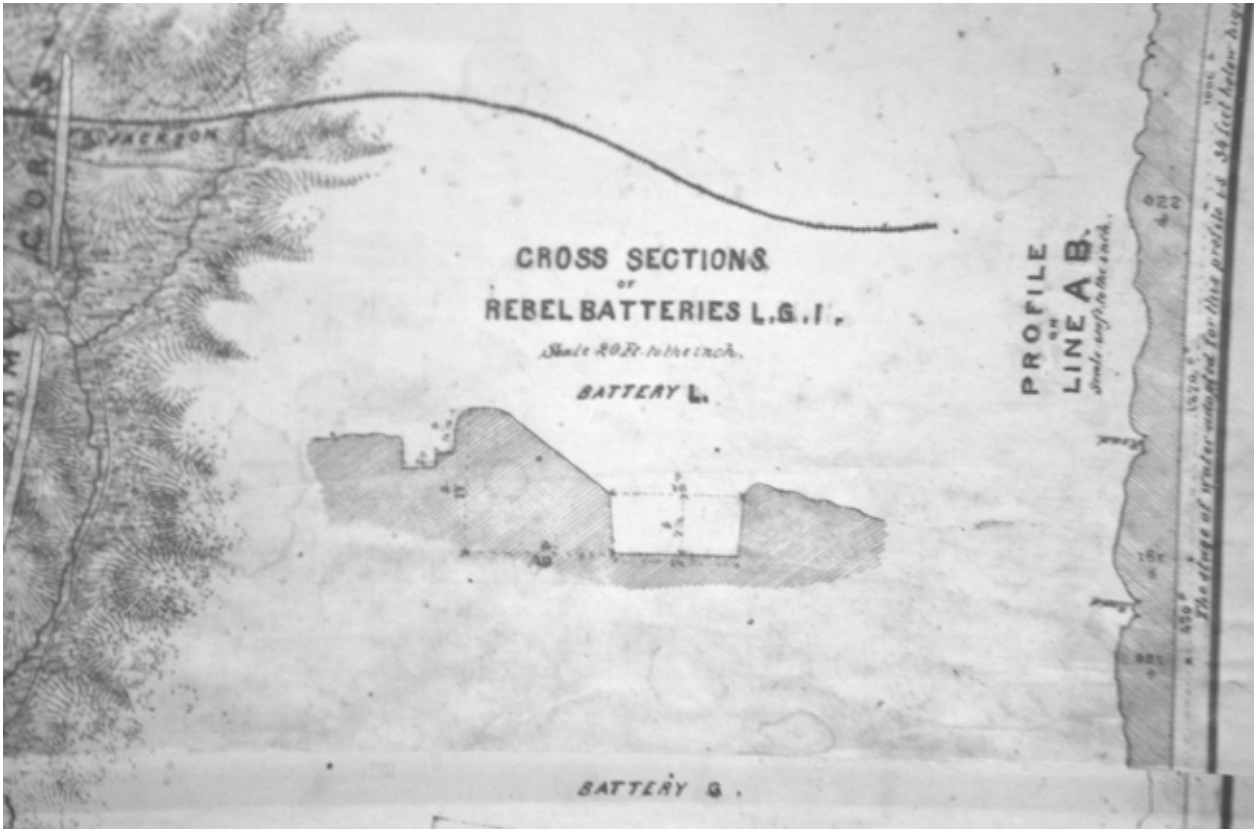
351 Nourse, s. 234.

vara befogat att stanna upp ett ögonblick för att besinna den nästan eleganta operation som Grant hade genomfört under de tre gångna veckorna. Han hade fullständigt lyckats manövrera ut Pemberton och Johnston. Det inledande skenanfallet mot Haines Bluff gav Grant tillfälle att genom en vid kringgående rörelse föra över sin armé söder om Vicksburg. Därifrån rörde han sina styrkor så snabbt att Pemberton och Johnston varken vågade (de visste inte om det var Jackson eller Vicksburg som var Grants mål) eller hann förena sina styrkor, allt medan han själv kunde motta förstärkningar från de regementen som hade deltagit vid Haines Bluff. Allt motstånd som möttes nedkämpades, varav ett regelrätt fältslag vid Champion Hill. Huvudstaden i Mississippi intogs och förstördes till stora delar. Fälttåget hade varit fulländat sett med unionsögon om Grant också hade lyckats vinna kapplöpningen mot Vicksburg efter Champion Hill, eller lyckats nedgöra Pembertons armé utanför Vicksburg, men den prestation som genomfördes av *Army of the Tennessee* är inte desto mindre beundransvärd. Malmborg, som sällan var imponerad av arméledningens (och ännu mindre den politiska ledningens) förmåga att föra krig, medgav till sin farbror att skenmanövern vid Haines Bluff och den samtidiga kringgående rörelsen "... voro väl uttänkta (hvilket Gu'nås är något sällsynt härstädes) och hastigt utförda."³⁵²

I det kuperade området framför *Stockade Redan*, dit Malmborgs regemente anlände 18 maj, skulle de ha sitt uppehåll under hela belägringen med undantag för en provianteringsexpedition. Om de försiktigt ställde sig upp i riktning mot Vicksburg så kunde de till höger se de bakre linjerna på höjderna framför Chickasaw Bayou, där de nästan ett halvår tidigare hade lidit sig igenom ett hopplöst företag i träskmarkerna. De konfedererade ställningarna där låg nu övergivna och dess besättningar återfanns bakom Vicksburgs mäktiga försvarsvallar.

Anfallet 19 maj var alltså avsett att ske samordnat med alla tre armékårer, Shermans XV:e till höger, d v s mot norra delen av försvarsverken, McPhersons XVII:e till vänster om Sherman och McClellands XIII:e kår längst till vänster. Inalles var det omkring 35 000 man som gjorde sig beredda att inta Vicksburg med storm. Att inte hela Grants styrka deltog förklaras av att ett vakande öga var tvunget att hållas mot öster och den förstärkta undsättningsstyrka under general Johnston som Pemberton hoppades på och Grant fruktade. Problemet med planeringen av denna stormning, som skulle ske så snabbt att försvararna inte skulle hinna organisera sig, var att det var de *attackerande* styrkorna som inte hann ställa upp sig i ordning för ett anfall. Det var bara Shermans kår, som var den som hade hunnit etablera sig först utanför den belägrade staden, som kom iväg

352 NMA, JAHA, Malmborg till farbrodern, 26/9 1863.

En av konfederationens ställningar utanför Vicksburg som till sin utformning mycket väl beskriver Stockade Redan, som Malmborgs regemente tillsammans med Army of the Tennessee försökte att storma 19 och 22 maj 1863 och som Malmborg därefter ledde grävandet av mingångar under. Avbildningen är en detalj från Malmborgs egen detaljkarta över belägringen av Vicksburg som idag förvaras på Gotlands Museum.

Foto: Författaren.

i tid. Andra brigaden av den kåren hade till uppgift att gå rakt mot Stockade Redan och 55:e avancerade i den blymättade luften till vänster om Grave Yard Road med de gamla vapenbröderna ur 54:e Ohio till vänster om sig och 33:e Indiana till höger. Flera ögonvittnesskildringar och officiella rapporter finns bevarade från denna sektor. Malmborg beskriver stormningsförsöket i brevet till sin farbror, och han skrev också en rapport till brigadstaben. De olika redogörelserna är tämligen samstämmiga och tillräckligt detaljerade för att man ska kunna skaffa sig en god bild av vad som hände, men det är enligt min mening Nourse som står för den bästa beskrivningen i det att han i ett kort stycke text lyckas att levandegöra företaget:

At two o'clock, in accordance with a general order for assault along the whole line, the skirmishers upon the signal of three volleys from the artillery, sprang forward, and the waiting battle-line rushed cheering to the charge – a human wave that seemed irresistible when it began surging onward towards the rebel lines.

*But as it dashed over stumps and tangled limbs of fallen trees,
struggled through deep gullies bristling with brush and cane,
and climbed the steep slopes opposite in the face of a roaring,
whistling storm of lead and iron rain, men dropped by tens,
stopped behind some sheltering log or bank, slackened speed
for sheer want of breath, until all the momentum of the start had
worn itself out; and a thin line of panting, staggering humanity
pressed on and on until a few of the pluckiest and strongest
perhaps straggled nerveless into the ditch, attempted to climb
the abrupt scarp, and were there either slain, desperately
wounded or captured, or only escaped by miraculous fortune
when the shades of night kindly covered them from sight.³⁵³*

Malmborg redogör i sin regementsrapport till brigadstaben att de gick till anfall klockan två på eftermiddagen enligt order och avancerade fram mot fienden i snårig terräng under intensiv beskjutning tills de var mellan 30 och 40 meter från fienden. Regementets framryckning avstannade på order från brigadchefen och de höll därefter sin position under eldgivning fram till mörkrets inbrott. Rapporten är skriven av adjutant Nourse – författaren till den aktuella delen av regementshistoriken – på diktamen men med förtydliganden instuckna mellan raderna av Malmborgs hand och undertecknad av denne.³⁵⁴ Malmborg skrev efter slaget till sin farbror om skottväxlingen, som var på så kort håll att han hade gott bruk av sina båda revolverar som han hade fått som gåva av vänner i Chicago. Särskilt en episod är särskilt dramatisk och Malmborg skulle komma att upprepa redogörelsen av den i andra sammanhang efter krigsslutet: En major lutade sig upp över Stockade Redan med överkroppen synlig och skrek eld upphör. Majorens egna soldater fortsatte dock att skjuta utan uppehåll. Några av Malmborgs soldater upphörde att skjuta tills han ropade "Rebel Trick".

Ögonblicket därpå föll majoren framåt över vallen, genomborrad av Malmborgs kula, men också flera av de uppretade unionssoldaterna hade träffat majoren, enligt Malmborg.³⁵⁵ Incidenten återfinns inte i någon annan källa, vilket inte behöver betyda att den aldrig inträffade. Liknande berättelser är inte helt ovanliga från detta krig. En liknande händelse sades t ex ha inträffat vid Shiloh under första dagens strider, men då var det en unionsöverste som red fram till 2:a Texasregementet vid Hornets Nest och ropade att de skulle sluta skjuta eftersom de sköt på sina egna. Denne svekfulle överste blev tillsammans med sin häst belönad med döden genom

353 Nourse, s. 235.

354 ISA, AFCW, 55th inf, Orders & Reports, Malmborgs rapport till brigadstaben, 25/5 1863.

355 NMA, JAHA, Malmborg till farbrodern, 26/9 1863.

Malmborgs båda revolverar av Coltmodell, kaliber .44. Liksom svärdet skänktes dessa båda vapen av hans vänner och kollegor i Chicago. Revolverarna förvaras idag tillsammans med flera öppnade förpackningar ammunition på Gotlands Museum.

Foto: Författaren.

en skur av kuler.³⁵⁶ Det finns flera liknande exempel, vilket gör det svårt att säga om det handlar om en populär myt eller om det verkligen handlade om verkliga försök att lura fienden.

Kort efter denna händelse blev Malmborg själv träffad av en rikoschett i höger tinning och han beskriver i samma brev till farbrodern hur det kändes. Han föll på knä med en nästan behaglig känsla, och han fortsatte att skjuta med sina revolverar tills hans adjutant hjälpte honom bakom leden av män, där han svimmade. Genom sin ordonnans omvårdnad kvicknade han till med en förtvivlad huvudvärk och smärtor i det blodiga högra ögat. Han uppgav att han inte kunde ställa sig upp på grund av yrsel och att synen försvann på höger öga och försämrades på det vänstra. Han lämnade dock inte ifrån sig befälet och stödd på sin ordonnans kunde han röra sig efter linjen där striden fortsatte. Männen visade honom ”den uppriktigaste sympati”. På kvällen kom synen tillbaka på vänster öga, allt enligt Malmborgs egen berättelse till farbrodern. I regementshistoriken finns endast en kort anteckning om att Malmborg fått en blodsutgjutelse över ett öga (contusion over eye).³⁵⁷ I regementsrapporten 25/5 tonar Malmborg ned betydelsen av såret, men han gör det i samma mening som han försäkrar att han klarar av att behålla befälet över regementet.³⁵⁸ Det troliga är att berättelsen till farbrodern är en smula dramatiserad, efter Malmborgs vana,

356 Chance, s. 30.

357 Nourse, s. 236.

358 ISA, AFCW, 55th inf, Orders & Reports, Malmborgs rapport till brigadstaben, 25/5 1863.

men att rapporten till brigadstaben å andra sidan bagatelliserar det hela av rädsla för att bli ersatt som regementschef. Skadan var kanske inte så allvarlig i sig, men tillsammans med nästa sår skulle den komma att forma resten av hans liv.

XV:e armékårens ställningar utanför det belägrade Vicksburgs norra delar som de avbildats i Malmborgs detaljkarta över den belägrade staden. Både försvararnas ställningar och de egna löpgravarna är tydligt utmärkta på kartan. Malmborgs löpgrav (blåfärgad) som övergår i en mingång syns tydligt där den möter den allra nordostligaste delen av försvararsanläggningarna (rödfärgad), som alltså är Stockade Redan. Kartan förvaras på Gotlands Museum.

Foto: Författaren.

Klockan tre på natten drogs regementet tillbaka till sina tidigare ställningar, på order från brigadchefen. Regimentet förlorade 24 man varav 8 döda. Bland de sårade återfanns Lucien B. Crooker, en av regementshistorikens författare, som fick en arm sönderskjuten och nu fick lämna det militära.³⁵⁹

³⁵⁹ *The story of the Fifty-fifth...* Appendix, s. 519; Nourse, s. 236–237.

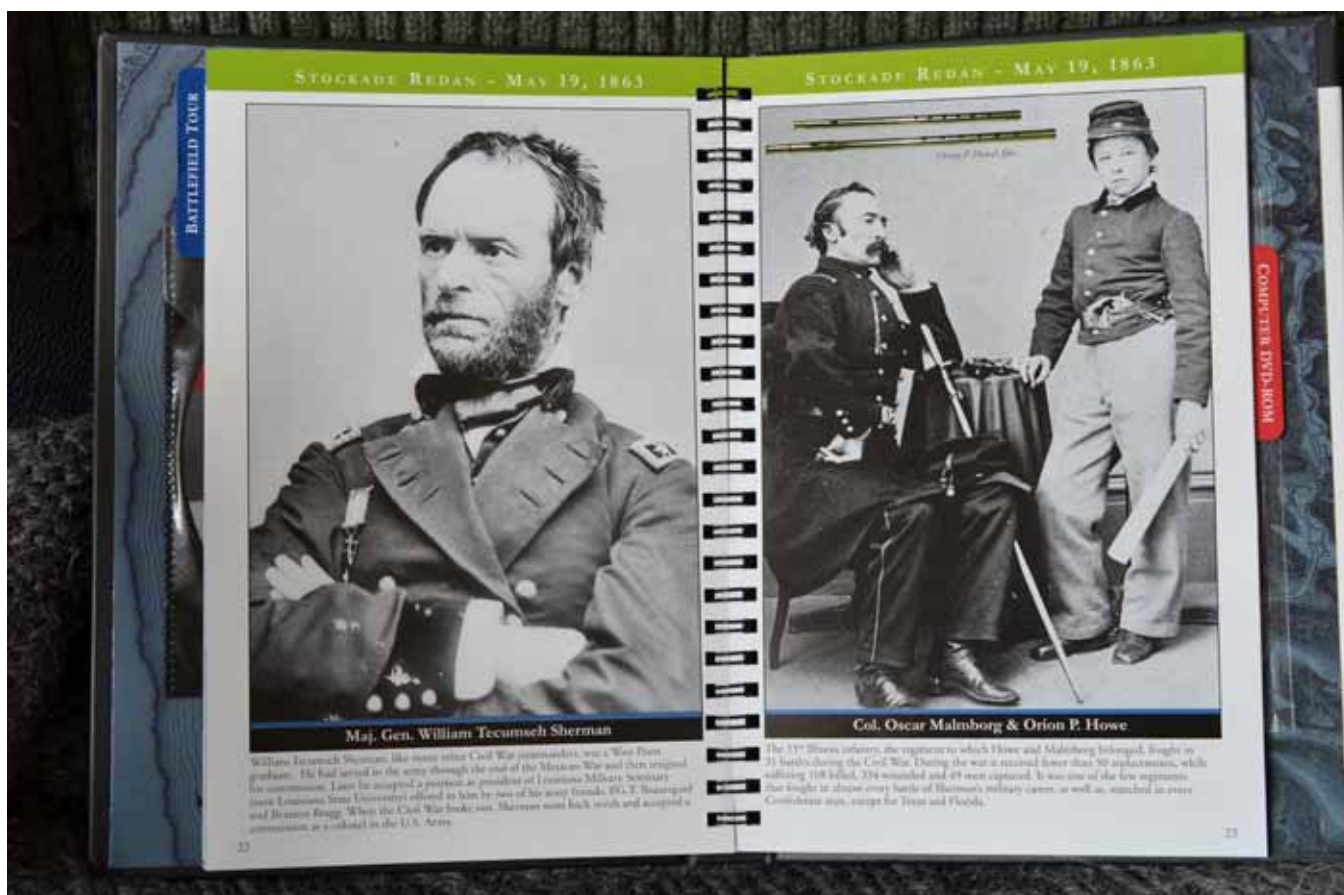
Den mest omskrivna av de sårade i regementet vid detta tillfälle var utan tvivel den trettonårige trumslagaren Orion P. Howe, som träffad av en musköt-kula i benet haltade fram till general Sherman och uppmanade denne att omgående skaffa fram mer ammunition till överste Malmborg. Sherman blev så imponerad av ynglingen att han såg till att han kom in på en utbildning inom marinen. Ett problem i sammanhanget var att Howe i upphetsningen tydligen bad om ammunition av fel kaliber, .54 istället för .57 eller .58 som var de som var användbara i regementets Dresdengevär. I den mycket rikhaltiga floran av berättelser av olika slag kring den lilla trumslagarpojken är det vanligt förekommande att Malmborg var den som begick misstaget att beställa fel ammunition. Detta är knappast troligt eftersom regementet hade kvar samma gevär som man hade haft sedan februari 1862, och som Malmborg omnämner gillande vid ett flertal tillfällen. Inte ens Nourse försöker att sätta upp den felaktiga beställningen på Malmborgs konto. Troligare är väl att Howe helt enkelt hörde fel och att Malmborg, som i likhet med de övriga i regementet verkar ha tyckt bra om den lille trumslagaren, tog på sig detta. Capron uppger i ett av sina brev att Howe bar smeknamnet "Caliber 58".³⁶⁰ Capron utvecklar inte hur smeknamnet kommit till, men det är tänkbart att upprepade försäkringar i efterhand från den unge trumslagaren att han verkligen hade skrikit rätt kaliber till generalen låg bakom det, och i så fall att det var Sherman som hade hört fel, vilket naturligtvis kan vara ytterligare en förklaring till sammanblandningen. Orion P. Howe kan sägas ha blivit USA:s motsvarighet till Wilhelm von Schwerin vid Oravais i Finska kriget som denne framställdes av Runeberg. Sånger och dikter skrevs också om Howe, som överlevde kriget till långt in på 1930-talet. Idag kanske vare sig Howe eller von Schwerin är särskilt kända, men i den stora katalogen för de självguide turerna omkring Vicksburg upptas ett helt uppslag av två fotografier, det vänstra föreställande den i vanlig ordning okammade general Sherman och den högra av överste Malmborg med Orion P. Howe.³⁶¹

Förlusterna efter hela fronten var omkring ett tusen man. Anfallet hade misslyckats och ingenstans hade unionstrupper ens lyckat komma upp på försvarsverken. Grant kände sig pressad att få ett snabbt avslut på kampanjen. I öster visste han att Johnston fanns med styrkor som sannolikt fick motta förstärkningar, och det var ingen önskeläge att fastna mellan Johnston och Pemberton. Han beordrade således ett nytt anfall som skulle inledas med artilleribeskjutning klockan tio på förmiddagen 22 maj.³⁶²

360 Capron, brev till familjen 4/6 1864, s. 382.

361 *Vicksburg Expedition Guide. A comprehensive Guide to the Siege of Vicksburg*, Travelbrains, 2004, s. 22–23.

362 Grant, s. 199.

Den lilla trumslagarpojken Orion P. Howe tillsammans med Malmborg i en guide till Vicksburg Battlefield Park. På uppslagets vänstra sida är William T. Sherman avbildad. Fotot av Malmborg och Howe är antagligen från 1863 års senare hälft. Malmborg hade förmodligen inte varit missnöjd med att hamna bredvid Sherman så som nu skett.

Källa: *Vicksburg Expedition Guide. A comprehensive Guide to the Siege of Vicksburg*, Travelbrains, 2004.

Foto: Författaren

Tillvägagångssättet var i stort detsamma som under anfallet tre dagar tidigare: alla tre kårer skulle anfalla befästningslinjen samtidigt. Denna gång skulle dock anfallet mot Stockade Redan föregås av en kommandostyrka som hade till uppgift att bygga en bro över diket framför de tjocka jordvallarna. Namnet som efteråt gavs denna styrka om 150 man, varav 12 frivilliga från 55:e, *Forlorn Hope*, antyder utgången av operationen.

Även detta stormningsförsök avsågs alltså. Kommandostyrkan naglades fast i graven framför jordvallen där de förutom att träffas av den egna sidans eldgivning också fick artillerigranater använda som handgranater nedkastade mot sig från försvararna. 55:e hade att anfalla med samma mål som vid försöket tre dagar tidigare och med samma utgång. Nourse kallade försöket ett "murderous experiment". Malmborg beskriver anfallet tämligen ingående

men mer ostrukturerat än vanligt för sin farbror.³⁶³ En orsak till den röriga framställningen är att Malmborg uppenbarligen var mycket skakad av att hans sjuttonåriga adjutant David Sullivan hade stupat. Att dennes död tog Malmborg hårt framgår inte bara av detta brev, utan också av att han i flera andra sammanhang återkommer till den stupade ynglingen.³⁶⁴ I brevet till farbrodern berättar Malmborg att Sullivan hade varit hans ordonnans sedan lägret vid Youngs Point, då den förre ordonnansen dött i kopporna tillsammans med betjänten och stalldrängen, som omtalats tidigare. Sullivan träffades i hjärtat då Malmborg stödd på honom ledde regementets anfall. Enligt Nourse, som också bara har gott att säga om Sullivan, träffades denne i bröstet då han var på väg tillbaka till Malmborg med en fältflaska som han hade blivit ombedd att hämta från fältmarketeriet.³⁶⁵ Oavsett hur Sullivan dog är det uppenbart att hans död tog Malmborg mycket hårt. Malmborg beskriver hur regementet även under detta anfall, som han framställer som synnerligen illa planerat och genomfört, blir utsatt för en intensiv beskjutning under dess väg mot Stockade Redan. Den trädlösa terrängen framför befästningsverken bestod av långa åsryggar och raviner som genomkorsade landskapet. Dessa erbjöd ett gott skydd så länge soldaterna höll sig dolda bakom dem, men vid alla rörelser framåt blottställdes mannarna när de tvingades passera höjderna. På de korta avstånd det till slut handlade om, ofta betydligt kortare än hundra meter, var de utsatta mål också då de låg ned i betäckning och sköt. Enligt Malmborgs *Tjensteförteckning* hade han blivit uppmanad av Sherman att inte delta i stormningen, men detta vill han inte höra talas om, ”säker om att i sådant fall det kroppsliga lidandet komme att ökas genom själens, tilläts mig att med mitt regimente deltaga äfven i denna strid”.³⁶⁶ Malmborgs redogörelse till sin farbror för hur det gick till då han sårades är värd att återge därför att han i denna ger prov på något tämligen typiskt i ögonvitnesskildringar från detta krig, nämligen ett ohöjt intresse för de makabra scener av döda och sårade som det moderna kriget innehöll i rikt mått.

Det 8e Missouri regt. är en samling af vilda sellar men tappre och likgiltige för faran äro de – det blir den tappre också snart under sådana pröfningar som vi alla genomgå – (de voro närmast mitt regimente); några af dem blefvo trötta att stå och vänta och satte sig att spela kort. Öfv. Lieut. von Blessingh passerade dem på ett några ögonblicks besök till mig och rådde (!) [Malmborgs parentes] dem att afstå och draga sig åt sidan emedan fiendens

363 Redogörelsen nedan om stormningen 22 maj 1863 är om inte annat anges hämtad från NMA, JAHA, Malmborg till farbrodern, 26/9 1863.

364 Se t ex Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 7; ISA, AFCW, 55th inf, Orders & Reports, Malmborgs rapport till brigadstaben, 25/5 1863.

365 Nourse, s. 247.

366 Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 7.

batterier på vår divisions venstra flank just fått rätta skottvidden och elevation. 'all right sir' svarades men frågades ej vidare derefter. några ögonblick senare kom en granat från en 20 #dig parrottkanon, exploderade midt ibland dem och tog [bokstavligen] hufvudet af en av dem + dödligt sårade tvenne af de öfriga, men icke destomindre utropade den fjerde i laget som var oskadd med största likgiltighet till den hufvudlöse som rullade utföre den branta höjden: 'Morris! you coward you, if [you] are running away, why in h-l don't you take your d-d stupid head along'? – Derförinnan, några ögonblick innan David [Sullivan] föll, exploderade en granat inom fyra fot från mitt hufvud utan att göra mig annan skada än att med tvenne bitar små som corn riva upp skinnet på ögonbenet vid venstra tinningen och på kinden å samma sida. Det förstnämnda kornet sitter ännu quar till hälften inträngt i benet och både synes och känns.

Malmborg hävdar i brevet att samma granat slet av varsin arm på två soldater i regementet. Några sådana skador finns dock inte registrerade, och kan förmodligen räknas till Malmborgs uppfattning att en god historia alltid kunde göras bättre. Det är värt att notera parentesen efter meningen där en överstelöjtnant *rådde* männen att ta skydd. För Malmborg framstod råd i stället för order som en uppseendeväckande form av kommunikation mellan befäl och det meniga manskapet, en uppfattning som säkert kan spåras tillbaka till hans erfarenheter bland kanonjärerna på Skeppsholmen och infanteristerna i Västmanlands regemente.

Hela regementet hade nitton förluster varav fem döda, medan samtliga tre kårer förlorade 3200 man. Avdelningen med de tretton frivilliga från 55:e fick vidkänna nio förluster, varav tre döda.³⁶⁷

I rapporten från Malmborgs brigadchef, överste Thomas Kilby Smith, samme officer som kämpat sida vid sida med Malmborg vid bl a Shiloh, blir Malmborg föremål för beröm för sina insatser:

*With Colonel Malmborg, of the Fifty-fifth Illinois, I have been side by side in seven battles; have stood with him literally amid heaps of slain. He is always cool, prudent, and of dauntless courage, and in the recent engagement, although wounded twice, and, by strange fatality, first in the right and next in the left eye, displayed these qualities with the ardor and cheer so necessary in a charge.*³⁶⁸

367 Nourse, s. 242–244; *The story of the Fifty-fifth...* Appendix, s. 519.

368 Official Records vol XXIV:2, Överste Kilby Smiths rapport 24/5 1863, s. 270.

Markören för 55:es anfall mot Stockade Redan 19 maj 1863. Den numera asfalterade Grave Yard Road ses i bakgrunden stryka förbi resterna av den starka befästningen. Nedanför skogskanten ligger Vicksburg. Anfallet 22 maj skedde från i stort sett samma position. Terrängen har inte många likheter med den vid tiden för belägringen. Alla träd måste tänkas bort och allt grönt måste ersättas med ett virrvarr av stubbar, snår och framförallt jord och lera.

Foto: Författaren.

Detta blev det sista storskaliga försöket till stormning av Vicksburg. Nu vidtog en regelrätt belägring och musköterna byttes ut mot spadar, hackor, spett och släggor. Malmborgs skador gjorde att synen försämrades och att han hade smärtor i huvudet. Det hade säkerligen inte varit något som hade

hindrat honom från att tillfälligt lämna över regementet till överstelöjtnant Chandler och major Heffernan för att dra sig tillbaka för en tids konvalescens. Malmborg skulle förmodligen ha viftat undan alla sådana förslag, för nu förvandlades unionslinjerna kring Vicksburg till en sådan byggarbetsplats som Malmborg oavsett hälsotillstånd inte kunde hålla sig borta från. Han engagerade sig följaktligen starkt i sappörverksamheten mot Stockade Redan, d v s grävandet av löpgravar ända fram mot fiendens skyddande jordvallar. Den reguljära armén var annars den som bar huvudansvaret för dessa konstruktioner, men Malmborg fick ändå ett formellt ansvar för fortifikationsverksamheten framför den egna brigaden. Att det var just Malmborg och inte någon annan officer ur brigaden som gavs detta ansvar förklaras enklast med hans kompetens och intresse för allt som hade med fortifikation att göra. Det ansvar som lades på honom var dock inte unikt – Grant påtalar i sina memoarer att bristen på ingenjörskompetens tvingade West Pointutbildade arméofficerare att göra tjänst vid befästningsarbetena vid sidan om sina ordinarie tjänster.³⁶⁹ Anledningen till att dessa extrauppdrag endast gavs till sådana var att de som studerat vid West Point också hade utbildats i fortifikation. Malmborg hade visserligen inte studerat vid West

369 Grant, s. 201.

Point, men hade kunskaper i ämnet från sin utbildning i Visby och säkert också långvarig praktisk erfarenhet från sina många år av militär tjänstgöring. 13 juni 1863 utfärdades en generalorder som gjorde Malmborg ansvarig för alla löpgravar mellan 2:a brigaden och fienden. Ordern avslutas med: "He will be obeyed and respected accordingly."³⁷⁰ Det är frestande att tolka avslutningen som att Malmborg hade svårigheter med disciplinen av mannarna, men frasen är inte ovanlig i order av denna typ, och troligare är att den skrivits in utan att avsikten var att adressera något påkallat problem. Malmborg själv anger att han gavs detta ansvar redan 3 juni, vilket säkert stämmer, efter det att han med regementet varit ute på en expedition öster om Vicksburg för att skapa befästningar mot en eventuell ankomst av Johnstons armé.³⁷¹ Generalordern skulle då vara en bekräftelse på det tidigare informella uppdraget. Under Malmborgs ledning påbörjas ett avancerat sappersarbete med löpgravar som sicksackade och grenade sig fram mot *Stockade Redan*. När de kom så nära att fienden kunde kasta granater mot de grävande försågs gravarna med timmertak. Längst fram användes "sapprollers", bomullsbalor som rullades fram på hjul till skydd mot gevärseld. Nästan framme vid de fientliga vallarna påbörjades mingångar som avslutades med två minkamrar, vardera rymmande ca en kubikmeter krut under befästningen. Försvarena upptäckte emellertid angreppsförsöket från underjorden och påbörjade en kontramining, d v s att gräva sig fram till Malmborgs mingångar för att spränga dessa. Malmborg såg då till att med en ny mina minera kontraminingen och därefter gräva ännu en mingång som avslutades med ännu en minkammare.³⁷²

Vad har då regementshistoriken att säga om detta ambitiösa företag under Malmborgs ledning? Naturligtvis ingenting. Nourse bekräftar visserligen att gevären byttes ut mot spadar och att avancerade sappersarbeten med mineringar färdigställdes, men Malmborg nämns inte i sammanhanget. Det är svårt att förklara det på annat sätt än att den illa sedda översten hade gjort ett gott arbete framför Vicksburgs befästningsvallar och att det därför inte nämndes alls. I Bearss monumentalverk om Vicksburgkampanjen uppmärksammas dock Malmborgs idoga arbete med mingångarna, och skildringen överensstämmer tämligen väl med den som Malmborg sänder till sin farbror.³⁷³ Indirekt går det dock att sluta sig till att Malmborgs insats inte gick manskapet obemärkt förbi. I sin *Tjensteförteckning* ser sig Malmborg föranledd att dementera "ett i omlopp satt skämt" att han låtit ladda en av

370 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, General Order No. 6 av brigadgeneral Lightburn, 2nd brigade, 13/6 1863.

371 NMA, JAHA, Malmborg till farbrodern, 26/9 1863.

372 NMA, JAHA, Malmborg till farbrodern, 26/9 1863.

373 Bearss, Edwin Cole., *The campaign for Vicksburg*. Vol. 3, *Unvexed to the sea*, Morningside, Dayton, Ohio, 1991[1986], s. 900–901.

minorna *efter* stadens kapitulation.³⁷⁴ Dementin och den plats den tillåts ta i den kortfattade beskrivningen av sin tjänstgöring i kriget visar att Malmborg inte kan ha varit omedveten om att det drevs med honom. Just detta skämt om Malmborg finns inte med i regementshistoriken, men väl åtskilliga liknande och det är sannolikt att Malmborg kände till flera av dessa.

Regementshistoriken ger andra intressanta ögonblicksbilder från den sista månaden av belägringen. Efter hand infann sig en slags vardag med förbrödring över linjerna. Soldater från båda sidor möttes för att byta bröd och kaffe mot tobak odlad i sydstaterna. På nätterna hade posterna som var närmast varandra en tyst överenskommelse att inte skjuta mot den andra sidan. Vi ett tillfälle frågade en soldat från Mississippi efter en sergeant ur 54:e Ohio, och när denne följande natt mötte sydstatssoldaten överräckte han ett brev med ett foto på sergeantens fästmö. Brevet hade han kommit över på slagfältet vid Shiloh. Kanske tillhörde han ett av de mississippiregementen som hade slagits vid ravinen. Vid ett annat tillfälle upptäckte två bröder som hade anslutit sig till olika sidor i inbördeskriget varandra och männen runtomkring blev vittnen till ett känslösamt möte mellan stridslinjerna. Nourse berättar vidare hur de vid två tillfällen kunde bevittna dramatiska minsprängningar till vänster om det avsnitt där de befann sig. Jordan hävde sig och fylldes med jord, timmer, vapen och män, men något varaktigt genombrott genom de snabbt igenfyllda bräscherorna blev det inte.³⁷⁵

Inne i det belägrade och helt avskurna Vicksburg blev situationen allt mer outhärdlig under juni. Bristen på mat började att bli kännbar och den dagliga artilleribeskjutningen från kanonbåtarna på floden och från det landbaserade artilleriet var nervslitande, även om inte så många dödsoffer krävdes. Soldaterna och den kvarvarande civilbefolkningen grävde jordhålor i de många åsarna där de tillbringade sin tid. Johnston hade försökt förmå Pemberton att rädda armén eftersom han ansåg staden förlorad, men Pemberton var av uppfattningen att hans armé skulle ha demoraliserats om de avtågat utan strid. När månadsskiftet mellan juni och juli närmade sig visade det sig att Johnston hade haft rätt. Grant beordrade ett fullskaligt anfall till den 5 juli. Då skulle Malmborg vara beredd att spränga sina minor under Stockade Redan. Men Malmborg skulle aldrig få se sitt verk explodera och ta med sig den motståndskraftiga befästningen. På USA:s nationaldag 4 juli 1863 kapitulerade Vicksburg.

Efter Vicksburg försämrades av allt att döma Malmborgs hälsa gradvis. Efter kriget skulle han ofta återkomma till sina sår från stormningsförsöken 19 och 22 maj samt de sista tjugo dagarna av belägringen som han beskriver

374 Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 8.

375 Nourse, s. 247–256.

som fruktansvärt slitsamma: ”De sista 20 nätterna av belägringen tillbragte jag oafbrutet i löpgrafvarne och utan någon sömn” skriver han till farbrodern med understruken text. Han hävdar vidare att han under belägringen förlorat 24 skålpund (omkring 12 kg) i kroppsvikt. Han medger också en smula överraskande något som med moderna termer antagligen kan tolkas som en annalkande utbrändhet. Han hade hoppats på en tids vila för sig själv och för sitt regemente efter den slitsamma tiden framför Vicksburgs vallar, eftersom han hade ”föga hopp om att kunna uthärda marschen under mitt dåvarande tillstånd i synnerhet som jag redan började erfara en naturlig reaktion både fysisk och mental men jag beslöt dock att försöka och det lyckades Gud ske låf utan både läkare och ambulance.”³⁷⁶

Jag menar att det finns goda skäl att ta denna Malmborgs redogörelse om sitt hälsotillstånd på allvar. Det kan konstateras att hans hälsa gradvis försämrades efter Vicksburg och att mycket tyder på att han verkligen överansträngde sig både fysiskt och psykiskt. Han var ansvarig för en av de viktigare avsnitten av sappörsverksamheten, där arbetena utfördes nattetid och han var samtidigt fortsatt befälhavare över regementet, som han sannolikt fortsatte att detaljstyra på ett sätt som bidrog till att han var så illa omtyckt bland kompanicheferna. I brevet till farbrodern berättar han att han av läkaren uppmanats att vila och inte utsätta ögonen för allt för starkt ljus, vilket han dock verkar att ha ignorerat. Han bör därtill inte ha varit omedveten om sin impopularitet i regementet, vilket i så fall utgjorde ytterligare en belastning på honom. Om inte annat måste han rimligtvis ha noterat att relationen mellan manskap och högre befäl var bättre – eller annorlunda är kanske säkrare att säga – i andra förband, med en mer informell och kamratlig ton. Det är påfallande att Malmborg så ofta återkommer till hur mycket mannarna ömmade om sin överste när han berättar om sina vedermödor på slagfältet. Mycket lite tyder på att så verkligen var fallet, utan att det snarare rör sig om ett slags önsketänkande från Malmborgs sida.

Camp Sherman

Malmborgs regemente fick inte tillfälle att besöka den stad som de så länge hade kämpat för att inta. Redan 5 juli hade de att marschera österut mot det hot som hade hängt över dem under hela belägringen, general Johnstons styrkor, som nu ockuperade Mississippis förstörda huvudstad Jackson, omkring 70 kilometer öster om Vicksburg. Några allvarigare strider om huvudstaden blev det dock inte. Medan unionsstyrkorna beredde sig på ännu en belägring drog sig den defensivt skicklige Johnston ur

³⁷⁶ NMA, JAHA, Malmborg till farbrodern, 26/9 1863.

staden framför näsan på fienden 16 juli, inte olikt den operation som hade genomförts i Corinth ett drygt år tidigare, om än i mindre skala. Vid Jackson nåddes förbandet av nyheten om slaget vid Gettysburg, som hade rasat nästan samtidigt med slutfasen av Vicksburgkampanjen och slutat med en seger för unionens *Army of the Potomac* under general Meade.

Staden var återigen i unionshänder och regementet marscherade tillbaka mot Vicksburg, men slog läger längs den västra sidan av Big Black River någon mil öster om den intagna staden. Här skulle de ha ett längre uppehåll igen. Till skillnad från den behagliga vistelsen i Memphis fanns här inga vackra förorter eller prunkande trädgårdar, istället bestod omgivningarna runt "Camp Sherman" av malarieinfekterade sumpmarker som försämrade hälsotillståndet i regementet. Det är under ett besök i detta ohälsosamma läger av Shermans familj som generalens nioåriga son William avlider i tyfus.³⁷⁷

Liksom under den föregående längre perioden av vila väcktes frågan om Malmborgs ledarskap igen. Denna gången tog det formen av ett krav från ett antal officerare att ställa Malmborg inför krigsrätt. Anklagelseakten, som sannolikt sammanställdes i juli 1863, var diger och omfattade elva punkter. Två av punkterna handlar om onykterhet i tjänsten. Malmborg skulle enligt anklagelsen ha uppträtt onykter under operationen vid Chickasaw Bayou under slutet av december 1862 och likaså under expeditionen uppför Yazoo i mars 1863, då flera tusen bomullsbalor togs som krigsbyte. Övriga punkter handlar samtliga om Malmborgs beteende mot sina underlydande, såväl manskap som befäl, där de senare dock utgjorde flertalet. De exempel som ges är mestadels märgfulla utskällningar av ett slag som Malmborg själv säkert hade blivit utsatt för på Skeppsholmen och som furir i Västmanlands regementen, och som säkert inte var okända inom unionsarmén heller. Som exempel uppges Malmborg ha sagt till en menig som uppges ha missuppfattat Malmborg: "You are a liar, God damn you. I have a mind to kill you right on this spot". Allvarigare för Malmborg själv var kanske att ett av hans utbrott rört Heffernan, som tillsammans med Chandler hade varit lojala mot Stuart och Malmborg. Mot Heffernan uppges Malmborg ha farit ut med ett "Hold your tongue, God damn you, or I'll blow your brains out."³⁷⁸ Det finns ingen anledning att betvivla sanningshalten i anklagelserna. Jag tror heller inte att Malmborg skulle ha förnekat dem, snarare ställt sig undrande till vad som var att invända mot denna form av auktoritetsutövning. Han hade med all säkerhet varit med om värre soldattukt både på Skeppsholmen och i Sala. Vid ett flertal tillfällen berömmar sig författarna av regementshistoriken av att de efter Shiloh hade utvecklats till kärva

377 Sherman, s. 320.

378 Nourse, s. 263–264.

veteraner, mindre noga med disciplinen men som höll vapnen i toppskick och krutet torrt. De beskrivningar som görs av regementet för tankarna till de franska veteranerna under första världskriget och även tidigare som stolt kallade sig själva *poilu*, de håriga, med vilket egenskaper som grova, tuffa och oputsade skulle förstås. Särskilt tydligt blir detta när Nourse får en annan grupp soldater att jämföra de egna *free and easy Western men* mot, nämligen trupper från den amerikanska östkusten. Dessa framställs som snobbar och veklingar, olyckliga när det inte finns smör till hårdbrödet.³⁷⁹ Det hela framställs skämtsamt, men det ger ändå en god bild av den självsyn som rådde. Det kan hävdas att Nourse med officerare och manskap i regementet hade svårt att se att lättheten till upptåg och verksamheter utanför de ramar som den militära disciplinen upprättade inte alltid var lika roande för deras högsta befäl som för dem själva. Särskilt inte när detta befäl var fostrad i en armé med en helt annan sorts disciplin än den som var gällande i den medborgararmé som de verkade i. Men detta kan också lätt bli en orättvisa mot de klagande. Malmborg upplevdes som och var av allt att döma en överdrivet sträng överste i den amerikanska armén jämfört med andra i liknande positioner och det var i den amerikanska armén som han nu var anställd, inte i den svenska. Att det i flera av punkterna i anklagelseakten framställs som att åtskilliga av utbrotten på officerarna hade förekommit framför dessas underlydande gör naturligtvis saken allvarigare. Det var inte bara kränkande utan äventyrade de utsatta officerarnas auktoritet.

Även uppgifterna om att Malmborg skulle ha uppträtt onykter kan säkert stämma, även om det kan ifrågasättas att han skulle ha varit så onykter att han inte klarade av att föra befäl. En av punkterna anger att han skulle ha uppträtt onykter under episoden vid Chickasaw Bayou, då han under stora gester hjälpte till att avfyra artilleripjäser mot fienden. Det ger onekligen det inträffade där ännu en dramatisk dimension, som inte är svår att föreställa sig. Det är ingen överdrift att påstå att alkoholen verkar ha flödat under detta som i så många andra krig, också mycket högt upp i befälshierarkierna. Charles Dana Miller, som vid tiden för Vicksburgs belägring var förste löjtnant i 76:e Ohio beskriver hur general Grant en dag besökte Millers brigadhögkvarter:

Jag var en dag vid brigadhögkvarteret i överste C.R. Woods tält när general Grant kom för att besöka översten. Översten satte fram whiskeyn enligt armétradition. Jag inbjöds att dricka med sällskapet men avböjde. General Grant stod med sitt glas fyllt med sprit, granskade mig strängt och frågade överste Woods

³⁷⁹ Nourse, s. 280.

*vad det var för en slags officer han hade där. Han betraktade mig uppenbarligen som en kuriositet.*³⁸⁰

Man behöver alls inte anstränga sig för att hitta redogörelser för hur också höga befäl drack sig förbi salongsberusningens oskarpa gräns. Dryckestraditionerna i unionsarmén var inte hämtade från den vindrickande kulturen kring Medelhavet utan från den mer spritindränkta sorten från norra Europa. I regementshistoriken förekommer en hel del spritromantik av det slag som svenskar, engelsmän, tyskar och andra nordeuropéer lätt känner igen. Det skämtas friskt om dumheter gjorda på fyllan. T o m när Stuart uppträtt berusad var det något som kunde nämnas med glimten i ögat. Vid Chickasaw Bayou, där Malmborg sades ha druckit för mycket, omskrivs Stuarts tillstånd på följande sätt: "General Stuart [was] ranging around in the rear in a state of exaltation, not at all induced by an over dose of river water...".³⁸¹ Någon motsvarande beskrivning av Malmborg finns dock inte i regementshistoriken utöver den i anklagelseakten. Det finns inga skäl till att ett sådant övertramp inte skulle ha luftats som ett i raden av de många angreppen på regementets överste, om inte annat så för att underbygga det berättigade i de åtgärder som man ville få till stånd mot sin chef. I ett brev till general Sherman från Malmborg långt efter kriget antyds något som möjligen kan tolkas som att Malmborg haft problem med alkohol. Han skriver där att han slutat röka och dricka redan innan han lämnade Washington, vilket skedde 1874.³⁸² Den korta passusen kan tolkas som att Malmborg ville försäkra Sherman om att han inte längre hade alkoholvanorna från kriget, och att den allt för magra pension som han då uppbar från USA i vart fall inte belastades av sådana utgifter. Det var förmodligen få regementschefer som hade varit så i Shermans omedelbara närhet som Malmborg under kriget. Vid Vicksburg hade 55:e haft sitt läger närmast Grants och Shermans högkvarter, men också under flera längre perioder av kriget återfanns 55:e i Shermans omedelbara närhet. Malmborgs dryckesvanor, hur dessa än såg ut, hade knappast kunnat bevaras som en hemlighet för Sherman. Hur som helst är det orimligt att tro att anklagelserna om onykterhet i tjänsten var tagna ur luften. Klagan ställdes inte till någon utomstående utan kännedom om regementet och dess överste, utan till chefen för den brigad som 55:e tillhörde. Det är inte troligt att man till denne valde att framföra anklagelser som kunde avfärdas som osannolika.

380 Bennett, Stewart och Tillery, Barbara (red.) *The struggle for the life of the republic: a Civil War narrative by Brevet Major Charles Dana Miller, 76th Ohio Volunteer Infantry*, Kent State University Press, Ohio 2004, s. 106. Min översättning.

381 Crooker, s. 193.

382 Library of Congress, Manuscript Division (LoC, MD) William T. Sherman Papers, General Corr. 1837–1891, container 47:110, Malmborg till Sherman 22/11 1877.

Det blev ingen krigsrätt för Malmborg. Brigadchefen ville inte föra ärendet vidare. 55:e var inte, trots missnöjet med dess chef, ett regemente i kris. Av de uppgifter som tilldelades regementet under kriget kan man tvärtom sluta sig till att det betraktades som en stridande enhet ett gott stycke över genomsnittet vad gällde duglighet i skarpa situationer. Att Malmborg inte skulle ha haft en god del av detta på sitt konto var förmodligen de konspirerande i regementet ensamma om att anse. Ärendet vittnar dock om att hans informella ställning i regementet allvarligt hade försvagats. Major Heffernan återfinns tillsammans med överstelöjtnant Chandler, pastor Haney, adjutanten Nourse och ytterligare sex officerare som undertecknande vittnen till de påstådda händelserna. Om man räknar in petitionen som skrevs i Memphis för att förhindra att Malmborg gjordes till chef för regementet så är i praktiken hela hans regementsledning och större delen av kompanibefälen nu att räkna till hans ovänner, för att inte säga fiender. I längden var situationen ohållbar, men den skulle fortsätta ytterligare en bit in på 1864 innan en lösning tvingades fram.

Chattanooga-kampanjen

Av de tre större unionsarméer som opererade mot utbrytarstaterna i söder hade två varit mycket framgångsrika under 1863. Meade hade med sin *Army of the Potomac* besegrat *Army of Northern Virginia* under general Lee vid Gettysburg, Pennsylvania och *Army of the Tennessee* hade under Grants ledning intagit Vicksburg. Den tredje armén, *Army of the Cumberland* under general William S. Rosecrans, hade inte varit lika lyckosam. Visserligen hade den behållit slagfältet efter slaget vid *Stones River* i början av året, men till ett ohyggligt högt pris. Som så många gånger tidigare och senare förmådde fienden att dra sig tillbaka med armén och således var segern mer att betrakta som en höjning av moralen och kanske i än högre grad en avvärjning av de allvarliga konsekvenser som en förlust hade inneburit. 19–20 september fick dock *Army of the Cumberland* uppleva en av de största nederlagen för unionen under kriget då den efter mycket höga förluster besegrades i slaget vid Chickamauga av Braxton Braggs *Army of Tennessee*. Omkring 120 000 man i två i stort sett jämstora arméer drabbade samman under detta tvådagarsslag som sammanlagt resulterade i nästan 35 000 förluster. Slaget stod någon mil sydost om Chattanooga i östra Tennessee, och efter sammandrabbningen drog sig den svårt sargade unionsarmén tillbaka till Chattanooga, som omedelbart inneslöts av Bragg.³⁸³ Liksom vid Vicksburg hade rebellerna naturen till sin hjälp vid Chattanooga. Topografin runt staden är som gjord för en belägring med Tennessee River som flyter förbi norr om staden, ett högt berg, Lookout Mountain, som reser sig över sjuhundra meter omkring en halvmil sydväst om staden och en hög bergås i sydost som löper i nordnordostlig riktning tills den nära nog träffar Tennesseefloden omkring en mil nordost om Chattanooga. Förenklat kan det sägas att staden befann sig inringad av floden och de båda bergsformationerna och att den enda, högst otillräckliga kontakten med omvärlden kunde upprätthållas genom en knappt framkomlig väg norrut genom en terräng som inte bara var fylld av naturliga hinder utan också av fientligt kavalleri. Tjugo mil nordost om Chattanooga, i Knoxville, satt general Burnside med omkring 20 000 man infanteri och kavalleri ur *Army of the Ohio*. Grant ville att Burnside skulle undsätta garnisonen i Chattanooga, men Burnside var ovillig till detta eftersom han ogärna ville lämna den till stora delar unionsvänliga befolkningen i staden oskyddad.

383 För den som vill fördjupa sig i slaget om Chickamauga och Chattanooga-kampanjen rekommenderas framför allt två böcker av samme författare: Cozzens, Peter, *This Terrible Sound: The Battle of Chickamauga*, Urbana, University of Illinois Press, 1992; Cozzens, Peter, *The Battles for Chattanooga: The Shipwreck of their Hopes*, Urbana and Chicago, University of Illinois Press 1996. Uppgifter om Chattanooga-kampanjen är, om inte annat anges, hämtade ur det sistnämnda arbetet.

Undsättningen var tvungen att hämtas från annat håll, från öster i form av 20 000 man (en armékår och en division) ur *Army of the Potomac* under general Joseph Hooker och från väster i form av två armékårer ur *Army of the Tennessee* under general Sherman. Shermans två kårer var general John E. Smiths XVII:e kår och den XV:e kåren under general Frank P. Blair jr. I den sistnämnda utgjorde Malmborgs regemente en del av den andra divisionens första brigad.

Sammansättningen av första brigaden var densamma som vid Vicksburg och på pappret var det en stor styrka bestående av sex infanterivolontärregementen och en reguljär bataljon infanteri. Vid full styrka hade den bestått av omkring sjutusen man, men den var långt ifrån detta numerär på det tredje året av krig. Nyrekryteringar till armén fördes vanligtvis inte till befintliga regementen utan till nyuppsatta, varför det inte var ovanligt med regementen som i praktiken bara kunde ställa upp ett par, tre hundra man till tjänstgöring. 55:e bestod av dryga 300 man i juli 1863,³⁸⁴ men den siffran hade tidvis varit betydligt lägre än så. Uppskattningsvis bestod den brigad Malmborg tillhörde av omkring 3000 man.

Marschen från Vicksburg till Chattanooga blev en svår påfrestning för mannarna. Bakom sig hade de operationerna mot Vicksburg följda av den slitsamma belägringen. Efter Vicksburgs fall hade uppehållet vid det osunda Camp Sherman knappast tjänat som en viloperiod och de hade därutöver deltagit i en hel del expeditioner som bidrog till att ytterligare slita på manskapet. Nu var det dessutom bråttom att undsätta *Army of the Cumberland*. Signalerna från den belägrade staden blev alltmer desperata. Ransonerna blev allt mindre och svälten närmade sig. Ett försök till undsättning i början av september med en väldig karavan med vagnar fyllda med förnödenheter och proviant över den enda tillgängliga leden in i Chattanooga hade krossats av det i vanlig ordning effektiva konfedererade kavalleriet under general Joseph Wheeler som plundrade och brände 800 vagnslaster. I oktober var man nere på halva ransoner och någon förbättrad försörjningssituation fanns inte i sikte. Moralen var också i stadigt sjunkande och svårigheterna att upprätthålla disciplinen bland de hungriga och sysslösa mannarna blev allt större. Eftersom det var uppenbart att det krävdes en större undsättningsstyrka för att med våld bryta belägringen fanns det inget hopp om snar hjälp. Det fanns inget alternativ till att invänta trupperna från väster och öster som under oktober började att ringla sig fram mot den inneslutna staden.

Chattanoogakampanjen med operationerna mot Knoxville är märklig såtillvida att den, som vi i det följande kommer att se, bestod av en serie

384 Nourse, s. 262.

operationer och slag som ibland var mästerligt planerade och genomförda, ibland förvånansvärt illa planerade och ledda. De båda storheterna Grant och Sherman begick i några fall misstag som är svåra att förstå, och detsamma gällde också befälhavarna på motsatta sidan, även om Bragg och Breckenridge kanske inte tillhörde det vassaste skiktet av generaler inom konfederationen. Men också en sådan militär begåvning som Robert E. Lees förtrogne general James Longstreet uppträdde på en nivå under den som var hans normala. Det anfall som natten till 27 oktober öppnade *The Cracker Line* tillhör i alla händelser ett av flera spektakulära operationer under kampanjen, och kan också räknas till ett av de bättre planerade och genomförda.³⁸⁵ Under de tidiga morgontimmarna sattes en brigad i rörelse mot *Bryans Ferry* ett par kilometer väster om Chattanooga. Färjeplatsen låg under uppsikt av den på Lookout Mountain förlagda fienden. Vaktposter fanns dessutom utposterade med jämna mellanrum längs den västra sidan av floden. 1400 man transporterades på pontonflottar i skydd av mörker och dimma nedströms floden från Chattanooga. Vaktposterna jagades bort utan större strid och ett motanfall avvisades framgångsrikt. Unionssoldaterna var utrustade med yxor och spadar och började omedelbart att bygga värn på höjderna och omkring färjeplatsen. En pontonbro började snart att spännas över floden och förutsättningarna för Chattanoogas försörjningsläge hade därmed i ett slag förbättrats.

Förstärkningarna som var på väg till den belägrade staden hade nu avsevärt lättare att nå fram förbi de belägrande trupperna, men det gjorde inte den långa marschen för de båda kårer som var på väg från Vicksburg lättare. När möjlighet fanns skedde transporten med järnväg, men huvuddelen av sträckan fick avverkas till fots. Avståndet mellan de båda städerna var omkring 60 mil fågelvägen, men den marschrutt som valdes med tanke på möjligheterna till proviantering, en vid nordlig båge, förlängde avståndet högst avsevärt. Man fick återse såväl Memphis som Corinth och i luka, omkring fyra mil öster om Corinth fick regementet sina gamla Dresdengevär utbytta mot modernare Springfieldgevär.³⁸⁶ Även dessa var mynningsladdade muskötter, men lättare än de gamla gevären. Kåreerna marscherade vanligtvis 20–30 km om dagen genom natursköna landskap, som männen dock inte förmådde att uppskatta efter förtjänst på grund av omständigheterna. Ransonerna, som hade behövt vara större med tanke på den ansträngande färden var istället i krympande. Många av männen led av malaria som de dragit på sig

385 Namnet Cracker Line syftar på den amerikanska motsvarigheten till den svenska skeppsskorpan och var ett hållbart och hårt fyrkantigt vetekek (Cracker), som utgjorde stapelfödan för soldaterna på båda sidor. Det vanligaste namnet på detta ca 10x10 cm stora kek var Hard Tack, ung. "hårdkäk". Leden som öppnades var alltså avsedd för införsel av proviant till Chattanooga.

386 Marschen från Vicksburg till Chattanooga beskrivs i Nourse, s. 272–280.

i det ohälsosamma lägret vid Big Black River utanför Vicksburg och kyla, regn och såriga fötter gjorde sitt till för att ta uppmärksamheten från de vackra omgivningarna. Vid några tillfällen fick dessutom ytterligare omvägar göras för att möta fientliga kavalleristyrkor som opererade i området. 21 november 1863 passerade man pontonbron vid Brown's Ferry och slog läger på motsatta sidan av Chattanooga, på norra sidan av floden. Uppbrottet från Vicksburg hade skett 29 september så förflyttningen hade tagit nära två månader i anspråk. Undsättningsexpeditionen till Chattanooga visar att järnvägarnas stora betydelse för snabba förflyttningar under detta krig, något som ofta brukar framhållas i litteraturen, inte var utan undantag, och särskilt inte i amerikanska södern.

De uttröttade männen som efterhand anlände från väster under november månad hade rimligtvis behövt en periods vila efter den långa marschen. Omständigheterna gjorde dock detta omöjligt. General Braxton Bragg, ansvarig för konfederationens Chattanoogakampanj hade nämligen låtit sända iväg general Longstreet med två divisioner österut mot Knoxville, som ockuperades av unionsgeneralen Burnside och hans *Army of the Ohio*. Genom att göra så blev Bragg visserligen av med en general som han hade stora svårigheter att samarbeta med, men han försvagade samtidigt sina redan mycket uttunnade belägringslinjer samtidigt som unionssidan fick motta förstärkningar i en stadig ström. När förstärkningar anlant från väster och öster kunde Grant ställa upp omkring 80 000 man mot Braggs omkring 35 000. Grant hade också fördelen av att snabbt kunna omdisponera sina trupper där ett genombrott ansågs vara lättast att uppnå, det som brukar kallas att operera på de inre linjerna, medan Bragg hade att tänja ut sina styrkor allt längre och tunnare för att täcka de milslånga belägringslinjerna. Burnside's situation bedömdes dock vara mycket utsatt i Knoxville under hotet från Longstreets stridshärdade trupper. Mellan Chattanooga och Knoxville löpte den av sydstaterna befästa Missionary Ridge från norr till söder och ett genombrott där var nu inte bara nödvändigt för att häva belägringen av Chattanooga utan också för att kunna undsätta Knoxville.

Dagen efter ankomsten till Chattanooga förflyttades första brigaden med Malmborgs regementen till North Chickamauga Creek, som mynnade i Tennesseeefloden åtta kilometer uppströms från Chattanooga, det vill säga öster om staden. Där väntade 116 flottar som i största hemlighet hade förts till ån för en spektakulär operation mot fienden. På södra sidan floden hade Braggs trupper vaktposter med jämna mellanrum ända till omkring tre kilometer från Chattanooga, där belägringslinjen vek söderut i en båge runt staden för att återigen träffa floden tre kilometer sydväst om staden, i närheten av basen av Lookout Mountain. Öster om denna linje fanns ett öppet område som var mellan en och två kilometer brett varefter det

befästa Missionary Ridge reste sig. Sherman hade av Grant fått i uppdrag att med hjälp av flottarna och i skydd av mörkret glida ned för North Chickamauga, ut i Tennesseefloden och landa några kilometer nedströms. Där skulle vaktposterna övermannas och ett brohuvud med broförbindelse till norra sidan floden etableras. Efter en truppkoncentration vid brohuvudet skulle unionstrupperna gå till anfall och inta den norra delen av Missionary Ridge och samtidigt skära av de för rebellerna livsviktiga järnvägslinjerna öster- och söderut. Sherman valde ut andra divisionens första brigad för högriskföretaget att upprätta brohuvudet. Sherman hade tio kårer att välja på för det inledande uppdraget. Det hade kanske fallit sig mer naturligt att välja någon av de tre brigader ut XVII:e kåren som hade anlänt tidigare än XV:e kåren, men ändå valdes den brigad som Malmborgs regemente tillhörde. Varken i sin rapport efter kampanjen, eller i sina memoarer, där rapporten också återges, avslöjar Sherman varför han valde ut första brigaden för uppdraget. Vad vi säkert kan sluta oss till är att han knappast hade utsett denna brigad om ett av dess regementen leddes av en inkompetent överste som officerarna i 55:e Illinois ville göra gällande. Tvärtom är det mer sannolikt att 55:e tillsammans med bl a 8:e Missouri och det reguljära 13:e U.S. Infantry var att betrakta som en av de bästa och mest pålitliga brigader som *Army of the Tennessee* kunde uppbringa.

Bragg hade som nämnts stora problem med att disponera sina glesa och utsträckta linjer. Hans vänstra flank dominerades av det mäktiga Lookout Mountain medan centern och den högra flanken bestod av löpgravar och artilleribefästningar framför och på Missionary Ridge. Bedömningen gjordes att det var Lookout Mountain som var mest hotat vid ett kommande utbrytningsförsök, men att det också var Longstreet utanför Knoxville som var målet för de förstärkningar som Sherman hade anlänt med. Bragg antog att Grant och Sherman var ute efter att slå in en kil mellan konfederationens styrkor vid Chattanooga och Knoxville. Slutsatsen var inte orimlig eftersom Grant hade opererat på detta sätt i kampanjen i maj då han skickligt hade manövrerat mellan Pembertons och Johnstons styrkor mellan Vicksburg och Mississippis huvudstad Jackson. Braggs antagande medförde dock att de numerärt redan underlägsna rebellstyrkorna ytterligare reducerades genom att han skickade iväg ytterligare förstärkningar österut till Longstreet. 22 november, d v s bara några få dagar före den stora utbrytningen från Chattanooga, beordrade Bragg iväg två divisioner österut för att förstärka Longstreets styrkor utanför Knoxville.

Grants plan var denna gång inte att operera mellan de fientliga styrkorna utan att med kraft slå rakt igenom försvarslinjerna vid Missionary Ridge för att sedan fortsätta rakt fram mot Knoxville. General Joseph Hooker skulle genomföra ett skenafall mot Lookout Mountain samtidigt som Sherman skulle

inta fiendens högra flank på Missionary Ridge. Därefter skulle Grant sätta armén i Chattanooga i rörelse i ett frontalangrepp mot fiendens center på åsen. Situationen var dock svårbedömd också för Grant. Denne misstänkte att Bragg stod i begrepp att häva belägringen och istället gå mot Knoxville. När Grant underrättades om de två fientliga divisioner som rörde sig mot Knoxville var han tvingad att skaffa sig en uppfattning om styrkorna på den befästa åsryggen i öster. För att denna skulle avslöjas skulle sydstaternas förposter mellan Chattanooga och Missionary Ridge drivas tillbaka mot sina huvudlinjer så att en stridskontakt skulle visa om fienden var kvar eller på återtåg. På eftermiddagen 23 november marscherade 20 000 man ut från Chattanooga som på en uppvisningsparad för att snart gå över till språngmarsch mot posteringens uppskärade 600 man, som avlossade en salva innan de snabbt retirerade tillbaka till linjerna dryga kilometern österut. Nu insåg Bragg det okloka i att sända iväg förstärkningar mot Knoxville och återkallade dessa.

När detta skådespel rullades upp låg Malmborg och hans regemente tillsammans med sin brigad dolda vid North Chickamauga Creek i väntan på mörkret då de skulle embarkera de stora flottarna för rädden mot konfederationens linjer omkring sex kilometer nordost om dramatiken som utspelade sig på fältet utanför den belägrade staden. Klockan elva på kvällen var det dags. 8:e Missouri och 116:e Illinois sköt tyst ut sig i ån och började kort därefter att med lindade åror försiktigt ro nedströms Tennesseefloden. Fiendens lägereldar innanför den motsatta stranden kastade ett svagt ljus över vattnet och de kunde se vaktposter lägga ved på eldarna.³⁸⁷ Varje pontonflotte var bemannad med fyra besättningsmän och tjugofem soldater. De första två regementenas flottor roddes ljudlöst fram efter den norra stranden av floden till de möttes av en svag ljussignal som var tecknet till att de nått den position då de skulle ta av vinkelrätt in mot den andra stranden. Mannarna rörde sig ljudlöst upp från stranden mot posterna som avväpnades och därefter fördes över till den andra sidan floden i flottarna. Pastor Haney, som var med även på denna expedition, menade att Gud hade sett till att posterna låg och sov, vilket underlättade företaget.³⁸⁸ Endast ett skott avlossades i luften av en överraskad rebell, men ingen tog notis om detta. Den andra gruppen flottor leddes av 55:e Illinois. De var utrustade med utrustning för att snabbt kasta upp en befästningslinje runt det öppnade brohuvudet. Det var säkert ingen tillfällighet att Malmborg med sin förkärlek för befästningsarbeten ledde denna grupp. De tömda flottarna började omedelbart att gå i skytteltrafik över floden för att hämta över så många av trupperna från norra sidan som möjligt. På morgonen hade ett väl befäst brohuvud med 8000 man i två

387 Operationen beskrivs i Nourse, s. 282–284 och Cozzens, s. 146–149.

388 Haney, s. 192.

divisioner etablerats några få kilometer från Braggs yttersta högerflygel på Missionary Ridge. Ingenjörstrupper strömmade till och förvandlade snart flottarna till en pontonbro som tillsammans med en flodångare tog över ytterligare två divisioner under dagen. Från Chattanooga sändes en brigad norrut för att etablera kontakt med brohuvudet. Operationen hade varit oblodig och en strålande framgång, vilken dock inte fortsättningen skulle bli. Brigaden med 55:e Illinois började under eftermiddagen 24 november att avancera med norra änden av Missionary Ridge som mål. Höjden intogs praktiskt taget utan motstånd, vilket hade varit mycket anmärkningsvärt om det inte hade varit för att man hade intagit fel höjd...

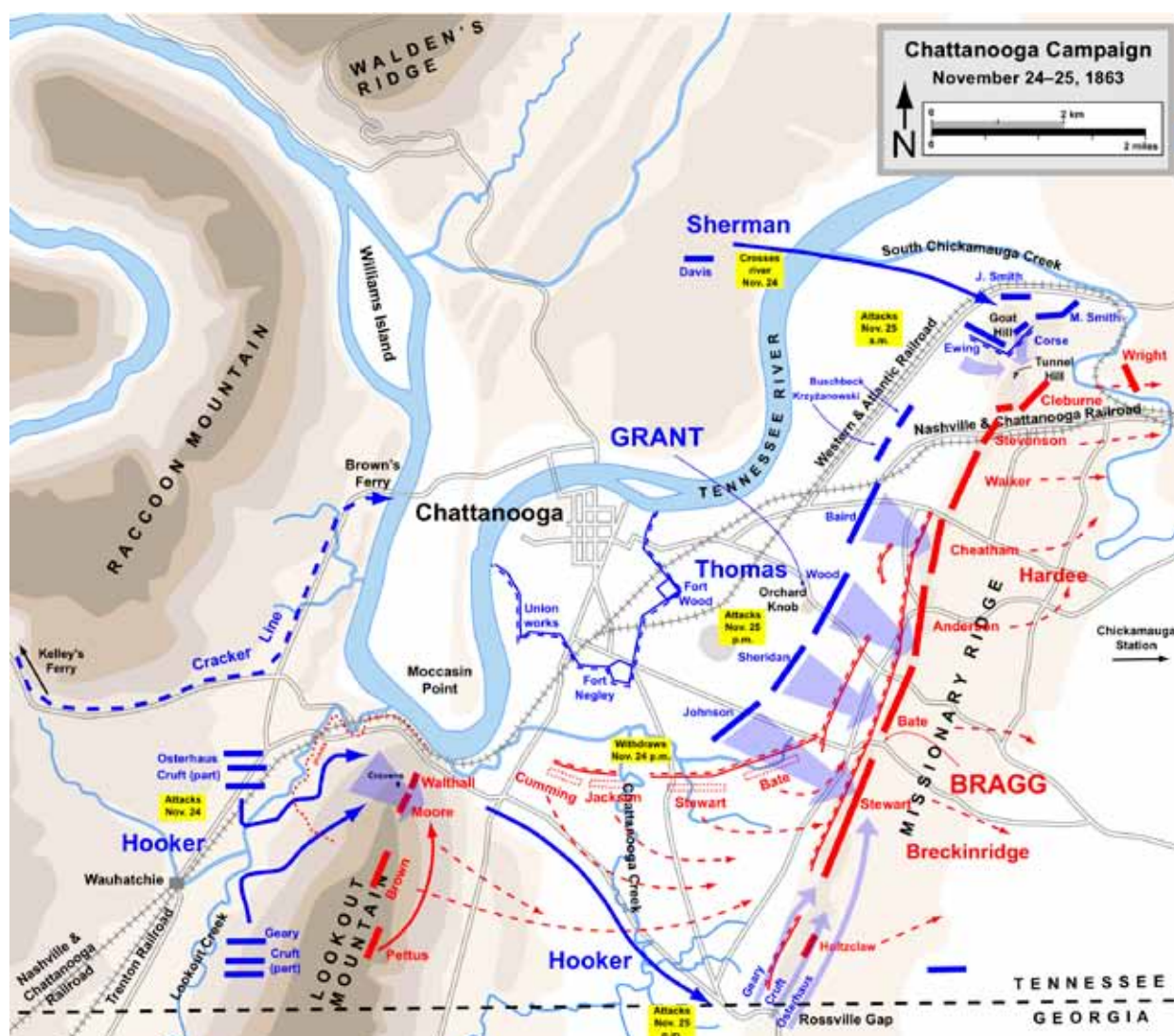
Till omkring middagstid 24 november hade unionssidans offensiva operationer gått som ett urverk, men sedan började de olika frontavsnitten leva sina egna liv. Sherman konstaterade kort och sakligt i sin rapport efter slaget vad som hade hänt med det avsedda anfallet mot Braggs högra flank:

From studying all the maps, I had inferred that Missionary Ridge was a continuous hill; but we found ourselves on two high points, with a deep depression between us and the one immediately over the tunnel, which was my chief objective point.³⁸⁹

På morgonen den 25 november kunde de konstatera att den höjd som reste sig över järnvägstunneln och som hade varit truppernas egentliga mål fanns på andra sidan en bred dal. Tunnelmynningen och höjden över denna var väl befäst med såväl artilleri som infanteri. Sherman hade läst kartorna fel eller hade haft undermåliga kartor till sitt förfogande. Man kan dock ställa sig frågan om han inte borde ha funderat över var järnvägstunneln hade tagit vägen på den höjd, Goat Hill, som hans trupper så motståndslöst besteg.

Samtidigt som Shermans styrkor så elegant hade öppnat brohuvudet och därefter intagit det tomma Goat Hill 24 november så utvecklades striderna kring Lookout Mountain till något som inte heller det ingick i Grants planering. Det slag som stod där har gått till historien under det missvisande men poetiska namnet *The battle above the clouds*. General Joseph Hooker hade där 10 000 man fördelade på tre divisioner med vilka han var beordrad att göra ett skenanfall mot det befästa och branta berget för att förvirra fienden och binda hans trupper. Generalen var dock av den bestämda uppfattningen att han borde visa varför han allmänt gick under namnet "Fighting Joe" och bestämde sig för att kort och gott inta fästet. För nutida besökare i den park som finns anlagd högst uppe på Lookout Mountain är det betydligt lättare att förstå Grants order att nöja sig med en demonstration

389 Official Records, Vol. XXXI:2, Shermans rapport 19/12 1863, s. 573. Rapporten återges också i generalens memoarer, Sherman, s. 315.

Chattanoogakampanjen 24–25 november 1863. Pilen som utmärker Shermans angrepp mot Missionary Ridge, eller snarare Goat Hill, visar inte det inledande angreppet som Malmborg deltog i. Detta utgick från North Chickamauga Creek, som rann ut i Tennesseefloden i kartans översta högra hörn, följde den norra stranden av floden mot sydväst och korsade sedan floden i samma område som pilen för Shermans angrepp visar på kartan.

Källa: Map by Hal Jespersen, www.posix.com/CW 2011-02-13.

mot berget än Hookers beslutsamhet att inta det. Sidorna är branta, bitsvis stupande och bara att tänka tanken att företa sig något annat än att bara hålla sig på fötter i den terrängen ger svindelkänsla. Inte desto mindre intog Fighting Joes tre divisioner berget. Tidvis var Lookout Mountain insvept i dimma vilket medförde förvirrade strider och skottlossning i blindo. Tre brigader höll toppen, men bergssidorna och ett flackare parti av slutningen hade talrika om än glest utplacerade konfedererade trupper i befästningsverk. Samtidigt som Malmborg och hans regemente kunde konstatera att brohuvudet var säkrat norr om staden avancerade Hookers styrkor norrut

efter bergets västra branter och rensade dessa från fiender. Striderna pågick hela dagen och trupperna uppe på den långsmala toppen av berget kunde bara lyssna på kampen som rasade i dimma och regn nedanför dem. När mörkret sänkte sig beslutade Bragg att evakuera berget och föra över trupperna till högra flanken för att möta Sherman. Hans trupper hade säkert kunna hålla toppen under lång tid, men till begränsad nytta när de hade att möta en numerärt överlägsen fiende som anföll efter bred front.

Chattanooga sett från Lookout Mountain. Missionary Ridge kan anas i diset bakom trädet till höger i bild. Floden svänger upp bakom buskarna i bildens vänstra kant som döljer Brown's Ferry och flodövergången för den öppnade provianteringsvägen The Cracker line, som alltså fortsatte över nåset och ännu en gång passerade floden innan den nådde Chattanooga.

Foto: Författaren.

25 november hade inte startat bra för Sherman. Håpet betraktade han sitt egentliga anfällsmål på andra sidan dalen. Ett anfall mot detta mål sattes in med tre brigader men mötte hårt motstånd, bl a av de styrkor

som hade förflyttats från Lookout Mountain. 2:a divisionens första brigad med Malmborgs regemente sattes inte in i denna strid. Capron menade att detta var en kompensation för att brigaden hade varit ansvarig för det riskabla öppnandet av brohuvudet, vilket är fullt rimligt.³⁹⁰ Brigaden sändes dock iväg i en kringgående rörelse som kunde ha varit av avgörande betydelse om den hade fullföljts. Medan striderna pågick om det som var den faktiska nordligaste punkten av konfederationens befästningar på åsryggen sändes första brigaden på förmiddagen i en nordostlig båge runt striderna och marscherade helt outmanade in bakom ryggen på fienden. Istället för att anfalla och på så sätt ha kunnat underlättat för de brigader som under stora förluster slogs tillbaka från höjden runt järnvägstunneln kallades de tillbaka. Nourse ger den inte helt rimliga förklaringen att det skedde med tanke på att de saknade understöd och att allt för stora fientliga styrkor fanns framför dem.³⁹¹ Peter Cozzens ger i sin grundliga undersökning av Chattanooga-kampanjen det mer trovärdiga omdömet att ingen vare sig då eller nu förstod vad syftet med denna utflykt var, som bland annat gav männen tillfälle att stjäla kycklingar medan Shermans övriga trupper stångade sig blodiga mot Tunnel Hill, och inte heller varför den avbröts i den stund då den hade kunnat bidra till den pågående striden.³⁹² Den till synes planlösa marshen var ännu ett märkligt inslag i denna säregna kampanj.

På väg tillbaka till stridsområdet vid Tunnel Hill råkar regementet ut för den enda allvarigare stridskontakten under Chattanooga-kampanjen. På en sluttning i skogen norr om Missionary Ridge blottställs regementet för ett av fiendens batterier uppe på åsen och utsätts för en intensiv artilleribeskjutning. Nourse uppehåller sig inte längre än så vid incidenten och konstaterar därefter att regementet som genom ett under endast får tre lindrigt sårade av eldgivningen. Pastor Haney har däremot mer att säga om saken i sina memoarer. Enligt honom beordrade Malmborg regementet att kasta sig till marken i skydd när granater och kanistrar började att falla och brisera omkring mannarna.

When nearly half way down, the rebel artillery opened on us, and the old Colonel [d v s Malmborg] became confused and ordered the men to lie down, and shell after shell struck among us, and their explosion filled the heavens with dust and smoke. It was very plain, if we were lower down, the artillery could not reach us, but the men were kept at the best point for slaughter, till it looked as if not many would be left. It was an agony to endure

390 Capron, brev till familjen, 29/11 1863, s. 371.

391 Nourse, s. 286.

392 Cozzens, s. 242–243.

*it, and I cried out : "Colonel, why don't you take the men to the bottom of the hill?" We were then ordered down.*³⁹³

Situationen kan tyckas trivial, men den är ett tydligt exempel på hur bilden av Malmborg har formats av hans fiender, till vilka pastor Haney får sägas vara en av de mer aktiva. Malmborg förekommer inte särskilt ofta i de historiska arbeten som beskriver de olika fälttåg och kampanjer som han deltog i. Det är inte särskilt konstigt eftersom Malmborg var en överste och sådana fanns det bara vid Chattanooga tjuotals av i unionsarmén. Men när han förekommer är det så gott som uteslutande i situationer där han framstår som antingen inkompetent eller som en pajas med stark svensk brytning. Dessa beskrivningar är i sin tur tacksamma för historiker och andra att plocka upp eftersom de ofta är lustiga eller på andra sätt intressanta på ett sätt som ger liv åt de flesta skildringar. I det ovan relaterade fallet har Chattanoogakampanjens främste skildrare Peter Cozzens tagit till vara Haney's berättelse, vilket gör att den enda gången Malmborg nämns sker detta med konstaterandet att till och med regementets pastor kunde se vilken utsatt position mannarna hade under det fientliga artilleriet, till skillnad från regementets överste.³⁹⁴ Ingen skugga må falla över Cozzens eller någon av de många andra historiker som använt Haney, Nourse och Crooker på detta sätt. Det kan knappast begäras att en källkritisk utredning ska verkställas för varje liten detalj i en större framställning. Avsikten är bara att visa hur den negativa bild av Malmborg som spreds av hans underlydande har fått genomslag. Haney hade en relativt tydlig agenda med sina beskrivningar av Malmborg som inte sällan handlar om att Haney med råd och dåd bistår Malmborg i befälsutövningen och därmed i sina memoarer framställer sig själv som en dugligare regementschef än sin överste. Vi kommer att återkomma till detta ämne längre fram i skildringen. Om incidenten verkligen gått till så som Haney beskriver den är omöjligt att avgöra. Den bekräftas inte av Nourse, som normalt sett inte undvek tillfällen att lyfta fram Malmborgs svaga sidor. Beskjutningen kostade regementet tre lätt sårade och det är naturligtvis möjligt att detta var Haney förtjänst. Det kan också hävdas att en order till männen att omedelbart ta skydd av marken, *to hug the ground*, vid plötslig artilleribeskjutning trots allt inte är en särskilt udda åtgärd.

393 Haney, s. 193. Haney's och Nourse's beskrivningar av händelsen är inte överensstämmande vad gäller tiden och platsen, vilket i sammanhanget spelar mindre roll. Haney placerar, som jag förstår saken, händelsen före den kringående marschen, på slutningen av Goat Hill medan Nourse placerar in den efter marschen på en mer svårbestämd plats norr om Tunnel Hill. Det troliga är att Nourse, som kunde diskutera saken med sina kamrater i kommittén för regementshistoriken, var den som mindes saken bäst.

394 Cozzens, s. 157.

Om Malmborgs ledning av regementet under detta slag kunde ifrågasättas må alltså vara osagt. Det framstår däremot tydligt att Grant inte hade en av sina bästa stunder under denna kraftmätning utanför Chattanooga. Efter den stora demonstrationen på fältet mellan Chattanooga och Missionary Ridge hade Grant upprättat sitt fälthögkvarter på en liten kulle, *Orchard Knob*, mellan staden och åsen. Härifrån hade han en god överblick över fiendens försvarsverk framför och på åsen ett par kilometer österut. I sin kikare kunde han till och med se general Braggs stabsplats. Grant väntade på att Sherman skulle bryta igenom vid Braggs högra flank vid Tunnel Hill och att Hooker skulle gå till anfall i söder efter att ha lösgjort sig från Lookout Mountain, men på båda sidor uteblev eller försenades operationerna. Grant bedömde att han inte längre kunde vänta längre utan beordrade general Thomas, som hade avlöst Rosecrans som befälhavare över Cumberlandarmén, att sätta sin styrka i rörelse mot Missionary Ridge. I sina memoarer hävdade Grant att de svåra strider som Shermans trupper var invecklade i vid Tunnel Hill bidrog till beslutet.³⁹⁵ Ett frontalangrepp skulle minska trycket på Sherman, vilket också skedde. Grant försåg dock Thomas med den mindre genomtänkta begränsningen att endast inta och stanna i de främre försvarslinjerna framför åsen. Problemet med denna order var att de främre linjerna var konstruerade för att avslå anfall från Chattanooga, medan de låg helt öppna för beskjutning från de många ställningarna uppe på åsen. Anfallet saknade inte bisarra inslag. De anfallande unionssoldaterna var inte bara obenägna att stanna i den ohälsosamma miljö som den blymättade luften kring de snart intagna främre linjerna erbjöd. De var dessutom hungriga på revansch för nederlaget vid Chickamauga och för att visa soldaterna från de båda andra unionsarméerna att också de kunde slåss, vilket inte sällan hade varit ifrågasatt med mer eller mindre allvarligt avsedda pikar. En del avdelningar stannade i de främre linjerna, men blev då utsatta för en så mördande eld att de var tvingade framåt och uppför åsen för att söka skydd, andra fortsatte på eget bevåg direkt upp mot befästningarna på höjden. Somliga kallades tillbaka på väg upp, satte sig i rörelse ned mot slätten igen, fick kontraorder, vände upp mot toppen o s v. Det hade kunnat vara en fars om inte det förvirrade anfallet legat under en mördande eld. Men det hade också kunnat utvecklas till en än dödligare affär om inte också den konfedererade sidan begått ett allvarligt misstag. Många av de ställningar som anlagts på åsen för artilleri och infanteri hade placerats på åsens krön istället för på sluttningen ned mot Chattanooga. Därigenom hade man en god utblick över Chattanooga och fältet framför staden, medan en död vinkel hade skapats på åsens sluttning och vid dess bas. Härigenom bidrog rebellerna till att dra på sig anfallet hela vägen upp mot krönet. Under den sena eftermiddagen

395 Grant, s. 243.

rasade hela Braggs försvar samman och rebellerna övergav sina ställningar och flydde österut. Också vid Tunnel Hill övergavs ställningarna och när mannarna i 55:e vågade sig upp för branten fanns där bara döda försvarare kvar. Grant konstaterade många år efter slaget att det hade vunnits mot höga odds och förklarar segern till stor del med de misstag som begicks av Bragg, som han kände personligen sedan före kriget.³⁹⁶ Dessa odds hade dock ytterligare ökats av de egna misstagen, skulle han kunna ha tillagt. Såväl intagandet av Lookout Mountain som stormningen av Missionary Ridge hade skett mot givna order men krönts med framgång. Det som vid sidan av Braggs oskickliga ledning av sina trupper tippade över slaget till unionssidans fördel var vid sidan av vad som med unionsögon kan kallas lyckliga omständigheter, soldaterna i Cumberlandarméns beslutsamhet att trotsa givna order och storma åsen samt den vågade etableringen av brohuvudet utfört av den brigad som Malmborg tillhörde. Intagandet av Lookout Mountain kanske inte kan sägas ha bidragit till den slutliga segern. Operationen var djärv och spektakulär, men tanken med den var att fiendetrupper skulle bindas vid berget, vilket inte skedde. Fiendens styrkor på och vid berget kunde istället användas för att förstärka ställningarna på Missionary Ridge, och särskilt dem som Sherman hade att bekämpa. En viktig faktor för att förklara segern vid Chattanooga var dock att de konfedererade trupperna inte bara var illa ledda, de var dessutom för få för de långa linjer som hölls. Därtill var Braggs trupper slitna, delvis demoraliserade och illa försörjda med proviant och utrustning. De många fångar som togs under de flesta av operationerna under slagen i denna kampanj bidrar till bilden av en fiende som inte hade ett stridsvärde som tillhörde konfederationens normala nivå.

Även om slaget om Chattanooga med detta var över så återstod problemet med Burnside's belägrade armé i Knoxville. En undsättningsexpedition skickades österut under Hooker men den hamnade i en skickligt gillrad fälla vid Ringgold Gap ett par mil sydost om Chattanooga. Shermans trupper fick återigen ge sig ut på en forcerad marsch. Med lätt packning och bara ett par dagars proviant i ränslarna skyndade Malmborgs hårt slitna regemente återigen iväg för vad man trodde skulle bli hårda strider mot Longstreets veteraner. Allt för att undsätta general Burnside, som man trodde var illa utsatt med sin halvt svältande *Army of the Ohio*. De nödsignaler som Burnside skickat ut från Knoxville och som President Lincoln och andra hade tagit på största allvar visade sig dock vara kraftigt överdrivna. Knoxville hade man förvandlat till en formidabel fästning och någon större brist på förnödenheter led man inte heller. Longstreet hade stängt sina trupper blodiga mot stadens befästningslinjer och hade givit sig av när Sherman anlände efter en ansträngande marsch med trupper som egentligen hade

³⁹⁶ Grant, s. 245.

behövt vila istället för att nöta landsväg. När Sherman många år efter kriget beskriver sitt möte med Burnside så kan han inte dölja att han fortfarande kände en stark irritation för att inte använda starkare uttryck. I stadens omedelbara omgivning såg han feta nötboskap beta och Burnside och hans stab residerade i en stor bekväm herrgård där inget tycktes saknas. På kvällen blev han inbjuden till middag av Burnside:

Returning to Burnside's quarters, we all sat down to a good dinner, embracing roast-turkey. There was a regular dining table, with clean tablecloth, dishes, knives, forks, spoons, etc., etc. I had seen nothing of this kind in my field experience, and could not help exclaiming that I thought "they were starving," etc.; but Burnside explained that Longstreet had at no time completely invested the place, and that he had kept open communication with the country on the south side of the river Holston, more especially with the French Broad settlements, from whose Union inhabitants he had received a good supply of beef, bacon, and corn meal. Had I known of this, I should not have hurried my men so fast; but until I reached Knoxville I thought his troops there were actually in danger of starvation. ³⁹⁷

Så avslutades denna märkliga kampanj vars långsiktiga effekt var att Tennessee slutgiltigt hade återförts till unionen. I sin rapport öser Sherman beröm över XV:e kåren, som praktiskt taget oavbrutet marscherat och slagits sedan den lämnade Camp Sherman vid Big Black River utanför Vicksburg i september. Över 600 kilometer hade den marscherat utan ordentlig proviant, i lera och över klippor, ibland utan skor, innan den nådde Chattanooga, där den deltog i slaget innan det på nytt var dags att marschera nästan 200 kilometer för att undsätta Knoxville, berättar generalen i sin rapport.³⁹⁸

Malmborg kunde med sitt regementen äntligen gå i vintervila. På kvällen den 19 december anlände regementet till sitt nya läger vid Bridgeport, Alabama, knappa fyrtio kilometer sydväst om Chattanooga.³⁹⁹ I Bridgeport, och något senare i Larkinsville omkring 50 kilometer sydväst därom, skulle regementet tillbringa vintern och våren 1864.

Förlusterna för de båda sidorna hade varit förhållandevis lätta jämfört med andra större kampanjer och slag under detta krig. Knappa 7000 man hade sydstaterna förlorat. De allra flesta av dessa bestod av krigsfångar medan antalet döda och sårade var 361 respektive 2 180. Motsvarande siffror för

397 Sherman, s. 308.

398 Official Records, Vol. XXXI:2, Shermans rapport 19/12 1863, s. 580.

399 Nourse, s. 294.

unionssidan var dryga 5000 man, varav 684 döda och 4 329 sårade.⁴⁰⁰ 55:e Illinois hade också kommit relativt lindrigt undan och förlusterna begränsade sig till de tre som sårats lätt strax norr om Missionary Ridge under det artillerianfall som Haney hävdade att han hjälpt Malmborg att låta regementet överleva.

Malmborg själv beskriver helt kortfattat Chattanooga-kampanjen i sin *Tjensteförteckning*. Skildringen är typiskt för Malmborg: inte osann men heller inte skriven för att ge läsaren en så verklighetstroget bild som möjligt. Han beskriver kortfattat räden nedför North Chickamauga Creek och Tennesseefloden och i "... tvenne nästföljande dagarnes batalj, den 25:te och 26:te, tog det 55:te, som vanligt, en viktig del."⁴⁰¹ Han fortsätter på samma ställe att berätta om hur han sysselsatt med att förskansa en av brigadens framskjutna positioner upptäckte och inrapporterade vad som han förmodade vara fiendens förestående reträtt. Detta bör i så fall ha varit på eftermiddagen 26 november i samband med Cumberlandarméns genombrott vid Missionary Ridge. För den som inte känner till slaget närmare framstår det som om 55:e var invecklat i strider under de båda dagarna, vilket de knappast kan sägas ha varit. Formuleringen om Malmborgs rapportering av den förestående reträtten är också utformad på ett sådant sätt att en oinvidig läsare knappast kan förstå saken annorlunda än att det var Malmborg som upptäckte reträtten: "... och inrapporterade jag hvad som gaf mig anledning förmoda fiendens förestående reträtt, och om morgonen sattes kåren i marsch för att förfölja."⁴⁰² Jag kan föreställa mig hur Sherman i maj 1869 hade att läsa om denna och flera andra passager i *Tjensteförteckningen* upprepade gånger innan han en smula förvirrad och kanske också lite obehaglig till mods satte sin namnteckning under för att därmed bekräfta att "större delen" av den var överensstämmande med generalens hågkomster.⁴⁰³

400 Cozzens, s. 389.

401 Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 9.

402 Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 9–10.

403 Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 13.

Nyrekrytering i Chicago och vintervila i Alabama

1863 var förmodligen det år då den blott fyrtiotreårige Malmborg påbörjade förvandlingen till en "gubbe i förtid och invalid för lifstiden" som han beskrev sig själv tio år efter krigsslutet.⁴⁰⁴ Istället för en behövlig konvalescens hade året inneburit hårda fysiska påfrestningar i stridsområden, osunda läger och med långa perioder i sadeln på Charley, som han sällan nämnde utan att lägga till epitetet "min trogna häst", under regementets otaliga marscher under året. Rimligtvis måste året också ha inneburit psykiska påfrestningar kopplade till det utbredda missnöjet inom regementet, även om han aldrig lämnade upplysningar om sin chefsställning som avvek från idealbilden av den av mannarna älskade översten. Att under lång tid leva tätt samman med människor som tyckte genuint illa om honom kan inte ha lämnat honom oberörd, även om de militära rangskillnaderna under 1800-talet medförde en naturlig distans som förmodligen gjorde det möjligt att undvika en del konfrontationer. Malmborgs ovilja att delegera ansvar och hans böjelse för att påta sig extraarbete så snart det var tal om att konstruera befästningar bör också ha slitit hårt på honom. Därtill kan läggas den dåtida fälttjänstens allmänt hårda villkor för officerare med oregelbundna måtider men med alkohol och tobak i generöst tilltagna mängder.

I brevet till sin farbror efter Vicksburgkampanjen sade han sig aldrig ha varit sjukanmäld, och det stämmer såtillvida att de månatliga rapportkort som finns bevarade i hans personakt i *National Archives* aldrig har någon frånvaronotering för sjukdom eller konvalescens.⁴⁰⁵ Däremot framgår det av andra källor att han under perioder varit sjuk, men uppenbarligen ändå formellt varit i tjänst.⁴⁰⁶ Om det i praktiken innebar att han skötte regementet från sin tälsäng eller, som han beskrev tiden som sårad i Vicksburg, stödd på sin adjutant, kan inte avgöras.

På juldagen 1863, bara några dagar efter ankomsten till vinterlägret i Bridgeport, for Malmborg tillsammans med tio meniga till Illinois för att rekrytera fler soldater till det sammansmälta regementet. De omkring tusen officerare och manskap som hade lämnat Chicago två år tidigare var inte fler än omkring 230 man i november 1863.⁴⁰⁷ 55:e Illinois var därmed inte att betrakta som ett exceptionellt regemente vad gäller

404 ViLA, Oscar Malmborgs arkiv, P139, Vänbok, augusti 1875.

405 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, tjänstgöringskort.

406 Capron om att Malmborg har varit sjuk, 26/10 1863, s. 369; 17/11 1863, s. 370; Stuart om samma sak, se Stuarts brev återgivet i Crooker, s. 173–176.

407 Nourse om rekryteringen, s. 294; om antalet aktiva i tjänst, s. 289.

manskapsförluster, men dess framtidsutsikter var ändå osäkra: 1861 års rekryter hade värvats på treårskontrakt, och inför nyåret 1864 stod högsta krigsledningen i unionen inför utsikten att förlora stora delar av armén då treårsperioden löpte ut under året. En kraftfull kampanj drogs igång för att förmå treårsrekryterna att skriva på för ännu en period, men också för att rekrytera nya soldater. Man vädjade till patriotismen och varnade för risken att gå miste om äran att delta i avslutningen av kriget, man lockade också med trettio dagars permission för alla med över nio månaders tjänstgöring. Det främsta lockmedlet var dock av ekonomisk natur. Mycket generösa ersättningar, s k *bounties*, utgick både till dem som nyrekryterades och omrekryterades. Man betalade också ut mindre summor till dem som kunde tipsa om sådana som var villiga att låta sig rekryteras eller omrekryteras. För 1861 års rekryter hägrade också möjligheten att officiellt kunna kalla sig veteraner. Vid slutet av 1863 betraktade sig 55:es mannar och officerare med rätta som veteraner, men först efter en omrekrytering blev detta en officiell beteckning.⁴⁰⁸ Om regementet förmådde att omrekryteras och till viss del också förstärkas kunde man till den redan långa namnet också lägga till *veteran*. För Malmborg bör uppdraget ha känts synnerligen angeläget. Hans syn på regementet kan kanske beskrivas som patriarkalt. Regementet var som ett barn omhuldat med en blandning av varma och strängt faderliga känslor, där de senare ofta tog sig sådana uttryck att de framstod som svårtolkade, eller feltolkade som Malmborg bör ha sett saken i efterhand, av manskap och officerare. Malmborgs identitet hade mer och mer kommit att fixeras vid hans ställning som regementschef för 55:e Illinois, och det var som en före detta sådan han såg sig efter kriget, inte emigrantvärvare, järnvägsman eller något annat. Om regementet avmönstrades riskerades något som hade blivit den kanske viktigaste delen av hans liv.

Malmborg tycks ha tagit sig an rekryteringsverksamheten med sedvanlig energi. Ett rekryteringskontor öppnades på Dearborn Street i Chicago, dit villiga rekryter kunde vända sig. Den svenska Chicagotidningen *Hemlandet* berättade den 13 januari 1864 att Col. Oscar Malmborg öppnat rekryteringskontor för "detta af marscher och strapatser medtagna regemente". Läsaren får veta att regementet under sin tjänstgöringstid förlorat 400 man och att om något "regemente genom tapperhet och utståndna mödor förtjenar att hyllas är väl detta ett."⁴⁰⁹ Det är inte utan att man anar Malmborgs mångåriga vana att bearbeta pressen bakom flera artiklar i olika dagstidningar om hans regemente. Den 20 november

408 Robertson, John, "Re-Enlistment Patterns of Civil War Soldiers", *Journal of Interdisciplinary History*, vol 32, No 1, 2001, s. 16 not 3.

409 *Hemlandet* 13/1 1864.

återger *Hemlandet* en artikel ur *Chicago Tribune* som rimligtvis är avsedd att fungera som draghjälp i rekryteringsarbetet. Artikeln bygger på ett brev från Illinois generaladjutant Fuller till Malmborg, i vilket Malmborgs kompani målas i de ljusaste färger. Brevet inleds med en formulering som i någon mån förtar känslan av att generaladjutanten spontant har greppat efter skrivdonen för att prisa detta Illinoisregemente:

Då Ni nu har rapporterat hos Superintendenten för rekryteringen och, enligt order från krigsdepartementet, blifvit anbefalld att rekrytera Edert regemente till dess fulla antal, har jag fått befallning av hans excellens Guv. Yates att tacksamt erkänna den tapperhet och de utmärkta tjänster, som Edert regemente gjort staten och landet, och att rekomendera det till deras förtroende som önska inträda i landets tjänst.⁴¹⁰

I den korta text som följer betonas de fälttåg och slag som regementet deltar i, men framför allt understryks att det i regementet råder ett "förträffligt helsotillstånd". Det senare påståendet ansågs förmodligen som särskilt viktigt för rekryteringen eftersom det för alla och envar på krigets tredje år mycket tydligt framgick att det allmänna hälsotillståndet inom armén inte var det allra bästa. Frågan om hälsotillståndet i regementet får försiktigtvis *Hemlandet* att avsluta artikeln med en försäkran att av de 400 man som regementet hade förlorat under kriget och som hade nämnts i föregående nummer av tidningen "hafva dock högst få aflidit till följe av sjukdom." I 55:e dog alltså soldaterna av bly och stål, inte av mässling och tyfus. Huruvida detta var ägnat att locka villiga rekryter får betecknas som osäkert.

Malmborg använde sig inte bara av Fullers brev för att underlätta sin rekryteringssyssla utan också för att bygga upp sitt anseende i det gamla hemlandet. Han skickade det alltså till Sverige, där i vart fall en gotländsk tidning publicerade det. I *Gotlands Tidning* 25/2 1864 återges artikeln ur *Chicago Tribune* "hvilket blad vi benäget fått del af".⁴¹¹

I *Hemlandet* infördes i flera omgångar en imponerande annons för att locka rekryter. Över tre spalter sträckte sig den amerikanska örnens utbredda vingar under feta rubriker:

410 *Hemlandet* 20/1 1864.

411 *Gotlands Tidning* 25/2 1864. Artikeln i *Chicago Tribune* var införd 15/1 1864.

55:te Ill. Regementet.

Ett inskränkt antal starka och aktiva frivilliga Åstundas för detta regemente, hwilket under 26 månaders tid har tjent under

GRANT & SHERMAN

samt stridt och blödt i alla dess generalers bataljer under denna tid, och dock har regementet för närwarande flera tjenstbara män, än något af de regementer, hwilka ett år sednare inträdde i tjensten.⁴¹²

Rekryteringen gick dock trögt. De tio man från regementet som Malmborg tagit med sig på rekryteringsuppdraget hade upprättat mindre kontor runt om i delstaten medan Malmborg själv var ansvarig för kontoret i Chicago. I ett brev till högste chefen för rekryteringsfrågor i Illinois, överstelöjtnant James Oakes, berättar han att männen på de mindre kontoren inte hade lyckats värva en enda ny soldat. Delvis beror misslyckandet på att en av männen insjuknat i smittkoppor. Malmborg begär tillstånd att få disponera ytterligare två korpraler och en sergeant från 55:e för att ersätta den sjuke. Själv har Malmborg lyckats rekrytera 16 nya rekryter och en veteran i Chicago.⁴¹³

Den i vanlig ordning energiske Malmborg satt inte enbart på värningskontoret i Chicago och väntade på att rekryter skulle anmäla sig utan för också runt i delstaten. Thaddeus Capron, som avancerat till kvartermästare för regementet och under en period också för hela brigaden, skrev i ett brev till sin syster Louise att han läst i en tidning att Malmborg varit i Rockford för en kort tid sedan, där han höll ett "war speech". Kvartermästaren berättade vidare att han nyligen fått ett brev från Malmborg där denna berättat att han förmodligen skulle besöka Durand om några veckor. Capron skrev att han visste att systemen skulle tycka om att höra ledaren för 55:e tala.⁴¹⁴ Den positive Capron med sin enastående förmåga att se det mesta från solsidan tycks utifrån tillgängligt källmaterial ha varit en av mycket få personer i regementet som kunde räknas till Malmborgs vänner efter det att Stuart försvunnit. I sina brev omtalas Malmborg aldrig i annat än positiva eller omtänksamma ordalag. Han meddelade t ex att Malmborg insisterat att han skulle våga sig på arbetet som kvartermästare för regementet och brigaden och utlovade allt stöd han behövde i sitt

412 *Hemlandet* första gången 27/1 1864.

413 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, Malmborg till Oakes, 29/1 1864.

414 Capron till systemen, 23/2 1864, s. 377.

55:te Ill. = Regimentet.

Ett instränkt antal starka och aktiva
Frivilliga Åstundas

För detta regemente, hwilket under 26 månaders tid har tjent under

GRANT & SHERMAN,
 samt freidt och blebt i alla de sja generalers bataljer under denna tid, och dock har regementet för närvarande
 flera tjenstbara män, än något af de regementen, hwilka ett år sedan inträdde i tjensten.

Bounties,
 uppgående till \$702 betalas till nya rekryter och \$502 till veteraner.
 För dagliga nya rekryter betalas ett premium af 15 dollar till hvar och en som presenterar sådana,
 samt \$25 för veteraner.

Rekryterings-kontor: No 151 Dearborn Str., rum
 No 13 och i kontoret no 1 Court House Square, Chicago Ill. hos John W. Nelson, general-rekryterings-agent.
O. Malmberg, Col. 55:te Ill. Inf.
 och rekryterings-officer.

Schoenfeld Bros.

Malmborgs värningsannons i Hemlandet.

Källa: Hemlandet 27/1 1864.

Foto: Författaren.

arbete. Han berättade också att Malmberg familjärt kallade honom "QM", en förkortning av "quartermaster".⁴¹⁵ Tydligt hade också Malmberg lovat sin kvartermästare att besöka dennes familj under värningsresan, för i ett brev frågar Capron sin syster om Malmberg ännu besökt dem.⁴¹⁶

Under tiden som Malmberg var i Chicago och reste runt i Illinois för att värva nya rekryter till regementet påbörjades i vinterlägret i Alabama ännu ett försök av officerarna i regementet att bli av med sin chef. Denna gång

415 Capron till familjen 26/8 1863, s. 368; 17/11 1863, s. 370.

416 Capron till systemen 12/1 1864, s. 374.

förfogade man över ett betydligt effektivare vapen än tidigare, nämligen hotet att inte låta sig omrekryteras för en ny period. Kravet som framfördes var tydligt och enkelt: om vi inte får välja våra befäl så kommer 55:e inte att omvandlas till veteranregemente. I praktiken skulle ett sådant massavhopp, med tanke på svårigheterna att nyrekrytera, betyda regementets avmönstring. Enligt Nourse gjordes kopplingen mellan omrekrytering och rätten att välja befäl av fältpastor Haney i början av februari 1864, kravet var "inspired by the chaplain, but in accord with a popular sentiment in the regiment" enligt Nourse.⁴¹⁷ Från de militära myndigheternas sida var man mycket angelägen om att förmå 1861 års rekryter att förbli i rullorna. Även med de kraftiga premierna, 402 dollar att jämföra med de menigas månadslön om 13 dollar, var det billigare att behålla de redan aktiva soldaterna än att utbilda nya eller att införa värnplikt,⁴¹⁸ som också övervägdes och så småningom också prövades utan större framgång och med ett utbrett missnöje som följd.

Samtidigt fortsatte Malmborgs försök att rekrytera nya soldater till regementet. Framgången verkar ha varit måttlig. 15 mars 1864 rapporterade Malmborg till överstelöjtnant Oakes att han under eftermiddagen enligt order stängt rekryteringskontoret och att han om två dagar skulle ta tåget till Springfield för att personligen rapportera om rekryteringen.⁴¹⁹ Han hade kanhända inte haft de bästa medhjälparna till sitt uppdrag. Enligt Nourse kommenterade en medlem av rekryteringsgruppen efter återkomsten från Illinois sin enda värvade rekryt med att han hade sagt åt denne att han var tokig som lät sig värvas, men att rekryten inte hade lyssnat på honom.⁴²⁰

Såväl Malmborg som befälen högre upp i den militära hierarkin verkar efterhand ha insett att den enda möjligheten att bevara 55:e i tjänst var att tillmötegå kraven på val av regementsledning. Kravet att få välja sina högsta befäl ger intryck av att ha varit icke förhandlingsbart. I en regementsorder 4 april 1864 försäkrade Malmborg regementet att val ska hållas och att han själv som högste chef "hereby pledges himself officially that a fair and impartial election of officers for the veteran organization shall be held". Han betonar att samtliga medlemmar av regementet, meniga som officerare, är röstberättigade och att ingen försök till otillbörlig påverkan får ske inför valet. Muntligen hade Malmborg försäkrat regementet att han inte var intresserad av att fortsätta som dess chef med mindre än två tredjedelars stöd.⁴²¹ Det är möjligt att Malmborg var av uppfattningen att han hade stöd från mannarna,

417 Nourse, s. 299.

418 Robertson, s. 17 not 5.

419 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, Malmborg till Oakes, 15/3 1864.

420 Nourse, s. 305.

421 Nourse, s 306.

och att han därigenom skulle klara av att gå segrande ur en omröstning, även om han bör ha varit medveten om det kompakta motståndet från officerskåren. Regementet skred alltså till omröstning om vilka som skulle tillåtas leda det.

Jag vill dock tillfälligt lämna dramatiken kring valet av officerare därför att samtidigt med denna process, som ytterst syftade till att föra Malmborg åt sidan, pågick en annan som syftade till att göra honom till brigadgeneral.

I februari 1864, då Malmborg var verksam i värvningskontoret i Chicago, finns en insändare i form av ett upprop från föreningen Svea att läsa i *Hemlandet*. Under rubriken "Till Swenskarne uti Staten Illinois" meddelas att en petition kommer att cirkulera bland svenskarna i Illinois som har till syfte att påverka guvernören att använda sitt inflytande "till sådane våra landsmäns befordran som dertill gjort sig förtjenta".⁴²² Uppropet är undertecknat av tio kommitterade, bland dem John A. Nelson, vars namn också återfinns i den tidigare nämnda örnförsedda värvningsannonsen i hemlandet, där adressen till rekryteringskontoret på Dearborn Street är försedd med preciseringen "hos John A. Nelson, general-rekryterings-agent". Uppropet var avsett som en igångsättning av arbetet med petitionen för att mobilisera var och en av de svenskar i Illinois som är "känslig för sin nations ära och stolthet", men ingenstans framgår det vilka de välförtjenta svenskarna kan tänkas vara. Det gör det däremot desto tydligare tre veckor senare, då i en längre artikel tankarna utvecklas bakom petitionen. Där slås fast att nationalkänslan är en av de starkaste känslor som liva människans, och ännu starkare blir denna känsla då man befinner sig i ett främmande land. Efter detta och mera som vädjar till läsarnas nationalkänsla kommer man så fram till petitionens förmånstagare:

*Bland de flerfaldiga af våra landsmän som under innewarande krig för unionens upprätthållande, särdeles utmärkt sig, för tapperhet, patriotism och militärisk skicklighet, räkna wi uti främsta rummet Öfwerste Oscar Malmborg, chefen för det tappra 55:te Ill. Inf. Reg. [...] Sällskapet "Svea", lifwadt af känsla att se Svenska namnet aktadt och äradt, och en landsman rättwist belönad, har tagit initiativet att bland landsmännen uti Ill. till underskrift cirkulera en till pres. Lincoln ställd petition, hwari wi anhålla att pres. wille, om än sent, låta öfwerste Oscar Malmborg erhålla den af honom länge och så wäl förtjenta befordran till Brigadgeneral.*⁴²³

Det är inte ett allt för djärvt antagande att Malmborg hade del i denna kampanj, som nu endast omfattade en svensk och inte längre riktade sig

422 *Hemlandet* 10/2 1864.

423 *Hemlandet* 2/3 1864.

till guvernören utan direkt till president Lincoln. Kampanjen drar igång då Malmborg anlänt till Chicago och den organiseras av den förening som han hade varit ordförande för då han gick ut i kriget. John A. Nelson från Svea satt med i kommittén för Malmborgs befordran och han delade också arbetsplats med Malmborg under dennes arbete med rekryteringen. Malmborgs befordran motiveras till en del med dennes stora förtjänster, men än mer vädjar man till nationalkänslan. I ett senare nummer av *Hemlandet* betonas detta starkt: alla borde vara angelägna om att projektet kröns med framgång, men

Likväl torde många för en eller annan bisaks skull åse det med motvilja eller likgiltighet. Dessa skruper lämna vi nu derhän – hwarken gilla eller ogilla dem; wilja blott hemställa till sådana: Skulle det ej medföra största hedern för svenskarna, att wara i stånd uppvisa en så lång namnlista som möjligt, sedan nu saken i allt fått en nationell prägel, och dess framgång ju ej kan wara dem emot?⁴²⁴

Det är ett vackert litet stycke retorik: alla kanske inte gillar Malmborg, andra känner honom kanske inte, men saken *hade fått* en nationell prägel, och handlade således om något större än en personfråga. En mer rättvisande beskrivning hade varit att Malmborg från början hade placerats i den nationella paradvagnen.

Gensvaret från svenskbygderna i Illinois blev imponerande. På National Archives i Washington ligger buntar med underskrifter från svenskar som antingen gärna såg Malmborg som brigadgeneral, eller i vart fall svenskheten hedrad med en sådan. Jag har inte räknat antalet underskrifter, men det bör handla om tusentalet. Från svenskbyn Bishop Hill verkar man ha ställt upp mer eller mindre mangrant. Från svenskarna i Silfversparres batteri, ett enhet som till stor del bestod av svenskar, finns en papperslapp med knagglig text skriven med svag blyerts på en randad papperslapp:

Larkinsville den 10de march 1864
Emedan wi (Members of Silfversparres Battery H: 1st Ills artry
"Vetteren Vol.") af Hemlandet ser en annonse från "Sällskapet
Svea" angående en av oss wäl bekant; Herr Öfversten Oscar
Malmborg vilja vi med all förmöjelse insända våra namn om det
kan vara till någon Gangn till herr Öfverstens wäl förtjänta position
uti U.S. Arméen, ety vi hava varit med och sett hans dugliga
tapperhet uti strid, efter vi tillhör samma Div. hvarmed vi kunna
med gått skjäl säga, att han borde [oläsligt] föra större Command,

424 *Hemlandet* 23/3 1864.

*ety han är mera Cabable [till att göra det än många andra ...
svårläst, textradens undre halva borta ...]*⁴²⁵

Detta intyg från svenskarna i Silfversparres batteri är intressant därför att kapten Silfversparre hade en historia som inte var helt olik Malmborgs. Han hade två gånger dragits inför krigsrätt, varav den ena av gångerna för bl a fylleri, råhet och grym behandling av manskapet.⁴²⁶ Att Silfversparres manskap väljer att skriva under på en befordran av Malmborg bör förmodligen tolkas som att de faktiskt menade vad de skrev. De kände naturligtvis till Malmborg och 55:e eftersom de hade stridit tillsammans vid bl a Shiloh, där svenskbatteriet hade utmärkt sig för duglighet i strid vid Pittsburg Landing. Samtidigt finns det skäl att tro att de inte kände till omständigheterna i regementet så detaljerat att de var medvetna om manskapets och officerarnas missnöje med sin överste. Malmborg själv svarar i alla händelser på en fråga från sin farbror att han inte känner någon närmare i det aktuella batteriet.⁴²⁷ Naturligtvis kan underskrifterna av petitionen ha varit föranledd av den "nationalkänsla" som Svea vädjade till, men det behöver verkligen inte ha varit fallet: hans "dugliga tapperhet i strid" var vid det här laget väl dokumenterad, och att han var dugligare än många andra att föra högre befäl, vilket förmodligen var det som artilleristerna ville säga i den svårlästa avslutningen, kunde egentligen inte heller ifrågasättas så länge som man höll sig till regementets faktiska prestationer i fält och såg bort från de mörkare sidorna av hans ledarskap.

I maj 1864 gick petitionen med alla namnunderskrifter via guvernören i Springfield iväg till president Lincoln. Guvernör Yates understödde tillsammans med generaladjutant Fuller den begärda utnämningen i ett välvilligt följebrev. Under staten Illinois officiella brevhuvud meddelar guvernören att han mottagit ett "memorial" med många underskrifter från "the friends of Col. Oscar Malmborg" om att befordra denne till brigadgeneral, en rekommendation som guvernören helhjärtat säger sig understödja.⁴²⁸ Stödet från Yates kan naturligtvis förklaras med dennes uppriktiga uppskattning av Malmborg, men det ligger kanhända närmare tillhands att misstänka en viss känslighet för en opinionsyttring från en röststark etnisk grupp i samhället. Med Yates stöd hade i praktiken det första steget mot utnämningen

425 NA, Letters Received by the Commission Branch of the Adjutant General's Office, 1863–1870, (LR AGO) M1550 10/3 1864.

426 Kvist, Roger, *För adoptivlandets och mänsklighetens sak: svenskarna i Illinois och det amerikanska inbördeskriget*, Norrlands universitetsförl., Umeå, 2003, kapitel 17.

427 NMA, JAHA, Malmborg till farbrodern, 26/9 1863. Malmborg kände dock till Silfversparre själv eftersom de båda varit medlemmar av Svea i Chicago. Malmborg vittnade också till Silfversparres fördel i en av rättegångarna mot denne. Kvist, s. 153.

428 NA, LR AGO, M1550, 11/5 1864.

till brigadgeneral klarats av, d v s guvernörens och generaladjutantens rekommendation till unionspresidenten. Även om ärendegången i detta fall hade sett lite annorlunda ut så bör denna rekommendation från guvernör Yates sida varit lika giltig som vid ett normalt utnämningförfarande. Nu vilade alltså ärendet hos presidenten för vidare befordran till senaten.

Till president Lincoln avgick samma månad alla underskrifter tillsammans med Yates rekommendationsbrev och en påkostat tryckt petition. I denna, som är prydligt tryckt med latinska bokstäver till skillnad från den annars vanligt förekommande och mer folkliga frakturstilen, framhålls i de första två tredjedelarna av sidan Malmborgs förtjänster som officer och hans framgångar med regementet. Bl a hänvisas till Stuarts rapport efter slaget vid Shiloh där Malmborg hade överösts med beröm av sin chef. I den sista tredjedelen ventileras den i detta ärende så flitigt åberopade nationalkänslan:

It is in no boasting spirit that we say that no nationality has contributed more freely of its men and its means to the putting down of this rebellion and the restoration of the Government, than the Swedes of the State of Illinois. [...] We are aware of no instance in the United States Army where a Swede has been promoted to the position we ask for COL. MALMBORG, and as we think him fully entitled to it, and believe that his promotion will aid in the success of the great cause itself, we respectfully ask it at your hands.⁴²⁹

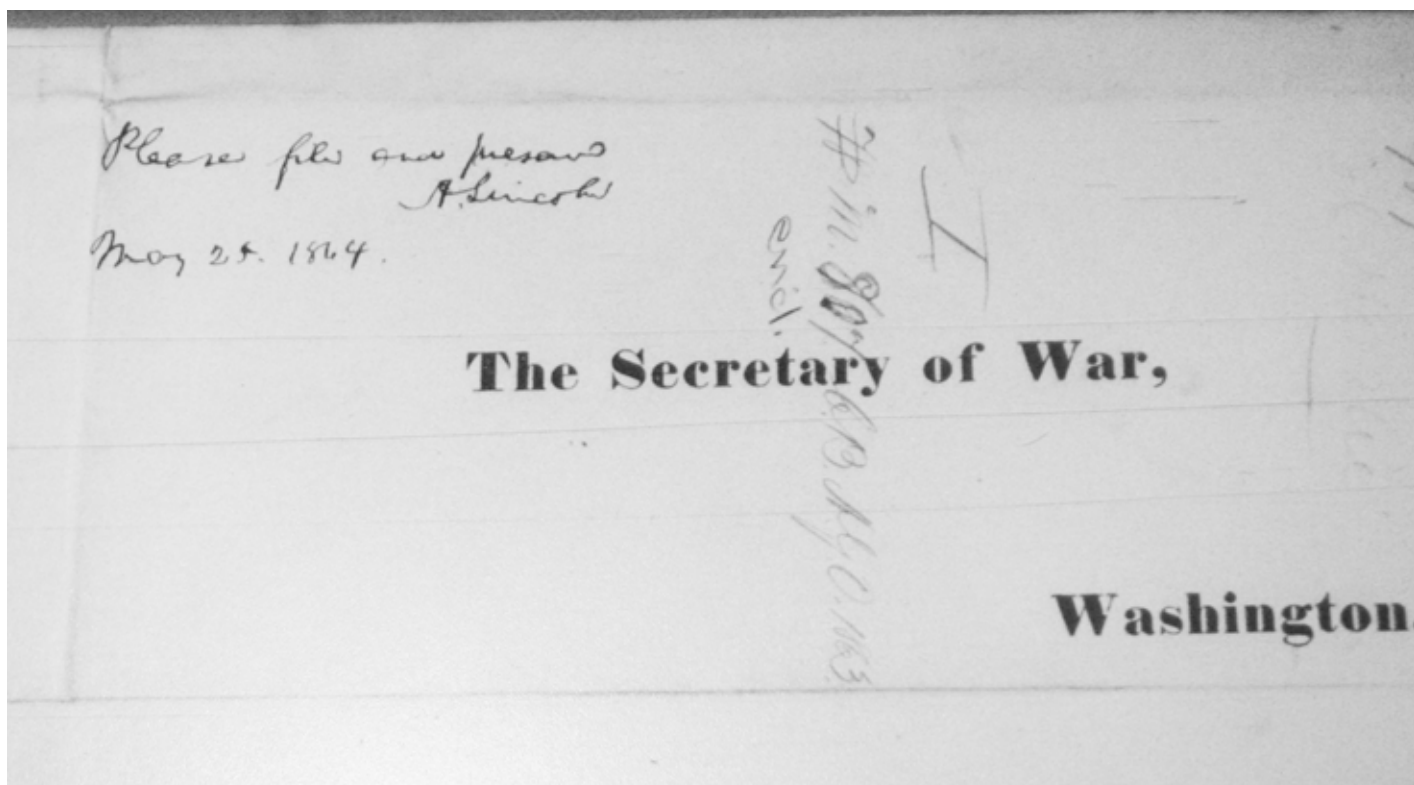
Hur mottogs då denna ambitiösa petition av presidenten? Två ledtrådar står till vårt förfogande för att svara på denna fråga. På omslaget till hela ärendet innefattande namnlistor, guvernör Yates rekommendationsbrev och den storstilade petitionen har presidenten med egen hand skrivit

*Please file and preserve
A. Lincoln
May 25. 1864⁴³⁰*

Med denna uppmaning att arkivera och bevara ärendet med dess handlingar verkar kampanjen att befördra Malmborg till brigadgeneral ha avslutats. Det är möjligt att det någonstans finns ytterligare någon anteckning i ärendet, men jag har inte funnit någon annan kommentar eller notering om saken i vare sig litteratur, press eller officiella källor. *Hemlandet*, som fungerat som en slags språkrör för Svea i denna fråga, verkar inte kommentera saken mer än indirekt i samband med en senare utnämning av Malmborg till överste

429 NA, LR AGO, M1550, odaterat.

430 NA, LR AGO, M1550, 25/5 1864.

Omslaget till petitionen med namnunderskrifter för Malmborgs befordran till brigadgeneral påskrivet med president Lincolns karaktäristiska handstil.

Källa: NA, LR AGO, M1550, 25/5 1864.

Foto: Författaren.

i den regluljära armén. *Hemlandet* gläds åt utnämningen och betecknar den som "en heder så mycket större och dess mer öfverraskande, som den kom alldeles osökt och oeftersträfvad."⁴³¹ Det är förmodligen inte att pressa materialet för mycket att läsa in "osökt av Malmborg, till skillnad från kampanjen för befordran till brigadgeneral" mellan raderna. Det är inte otänkbart att kampanjen för såväl Svea som för *Hemlandet* inte upplevdes alldeles så spontan och entusiastisk av de inblandade som dess yttringar utåt ger intryck av. Svea kampanjade för sin förra ordförande och *Hemlandet* för en oblyg landsman som under en period också förmodligen var en av de bäst betalade annonsörerna. Metoden att bearbeta pressen med betalade annonser och mer eller mindre uttalade krav på redaktionellt utrymme var något som Malmborg behärskade sedan sin tid som emigrantvärvare.

Malmborg blev aldrig brigadgeneral och intrycket som avslutningen av kampanjen ger, utan att jag kan belägga det, är en tystnad som verkar vilja säga att det inte var på detta sätt som utnämningar av brigadgeneraler i unionsarmén gick till.

⁴³¹ *Hemlandet* 8/2 1865.

Under denna kampanj för Malmborg i Illinois pågick alltså en annan med ett mycket annorlunda syfte i Alabama. I vinterlägret i Larkinsville, som man hade flyttat till efter Bridgeport, skred mannarna till val 6 april 1864 efter det att de tillförsäkrats tillräckliga garantier att alla skulle respektera resultatet. Redan samma dag sändes valresultatet vidare till generaladjutant Fuller i Illinois. I inledningen slås fast att valet skett i enlighet med regementsorder nr 22, som också bifogades. Denna order utgjordes av den tidigare relaterade försäkran från Malmborg, där han bl a slog fast att han inte tänkte fortsätta sitt chefskap med mindre än två tredjedelars stöd från regementet. Därefter presenteras det minst sagt omtumlande valresultatet. Till posten som överste och chef för regementet lyckades Malmborg endast vinna 22 röster. Detta resultat chockade av allt att döma Malmborg, medan det för andra mer var att betrakta som ett kvitto på det missnöje med regementets högsta chef som de flesta var högst bekanta med. Motkandidaten fick hela 164 röster, en formlig jordskredsseger, vilket hade kunnat förespegla alla att det nu fanns de bästa utsikter att en gång för alla lösa problemet med ledningen av regementet genom att tillsätta en som åtnjöt ett så stort förtroende. Problemet var dock att den som visades detta stora förtroende var fältpastor Haney.⁴³²

Regementet hade alltså valt bort Malmborg men i hans ställe valt en metodistpräst till överste och högste chef. Pastor Haney var en märklig och mångfacetterad människa, som är svår att beskriva med några få ord. Av regementshistoriken och andra källor producerade av regementets soldater och officerare framgår att han var mycket omtyckt av flertalet för sin omtänksamhet, personliga mod och sitt själavårdande engagemang. Han förefaller ha haft en stor förmåga att lyfta manskapets moral och mod också under de svåraste omständigheter. Som tidigare lyfts fram vad gällde behandlingen av och attityder mot de svarta så verkar han inte ha brytt sig om medmänniskors yttre eller deras sociala positioner. Han förefaller också ha haft en liknande syn på fienden, som han i sina memoarer oftare beskriver i termer av deras individuella egenskaper än deras militära identiteter. Hans memoarer utgör intressant läsning i kraft av det dramatiska och händelserika liv som beskrivs, även om det emellanåt tenderar att bli lite tröttsamt då de mycket ofta återkommer till insprängda berättelser om hur vilseförda själar hittar hem till Jesus innan de lämnar den jordiska kroppshyddan. Under strid återfanns pastorn vanligtvis omedelbart i närheten av den främsta linjen där han med uppenbar fara för sitt liv tog hand om sårade, oavsett om dessa var de egna soldaterna eller fiendens. Mellan slagen ordnade han fältgudstjänster, vårdade sårade, men såg också till att leda provianteringsexpeditioner för att skaffa fram mat till mannarna.

432 ISA, AFCW, 55th Infantry, Misc. letters and telegrams, Från valkommittén till adj Fuller 6/4 1864. Brevet är undertecknat av flertalet linjeofficerare.

För sina insatser och sitt mod belönades Haney med *The Medal of Honor*. Haney hade varit mycket aktiv då regementet sattes upp utanför Chicago 1861. En inte ringa del av dess manskap var direkt värvade av honom, och han tjänstgjorde inledningsvis också som kapten och kompanichef för ett av sina egenhändigt värvade kompanier.

Haney var dock inte alltigenom mild och försynt och mot Malmborg, men också mot Stuart, som vi redan uppmärksammat då Haney motsatte sig befordran av denne, verkar han redan från början ha intagit en oförsonlig inställning, något som sannolikt bidrog till stämningen i regementet. Den konfliktfyllda relationen mellan Haney med anhängare å den ena sidan och Malmborg och Stuart å den andra är en dold historia av det slag som så ofta blir begravd med de samtida aktörerna och vittnena. Vid ett fåtal tillfällen kommer den upp till ytan i källorna, men oftast anas den bara som en underton, svår att fixera. Haney själv nämner aldrig sitt aktiva deltagande i vad som måste betraktas som kampanjer mot Malmborg. Denna sida av hans deltagande i kriget passar illa samman med den bild av rättrådig krigare och själavårdare som han ville lämna till eftervärlden, en bild som dessutom verkar ha överensstämmt väl med den som också andra ofta gav av honom. Det finns dock en passage i Haney's memoarer som antyder att Haney redan vid regementets formering i Camp Douglas under hösten 1861 hade sin negativa bild av Malmborg och Stuart med sig i bagaget. Vid uppsättandet av volontärregementet hade dess officerare utnämnts efter ett valförfarande bland de nyrekryterade männen. Valet var i praktiken en formsak och det som formellt hade varit interimära tjänster bekräftades utan vidare. Sålunda blev Stuart vald till överste och Malmborg till överstelöjtnant. Formsak eller inte så skulle händelsen firas med en vad Haney kallar "jollification". Pastorn sade sig ha pratat med Gud om hur han skulle hantera denna festlighet och kom fram till att han enbart skulle agera på ett sätt som behagade Herren. Dessvärre visade det sig att vad som behagade Herren inte nödvändigtvis också behagade Malmborg. I festlokalen presiderade Malmborg vid bordets ena kortände, men när han såg pastorn skyndade han sig att leda denne mot den andra kortändan av bordet, vilket var belamrat av flaskor. Haney beskrev det som att han kände sig som ett lamm fört till slakt. Malmborg fyllde sitt glas och tecknade åt pastorn att göra detsamma, en uppmaning som dock inte hörsammades:

Then the pleading began. The Lieutenant Colonel ultimately suggested Madeira wine as only the sour juice of the grape, but I did not drink Madeira wine. Then the preacher proposed I fill my glass with water, but I was not thirsty. The barracks were open and men were all about us looking on. If I drank water they would

*not know but it was whiskey, and I was there as God's man. The veins of the old Swede's neck swelled like a rope, and his face flushed as though forty curses were within, but he did not let them out!*⁴³³

Haney vägrade att skåla med sin chef. Det hade varit ett allvarligt brott mot etiketten idag och det sågs inte mildare under 1800-talet. De skäl Haney anger för att inte dricka kan avfärdas: att han inte var törstig, att mannarna kunde tro att det var whisky, att ingen hade berättat för honom om formerna för festligheten, som han anger på nästföljande sida i sina memoarer. Haney hade kunnat lösa den pinsamma situationen om han hade velat. Han hade t o m kunnat dricka vin eller sprit. Vid slaget vid Shiloh beskrev han själv hur han stärkte sig med konjak för att orka fortsätta sitt arbete med att ta hand om de sårade, så han var uppenbarligen inte främmande för att under speciella omständigheter inta alkohol.⁴³⁴ Längre fram i sin text framgår anledningen till Haney's vägran att ens i vatten skåla med Malmborg. Haney återger en händelse dagen efter slaget vid Shiloh, då han gick förbi Stuarts tält och hörde en konversation mellan Stuart och Malmborg. Stuart talade i berömmande ordalag om Haney och Malmborg höll med och sa att han ju hade sagt att Stuart kunde räkna med Haney som en bundsförvant ("dot you could tie to Captain Haney")⁴³⁵ Haney's resonemang är inte helt glasklart, men det mynnar ut i att vägran att skåla med Malmborg gjorde att han inte hamnade i de syndfulla regementchefernas garn:

*The dear brother who expected to win laurels by truckling to these wicked men, was out of the regiment in ruins before six months, and to the end of his life suffered the consequences; while by dogged adherence to what I saw as right. I held a power over them to the end of the war. That one battle secured me against a thousand temptations which would have probably overcome me, had I yielded there.*⁴³⁶

Någon, förmodligen Haney's föregångare pastor Crouch som hade avgått redan under våren 1862, hade alltså försökt att vara Stuart och Malmborg

433 Haney, s. 141.

434 Haney beskriver följande under slaget vid Shiloh: "'Doctor, give me some brandy !' And I took a small quantity on an empty stomach, and, living wholly without stimulants as I did, it gave me immediate temporary strength". Haney, s 157.

435 Haney s. 142. Observera Haney's försök att återge Malmborg's kraftiga accent. En citeringsteknik som är vanligt förekommande av såväl Haney som författarna till regementshistoriken.

436 Haney s. 142.

– *these wicked men* – till lags och fått sona dyrt för detta.⁴³⁷ Haney, genom att vägra skåla med den onde Malmberg, kunde genom denna enda strid behålla makten över översten och överstelöjtnanten genom hela kriget, som han uttryckte saken. Uppenbart är att regementets pastor betraktade sina båda högsta chefer i regementet som onda i en nära nog biblisk betydelse.

Pastorn tyckte alltså genuint illa om Malmberg medan han själv var mycket omtyckt av regementets mannar och officerare. Haney påstår i sina memoarer att han aldrig eftersträvade posten som regementschef och hävdade att han hela tiden lyft fram kapten Augustine – samme Augustine som tillsammans med Haney protesterade mot Stuarts befordran (se s. 128) – som bäst lämpad, medan han själv var nöjd med att vara fältpräst. Då han trots allt valdes menade han att det skulle ha fungerat bra om han hade fått Augustine som överstelöjtnant, d v s regementets andreman.⁴³⁸ Malmberg påstod i ett brev till generaladjutant Fuller att han hade bevis för att Haney aktivt och emot order drivit kampanj för sig själv i regementet.⁴³⁹ Brevet är dock skrivet i affekt och han presenterar heller aldrig vad jag har kunnat finna några sådana bevis. Det är indicier, om än starka sådana, som talar emot Haneyns påstående att han inte eftersträvat Malmbergs position. Nourse pekar försiktigt ut Haney som den som drog igång hela kampanjen om en omröstning för byta ut regementets hela ledning för såväl stab som linje:

*Early in the month [februari 1864] there appeared among the line officers a document inspired by the chaplain, but in accord with a popular sentiment in the regiment. In the patriotic fervor of the time it was signed without demur by nearly every officer present. It proffered to the veterans the extraordinary pledge that, if enough would re-enlist to retain the regimental organization, they should have the privilege of electing their commissioned and non-commissioned officers, from colonel to corporals.*⁴⁴⁰

Kapten Augustine, alltså den som Haney sade sig helst vilja se som regementschef, blev vald med samma överväldigande majoritet till överstelöjtnant som ville göra Haney till överste. Haneyns påstående att han själv skulle klara av uppgiften som överste om Augustine blev vald till överstelöjtnant förstärker bilden av att valet föregicks av en sådan kampanj

437 Om denne Crouch antyder Crooker, s. 55 annat skäl för avslutningen av sitt uppdrag, nämligen att "[he] had been striving in a feeble way to fulfill the duties of chaplain", d v s att han på ett kraftlöst eller ohågat sätt hade försökt att upprätthålla sin tjänst. Haneyns antydning om intriger och maktspel framgår inte av några andra källor, vilket i sig dock inte utesluter sådant.

438 Haney, s. 197.

439 ISA, AFCW, 55th inf, Misc. Letters, Oscar Malmberg till Fuller 10/4 1864.

440 Nourse, s. 299–300.

som Malmborg sade sig ha bevis för. Det är ett orimligt antagande att regementet skulle ha kastat bort sin hett efterlängtnade rätt att rösta på någon som de hade anledning att tro skulle tacka nej till förtroendet.

Malmborgs reaktion på valet kan sammanfattas med bestörtning, förvåning och ursinne. Det långa brevet till generaladjutant Fuller i Springfield om valresultatet finns bevarat på statsarkivet i Springfield men det är också tryckt i regementshistoriken. Det tryckta brevet följer originalet mycket noga så när som på några i sammanhanget oviktiga detaljer.

Malmborgs brev till Fuller skrevs fyra dagar efter valet. Det kan tyckas som om fyra dagar borde ha räckt för att lugna sinnet tillräckligt för att författa en balanserad och genomtänkt kommentar till högsta krigsledningen i Illinois med tanke på att det var denna som hade att förhålla sig till valresultatet. Malmborgs brev består av fyra tätskrivna sidor text. Handstilen förråder att brevet är skrivet i ett upprört tillstånd och ger intryck av illa återhållet raseri. Anslaget i inledningen är behärskat. Malmborg har äran att rapportera att regementet har återrekryterats med omkring tjugo man över de föreskrivna trefjärdedelarna av dess aktuella styrka. Därefter följer en beskrivning av det till synes hopplösa företaget att övertala männen att skriva på för ännu en period. Här avviker Malmborg från regementshistorikens skildring genom beskrivningen av sin egen roll i företaget. Han sade sig märka att särskilt några kompanier höll tillbaka, särskilt A, H och F, där A och F var sammansatta av "old and intolerant methodists". Nämnandet av de intoleranta metodisterna verkar ha fungerat som en utlösningmekanism för att Malmborg skulle släppa sina spärrar: därefter förefaller hans uppjagade sinnesstämning att flyta ofiltrerad med stålpennans bläck ned på pappret. I spetsen för dessa metodister finns vår "vördnadsvärde" (Malmborgs citationstecken) pastor, som varit intimt bekant med männen i dessa kompanier sedan tiden före militärtjänstgöringen, upplyser Malmborg generaladjutanten, och avslöjar vidare att de allt sedan den tiden gjort sig kända som de "ränksmidande hycklande metodisterna" (scheming hypocritic methodists). Dessa metodister kände att deras tid höll på att rinna ut och såg därför till att rädda sig själva. Medan Malmborg själv såg till att försöka säkerställa regementets fortbestånd genom värvning så var "våra metodistbröder" också fullt upptagna, men för sina egna intressen. Sålunda, fortsätter brevet, lyckades de under religionens täckmantel och med löften om befordran att förleda goda patriotiska män att bistå dem i förstörandet av, om än inte den ärorika ryktbarhet som regementet förtjänat, så i alla fall dess framtida utsikter av tjänstbarhet genom att tillskanska sig positioner som de fullständigt saknar förutsättningar att fylla.

Därefter går redogörelsen över till att visa vilka oduglingar som röstats fram till högre positioner i regementet och vilka förtjänstfulla män som därmed

röstats bort. Här berättar Malmborg vidare att Haney bevisligen avslöjats att öppet värva röster för sig själv. På så vis lyckades det pastorn att förmå männen i åtta av de tio kompanierna att inte bara förskjuta sina egna kompaniofficerare utan också att ge plats för "the religious and patriotic hypocrites". I kompanierna E och I lyckade däremot inte deras plan. Dessa båda kompanier behöll inte bara sina officerare utan röstade också som en man för Malmborg själv. Vidare antyder den upprörde brevförfattaren att valet inte gått riktigt till och att hela affären betraktas som en fars i hela armékåren, från trumslagarpojken till högste general. Särskilt den högste generalen för kåren, Logan, menade Malmborg hade synpunkter på det lämpliga i valet av överste: var de verkligen villiga att gå i strid under en "civilian, a know-nothing", undrade Logan enligt Malmborg. Med en illa dold passning till generaladjutanten i Illinois sade sig Malmborg också citera general Logan då denne uppges retoriskt ha frågat om han verkligen trodde att guvernören och generaladjutanten skulle komma att utnämna Haney. Malmborg försäkrade vidare sin chef i Springfield att männen i 55:e egentligen är goda och modiga män, men skamligen förledda. Därefter går Malmborg över till att diskutera konsekvenserna för honom själv av valresultatet:

...but that whatever may be the result, neither I myself nor any one of the officers present who have thus been ousted, neither will nor can serve in the regiment any longer than is absolutely necessary for the acceptance of our resignations, which as is intimated to me by Generals Smith and Logan, can not take place until our return with the regiment from Illinois. As to myself, it is also intimated that they do not want me to leave the service, but intend to have me assigned to other duty in the field, to which I shall have no objection.

Malmborg gjorde alltså bedömningen att han inte kunde stanna kvar i regementet, och hade av brigad- och kårcheferna fått signal om möjligheten till annan tjänstgöring. Det nyblivna veteranregementet skulle inom kort fara till Illinois på den permission som föll ut enligt villkoren för återrekryteringen och Malmborg bad om att 55:e skulle få ett fint mottagande i Chicago. Han avslutar brevet till generaladjutanten: "Please also, General, to say little or rather nothing about the ridiculous result of the election, for the sake of the regiment, which I never can cease to love as long as I live".⁴⁴¹

Det är uppenbart att Malmborg var uppriktigt skakad av valresultatet. Han bör ha varit av uppfattningen att stödet bland de meniga var så stort att han med deras hjälp skulle klara av att uppnå två tredjedelar av rösterna, trots

441 ISA, AFCW, 55th inf, Misc. Letters, Oscar Malmborg till Fuller 10/4 1864. Brevet också tryckt i Nourse, s. 309–311 under rubriken THE COLONEL'S SPITEFUL LETTER.

ett fientligt officerskollegium. Av den uppfattningen följde hans betoning att ingen påverkan av de röstande skulle tillåtas. Malmborg villfarelse på den punkten kan ha sin förklaring i det stora avstånd som i allmänhet var rådande mellan högre befäl och de meniga, ett avstånd som Malmborgs auktoritära ledarstil tenderade att ytterligare vidga. Att kompanierna E och I skulle ha röstat på Malmborg i den omfattning han beskriver stämmer helt enkelt inte eftersom han endast fick 22 röster från hela sitt regemente. I sina många brev och rapporter ger Malmborg intryck av att ha haft en utvecklad förmåga att förstärka egenskaper i sin omgivning som låg i linje med de egna preferenserna medan sådana som gick emot dessa försvagades. Mycket tyder på att detsamma också gällde hans egen föreställningsvärld. Hade Malmborg varit lite mer lyhörd så kanske inte valet hade varit en sådan chock för honom. Signaler fanns där om han hade varit villig att ta dem till sig. När han, som ett exempel på detta, efter valet i ett tal till regementet deklarerade att han hade för avsikt att avgå, mindes en sergeant i sin dagbok "for this the boys gave him three cheers, the best he ever got from us."⁴⁴² Det är lätt att förstå avslutningen i brevet, både att han älskade sitt regemente och alltid skulle göra det och att han bad Fuller att tala så tyst om valet som möjligt. Malmborg skulle under resten av sitt liv identifiera sig med sitt regemente. Även om han efter kriget formellt sett hade möjlighet att titulera sig med andra titlar än fd överste för 55:e så utnyttjade han aldrig den möjligheten. Illinoisregementet var hans skapelse och barn som nu hade övergivit honom. Den bild av sig själv som framgångsrik chef för ett välrenommerat veteranregemente som han varit så mån om att sprida bröt smärtsamt mot nyheten att samma regemente hade förskjutit honom. Alla förhoppningar om att nyheten inte skulle spridas var dock fåfänga i detta hårt mediebevakade krig. Knappt två veckor efter valet visste hela Chicago vad som hade hänt genom *Chicago Tribunes* förmedling. Notisen innehåller inget om varför omröstningen hade skett, bara att Haney och Augustine hade valts med överväldigande majoritet till överste och överstelöjtnant,⁴⁴³ d v s fullt tillräckligt för att Malmborgs forna arbetskamrater, grannar, föreningslivskamrater, vänner som skickade honom presenter till hans fältadresser, landsmän som arbetat för att få honom befördrad och andra mellan raderna utläsa att Malmborg inte längre hade sitt regementes förtroende.

Två dagar senare skickade Malmborg en rapport till brigadhögkvarteret med en anhållan om att få marschorder till Illinois för sig och regementet. De nyblivna veteranerna skulle få sin efterlängttade permission och omvandlingen till veteranregemente medförde också en del ceremonier i hemstaten. Malmborg själv hade för avsikt att träffa den högsta krigsledningen för att

442 Nourse, s. 313.

443 *Chicago Tribune*, 19/4 1864.

diskutera den uppkomna situationen. Ett sådant möte kom förmodligen också till stånd, dock utan att ha lämnat några större spår. Den besvärliga situationen som hade uppstått till följd av det genomförda valet löstes till slut på ett sätt som förmodligen ingen av högst varierande skäl var riktigt nöjd med. I rapporten till brigadledningen kan utläsas hur återrekryteringen lyckats. Av 272 möjliga meniga hade 219 skrivit på för en ny period. Fyra hade dömts ut efter en läkarundersökning. Malmborg ber vidare om tillstånd att låta en sergeant räknas till regementet även om denne inte är veteran och får så genom att av någon anledning ändå räkna in de som inte klarat av läkarundersökningen till regementet slutsumman till 224 man. Härutöver tillkom enligt Malmborgs rapport 26 officerare och 12 officersbetjänter. Genom det oortodoxa sättet att också räkna in vrak och betjänter kommer således veteranregementet upp till 262 man i ledet med officerare, vilket innebar en viss om inte särskilt stor marginal till de stipulerade tre fjärdedelarna av volontärregementet.⁴⁴⁴ Även om man räknar in de omkring 75 man som hade tillkommit efter hösten 1861 och som därför inte räknades till de nya veteranerna samt den mycket blygsamma skara som den tröga rekryteringen hade resulterat i, så var det ett regemente som med mellan fyra och femhundra man i rullorna, vilket i praktiken ofta motsvarade 250 till 350 man i tjänst, bara var en skugga av den styrka som hade lämnat Chicago i december 1861. Ändå var 55:e att betrakta som ett fullgott regemente med högt stridsvärde, ledningens oklara ställning till trots.

Frågan vem eller vilka som verkligen utgjorde den nya ledningen för regementet då det efter permissioner och formell utnämning till veteranorganisation var avklarade i maj 1864 återgick i tjänst har inte ett alldeles enkelt svar. Haney var den valde översten, Malmborg den formelle medan överstelöjtnant Chandler för en kort tid var utövande chef. Frågan verkar ha lösts på ett så pragmatiskt sätt som möjligt utan att försätta regementet i uppror, men också utan att löftet att respektera valresultatet hölls. Det är möjligt att det hade fungerat med Haney som regementschef. Vi får inte föreställa oss denne märklige person efter någon gängse schablon av en milt leende och bibelsprängd predikant. Han hade förvisso denna sida också, men därtill var han härdad i strid och han hade också som kapten varit befäl för det till stor del egenvärvade F-kompaniet i 55:e Illinois. Vid ett flertal passager i hans memoarer framkommer att hans speciella gudssyn också innefattade övertygelsen att Gud rent faktiskt hade tagit ställning i inbördeskriget och var att betrakta som en verksam kraft i unionsarmén. Hur som helst fick Haney inte någon utnämning från Springfield som bekräftade regementets val. För utomstående och särskilt för alla som inte kände Haney's martiala egenskaper, var det sannolikt alltför magstarkt att tillåta

444 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, Malmborg till brigadstaben, 12/4 1864.

regementet att avsätta sin överste och ersätta denne med en präst. Inte ens Nourse kan i regementshistoriken helt ställa sig bakom valproceduren som en vettig lösning på regementets ledningsproblem.⁴⁴⁵

Våren 1864 måste ha fört med sig en stor besvikelse för Malmborg. Från att ha närt förhoppningen att befordras till brigadgeneral slutade det istället med att hans roll som regementschef för 55:e Illinois kraftigt ifrågasattes, och det av en majoritet av såväl officerare som manskap från regementet. Hur kunde Malmborgs så snabbt stigande stjärna falla så brådstörtat, och hur såg Malmborg själv på saken? För att börja med den senare frågan så kan det konstateras att han aldrig direkt verkade beröra sitt eget fall eftersom han verkar ha bestämt sig för att så gott det gick kringgå den med tystnad i linje med vad han bad Fuller om i brevet till denne om valresultatet. Det går däremot att i några källor att följa Malmborgs principiella resonemang kring hur officerare av den grupp han tillhörde allmänt behandlades i unionsarmén. Enligt Malmborg fanns det två kategorier officerare som regelmässigt behandlades sämre än de borde: de som ägde militär utbildning och de av utländsk härkomst. Tydligast framgår denna åsikt hos Malmborg i dennes artikelserie i *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* skriven omkring ett och ett halvt år före den dramatiska våren 1864. Han sammanfattar unionsarméns största problem på följande sätt:

*Hvad unionsarméerna framför allt lida brist på äro rättskaffens, kraftiga och dugliga generaler samt officerare med åtminstone någon naturlig fallenhet för deras ansvarsfulla kall. Ej sådana som i går lemnade plogen, krogen, boden eller kontoret, för att i dag kommendera batterier, bataljoner eller arméer, utan att någonsin hafva sett en kanon, rensel eller tornister...*⁴⁴⁶

I samma nummer av *Handelstidningen* kommenterar han också de utlandsföddas, och då i synnerhet sådana som är "militäriskt bildade", särskilda problem:

*Oafsedt de otaliga svårigheter främlingen möter med afseende på språket och andra lika främmande förhållanden, med hvilka han måste göra sig förtrogen för att kunna gagna samt skapa sig trefnad, har han hittills i och för sin utländska börd mött en oftast oöfvervinnelig opposition som endast en maliciös disposition i förening med okunnigheten, fåfängan och afunden kan fostra.*⁴⁴⁷

445 Nourse, s. 313, som menar att det hela borde ha lösts genom att flytta på två eller tre personer, varav en utan namns nämnande utan tvekan var Malmborg.

446 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 2/12 1862.

447 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 2/12 1862.

Det är förmodligen inte att dra för vittgående slutsatser att Malmborg hade sitt eget öde för ögonen när dessa rader skrevs, och att denna hans inställning säkerligen inte mildrades efter den händelserika våren 1864.

När det gäller den stora andelen också av de allra högsta graderna inom armén som saknade militär utbildning så var detta ett problem som inte sällan möter i litteraturen kring inbördeskriget. Det kan dock konstateras att detta var något som inte hade någon annan lösning än den valda: d v s att de som igår lämnade plogen, krogen, boden eller kontoret nästa dag fick föra befäl, ibland efter att på kvällar och nätter själva läst på vad som stod i Hardees lärobok för armén som användes av båda sidor. Det fanns helt enkelt ingen annan lösning när fler än två miljoner man sattes under vapen och det inte fanns militärskolor eller militärakademier som kunde förse mer än en bråkdel av dessa med utbildade befäl. Sherman, som var en varm förespråkare av en professionell officerskår, kunde inte ens i sitt visionära kapitel i memoarerna om de lärdomar för framtiden som borde dras av kriget se någon annan lösning än den som Malmborg visade sådan misstro mot. Sherman tillägger dock att samtliga framgångsrika högre befäl som gick direkt från det civila livet till att föra befäl som han hade talat med om saken framhöll att de ångrade att de åtminstone inte hade de mest grundläggande militära kunskaperna med sig i bagaget, utan istället måste "acquire this knowledge in the dangerous and expensive school of actual war."⁴⁴⁸

Malmborgs påstående om aktiv diskriminering inom armén av utlandsfödda är mer problematiskt att ta ställning till. Det råder ingen tvivel om att Malmborg genomgående i regementshistoriken utsätts för vad som idag skulle kallas etniska trakasserier, främst genom att hans accent återges på ett sätt som var avsett att väcka munterhet hos läsaren, men också ringaktning gentemot Malmborg. Det är väl att märka att Malmborgs accent återges på ett sätt som knappast kan ha överensstämt särskilt väl med det sätt han faktiskt talade. Vi vet inte om Malmborg talade med gotländsk dialekt eller med någon mälardalsdialekt, men oavsett lär han inte ha försökt säga "by God, when I talk to you..." så att det lät så som det återges i historiken: "by Gott, ven I dalk mit you..."⁴⁴⁹ Det som återgavs som Malmborgs accent var i själva verket engelska talad med kraftig tysk accent. De två i särklass största kategorier immigranter i USA vid denna tid var tyskar och irländare. Tjugo gånger fler tyskar än svenskar och norrmän sammantagna invandrade under kriget, och inslaget av tyskar (och av irländare) i unionsarmén var betydande – 200 000 tyskar stred på

448 Sherman, s. 740–741.

449 Crooker, s. 145. Fler exempel finns på denna typ av påstådd accent i historiken.

unionssidan, och det var inte ovanligt att hela regementen var tyskspråkiga.⁴⁵⁰ Det är möjligt att man i efterhand blandade ihop Malmborgs sätt att tala med den betydligt vanligare tyska accenten. Hur det än var med den saken kan det konstateras att unionsarmén till en mycket stor del bestod av immigranter, och flera av dessa – också svenskar – lyckades att stiga högt i graderna.⁴⁵¹ Inom unionsarmén fanns alltså en stor vana vid att umgås med utlandsfödda som inte bara bröt på engelska utan som knappt talade engelska alls.

Malmborg lämnar i sin ovan nämnda artikel ytterligare en viktig upplysning om varför han menade att utlänningar diskriminerades:

*De patriotiska tidningarne äro uppfyllda med omständliga berättelser om makt-missbruk utöfvade mot officerare från generalen till subalternen. Detta är framför allt händelsen med utländningar – jag menar nu endast de militäriskt bildade.*⁴⁵²

Med hans kursivering av de militärt utbildade bör förstås att det var något med den militära utbildningen förvärvat i utlandet som kopplades samman med påstått maktmissbruk. De som inte hade denna bakgrund led underförstått enligt Malmborg inte av sådana anklagelser. Den som han främst har för ögonen när detta skrivs, och vars fall han också redogör för, är kapten Silfversparre (se s. 205), men det framgår av artikeln att han liknade sin egen situation vid dennes. Såväl Silfversparre som Malmborg utövade sina befäl utifrån en svensk och europeisk tradition, och även om de inte bröt mot några lagar när de gjorde detta så ansågs det av många inom unionsarmén som något som inte hörde till den amerikanska armétraditionen, som hade sina rötter i en milisorganisation och som till huvuddelen bestod av frivilliga medborgare från en för tiden politiskt avancerad demokrati.⁴⁵³ Malmborgs kritik av hur utländskt skolade militärer bemöttes inom armén och samhället ägde säkert sin riktighet, men med tillägget att det inte var de utpekade officerarnas härkomst som upprörde utan deras sätt att föra befäl. Det ska betonas att också svenskkolonin och svenskt manskap tillhörde dem som opponerade sig mot befäl som de ansåg despotiska. Det är troligt att en av de "omständliga berättelser" som Malmborg ansåg tidningarna fulla av var

450 The Library of Congress Civil War desk reference, s. 676–677. 233 052 tyskar invandrade under åren 1860–1864 mot 11 493 svenskar och norrmän.

451 Karl Johan Ståhlbrand, i USA mer känd som Stolbrand, var den som lyckades bäst av svenskarna med den militära karriären. Han slutade som brigadgeneral. *History of the Swedes of Illinois*, part 1, Ernst W. Olsson (red.) Chicago 1908, s. 678.

452 *Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning* 2/12 1862.

453 Roger Kvist som undersökt processerna mot Silfversparre drar slutsatsen att dennes traditionellt europeiskt militära ledarskap inte fungerade bland de frivilliga amerikanska trupperna. Kvist, s. 157.

den om Silfversparre så som den återgavs i den svenska chicagobaserade *Hemlandet*, som i juli 1862 detaljerat redogjorde för anklagelserna mot den svenske kaptenen och som också publicerade en till innehållet mager men till tonläge mycket högt uppskruvad kommentar av Silfversparre själv.⁴⁵⁴

Det var inte Malmborgs sätt att tala eller hans ursprung som retade gallfeber på hans soldater och officerare, utan det sätt på vilket han styrde och ställde med dem. Hans med tiden allt fler ovänner, för att inte säga fiender, inom regementet drev med och angrep honom på alla tänkbara sätt därför att man upplevde hans chefskap despotiskt, inte därför att han inte var infödd amerikan. Det finns mycket litet som talar för att en amerikafödd överste med samma beteende som Malmborg hade fått uppleva en större popularitet inom regementet.

Oavsett om Malmborg själv ansåg sig orättvist behandlad och flertalet i hans regemente menade att han fick vad han förtjänade så var hans situation under våren 1864 ytterst besvärlig. Han hade öppet deklarerat att han inte tänkte kvarstå som regementschef om inte en majoritet av manskap och officerare hade förtroende för honom. Detsamma meddelade han generaladjutanten i Illinois efter det att valresultatet tillkännagivits. Hans förhoppningar om att bli brigadgeneral hade kommit på skam, vilket han också bör ha insett eller i alla fall anat under denna för honom deprimerande tid. Ovanpå detta plågade hans skador från Vicksburg honom allt mer.

454 *Hemlandet* 16/7 1862. Det framgår att flera av de klagande soldaterna var svenskar.

Mot Atlanta och vidare

Malmborgs sista tid i krigstjänst

Den tillfälliga lösningen för Malmborg kom i form av ett erbjudande som han knappast kunde eller ville tacka nej till. Han erbjöds tjänsten som *chief engineer* vid XVII:e armékåren. Som sådan blev han den högste ansvarige för kårens fortifikationsverksamhet, d v s för planering och ledning av uppförandet av alla slags befästningar, värn, bro- och vägbyggen som armékåren krävde – och som inte tillhandahölls av de reguljära ingenjörstrupperna, som under Atlantakampanjen var representerade av åtminstone två regementen inom *Army of the Tennessee*. Utnämningen var verkligen välfunnen. Knappast någon annan position kunde ha haft en större dragningskraft på Malmborg med undantag för brigadgeneralens, som dock var en väg som visade sig stängd för honom. Ett tecken på att Malmborg mitt i bedrövelsen efter valresultatet faktiskt kände entusiasm över uppdraget är att det i två olika arkiv återfinns noggrant avskrivna kopior av den specialorder som kungjorde förflyttningen, ett i regementsarkivet i Springfield, Illinois och ett i Malmborgs personakt i National Archives i Washington. Båda kopiorna är framställda av Malmborg själv och undertecknade två gånger, varav den understa underskriften i båda kopiorna föregås av intygandet "A true copy".⁴⁵⁵ Kopian i regementsarkivet är skriven på papper med officiellt brevhuvud från generaladjutanten i Illinois, vilket antyder att problemet skulle ha kunnat ha fått sin lösning under Malmborgs besök där i samband med att regementet for till Illinois för de utlovade permissionerna och ceremonierna kring omvandlingen till veteranorganisation. Enligt specialordern tillhörde det formella beslutet generalmajor McPherson, men i sin *Tjänstebeskrivning* anger Malmborg att förflyttningen var på Shermans initiativ, vilket förmodligen stämmer med tanke på ämnets känslighet.⁴⁵⁶ Generalmajor McPherson hade inför Atlantakampanjen flyttats upp till posten som arméchef för *Army of the Tennessee*, medan Sherman hade fått överta ansvaret för hela västra krigsteatern som chef för det som kallades *Military Division of the Mississippi*, en post som Grant tidigare hade haft innan han befordrades till högste arméchef.⁴⁵⁷ Något spår av Malmborgs ärende i Shermans förhållandevis välordnade arkiv finns inte.

455 ISA, AFCW, 55th inf, Commissions and recommendations, 26/4 1864; NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, 26/4 1864.

456 Malmborg, *Tjänstebeskrivning*, s. 11. "General Sherman, som då beredde sig för Atlantakampanjen, försakade att jag detacherades från mitt regimente och utnämndes till Ingeniör-Chef i 17:de armee-kåren"

457 Om Atlantakampanjen om inte annat anges, se Castel, Albert, *Decision in the West. The Atlanta Campaign of 1864*, University Press of Kansas, Lawrence 1992.

General Head-Quarters, State of Illinois,
ADJUTANT GENERAL'S OFFICE.

Springfield, 1863.

Headquarters Army & Department of the Tennessee
Montreal, Ala. April 26th 1864.

Special Order }
No 85. }

VI Cal. O. Malmborg, 55th Ill. Infy. bato., is hereby detached from his Regt. and assigned to duty as Chief Engineer Officer of the 17th Army Corps.

He will report for duty to the Commanding General of the 17th Army Corps at Cairo Illinois.

By Order of Major General J. B. McPherson.
(Signed) W. J. Clark
Assistant Adjutant General.

Cal O. Malmborg
55th Ill Infy. bato.

An True Copy
O. Malmborg
Cal 55th Ill Infy. bato.

En av två bevarade kopior av Special Order No. 85 som förordnade Malmborg som Chief engineer för XVII:e armékåren.

Källa: ISA, AFCW, 55th inf, Commissions and recommendations, 26/4 1864.

Foto: Författaren.

Förflyttningen behandlades sannolikt smidigt och diskret genom samtal på generalsnivå innan det hela mynnade ut i den specialorder som Malmborg så omsorgsfullt såg till att kopiera.

XV:e och XVII:e armékåren opererade sida vid sida under en stor del av kampanjerna i Georgia under 1864. De båda kåren utgjorde tillsammans med XVI:e armékåren *Army of the Tennessee*. Detta innebar att Malmborg ofta befann sig helt nära det regemente som han fortfarande var nominell befälhavare för. Trots detta förefaller hans nya förordnande ha medfört en total brytning mellan 55:e Illinois och dess förre befälhavare. Det är inte svårt att se detta ur Malmborgs perspektiv efter den förödmjukande omröstningen som stötte bort honom från regementet. Nourse konstaterade bara kort att Malmborg aldrig kom för att besöka sitt gamla regemente, och Capron berättar i brev till familjen att de utan framgång hade hållit utkik efter Malmborg.⁴⁵⁸

XVII:e armékåren under generalmajor Francis P. Blair Jr bestod av två divisioner med vardera tre infanteribrigader och artilleri. Reguljära ingenjörstrupper deltog i Atlantakampanjen, men det var inte sådana som föll under Malmborgs ansvar i dennes nya roll. Han hade att planera, leda och övervaka kårens fortifikationsarbeten i fält med de män ur kåren som från fall till fall avdelades för sådana arbeten. I en rapport skriven av en kapten ur den reguljära arméns ingenjörstrupper, Orlando M. Poe, beskrivs ingenjörstruppernas fältorganisation inför fälttåget mot Atlanta som bristfällig och provisorisk. Cumberlandarmén och Ohioarmén hade några enstaka regementen och bataljoner ingenjörssoldater, medan *Army of the Tennessee* inte hade några sådana förband alls men däremot vad Poe beskriver som "an excellent pioneer organization", d v s vad som skulle kunna beskrivas som infanterister som snabbt kunde växla mellan spadar och musköter allt efter behov. För att utjämna tillgången på ingenjörförband mellan arméerna, d v s sådana som mer renodlat ägnade sig åt fältkonstruktioner, rekognocering och kartering, fördes ett regemente, First Missouri Engineers, över från *Army of the Cumberland* till *Army of the Tennessee*.⁴⁵⁹

Malmborgs nya uppgifter kan tyckas ha varit tämligen lika dem som han under större delen av kriget hade utfört driven av sitt brinnande intresse och entusiasm för allt vad olika konstruktioner i fält hette, vare sig han hade formella order att utföra sådana eller inte. En betydelsefull skillnad fanns dock. Han behövde i sin nya roll inte lägga ned någon energi på annan befälsföring och han behövde heller inte inhämta specialorder för

458 Capron, brev till familjen, 4/6 och 8/6 1864, s. 382–383; Nourse, s. 320.

459 Official Records, Vol. XXXVIII:1, Rapport om Atlantakampanjen av Chief Engineer kapten Orlando M. Poe, Corps of Engineers, U. S. Army, 8/10 1865, s. 127–128.

sin verksamhet. Det bör också ha inneburit en lättnad att ha ansvar för armékårens ingenjörsverksamhet i en organisation där det fanns en reguljär sådan ledd av specialiserad ingenjörskompetens att falla tillbaka på. Det visade sig t ex när Malmborg planerade och stakade ut det enda större projekt som han var ansvarig för under sin korta tjänstgöring som Chief engineer, befästningsverken vid *Allatoona Pass*. Detta arbete utfördes tillsammans med samme kapten som var ansvarig för de reguljära ingenjörstrupperna vid Shermans armé, Orlando M. Poe, som omtalats ovan.

Delar av östra redutten vid Allatoona Pass. Malmborg hade ansvaret för uppförandet av denna och ytterligare fyra mindre fältskansar vid det djupa pass som Western and Atlantic Railroad från Chattanooga till Atlanta passerade igenom vid Allatoona. Det som återstår av denna redutt är en rund vall med ca femton meters diameter och någon meter höga jordvallar. Malmborgs försvarsverk, ytterligare förstärkta under hösten 1864, motstod konfederationens anfall 5 oktober 1864. Denna fältskans utgör förmodligen en av få rester av Malmborgs verksamhet i inbördeskriget som bevarats till våra dagar.

Foto: Författaren.

Enligt specialorder 85, den av Malmborg noggrant kopierade order som placerade honom i hans nya tjänst, hade han att ansluta till XVII:e armékåren i Cairo i södra Illinois, där Mississippifloden möter Ohiofloden. Detta

bör han ha gjort i maj 1864. Enligt sina tjänstgöringskort var han i tjänst vid 55:e under april men registrerad som tillträdd sitt nya förordnande i maj 1864.⁴⁶⁰ Malmborg själv skriver i ett brev 7 maj att han hade order att inställa sig hos generalen för XV:e kåren, vilket visar att han vid den tidpunkten ännu inte gjort så.⁴⁶¹ 8 juni 1864 ansluter i alla händelser XVII:e armékåren till delar av den stora armé som sedan några dagar hade börjat att röra sig söderut genom Georgia mot samme general, den defensivt mycket skicklige Joseph Johnston, som med sina trupper hade kämpat men framför allt utgjort ett ständigt hot utanför Vicksburg. Bland de enheter som var på plats i Acworth, Georgia fanns 55:e Illinois, och det är där som Capron hoppades men inte lyckades att träffa sin gamle överste. Malmborg förefaller ha blivit strängt sysselsatt från första början i sin nya roll. Det första och det enda dokumenterade uppdraget var att ansvara för uppförandet av fem små redutter, d v s mindre fältskansar, på höjderna ovanför *Western and Atlantic Railroad* där den löpte igenom det djupt nedskurna passet vid Allatoona någon mil norr om Acworth. Från detta uppdrag återfinns den enda bevarade officiella rapporten från Malmborg i hans egenskap av *chief engineer*. Den är skriven 21 juni 1864 och berättar att han tillsammans med två reguljära fortifikationsofficerare hade inspekterat omgivningarna kring Allatoona Pass den 8 juni i samband med att XVII:e armékåren passerade på väg ned mot samlingsplatsen vid Acworth. Tre dagar ägnades åt att staka ut de fem redutterna och sätta de omkring 800 man som var på plats i arbete. 11 juni anslöt han sig till sin kår och avrapporterade sitt dittillsvarande arbete. 16 juni återvände han till Allatoona Pass och kunde konstatera att arbetet förflutit så framgångsrikt, trots dåligt väder och brist på utrustning, att ställningarna nu var i försvarbart skick. Konstruktionerna var dimensionerade för att hålla 800 infanterister och tio fältstycken. Enligt samma rapport växlade Malmborg mellan arbetsuppgifterna vid Allatoona och byggandet av befästningslinjer framför fiendens linjer på och omkring Kennesaw Mountain. Han ber mottagaren av rapporten, som sannolikt tillhör ledningen av de reguljära ingenjörsförbanden, att särskilt uppmärksamma "the extraordinary amount of work accomplished", som han uppskattar till 20 000 linjefot fältarbeten av olika slag förutom 2000 fot kavelbroar, 150 fot slagna broar och sex miles vägar huggna genom skogen bakom den främre linjen.⁴⁶² Den lätt vädjande tonen om erkännande för väl utfört arbete trots besvärliga omständigheter känns igen från Malmborgs tidigare rapporter. Frustrationen att inte bli uppmärksammas efter förtjänst, en känsla som han delade med sina före detta underordnade i 55:e, drev honom att ganska oblygt marknadsföra sitt

460 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, tjänstgöringskort april – maj 1864.

461 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, Malmborg till överstelöjtnant Oakes 7/5 1864.

462 Official Records XXXVIII:3, Malmborgs rapport om fortifikationsarbeten vid Allatoona Pass och framför Kennesaw Mountain, 21/6 1864.

arbete på ett sätt som inte alldeles följer den brukliga formeln för militära rapporter. Det är mer regel än undantag att de rapporter som står att läsa i de officiella källorna är svårt tendentiösa till rapportskrivarnas förmån, men de brukar oftast vara formulerade på ett sådant sätt att mottagaren själv mer eller mindre lätt själv ska kunna dra slutsatsen om väl genomförda prestationer. Malmborg tenderade ofta att hoppa över dessa subtiliteter för att mer explicit lyfta fram sådant som förtjänade uppmärksamhet och beröm. Det är inte otänkbart att denna vana i sig i själva verket fungerade kontraproduktivt för Malmborgs syften och bidrog till att han skulle komma att lämna en treårig tjänstgöring i ledningen för ett stridshärdat regemente utan några dekorationer, något som vi kommer att återkomma till.

Malmborgs redutter skulle komma att prövas i hårda strider och då visa sig fylla sina funktioner väl. 5 oktober 1864 inringades knappa 2000 man ur unionsarmén av mellan 4000 och 5000 man från konfederationen. Sydstatsgeneralen French försökte att få unionens brigadgeneral Corse att inse sitt hopplösa läge och ge upp ställningen för att undvika onödig blodspillan. Corse svarade på detta utspel att de var beredda på denna onödiga blodspillan "whenever it is agreeable to you", varpå den överlägsna anfallsstyrkan omedelbart gick till attack. Eldgivningen med musköter och artilleri från redutterna drev dock bort konfederationens styrkor, som samma dag fick retirera söderut under mycket stora förluster.⁴⁶³

Acworth befinner sig på bara ett femtiotal kilometers avstånd nordväst om Atlanta och ca hundrafemtio kilometer sydost om Chattanooga, vars fall öppnade vägen för unionsarméernas anfall mot Georgia och dess huvudstad. Efter segern vid Chattanooga utnämndes Ulysses S. Grant till befälhavare för hela unionsarmén (i mars 1864) medan han i praktiken också förbehöll sig själv ledningen i fält av de styrkor i öster som kämpade mot konfederationens *Army of Northern Virginia* under Robert E. Lee. Grant gav sin gode vän och general William T. Sherman order att som befälhavare för de västra unionsarméerna invadera Georgia för att på så vis binda konfederationens styrkor från att kunna förstärka Robert E. Lee, som på goda grunder sågs som huvudopponent. Kriget var nu inne i sin slutfas, men det var inte fråga om ett sakta borttynande av krigsoperationerna utan snarare en intensifiering och framför allt en brutalisering av krigföringen. Striderna under 1864 stod inte att känna igen från den jämförelsevis försiktiga manövreringen och sammandrabbningar av arméerna som kännetecknade krigets första år. Kriget hade gått från att bestå av enstaka slag, belägringar och skärmytslingar med långa perioder däremellan då båda sidor manövrerade sina styrkor för att uppnå taktiska fördelar, till större sammandrabbningar med ibland mycket kort tid för andhämtning och positionering. Särskilt

⁴⁶³ Sherman, s. 515–517.

under maj och juni 1864 utkämpades en serie blodiga slag i öster under Grants så kallade *Overland campaign* mot Lees armé i Virginia. Denna var synkroniserad med Shermans operationer i Georgia för att minska fiendens rörelsefrihet, vilket till stor del lyckades. Under slagen i *The Wilderness*, *Spotsylvania* och *Cold Harbor*, för att nämna några av de mest vildsinta sammandrabbningarna med mycket stora förluster, nöttes Lees armé ned. Unionssidan vidkändes också mycket stora förluster, men var inte lika känslig för utnötningsskrigets påfrestningar. I juni påbörjades belägringen av Petersburg fyrtio kilometer söder om konfederationens huvudstad Richmond i Virginia, och den kom att vara kriget ut.

Krigströttheten spred sig på båda sidor och konfederationens kanske största hopp stod till att Lincoln inte skulle bli omvald i presidentvalet i november 1864 utan istället ersättas av någon kandidat mer villig att avsluta kriget förhandlingsvägen. Lincoln var i desperat behov av en tydlig seger på slagfältet, men en sådan verkade inte vilja infinna sig vare sig i väster eller i öster. I väster hade den mindre framgångsrike sydstatsgeneralen Braxton Bragg ersatts av den skicklige defensive generalen Joseph E. Johnston, som var en mästare i att glida undan varje försök träffa ett avgörande på slagfältet. Normalt vinnas inga krig genom att undvika att slåss, men så var faktiskt fallet sett ur konfederationens synvinkel: Unionen var tvingad att segra och ockupera södern för att vinna kriget, för syd kunde det räcka med att hålla ut till dess motståndaren tröttnade och erkände sydstaternas rätt att existera utanför unionen. I öster pågick ett helt annat sorts krig där Grants och Lees arméer likt två utmattade men stridslystna tungviktare cirklade runt varandra och utdelade mördande tunga slag utan uppehåll. Opinionen i norr hade vid denna tidpunkt föga sympati för Grants brutala krigföring som inte verkade leda kriget framåt men istället resulterade i flera tusen i förluster varje dag under längre perioder. Lincoln hade följaktligen goda grunder för sin oro.

President Davis i Richmond jagades också av sina demoner. Konfederationen var genom erövringen av Mississippidalen kluven i två delar och en ny västlig anfallsvåg rullade nu söderut från det fallna Chattanooga ned mot Atlanta och Georgia. Kriget tärde på resurserna på ett sätt som i ett längre perspektiv var ohållbart. Även om Davis disponerade en större andel av sitt territoriums samlade resurser för krigföring än sin motståndare i Washington så var det en större del av en avsevärt mindre kaka. Johnstons sätt att föra krig genom att dansa undan motståndaren var bättre än att förlora regelrätta slag, men hotade om kriget drog ut för länge att leda till samma resultat. Davis krävde en mer offensiv krigföring, vilket Johnston inte kunde eller ville leverera. Följaktligen byttes i juli, med fienden omedelbart utanför Atlanta, Johnston ut mot den aggressive sydstatsgeneralen John Bell Hood. "Doing

so, he made one of the fateful decisions of the war”, för att citera Bruce Catton.⁴⁶⁴ För unionsarmén var det enligt Nourse ett välkommet byte av fiendens befälhavare: norrsidans veteraner fruktade Johnstons intelligenta manövrerande betydligt mer än Hoods offensiva sätt att leda sina styrkor.⁴⁶⁵ Detta kan tyckas märkligt, men har sin förklaring i den vapentekniska utvecklingen kring 1800-talets mitt. Med de räfflade gevärens ankomst på slagfälten hade det blivit betydligt farligare att anfalla en nedgrävd eller på annat sätt skyddad försvarare än tidigare. Eftersom de nya gevärens precision och räckvidd hade mångdubblats mot de tidigare modellernas innebar detta att en anfallande styrka tvingades att vara exponerad för dödlig eld under längre tid än tidigare. Frontala angrepp mot befästa fientliga ställningar var i praktiken mycket svåra att lyckas med och något som i regel undveks. Då försök ändå gjordes, som t ex av Sherman mot Vicksburg befästningsvallar, Hood utanför Atlanta och Grant vid Cold Harbor, misslyckades de oftast och kostade därtill stora förluster.

De första större striderna som XVII:e kåren kastades in i på deras väg mot Atlanta var vid Kennesaw Mountain, omkring 30 kilometer nordväst om Atlanta. Här hade Johnston byggt upp kraftiga försvarslinjer på en bergsrygg som på ett effektivt sätt blockerade unionsarméernas framryckning. Framför dessa försvarslinjer byggde unionens styrkor upp ett eget system av fältarbeten med vägar, löpgravar och fältskansar. I vanlig ordning var Malmborg djupt engagerad i dessa konstruktioner som löpte framför XVII:e kåren i områdets norra delar. Sherman försökte på olika sätt med demonstrationer och skenanfall tunna ut försvararnas positioner på vissa platser för att kunna sätta in tyngre anfall där, men sist och slutligen handlade det om att angripa fiendens kraftiga försvarslinjer frontalt på det sätt som just beskrivits ovan och med samma resultat. Unionen lyckades inte, trots en massiv attack med stora enheter ur Tennessee-, Cumberland och Ohioarméerna efter en mer än tio kilometer bred front, bryta igenom utan kastades tillbaka med stora förluster 27 juni 1864. *Army of the Tennessee* anföll mot de nordligaste befästningslinjerna, med Blairs XVII:e kår, där Malmborg nu tjänstgjorde, längst norrut medan Logans XV:e kår med 55:e anföll i nordväst. Efter stora förluster – omkring 3000 för unionsidan mot 1000 för konfederationen – återgick både Sherman och Johnston till att försöka manövrera ut varandra. Genom att sända *Army of the Tennessee* runt konfederationens vänstra flank i riktning mot Atlanta tvingades Johnston att börja röra på sig igen för att lägga sig mellan den hotade staden och fienden som ryckte allt närmare. Med John Bell Hood som ny befälhavare kastades konfederationens styrkor i dödsföraktande anfall mot de tre unionsarméerna

464 Catton, s 219.

465 Nourse, s. 335.

under slutet av juli och början av augusti. Samtliga misslyckades och kostade konfederationen mycket stora och oersättliga förluster. Hood tvingades att överge sin offensiva taktik och evakuerade Atlanta 1 augusti 1864 efter det att stora förråd satts i brand för att inte falla i fiendens händer. De dramatiska scener som utspelades i och omkring Atlanta i slutet av augusti och början av september har förmodligen fått sin största spridning genom en av filmhistoriens största succéer, *Borta med vinden*.

Med Atlantas fall var söderns sak förlorad även om striderna skulle fortsätta i ytterligare sju månader i framför allt Virginia kring en allt mer trängd Robert E. Lee och hans *Army of Northern Virginia*. I Georgia fortsatte kriget med ett grymt efterspel till Atlantas fall. Hood såg fortfarande som sin uppgift att med vad som återstod av armén få ut Sherman ur Georgia. Att klara av detta genom regelrätta fältslag eller genom att försöka att anfälla Atlanta var omöjligt för den mycket mindre styrkan. Istället riktade Hood in sin verksamhet på att slå mot Shermans långa försörjningslinjer mellan Atlanta och Chattanooga för att på så sätt locka unionsarmén med sig norrut. Ett resultat av denna plan var att Malmborgs redutter vid Allatoona Pass kom till användning vid ett anfall 5 oktober 1864. Efter ett mycket blodigt slag lyckades den försvarande unionsstyrkan att avslå attacken.

Sherman svalde inte Hoods bete utan släppte istället sina försörjningslinjer och genomförde under hösten 1864 sin ökända marsch mot havet från Atlanta till Savannah. Med 55 000 man och Atlanta i lågor bakom sig skövlade Shermans armé det försvarslösa Georgia längs en bred korridor ned mot havet. Det som inte armén förmådde att äta upp eller ta med sig förstördes. Bakom armén följde en bred svans av desertörer från båda sidor, laglösa äventyrare och rena banditband som förstörde vad som återstod efter arméns framfart och begick övervåld mot civilbefolkningen. Resultatet av detta brutala fälttåg var dels en demonstration som visade att södern inte förmådde att skydda sitt eget hjärtland, dels att den redan hårt ansträngda försörjningen av konfederationens arméer ytterligare försvagades. Georgia var en av konfederationens viktigaste kornbodas som producerade ett överflöd av jordbruksprodukter. Efter Shermans marsch mot havet hade stora delar av det förvandlats till ödeland. Det är inte svårt att ännu i dagens Georgia hitta kraftigt avvikande uppfattningar från den gängse hjältebilden av general Sherman. Sherman tonar i sina memoarer ned marschen mot havet som något extraordinärt och framställer fälttåget istället som en förflyttning av armén från en position till en annan genom fiendeland som trupperna samtidigt såg till att göra oanvändbart för fienden. Det fjärran målet för armén var Virginias och konfederationens huvudstad Richmond.⁴⁶⁶

466 Sherman, s. 167.

För Malmborg gick kriget också mot sitt slut. Striderna utanför Atlanta var de sista han deltog i eller i varje fall var i närheten av. I sin *Tjensteförteckning* beskriver han själv sin sorti från kriget. Efter striderna 22 juli, den av Hoods attacker mot angriparna som fått namnet slaget om Atlanta, red Malmborg på sin "trojna häst", antagligen Charley, som återigen hade sårats i striderna, denna gång med en kula i låret och ett djupt sår i bringan, för att inspektera XV:e och XVII:e kårerna. Dessa båda kårer hade hållit unionens center respektive vänstra flygel i striderna omedelbart öster om staden och Malmborg skriver att han utförde dessa inspektioner för att rapportera truppernas tillstånd till Sherman. Han rider på sin sårade häst i skymningen över det slagfält där striderna just rasat. Han skriver att trots att nattens mörker föll över slagfältet var de scener som mötte då han red genom lundar, åkerfält och hålvägar tydliga nog.⁴⁶⁷ Hoods armé hade under dagen förlorat över 8000 man av de omkring 50 000 som hade att stoppa unionens dubbelt så stora styrka.

Malmborg var antagligen medveten om att detta var hans sista kontakt med kriget. I september var hans tjänstgöringsperiod slut och han kunde avsluta sin tjänst som överste för 55:e utan att ha behövt avgå i förtid för vare sig sjukdom eller för att tillförordnade officerare krävde ordinarie tjänst i spetsen för hans gamla förband. Det finns inga andra dokument än hans egen *Tjensteförteckning* som berättar om varför han efter slaget om Atlanta lämnar sitt tjänst vid XVII:e kåren, men det är uppenbart att det handlar om ett försämrat hälsotillstånd som gjorde det svårt eller omöjligt för honom att fortsätta. Själv skriver han att han deltog i fälttåget mot Atlanta "till dess slutligen min länge öfveransträngda konstitution, af naturen stark och härdad genom långvarig öfning, gaf vika, blottade mitt invalidtillstånd och nödgade mig att lämna tjensten."⁴⁶⁸ På samma ställe uppger han att han var utrustad med ett nytt uppdrag, nämligen att inspektera befästningar i Mississippidalen, men att det var mer att se som ett sätt att lindra tjänstgöringen. Han sade sig snabbt ha utfört sitt uppdrag, varefter han återvände till Chicago, där han insände sin avskedsansökan, som beviljades 20 september 1864.

55:e Illinois utan Malmborg

När Malmborg efter slaget om Atlanta 22 juli 1864 rider för att syna slagfältet och göra sig en bild av kårerna i den armé han var knuten till red han med största sannolikhet också förbi sitt gamla regemente som hade deltagit i striderna mot Hoods anfallande styrkor. Regimentet hade lidit 84 förluster, varav 21 döda, i striderna sedan de återkommit från permissionen i samband

467 Malmborg *Tjensteförteckning*, s. 11.

468 Malmborg *Tjensteförteckning*, s. 11.

med omvandlingen till veteranregemente.⁴⁶⁹ I regementshistoriken kan man följa ett förband som fortfarande fungerade väl i strid, men som stadigt minskade numerärt. När regementet bröt upp från Atlanta för att delta i Shermans marsch mot havet återstod färre än 150 man.⁴⁷⁰ Med Malmborg försvann ingalunda missnöjet med regementets ledning och inte heller med högsta krigsledningen i Illinois. Åtskilliga upprörda skrivelser redovisas som handlar om försök att förmå generaladjutanten och guvernören att utse de officerare som regementet valde under våren och inte de som krigsledningen själva ansåg som bäst lämpade för uppgiften. Från oktober 1864 finns i regementsarkivet en handskriven lapp av guvernör Yates hand som ger en föreställning om den fortsatta karusellen vad gäller utnämningar och val av officerare. De slarvigt nedklottrade raderna i blyerts ger intryck av att vara skrivna i vredesmod eller i vart fall under stark irritation. Haney är återigen inblandad och även om jag inte brytt mig om att sätta mig in i ärendet i dess helhet låter det sig sägas att det handlar om att guvernören hävdar sin rätt att utse officerare framför regementets rätt att välja sådana. Avslutningen lyder: "You will not wait for election by the officers. Rich. Yates Governor."⁴⁷¹ Detta meddelande nämns inte i regementshistoriken.

Regementshistoriken gör ännu ett byte av författare från och med att regementet deltar i marschen mot havet under hösten 1864 och fram till några månader efter krigsslutet.⁴⁷² Den som fattade pennan för denna uppgift var John G. Brown, från början chefsmusiker och ledare av regementets orkester men som senare befordrades till fanjunkare i regementsledningen. Marschen mot havet beskrivs i det närmaste som en trivsamt utflykt med gott om mat och tid för underhållning av olika slag på kvällarna vid lägereldarna. Motståndet bestod mestadels av enstaka kavalleriräder från fienden och ledde inte till några förluster för regementet.

21 december kapitulerade Savannah och den 30 januari 1865 påbörjades marschen norrut genom South Carolina. Det strategiska målet med marschen var att förena Shermans armé med *Army of the Potomac* och *Army of the James* som bedrev något som närmast kan liknas vid ett skyttegravskrig utanför Petersburg inte långt från konfederationens huvudstad Richmond i Virginia. Sherman själv beskriver kärnfullt syftet med fälttåget på ett annat sätt: "... to whip the rebels, to humble their pride, to follow them to

469 *The story of the Fifty-fifth...* Appendix, s. 519.

470 Nourse, s. 382.

471 ISA, AFCW, 55th inf, Commissions and Recommendations, Yates till regementsledningen 24/10 1864.

472 Jag följer i detta avsnitt huvudsakligen framställningen av Brown, John G., "From Atlanta to Chicago. November, 1864, to August, 1865." i *The story of the Fifty-fifth regiment Illinois volunteer infantry in the civil war, 1861–1865. By a committee of the regiment*, Clinton, Mass. 1887.

their inmost recesses, and make them fear and dread us.”⁴⁷³ South Carolina, som hade varit den första staten att deklarerat sitt utträde ur unionen i december 1860 fick nu betala dyrt för detta, eller som Brown uttrycker saken i regementshistoriken: ”South Carolina was to reap the reward for her hellish work in precipitating rebellion. She had been foremost in sowing the whirlwind, and she was to reap a cyclone.”⁴⁷⁴ I stort sett fortsatte mönstret från marschen mellan Atlanta och Savannah med plundring, mordbrand och förstörelse, även om det under denna marsch norrut tillkom ett ideologiskt moment i form av hämnd på den stat som sågs som inbördeskrigets vagga. 17 februari tågade armén in i huvudstaden Columbia, som samma dag förtärdes av lågor. Vem som bar skulden för ödeläggelsen diskuteras fortfarande; Sherman, de retirerade sydstatstrupperna eller den starka vinden som rådde denna dag. Brown menar dock att frågan är ointressant och konstaterar istället att staden ”only paid the just penalty for its treason.”⁴⁷⁵

Marschen fortsatte norrut genom North Carolina. Utanför Fayetteville berättar Brown att dragdjuren sågs över och de som inte höll måttet samlades ihop och sköts för att de inte skulle kunna vara till någon nytta för fienden. 27 mars 1865 stupade L. B. Mohler från K-kompaniet och blev därmed den siste i regementet som föll för fientlig eldgivning. Vid den tidpunkten kunde regementet endast ställa upp 143 man i ledet, eller obetydligt mer än vad ett fulltaligt infanterikompani förväntades rymma. Regementets styrka var nu så svagt att det inte ansågs behöva en överste i ledningen utan endast en överstelöjtnant och major. Regementet var trots allt inte tillräckligt litet för att avhålla delar av det att återigen ställa till med ett val om vilka officerare som skulle leda det. Brown konstaterar att röstdeltagandet inte var särskilt stort, men att man likväl kom fram med ännu en uppsättning namnförslag till ledningen i Springfield – som än en gång svarade med att ignorera regementets demokratiska ambitioner. I början av april, då regementet fortfarande var på marsch genom North Carolina nåddes man av beskedet att Richmond hade fallit och kort därefter att Lee hade kapitulerat med sin armé vid Appomattox. Kriget var över och glädjen visste inga gränser. Glädjen förbyttes dock snart i missnöje och otålighet över den långdragna processen i samband med förbandets avmönstring. De förflyttades långsamt med tåg och båt västerut och först 8 augusti skedde den formella avmönstringen i Little Rock, Arkansas. Därefter bar det av till Chicago och Camp Douglas, där allt hade börjat för regementet. Här lämnades vapen och annan utrustning in och den fåtaliga skara som utgjorde regementet kunde gå tillbaka till det civila. Enligt den kortfattade tryckta sammanställningen av

473 Sherman, s. 608–609.

474 Brown, s. 404.

475 Brown, s. 410.

regementets tjänstgöring under kriget, utgiven av Illinois generaladjutant efter kriget, hade regementet under kriget marscherat 3 374 miles, eller 5 430 kilometer.⁴⁷⁶ Regementet hade deltagit i otaliga slag och skärmytslingar, men det som hade dominerat deras tillvaro, vid sidan av långvariga uppehåll i mer eller mindre osunda läger, hade varit deras långa marscher kors och tvärs över de västra och östra krigsskådeplatserna.

De frivilliga soldaterna och officerarna i 55:e Illinois smälte under kriget samman till en sammansvetsad enhet. Malmberg, Stuart och andra i deras efterföljd som tagit parti för de båda befälhavarna framställde särskilt regementets officerare som lata och odugliga, vilket i sin tur förklarade och berättigade den hårda disciplinen i enheten som särskilt Malmberg försökte att upprätthålla. Regementets meriter från slagfälten och dess tjänstgöring under kriget i allmänhet talar mycket bestämt emot dessa påståenden. Det var ett stridshärdat och effektivt förband som inte alltid tog så hårt på disciplinen. Samtidigt var det dock dess officerare ofta mer nogräknade med sina demokratiska rättigheter än vad som alltid var det bästa för regementets funktion. Källmaterialet ger inte ett tillräckligt underlag för en gruppdynamisk studie av linjeofficerarna, d v s kompaniernas befäl, men det intryck som protestskrivelser och regementshistoriken ger är att officerarna som grupp ofta ter sig lättkränkta och snara att upptäcka oförrätter. Denna egenskap förstärktes förmodligen av den dominante pastor Haney. Historieskrivning är dock ingen laboratorieverksamhet där vissa faktorer kan elimineras för att se deras inverkan på helheten. Således kommer vi aldrig att få reda på hur 55:e hade utvecklats utan de starka personligheterna Stuart och Malmberg och Haney. Ett stort antal av de som överlevde kriget i Malmborgs gamla regemente fortsatte att träffas efter kriget inom ramen för den kamratförening som bildades. Man träffades i stort sett vartannat år fram till och med 1920, då de flesta ännu levande måste ha varit i åttioårsåldern eller äldre.⁴⁷⁷

476 *Report of the adjutant general of the state of Illinois, Containing rosters of officers and historical memoranda of Illinois regiments... , vol II, 1861–1866, Springfield 1867, s. 85.*

477 Tubbs, William, B., 'A Bibliography of Illinois Civil War Regimental Sources in the Illinois State Historical Library. Part I, Published and Printed Sources', *Illinois Historical Journal* Vol. 87 (Autumn 1994), s. 204–206.

Slutet på en strid, början på en annan

I sin kortfattade *Tjensteförteckning* anger Malmborg skälen till sitt avsked från armén: det var hans allt bräckligare hälsa som tvingade honom. Omedelbart efter den motiveringen följer dock en kommentar om 55:e där det heter att förlusterna för regementet hade reducerat det till en kaptens kommando vilket möjligen ska tolkas som att Malmborg här vill peka på det faktum att regementet inte längre var stort nog att bära en överste.⁴⁷⁸ I sin skriftliga begäran om avsked från armén till generaladjutanten i Illinois utvecklar han motiveringen till sitt avsked. Han inleder brevet med att förklara sin kärlek och lojalitet till sitt "adopted country", som han har varit medborgare av sedan 18 år. Han säger sig också som soldat sedan mer än 20 år ha lärt sig uppskatta de starka band som knyter soldaterna till sina kamrater, till regementet och till armén, särskilt under ett så blodigt och rättfärdigt krig som nu utkämpas. Det är därför med ett djupt beklagande som han sänder in sin avskedsansökan, men att det är orsaker bortom hans kontroll som nu tvingar honom till detta. Han anger skälen i två punkter varav den första är att hans regemente, d v s 55:e, har blivit så reducerat att det endast kan ställa upp färre än 200 man. Den andra punkten utgörs av hans hälsotillstånd som han säger har blivit så försämrat på grund av hans dubbla tjänstgöring som regementschef och som "engineer" att han anser det vara sin plikt att inte längre inneha tjänst "in so reduced a command". Han ser det också som en plikt mot sig själv att försöka återfå sin forna hälsa eller i vart fall för att bromsa en fortsatt försämring av den. Han avslutar med att han tar med sig många minnen från sina tre års tjänstgöring och en medvetenhet om att ha utbildat och gjort effektiva soldater av de män som utgör 55:e Illinois regemente, vars ärofulla död general Sherman själv säger sig vara ett vittne till och som av general Grant för ett år sedan fick sin regementsfana prydd med namnen av tio slagfält. Sist i sin avskedsansökan säger han sig invänta intyget från Washington om att han inte har några ekonomiska skulder till staten, som han för två månader sedan skriftligen beställt.⁴⁷⁹ Det sistnämnda handlade om att slutbetalning av lön inte kunde ske förrän ett intyg kunde uppvisas om att inga utestående skatter fanns obetalda.

Malmborg flyttade hem till Chicago igen, men verkar inte att ha återgått till sin gamla tjänst vid *Illinois Central Railroad Company*. Hans avskedsansökan hade beviljats praktiskt taget omedelbart efter det att den inkommit till arméhögkvarteret, men om detta verkade Malmborg fortfarande omkring

478 Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 11.

479 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, Malmborgs avskedsansökan, 12/9 1864.

mitten av november 1864 sväva i ovisshet. I ett brev till den assisterande generaladjutanten vid högkvarteret för *Department and Army of the Tennessee*, överstelöjtnant Clark, uppgav han att han inte hade fått motta någon reaktion på sin avskedsansökan förrän den 3 november, då han i ett brev som hade färdats över bl a Cairo Illinois, Memphis Tennessee och Vicksburg i Mississippi hade nått honom med beskedet att han beviljats trettio dagars permission. Några dagar därefter hade han bevistat en begravning och där träffat Clarks assistent kapten Gilbert, som visste att berätta att Malmborgs avskedsansökan inte hade blivit beviljad, men väl en månads permission. Även om den vila och omvårdnad som Malmborg sade sig åtnjuta hade förbättrat hans hälsa, så befarade han att mycket återstod innan den var återställd. Om hans avskedsansökan i skrivande stund inte var beviljad så önskade han att han kunde ges en lättare tjänstgöring. Som det är nu, fortsätter han, är han mycket besvärad över att vara i tjänst utan uppgifter. Sista halvan av brevets tre sidor ägnas åt något som känns alltför bekant också för en modern statsanställd och säkert även andra: problem med en reseräkning. Han hade ur egen ficka lagt ut 119 dollar och 76 cent för sig själv, sin betjäning och för hästtransport för den resa som han enligt order hade att göra för att inspektera befästmansverk i Mississippidalen efter slaget om Atlanta i juli. Malmborg ber Clark att omformulera ett par meningar i den order som satte honom på uppdraget så att han kan få ersättning för sina utlägg och också få ut sin reseersättning.⁴⁸⁰

Malmborg verkade att ha fastnat i det byråkratiska maskineriet. En specialorder som gav honom trettio dagars permission finns bevarad i hans personakt och är daterad 18 september 1864.⁴⁸¹ Det är sannolikt denna order som tog så god tid på sig då den färdades kors och tvärs över de gamla krigsskådeplatserna och som nådde Malmborg först den 3 november. I samma arkiv återfinns dock med en två dagar senare datering specialorder 212. I denna beviljas Malmborg hedervärt avsked och grunden för avskedet anges vara att hans tjänstgöringstid löpt ut.⁴⁸² När detta besked nådde Malmborg är svårt att avgöra. Påskriften på såväl denna som föregående specialorder kan ge en fingervisning om postgångens irrfärder: de är kort och gott adresserade till befälhavaren för XV:e armékåren, d v s den armékår som 55:e tillhörde. Det hade spelat mindre roll om adressaten hade varit chefen för XVII:e armékåren, som Malmborg genom en specialorders förordnande tillhörde, eftersom de båda kårerna då ordersedlarna skrevs ut befanns på marsch mot Georgias kust tillsammans med Sherman. När den stora skövlande armén kastade loss från sina försörjningslinjer

480 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, Malmborg till överstelöjtnant Clark, 16/11 1864.

481 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, Specialorder 210, 18/9 1864.

482 NA, MSR, CW, Oscar Malmborg, Specialorder 212, 20/9 1864.

utanför Atlanta lämnade de också all ordnad postgång bakom sig. I själva verket försvann Shermans stora armé under flera månader ur synfältet vilket förklarar svårigheten för Malmborg att få besked om sin avskedsansökan.⁴⁸³ Hans avskedsansökan avslutades visserligen med uppmaningen att adressera svaret till befälhavaren i Cairo, Illinois, men det är inte osannolikt att man missat den detaljen.

För Malmborg framstod hans ställning inom armén i november 1864 som mycket förvirrad. Under i alla fall en kortare tid visste han bara att han som svar på sin avskedsansökan fått en månads permission. Det går inte att följa alla turer i hans ärende under återstoden av året, men det är inte otänkbart att det komplicerades ytterligare av att hans begäran om lättare tjänst, som han alltså ställde därför att han vid den tidpunkten hade fått besked om permission istället för avsked, besvarades med att han gavs ett nytt befäl – samtidigt som beskedet om hans beviljade avsked befann sig på väg i någon postsäck någonstans i den gamla västra krigsteatern.

Malmborgs strävan att avveckla sitt engagemang i inbördeskriget hade egentligen påbörjats i samband med att resultatet av regementets val av officerare hade presenterats för honom under våren 1864, då han slog fast att en fortsättning som chef för 55:e var uteslutet. Det är troligt att han redan då var inställd på att ta avsked från armén då hans treåriga tjänstgöringsperiod tog slut i september detta år. Den långa och omständliga väg som han hade att följa för att slutligen få sitt avsked inte bara beviljat utan också att träda i kraft var bara en försmak om den kamp som han kastade sig in i drygt tre år senare för att hävda sin rätt till pension från sin tid i armén.

Malmborgs ställning under hösten 1864 var alltså att han hade beviljats permission enligt ett beslut och avsked enligt ett annat. Det var det förra beslutet som Malmborg följde upp genom att acceptera en kommendering över ett regemente under uppsättning. Vi har inga andra källor till hands än Malmborgs egen beskrivning av händelseförloppet i sin *Tjensteförteckning*: 1 januari 1865 återinträdde han i tjänst, denna gång som överste och regementschef för andra regementet ur Hancocks första arméveterankår. Han var inte stationerad vid själva kåren, utan vid dess rekryteringskontor i Chicago. Man kan föreställa sig att detta motsvarade Malmborgs önskan om lättare tjänstgöring. I april mötte han så sitt regemente i Winchester, Virginia och fick där befälet över den enda brigad som organiserades i denna armékår. I hettan och det starka solljuset tvingades han dock med läkarnas hjälp snart konstatera att han riskerade att helt förlora synen om han inte avslutade sin tjänstgöring, och den nya avskedsansökan beviljades

483 Sherman, s. 565 anger att armén nåddes av post för första gången på två månader utanför Savannah vid Georgias Atlantkust 16 december 1864.

30 maj 1865.⁴⁸⁴ Utöver denna Malmborgs egen kortfattade skildring av händelsförloppet finns inga beskrivningar kring omständigheterna kring hans återinträde i tjänst. Det kan möjligen ha varit så som han beskriver, att han kände sig så pass frisk att han bedömde det som möjligt att återgå till armén. Det är också möjligt att han accepterade tjänstgöringen för ett nytt regemente under november eller december 1864 då han ännu inte hade fått något annat svar på sin avskedsansökan än beskedet om en månads permission. Det är också tänkbart att han hade hunnit få bekräftelse på sitt avsked, men av olika skäl accepterade ett erbjudande om ny kommendering. Det var kanhända så att han inte hade något val på grund av sin försörjningssituation. Han hade av allt att döma inte längre kvar sin gamla anställning i Chicago. Den senaste tjänsten som han hade haft, som emigrantvärvare, vara han inte längre i fysiskt skick att klara av, men han hade också innehaft flera andra tjänster som inte hade krävt långa resor. Hans relation till sitt gamla järnvägsbolag är inte känd, och det är låter sig inte avgöras om han hade kunnat träda i dess tjänst om han så önskat. I ett brev författat i en "ovanligt skön park" i en fridfull förort till Memphis under en paus mellan två fälttåg hösten 1862, får vi en glimt av Malmborgs tankar om framtiden: "Efter krigets slut – om vår Herre låter mig öfverleva det – så behöver jag ej förgäfvets söka en plats i Chicago."⁴⁸⁵ Det är inte helt klart om han avser en anställning i största allmänhet eller positionen som vicekonsul i Chicago. Det är dock troligare det förra eftersom han tidigare i brevet anförtrodde farbrodern att han fattade rätt beslut att gå ut i kriget istället för att försöka att tillträda vicekonsulstjänsten, dels därför att mer pengar tenderade att gå ur fickorna än in i dem med den positionen och dels därför att alla affärer vid konsulatet låg nere på grund av kriget.

Som kommer att framgå är det möjligt att Malmborg närde förhoppningar om en bättre position än sitt gamla kontorsarbete.

Malmborgs begäran om pension 1868

Vid krigets slut såg hans situation radikalt annorlunda ut. Han var 45 år, men som han själv beskriver sig vid ett senare tillfälle, "en gubbe i förtid", bruten och sliten av sina skador och av sina mödosamma år i krigstjänst. Han förefaller ha saknat ett fungerande socialt nätverk, visserligen många vänner, men inte vänner av det slag som ville eller kunde hjälpa honom på ett kraftfullt sätt i den utsatta läge han nu befann sig i. Det går inte att avgöra om de problem som han hade haft med sitt regemente, med uteblivna befordringar och likaså frånvaron av dekorationer bidrog till att göra hans

484 Malmborg, *Tjensteförteckning*, s. 12.

485 NMA, JAHA, Malmborg till sin farbror, 26/10 1862.

sociala relationer från tiden före kriget besvärande. Det går inte heller att säga om han fortsatte att hålla kontakt med släktingar och vänner i Sverige, men sökningar i korrespondensserier med Malmborg som avsändare och mottagare har inte givit några resultat. I alla händelser ville eller kunde han uppenbarligen inte söka hjälp från sitt gamla hemland. Hans situation var mycket utsatt med kraftigt nedsatt arbetsförmåga och ingen familj eller förmögenhet att falla tillbaka på.

Från hösten 1864 till våren 1868 finns få samtida källor som avslöjar Malmborgs verksamhet under denna tid. Under våren 1868 börjar dock källorna att återkomma i samband med att Malmborg begär invalidpension från de federala myndigheterna för sin tjänstgöring under kriget. Med hjälp av olika vittnesmål och intyg i pensionsärendet går det tämligen väl att följa Malmborg under åren omkring och efter krigsslutet 1865. I ett eget vittnesmål inför en domstol i Washington D.C. berättar Malmborg att då han beviljades avsked från armén 20 september 1864 bodde han i Chicago. 5 april 1865 flyttade han från Chicago och bosatte sig i Washington, vilket alltså bör ha skett i samband med att han tog över sin brigad i Virginia, omkring tio mil från huvudstaden. I Washington hade han sedan dess tjänstgjort på deltid som kontorist (clerk). På baksidan av vittnesmålet finns en stämpel från *Department of the Interior, Pension Office*, att intyget godtagits 17 april 1868.⁴⁸⁶

Malmborg flyttade alltså från Chicago till Washington under våren 1865 och han förefaller att ha gjort detta i förhoppning om att bli utsänd som ledare för en delegation på regeringsnivå från USA till Sverige som enligt vaga källor var planerad till 1866 eller året därpå. Möjligen kan hans nya bostadsort tyda på att han hade utsett politiken som en ny möjlig karriärväg. Under hösten 1864 kastade sig Malmborg nämligen in i valrörelsen för att få Lincoln återvald. I kretsen kring den svenskamerikanska tidningen *Hemlandet* i Chicago och föreningen Svea bildades en svensk unionsklubb i Chicago och Malmborg reste runt i delstaten och valtalade. Bland annat talade han vid ett stort valmöte i Galesburg med 10–15 000 deltagare, varav många svenskar.⁴⁸⁷ Hans politiska arbete blev dock kortvarigt och efter valrörelsen, efter vilken Lincoln blev återvald för ännu en period i Vita huset, verkar endast förhoppningen om den svenska delegationen ha återstått av de politiska ambitionerna.

Uppgiften om denna förhoppning kring "the mission to Sweden" kommer från hans arbetsgivare och vän John Nelson, som anger att denna som

486 NA, Pension files, Civil War, certif nr 92036, Malmborgs affidavit 9/4 1868. Hancocks kår verkar inte ha blivit fulltalig vilket sannolikt förklarar den oprecisa angivelsen av ett regemente i en armékår, som normalt bestod av regementen som formade brigader som formade divisioner som till sist utgjorde armékåren.

487 Kvist, s. 231–233.

anledning till Malmborgs flytt till Washington.⁴⁸⁸ Nelson skriver i detta intyg att Malmborg varit bosatt i Washington sedan krigsslutet och att han anlände till huvudstaden "totally out of employment". I William T. Shermans arkiv finns ett brev från Malmborg till generalen skrivet under hösten 1866 där den före detta översten ber sin gamle befälhavare om draghjälp för att utnämnas till detta uppdrag. Av brevet formuleringar kan man sluta sig till att Malmborg samma dag som brevet skrevs hade besökt generalen och under ett kortare möte framlagt sin sak. I brevet, som alltså är avsänt för att ytterligare förse Sherman med goda argument, framhåller Malmborg med sina i vanlig ordning lite för snabba formuleringar sitt stöd från de nordvästra staterna i ett tonläge som bäst beskrivs som desperat:

*... and the 40.000 to 50.000 scandinavian voters in the north western states backed by the most prominent citizens in Illinois, its entire delegations to Congress and U.S. Senators from all the north western states, who are jointly urging my appointment to the Swedish mission.*⁴⁸⁹

Därpå framhåller han att han nämner detta med anledning av det förestundande valet. Valet i fråga kan gärna inte avse något annat än det presidentval som gjorde att Ulysses S. Grant tillträdde presidentposten 1869. Kopplingen Malmborg gjorde till valet var inte särskilt långsökt eftersom de band som hade förenat Grant och Sherman under kriget fortsatte att vara starka också efter krigsslutet. Det som än en gång kan invändas mot Malmborgs argument är att de tenderar att sväva iväg från verkligheten. Jag har lagt ned en hel del möda på att finna några uppgifter kring denna "Swedish mission" utan att lyckas. Om bara fragment av det stöd som han sade sig ha från skandinaverna i de nordvästra staterna hade funnits så borde i alla fall spår av denna delegation till Sverige och av Malmborgs kandidatur ha återfunnits i den svenskspråkiga pressen i Chicago, som till sin natur påminner om dagens svenska landsortspress, d v s att stort som smått som har någon slags koppling till läsekretsen behandlas. Några sådana avtryck i pressen finns alltså inte efter någon sådan delegation till Sverige. Malmborgs brev ska nog ses i ljuset av hans pressade situation, men frågan är om han inte än en gång var kontraproduktiv i sina ansträngningar att uppnå sitt mål. Det går inte att avgöra hur Sherman reagerade på brevet. I alla händelser verkar inte det utlovade svaret ha skickats iväg från generalen. En naturlig reaktion hade nog snarare varit irritation framför en vilja till hjälpsamhet. Den övertydliga hänvisningen till en eventuell

488 NA, Pension files, Civil War, certif nr 92036, John Nelsons affidavit 17/4 1868.

489 LoC, MD, William T. Sherman Papers, General Corr. 1837–1891, container 20:111, Malmborg till Sherman 28/10 1866.

påverkan av det stundande valet ("of course with some reference to the approaching elections") kunde nog lätt uppfattas som ett slags förstadium till utpressning. Brevet fortsätter med att han påminner generalen om sina insatser under kriget, hur denne t ex hade berömt Malmborgs approacher mot Vickburgs försvarsvallar – något som han ofta återkommer till också i andra sammanhang. Tonen slår över i bitterhet då han konstaterar att det är rimligt att några blir lämnade ute i kylan med så många att belöna efter kriget. Det är nämligen detta som hänt mig, konstaterar Malmborg, som vidare framhåller att tre år med konstant extra tjänstgöring och att dessutom ha blivit sårad i strid hade lönat honom med att ha måst lämna tjänsten delvis blind och med en bruten hälsa. Som en soldat har han alltid ansett att man ska bedömas efter sina handlingar och inte efter ord, men som en medborgare som fullgjort sina plikter för sitt land säger han sig inte tveka att vädja om stöd från Sherman i dennes egenskap av inflytelserik person.

Malmborg försökte alltså än en gång att driva en kampanj i likhet med den som hade engagerat en stor del av Svenskamerika under våren 1864. Denna gång förmådde han dock inte att mobilisera det stöd som han lyckades med i den tidigare kampanjen och några substantiella bevis för det stöd han sade sig ha denna gång har inte efterlämnat några spår. I den mån generalen alls intresserade sig för Malmborgs sak borde det ha varit mycket lätt att med några enkla efterfrågningar avgöra hur stort stöd för Malmborg som i verkligheten fanns i de nordvästra staterna. Något som kan tolkas som den förhoppning Malmborg kände inför utsikterna att få det hägrande uppdraget är en artikel ut *Wisby-Posten* från mars 1867. Där återgavs delar av ett brev som en inte namngiven vän fått från Malmborg. Dessvärre är de återgivna delarna ryckta ur sitt sammanhang och källans tillförlitlighet är inte den bästa, men en passage ur den faller väl på plats om man känner till Malmborgs hopp om att bli utrikes sändebud. Malmborg refereras då han berättar om de svårigheter det innebar för en som var van vid ett rörligt och omväxlande liv i fält att nu sitta sysslolös och därtill ofta i mörker. Under hösten 1866 menade han dock att hans situation ljusnat:

*Nu har jag änteligen, efter ofantliga lidanden och kostnader, Gudilof den obeskrifliga tillfredsställelsen att kunna säga att hoppet, som så ofta svikit, åter börjar vinka uppmuntrande till en angenämare framtid.*⁴⁹⁰

Vilken denna framtid var utsägs inte, men det är rimligt att anta att det handlade om det nämnda uppdraget. I samma artikel sägs att Malmborg skrev om de minnen och förhoppningar som framkallades av tanken på

490 *Wisby-Posten* 15/3 1867.

fäderneslandet och den älskade fosterön och han utbrister ”om vår Herre en gång vill låta mig få återkomma hem”.

Ett av Malmborgs många bekymmer efter kriget kan sägas ha bottnat i att han hade få andra än han själv som kunde eller ville tala för hans sak. Det är lätt att se Malmborgs desperata situation och det sociala fall som hotade honom. Utan anställning och med uppenbarligen illa grundade förhoppningar om en hög utnämning i utrikes tjänst försökte han att inordna sitt liv efter någon ny bana. Hans situation var dock inte unik – vilket inte gör den mindre tragisk. Det fanns förmodligen tusentals högre officerare i Malmborgs situation efter kriget, som hastigt stigit i graderna men som efter kriget upptäckte att de nu levde i ett samhälle som inte hade möjlighet att placera in dem i ett socialt och ekonomiskt sammanhang som motsvarade de positioner de upprätthållit under krigsåren. Bland Malmborgs officerskollegor från regementet fanns det i alla fall en till som ifråga om problem kunde betraktas som än mer utsatt än Malmborg, nämligen regementets kvartermästare Henry W. Janes, en av dem som för övrigt höll tal för Malmborg då denne mottog sitt svärd i gåva från arbetskamraterna före avfärden ut i kriget (se s. 52). Janes tragiska öde går att få ett grepp om med hjälp av hans egen klagoskrift som beskriver de förbigående och övergrepp som han ansåg sig utsatt för. Janes hade mot sin vilja avförts ur rullorna och förklarats sinnessjuk, något som han kraftigt tillbakavisade. Han hade under en tid bl a tvångsvårdats på mentalsjukhus. I en liten försvarsskrift märkt ”For Private Circulation” samlade han mängder av intyg och underskrivna petitioner för sin sak. En del av dessa ger Janes helhjärtat stöd, medan andra är mer tvetydiga. I ett intyg från en läkare på den asyl där Janes vårdats under tre månader 1879 avslöjas vad denne ansåg fattades patienten. Janes led av en mental störning, som benämns ”Simple mania” eller ”Mania with paresis” enligt läkaren. Denne uttrycker sig också på sätt som kanske var avsett att vara uppmuntrande, men som inte hade den effekten på föremålet för diagnosen: ”Except his brain, Maj. Janes’ bodily health has appeared to me to be very good.”⁴⁹¹ Skriften ger bilden av en människa som förlorat fotfästet i tillvaron och som med alla medel försöker att få upprättelse. I intygen möter ofta sympati och förståelse för hans tragiska situation, men samtidigt förstår man som läsare att Janes problem är verkliga och inte påhittade av en ondskefull omvärld. Malmborgs problem var av en annan natur, men där finns också likheter i känslan av utsatthet och av att vara lämnade ute i kylan, som Malmborg själv uttryckte saken.

491 Janes, Henry W., *Military record of Henry W. Janes, major and quartermaster, (retired) brevet lieutenant colonel, U. S. A. What was done to him, and what he desires to be done for him*, 1880, s. 17–18.

Ett annat fall som mer liknar Malmborgs återges av Sherman i dennes memoarer. Under Atlantakampanjen stod vid ett tillfälle Sherman tillsammans med general McPherson och några andra högre befäl och samtalande då en projektil från en musköt träffade överste Taylor i bröstet. Lyckligtvis för Taylor slog kulan igenom en anteckningsbok som han hade i bröstfickan, vilket gjorde att han undkom med ytliga skador på revbenen. Sherman berättar att Taylor tidigare varit ansvarig för hans artilleri, men att han efter kriget hade fått problem:

He was a most competent and worthy officer, and now lives in poverty in Chicago, sustained in part by his own labor, and in part by a pitiful pension recently granted.⁴⁹²

Malmborg hade haft en snabb karriärutveckling under kriget: från att aldrig ha tjänstgjort som något högre än underofficer vare sig i Sverige eller i USA och i det civila innehått en tjänst som närmast kan beskrivas som en lägre tjänstemans, avancerade han omedelbart till överstelöjtnant och därefter på kort tid till överste. Efter kriget får han ta av översteuniformen och istället ikläda sig rollen som arbetslös invalid i ett samhälle som efter omständigheterna försökte att ta hand om sina veteraner, men där resurserna var långt ifrån tillräckliga. Ett skriftligt vittnesmål från vännen John Nelson för Malmborgs pensionsärende 1868 beskriver hur Malmborg arbetslös hade flyttat till Washington i hopp om att få den hägrande utnämningen i delegationen till Sverige, men då detta inte slog in blev erbjuden arbete som kontorist för...

... att fylla ut tiden och för att betala sina räkningar. Detta gjorde han, men led mycket av kroppsliga skador orsakade av kriget. Hans syn försämrades stadigt, trots den skickligaste behandlingen av kompetenta kirurger till dess att han endast kunde ägna en mindre del av sin tid för sina plikter på kontoret, och var tvingad till återkommande frånvaro i dagar och veckor.

Den tid Malmborg var på jobbet utförde han sina plikter bättre än andra, men hans försämrade syn omöjliggör en befordran på det nuvarande arbetet, fortsatte Nelson sitt vittnesmål, och avslutade med en förhoppning om att pensionsansökan måtte beviljas.⁴⁹³ Malmborg hade sin deltidsanställning genom sin vän sedan före kriget John Nelson, som var chef för *The Third Auditors office* inom *The Treasury Department*, vilket kan översättas med riksrevisionen och finansdepartementet. Arbetsplatsen var belägen på

492 Sherman, s. 420–421. Texten är skriven omkring tio år efter krigsslutet.

493 NA, Pension files, Civil War, certif nr 92036, John Nelsons affidavit 17/4 1868.

Pennsylvania avenue, inte långt från Vita huset. I adressregistren från Washington från 1866 och fram till det att han flyttar till Gotland och Sverige står han hela tiden registrerad som clerk med adressen angiven till arbetsplatsen.⁴⁹⁴ John Nelson anger i sitt intyg till pensionsmyndigheten att han erbjudit Malmborg arbete som *first class clerk*, vilket enligt den gällande indelningen av kontorister, tvärtemot vad man skulle förledas att tro, tillhör den lägsta nivån. Malmborgs tjänst skulle alltså snarast kunna översättas med skrivbiträde på deltid, med lön därefter. Jag har inte lyckats att fastställa i vilken omfattning Malmborg förmådde att arbeta, men det finns skäl att anta att det var i en allt ringare grad med tanke på att hans tilltagande synproblem bör ha minskat förutsättningarna för skrivbordsarbete.

Man bör betänka denna Malmborgs situation innan man bedömer eller dömer Malmborgs pockade, på gränsen till oförskämda brev till general Sherman: Malmborg kämpade för sin existens med de otillräckliga verktyg som stod honom till buds.

De tyngst vägande skälen för att Malmborg skulle få sin pension var att visa att hans arbetsförmåga och ohälsa var kopplade till de sår som han hade fått under kriget. Det handlade om de skador han hade ådragit sig vid de båda stormningsförsöken av *Stockade Redan* i norra delarna av Vicksburgs försvarslinjer 19 och 22 maj 1863. Dessa händelser återkommer ständigt under Malmborgs kontakter med den federala pensionsmyndigheten. Ett läkarintyg från 55:es skicklige och omtyckte läkare, Dr. Roler, finns bland alla de handlingar som samlades hos myndigheten under Malmborgs återstående livstid. Dr. Roler intygar att han själv undersökte Malmborg omedelbart efter de båda skadornas uppkomst, och han beskriver såren. Under anfallet 19 maj hade hans högra tinning träffats av en rikoschetterande muskötökula och 22 maj var det hans vänstra tinnings tur att träffas av ett granatsplitter som fastnade nära vänster öga. Patienten hade lidit av en tillfälligt nedsatt syn efter skadornas uppkomst, men efter en tid hade synen försämrats permanent. Dr. Roler ansåg inte att Malmborg var i skick att upprätthålla en militär tjänst.⁴⁹⁵ Malmborgs arkivmapp i *National Archives* i Washington innehållande hans handlingar i samband med hans invalidpension berättar samma sak men med olika medicinska termer: han var i praktiken blind på höger öga som en följd av en inflammation förorsakad av skadan vid Vickburg. På vänster öga var synen försämrad av vad som kallas en sympatisk skada med höger öga, d v s att det skadade högerögat påverkade synen också på vänster öga. Samtliga läkare som undersökt Malmborg är överens om hans totala arbetsförmåga.

494 *Boyd's directory of Washington and Georgetown, Washington 1867–1869; City directories for Washington D.C., 1870–1873*, titelsidor saknas.

495 NA, Pension files, Civil War, certif nr 92036, Dr. Rolers affidavit 10/3 1868.

Också general Sherman bistod Malmborg med ett intyg. Det var författat i mars 1868, ett och ett halvt år efter Malmborgs desperata försök att övertala generalen att tala för hans sak rörande uppdraget i utrikes tjänst. Sherman skriver i sitt med egen hand hastigt nedtecknade brev att han tagit del av Rolers intyg och kan bekräfta vad som står i det. Han försäkrar också att han känner patienten väl och avslutar med "I think him fairly entitled to Pension".⁴⁹⁶ Shermans intyg hade skickats in efter en propå från Malmborg i mars 1868, i vilken han inte bara bifogade Rolers intyg utan också utvecklade sitt missnöje över sin situation. Malmborg konstaterar – vilket säkerligen var i full överensstämmelse med sanningen – att han aldrig tidigare i sitt liv varit i ett så utsatt ekonomiskt läge och heller aldrig tidigare vid så dålig hälsa som nu då han med tre års tjänstgöring fullgjort sina plikter mot sitt adopterade fosterland. Han klagade också över att regeringen inte erkänt hans tjänster på det sätt som hans överordnade vid upprepade tillfällen sagt skulle ske. Det sista kan syfta på såväl uteblivna dekorationer som arbete. Av brevet framgår också att Malmborg besökt Sherman under den gångna hösten. Det skulle inte bli hans sista besök hos Sherman, och framför allt inte den sista skriftliga kontakten i olika ärenden.⁴⁹⁷ Bland annat gällde det att intyga att Malmborgs egenhändigt författade *Tjensteförteckning* var korrekt, något som Sherman måste ha skrivit under med blandade känslor. Det är

Porträtt av Malmborg taget 1868. Kampen mot myndigheterna för rätten till krigsinvalidpension och hans allmänt osäkra tillvaro har märkt den tidigare så stolte och barske officeren. Jämför med porträttet på omslaget som är taget högst fem år tidigare.

Landsarkivet i Visby, Porträttsamlingen, Oscar Malmborg.

Foto: Författaren.

496 NA, Pension files, Civil War, certif nr 92036, Shermans affidavit 29/3 1868.

497 LoC, MD, William T. Sherman Papers, General Corr. 1837–1891, container 12:67, Malmborg till Sherman 26/3 1868.

Detta studiofoto av Oscar Malmberg i full översteuniform är taget i New York 1874 och bör därmed vara från tiden omedelbart före avresan till Sverige och Visby. Malmberg var då detta togs i ett betydligt sämre skick än vad man kan tro av den eleganta femtiofyraåringens yttre och han hade endast sex år kvar att leva. Kanhända fick utsikterna att återse hemlandet och Gotland honom att tillfälligt leva upp?

Landsarkivet i Visby, Porträttsamlingen, Oscar Malmberg.

Foto: Författaren.

inte osannolikt att Sherman med tiden tröttnade på Malmberg och hans påstötningar av skiftande natur. Ett indicium på detta skulle kunna vara att få av Malmborgs skrivelser resulterade i några registrerade svar eller andra reaktioner bevarade i generalens förhållandevis välordnade arkiv. Malmberg hade under såväl krigstid som fredstid varit något av en följetong hos Sherman och ofta förknippad med problem av olika slag.

Malmborg blev i juli 1868 beviljad en invalidpension om 30 dollar i månaden retroaktivt från 17 april 1868. Det var en lön som tillsammans med hans i bästa fall blygsamma extrainkomster gick att överleva på, men inte mer. Månadslönen för vanliga arbetare var normalt sett betydligt högre i 1860-talets USA. En av de sämst avlönade kategorierna, lantarbetarna, tjänade en och en halv dollar om dagen, vilket med sexdagarsvecka gjorde en månadslön på omkring 36 dollar, medan en målare i New York kunde tjäna 80 dollar i månaden.⁴⁹⁸ Att upprätthålla någon social och ekonomisk status i nivå med hans tidigare tillvaro som arméöverste var inte att tänka på. I augusti inlämnar Malmborg ett överklagande av pensionsbeslutet. Denna gång var det inte storleken på pensionen som han protesterade mot, utan det faktum att den inte betalades ut från dagen för avskedet ur armén. Av senare dokument upprättade av pensionsmyndigheten framgår att han fått rättelse på den punkten och att pension betalats ut retroaktivt från 30 maj 1865, d v s tidpunkten för det slutliga avskedet från armén.

Banden med Chicago verkar han ha bibehållit i någon utsträckning också efter flytten därifrån 1865. 1870, då han sedan fem år varit bosatt i Washington, utnämndes han till hedersledamot av Svea, där han hade varit ordförande under en kort period före kriget.⁴⁹⁹ Inom den tämligen välfyllda genren minnesskrifter över berömda svenskar i Illinois nämns Malmborg genomgående med respekt och inte utan att man tar honom i försvar för den orättvisa behandling som man anser honom ha blivit utsatt för.⁵⁰⁰ Det ska dock hållas i minnet att denna typ av skrifter hade som syfte att framhäva svenskarnas och svenskhetens betydelse i USA. Hur Malmborg såg på relationen till de kretsar där han hade umgåtts i Chicago vet vi inget om, men man kan föreställa sig att han kände sig besvärad över att inte kunna fylla ut den bild av framgångsrik svenskamerikan som han under så lång tid och med så stor energi hade försökt att bygga upp.

Tillbaka till Gotland

I juni 1874 finns en notis i *Gotlands Allehanda* under den stående rubriken "Wisby", där aktuella nyheter från staden tas upp i korthet: "Öfverste O. Malmborg, bekant såsom deltagare i Amerikanska kriget och som på Gotland har många vänner, har hitkommit."⁵⁰¹ Enligt *Wisby-Posten* hade

498 *The Value of a Dollar: Prices and Incomes in the United States, 1860–2009*. Scott Derks. 4th ed. Millerton, New York: Grey House Publishing, 2009. s. 9–10.

499 Beijbom, Ulf, *Swedes in Chicago: a demographic and social study of the 1846–1880 immigration*, Läromedelsförl., Stockholm, 1971, s 283.

500 Se särskilt *History of the Swedes...*, s 643–655, där författaren polemiserar mot regementshistorikens bild av Malmborg.

501 *Gotlands Allehanda* 10/6 1874.

Malmborg anlänt 7 juni från Kalmar med ångfartyget Wisby.⁵⁰² Malmborg, som korsat Atlanten ett flertal gånger och ridit och marscherat över en stor del av dagens östra USA, hade nu slutfört sin sista resa.

Källorna tiger om de beslut och händelser som föregick resan till Sverige och Gotland. Hade det inte varit för ett sex sidor långt brev av Malmborgs hand till general Sherman skrivet i november 1877 så hade kanske ingenting om anledningen till återresan varit känt mer än att man hade fått anta att Malmborg ville hem för att tillbringa sina sista år på den ö där han var född. Av hans brev till generalen – som kanske hade som huvudsakligt ärende att sondera möjligheten till att få ett förtjänsttecken för sitt deltagande i kriget – kan man tämligen säkert säga att flytten till Gotland skett med generalens hjälp, och att den kommit till stånd som ett försök att förbättra Malmborgs hälsa. I inledningen tackar Malmborg nämligen generalen för att denne sett till att resan till Gotland möjliggjorts. Här framgår också att det inte handlat om någon permanent flytt tillbaka till födelseön, utan snarare om en tids konvalescens. Termen "leave", upprepas i brevet, vilket i detta sammanhang förmodligen ska tolkas som den tid då han uppbar extra medel för att kunna bekosta sitt uppehälle och sin behandling i Visby.

Malmborg uppger att han efter ankomsten till Gotland i juni 1874 upplevde att hans hälsa hade förbättrats i samband med en hydropatisk behandling, vilket bör ha inneburit bad av olika slag och intag av mineralvatten. Under den tidiga hösten samma år inträffade dock en reaktion som gjorde att behandlingen fick avbrytas "revealing the utter prostration of my whole system". Det Malmborg beskriver kan närmast ses som en kollaps, möjligen ett nervsammanbrott eftersom termen "nervous prostration" används i senare beskrivningar av hans tillstånd. The "whole system" antyder också att det inte bara var kroppen som sa ifrån. Kanske att hela hans livssituation nu hann i fatt honom i all sin hopplöshet där han satt invirad i varma handdukar i ett Visby som inte kändes så hemtamt och attraktivt som han hade föreställt sig det. Han skriver vidare att han insåg det omöjliga i att företa resan tillbaka till Washington i tid och ansökte om och blev beviljad en förnyad "leave", vilket ska tolkas som medel för ett förlängt uppehåll i Sverige. Flytten tillbaka till Gotland var alltså från början inte avsedd att vara permanent: den blev detta på grund av Malmborgs bräckliga hälsa. Det som Malmborg kallar permission eller tjänstledighet, förlängdes efterhand till fjorton månader men hela tiden närde han förhoppningen att

... åtminstone en gång till få besöka och tacka min gamla befälhavare och genom honom regeringen för mitt adopterade hemland där jag har levt trettio av mina femtiosju år, att få möta

502 Wisby-Posten 12/6 1874.

prövade och sanna vänner samt att delta i tioårsjubileet – men det föreföll som om Herren hade bestämt annorlunda: jag upptäckte att viljan, som vid Vicksburg och på andra platser ofta hade pressat mig vidare trots utmattat tillstånd, i längden visade sig oförmögen att återuppväcka ett nedbrutet tillstånd. Sedan dess är jag nästan uteslutande begränsad till att vistas i mitt rum.⁵⁰³

Samtidigt säger sig Malmborg hysa visst hopp för framtiden: han har lärt sig att leva med smärtorna och stundtals känner han sig i sådant skick att han förmår att skämta om sitt tillstånd. Han säger sig i alla händelser inte vilja byta bort sitt nuvarande hälsotillstånd med det han hade vid krigets början om det också hade innefattat att han blev av med den lilla del som försynen tillät honom att ta i den stora striden för mänskligheten.

Resan till Gotland kan ha möjliggjorts på informell väg genom general Shermans försorg. I den tämligen omfattande personakten som innehåller handlingar om Malmborgs pension i National Archives i Washington finns inget som rör vare sig resan till Sverige eller något tidsbegränsat uppehåll där. Det är tänkbart att sådana handlingar finns eller har funnits arkiverade av annan myndighet än den som hade ansvar för pensionsfrågor. Jag har dock inte funnit några sådana. Utan de upplysningar som Malmborg lämnar i sitt brev till Sherman hade man av de tillgängliga officiella handlingarna dragit slutsatsen att Malmborg flyttat till Sverige och tagit sin invalidpension med sig. De regelbundna läkarundersökningar som pensionsmyndigheten i USA krävde för att bekräfta invalidtillståndet fortsätter på Gotland med gotländska läkare, vars rapporter finns prydligt arkiverade i Washington.

Malmborg hyrde fram till 1877 ett rum i Strandroten, alltså området innanför hamnen i Visby. Därefter flyttade han till ett nytt hyresum, ett billigare, i Norderroten, d v s i de nordligaste kvarteren i Visby innerstad.⁵⁰⁴ Han beskriver sina problem med boendet i brevet till sin gamle befälhavare. Det hade visat sig svårt att klara ekonomin på den enda inkomst han hade, d v s invalidpensionen på trettio dollar i månaden. Trots en sparsam livsstil var han av sitt hälsotillstånd tvingar att ha daglig hjälp med personlig tillsyn och i hushållet. Han hade ett tag att överväga att flytta till ett "invalid asylum", men genom förändringar i vänners familjesituation lyckades det honom att flytta till ett nytt boende som visserligen var mycket enkelt, men därmed också inom ramarna för vad han hade råd med. Onekligen levde Malmborg under magra

503 LoC, MD, William T. Sherman Papers, General Corr. 1837–1891, container 47:110, Malmborg till Sherman 22/11 1877.

504 Vilka delar av staden som Malmborg bodde i kan bl a utläsas ur den årliga taxeringen, som publicerades i lokalpressen. Se t ex *Gotlands Allehanda* 15/7 1876, 7/7 1877, 17/7 1878.

omständigheter, betydligt under vad som krävdes för att upprätthålla något som liknade en pensionerad arméöverstes ställning, men hans trettio dollar representerade en större köpkraft än de gjorde i USA och räckte till att upprätthålla en levnadsstandard motsvarande en lägre tjänstemans eller en kvalificerad arbetares. Det är knappast troligt att Malmborg seriöst övervägde alternativet att flytta in på fattighus. Han hade det knapert men med de omkring 100 kronor i månaden som hans pension motsvarade i svenskt mynt, kan han knappast ha räknats till de fattiga. Lönen för en kvalificerad svensk

Wisby, Sweden, Nov. 22. 1877.

General:- Since my arrival here, in June '74, I have frequently desired to present my acknowledgments for your good offices, which enabled me to visit my native country with a view of improving my invalid condition. - But the encouraging symptoms of a change for the better noticed during the first two months of the hydropathic treatment, reasonably strengthened my hopes to be able to do so in person at the expiration of my leave - and writing too, being so difficult for me. Early in the fall a reaction entered however, revealing the utter prostration of my whole system, the necessity of abandoning the treatment and the impossibility of undertaking the return-journey so as to be able to reach Washington on time. - I then applied and obtained a renewal of my leave - which, with a

Malmborgs brev till general Sherman 22/11 1877. Brevet är skrivet med stor möda av Malmborg själv. Det avslutas och postas först 5/12. Det direkta syftet med brevet är en önskan om att bli ihågkommen med den "field-badge", förtjänsttecken, som Malmborg ryktesvägen hört skulle utdelas till alla i unionsarmén som hade deltagit i kriget. Men brevet kan också ses som en sista hälsning till Malmborgs gamle befälhavare.

Källa: LoC, MD, William T. Sherman Papers, General Corr. 1837-1891, container 47:110, Malmborg till Sherman 22/11 1877.

Foto: Författaren.

industriarbetare vid denna tid låg på omkring 70 kronor i månaden.⁵⁰⁵ I en dödsruna över Malmborg anges hans amerikanska pension med viss respekt: ”Den pension, som Unionen lämnade honom, var omkring 1,300 kronor utom förmodligen flera äretecken”.⁵⁰⁶ Några äretecken hade Malmborg dock ej fått.

I brevet till Sherman från hösten -77 nämner han att han var i behov av daglig hjälp och i den bouppteckning som upprättades efter hans död återfinns tre kvinnor med krav på dödsboet, hustru Nygren med krav på 6 kronor, fru Nyberg med 20 kronor och Clara Lindell med 66 kronor och 80 öre.⁵⁰⁷ De namngivna kvinnorna är förmodligen sådana som hade bidragit till den dagliga tillsynen och hjälpen i hushållet. Det hade sannolikt funnits ytterligare hjälpande händer kring Malmborg som dock inte hade krav på dödsboet.

Malmborgs sjukdom hindrade honom från att aktivt delta i sällskapslivet i Visby. Han finns inte registrerad som medlem i De Badande Wännernas matrikel, som då var och fortfarande är det mest tongivande sällskapet i Visby och som sannolikt hade välkomnat en frisk Malmborg som medlem. Jag har heller inte sett spår av honom i sällskapslivet i den lokala pressen, vilken till sin karaktär redan under denna tid var sådan att få evenemang på det lokala planet gick den förbi. Han låg mestadels ensam på sitt rum med smärtor i ögonen och med huvudvärk. Han verkar ha kunnat läsa och skriva med möda och vid de tillfällen smärtorna inte blev honom övermäktig. I brevet till Sherman 1877 berättar han att han fått de båda delarna av generalens memoarer sänt till sig av en vän i Chicago och att han läser och får dem upplästa för sig med stor behållning. Man kan anta att han med viss besvikelse kunde konstatera att han själv, som under flera års tid tjänstgjort i Shermans närhet knappt nämns i generalens memoarer. Brevet är i sig ett vittnesmål om den möda han hade för att skriva: det är i sin inledning daterat till 22 november men brevet avslutas efter sex sidor med ”Concluded and mailed dec. 5. 1877, att Wisby, Sweden”.

De båda nekrologer som publicerades efter Malmborgs död i *Gotlands Allehanda* och *Gotlands Tidning* ger en viss inblick i Malmborgs sista sex år i livet. Staden var liten och vi kan tryggt utgå ifrån att de okända författarna till de kortfattade levnadsbeskrivningarna kände väl till Malmborgs omständigheter under den tid han levde i Visby. Det gäller däremot inte de beskrivningar om Malmborgs krigstjänst, som bygger på tidningsartiklar

505 Lundberg, Erik, Svenilsson, Ingvar & Bagge, Gösta (red.), *Wages, cost of living and national income in Sweden 1860–1930*. Vol. 2, *Wages in Sweden 1860–1930*, P.S. King, London, 1933, s. 115. Summan är ungefärlig och baseras på angivna årslöner från ett flertal svenska verkstadsindustrier.

506 *Gotlands Allehanda* 4/5 1880.

507 Visby Landsarkiv (ViLa) Visby rådhusrätts arkiv (ViRra) F2A:49, Bouppteckning 21/7 1880, p. 427.

och *Tjenstebeskrivningen* och därför innehåller en hel del förklarliga missuppfattningar. Enligt dödsrunan i *Gotlands Allehanda* vantrivdes Malmberg i Visby eftersom han hade glömt allt för mycket av gamla förhållanden "för att der rätt kunna trivas". I flera sammanhang betonades att Malmberg hade gott om gamla vänner på Gotland, men i eftermälet i *Gotlands Allehanda* antyds att umgänget ändå var begränsat: han uppges ha lidit sin enslighet tillsammans med sina plågor med stoiskt lugn. Försiktigt antyds att det visserligen var intressant att umgås med Malmberg, men att mycket av konversationen kom att handla om hans krigserfarenheter: "Dock var hans sällskap högligen intressant, ehuru samtalet mest rörde det stora kriget."⁵⁰⁸ Det är kanske rimligt att anta att Malmberg dels på grund av sitt hälsotillstånd inte orkade upprätthålla något intensivare umgänge, dels att sådant umgänge ansträngdes av Malmborgs karaktäristiska sätt att gärna återge sina krigarerfarenheter i väl starka färger, så som vi sett talrika exempel på i brev, tidningsartiklar och rapporter. Det var sannolikt fascinerande att lyssna på de första gångerna men tenderade måhända att verka tröttande i längden. I *Gotlands Tidning* betonas också att kriget inte hade tagit slut för den före detta översten 1865: han sågs vandra omkring åtföljd av sina minnen och kroppsliga lidanden.⁵⁰⁹

Vid åtminstone två tillfällen ansöker Malmberg om en ökning av sin pension, 1874 och 1879. I samband med dessa ansökningar undersöks han av svenska läkare och de bevittnade intygen skickades till pensionsmyndigheten i Washington. Dessa intyg vittnar om hans svåra sjukdomstillstånd under inledningen av sin vistelse på Gotland. 2 februari 1875, alltså ett drygt halvår efter ankomsten, sändes ett intyg till Washington upprättat av magistratsekreteraren Gabriel Herlitz med undersökningarna av Malmberg utförda av två läkare som underlag. Malmborgs tillstånd sammanfattas i fyra punkter. Den första punkten tar upp ögonskadorna som resulterat i nedsatt syn, huvudvärk och yrsel. Granatsplittret vid vänster tinningben sitter fortfarande kvar. Dessa skador gör att han inte kan läsa eller skriva under perioder av dagar och veckor och att han måste hålla sig till ett mörklagt rum. De tre övriga punkterna tar upp en lång rad sjukdomar och krämpor, varav flera allvarliga och kroniska. Det är inte nödvändigt att redogöra för den mycket detaljerade beskrivningen av en svårt sjuk människa, men det kan konstateras att Malmberg vid femtiofem års ålder hade livet bakom sig. Han led bl a av partiell förlamning av kroppens vänstra sida med efterföljande muskelförtvinning som en följd av slaganfall i mars 1871 och februari 1873. Avslutningsvis konstateras att han led av allmän försvagning och nervös utmattning.⁵¹⁰

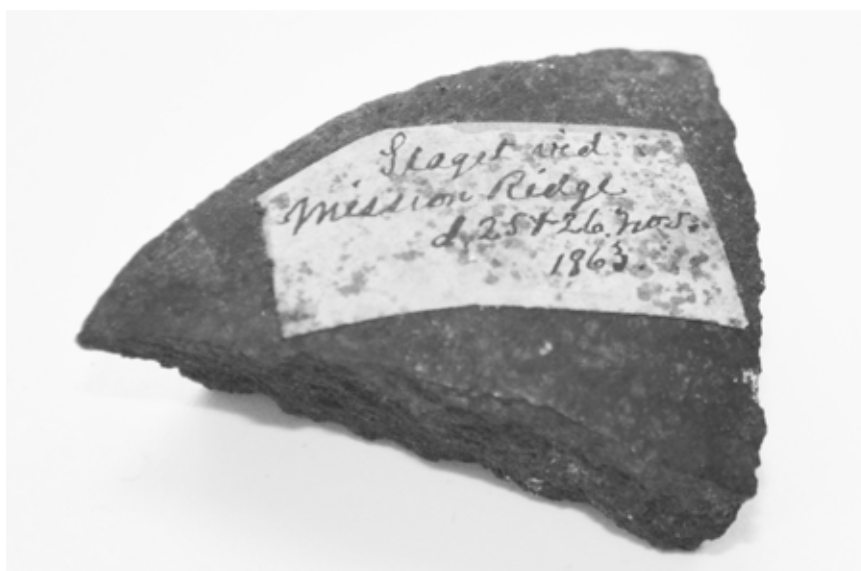
508 *Gotlands Allehanda* 4/5 1880.

509 *Gotlands Tidning* 8/5 1880.

510 NA, Pension files, Civil War, certif nr 92036, sjukintyg 2/2 1875.

Förutsättningarna för Malmborg att leva ett aktivt liv under sina sista år i Visby var alltså synnerligen begränsade, vilket förklarar de fåtaliga källor om och av honom under denna tid. Han har dock efterlämnat vissa spår från sin tid i hyresrummen i Visby. Av intygen och av andra källor framgår att han periodvis tvingades till överksamhet och vila i sitt mörklägda rum, men mellan dessa perioder förmådde han i alla fall att läsa, skriva och ta emot besök. I nekrologen i *Gotlands Tidning* anges att han hade setts "vandra omkring".⁵¹¹ Det är alltså möjligt att han under vissa tider då värken var mindre svår förmådde att ta promenader i staden.

Samma år som Malmborg anlände till Visby, 1874, pågick insamlingar till Gotlands Fornsal, som skulle komma att bildas påföljande år. Efter ett upprop i lokalpressen författat av P.A. Säve med en uppmaning till allmänheten att skänka intressanta fornföremål till det blivande museet börjar en ström av mer eller mindre intressanta och värdefulla artefakter att hitta sin väg till det museum som ännu inte fått några fungerande lokaler för sin verksamhet.⁵¹²

En av Malmborgs många bevarade slagfältssouvenirer, i detta fall en granatskärva. På splittret har Malmborg klistrat en etikett på vilken han anger föremålets proveniens: Slaget vid Mission Ridge d. 25+26. nov. 1863. Kanhända är det från granatattacken som regementspastorn gjorde anspråk på att ha räddat regementet från? Troligare är dock att skärvan kan vara från vilket slagfält som helst under kriget. Etiketterna har sannolikt klistrats fast i samband med överlämnandet av hans krigsminnen till Gotlands Fornsal, senare Gotlands Museum, där de i dag förvaras.

Foto: Författaren.

511 *Gotlands Tidning* 8/5 1880.

512 Se uppropet av P.A. Säve i t ex *Gotlands Allehanda* 31/10 1874.

Under detta och efterföljande år kan man återkommande läsa notiser under rubriken "Gåfvor till Fornsalen" som uppelyser om vad som har skänkts och av vilka. Den synnerligen vida definitionen av de föremål som var kvalificerade att tas in i samlingarna, "allt gammalt och ur bruk kommet som är märkligt och lärorikt" får mottagarna av den uppsjö av högst blandade artiklar som strömmade in från en entusiastisk allmänhet att framstå som kulturens hårt arbetande hjältar. Till Fornsalen skänkte Malmborg under åren fram till sin död merparten av sina ägodelar kopplade till hans deltagande i inbördeskriget. Han donerade föremålen i omgångar och detta pågick till, och genom testamentet också en tid efter, hans död 1880. I sitt testamente avslutas donationerna med ett antal föremål som angivits som gåvor till Fornsalen, bl a ett porträtt av Jenny Lind, Malmborgs första officersepåletter och en sexpipig revolver,

...dels ock sådana föremål bland mina tillhörigheter, som kunna vara värda att med härvarande Fornsals samlingar införlifvas och angående hvilka alla sålunda undantagne effekter och persedlar jag förbehåller mig att framdeles vidare så förordna.⁵¹³

Man kan ställa frågan vad syftet var med att portionera ut donationerna i småposter under flera års tid. En förklaring som ligger nära till hands är att det var ett av få sätt som stod Malmborg till buds att i sin ensamhet påminna om sin existens. Hans insatser under kriget hade uppmärksammats dåligt i USA och de uppmärksammades mycket lite efter återkomsten till Gotland och det antyds att hans berättelser från kriget tenderade att uppfattas som enahanda. Genom donationerna till fornosalen kunde han i det lilla berätta för gotlänningarna om vad han hade varit med om:

*Öfwerste O. Malmborg:
Fält-Epåletter (Med Nord-Amerianska Örnen i silfwer, broderad på blå botten), af öfwerste O. Malmborg burna 1:o i bataljen wid Champion Hills, (uti N. America)d. 15 Maj 1863; 2:o wid belägringen af Vicksburg (under 47 dagar) samt stormningarna derstädes, då han den 19 och 22 maj s. å. Sårades; 3:o wid Mission Ridge den 26 och 27 nov. s. å. ; och 4:o wid Big Shanty den 16 och 17 juni 1864.⁵¹⁴*

Malmborg var inte ensam om att genom enstaka gåvor berätta om sina erfarenheter, men han tillhörde definitivt de effektivare på området. Att genom gåvan av ett par fältepåletter liksom i förbifarten få en samman-

513 ViLa, ViRra F2A:49, Bouppteckning 21/7 1880, p. 453.

514 Gotlands Allehanda 14/8 1875.

fattning av sitt deltagande i amerikanska inbördeskriget publicerad är beundransvärt – och mycket typiskt Malmberg kan tilläggas.

I inventarieförteckningen över Malmborgs donerade föremål i Gotlands museums arkiv finns femtiofem poster med föremål listade. Av dessa är flertalet bevarade i gott skick. Bland de sparsamma handlingarna i Gotlands museums arkiv om Malmberg finns en liten tryckt pamflett från 1878 som argumenterar för införandet av allmän värnplikt. På dess framsida är Malmborgs namn skrivet med blyerts, men författaren är med tidens sed anonym och ger sig bara tillkänna under pseudonymen "AF en f.d. Militär". I en av dödsrunorna över Malmberg anges att denne varit engagerad för värnpliktens sak,⁵¹⁵ och det ligger därför nära tillhands att tillskriva Malmberg den lilla skriften. Det hade i så fall varit ett värdefullt tillskott till det gotländska magra källäget kring Malmberg, för skriften avslöjar en hel del av författarens samhällssyn. Flera skäl talar dock mot att Malmberg skulle ha skrivit denna. Det viktigaste är kanhända att det inte är Malmborgs språk i stilistiskt avseende. Malmberg hade ett mycket karaktäristiskt sätt att uttrycka sig i skrift. Hans temperament och iver fick ofta överhanden över vedertagna regler för disposition och meningsbyggnad och orden hade en tendens att snubbla över varandra på ett sätt som vanligtvis tilltog proportionellt med hans engagemang i olika ämnen. Författaren till den aktuella skriften uttrycker sig lågmält resonerande och eftertänksamt. Malmborgs hälsotillstånd 1878 talar också starkt mot att denne skulle vara skriftens författare. Han var knappast i stånd till ett sådant omfattande projekt. Det är knappast heller troligt att Malmberg författat skriften tillsammans med någon annan. Jag har svårt att föreställa mig att Malmberg skulle försöka lugna allmänheten för avarter av den militära disciplinen med följande stycke:

... kan jag som gammal officer intyga den stora skillnaden mellan det sätt, hvarpå vi i vår ungdom behandlade trupp, och det tillvägagående som på senare allt mer börjat göra sig gällande. Vi som vore arftagare af en tid, då käppen ansågs som ett oeftergifligt villkor för åstadkommande af en god exercis, nöjde oss dock med mustiga oqvädinsord, blandade med lika mustiga svordomar.⁵¹⁶

Även om Malmberg skulle hålla med om den historiska beskrivningen av soldattuktens utveckling så hade han knappast sett denna liberalisering som något som entydigt var av godo. Författaren presenterar visserligen sig själv som någon "... en gammal soldat, som troget tjenat sin konung och sitt

515 *Gotlands Tidning* 8/5 1880.

516 *Betraktelse öfver den politiska nödvändigheten, den ekonomiska möjligheten och de sociala fördelarne af en följdriktig tillämpning af den allmänna värnpligten AF En f. D. Militär*. Utgiven av Värnpliktens vänner, Stockholm 1878, s. 10.

land”,⁵¹⁷ vilket stämmer in också på Malmborg. Denne hade dock knappast underlåtit att påtala sina erfarenheter från sin tid i krig med en medborgararmé. Av dessa och ytterligare skäl kan det uteslutas att pamfletten ifråga har författats av Malmborg.

Oscar Malmborg avlider, förmodligen i sitt hyresum, 29 april 1880. Han hade varit vid medvetande fyra dagar före sin död, då han gör ett tillägg i sitt testamente: ”Nedanantecknade effekter öfverlämnar jag med varm hand såsom gåfva, utom vad jag igår till Löjtnant Söderberg lämnade för att aflämnas till P.A. Säve följande:” varpå följer guldur, gevär, de båda kartorna över fälttåget och belägringen av Vicksburg och en del annat. Här uppges också att ett stort fotoalbum ska skänkas till P. A. Säve. En hel del lösöre skänks också till dr Söderberg. Tillägget bevittnas av Sofia Forsberg och Klara Lindell.⁵¹⁸

Enligt nekrologerna i lokalpressen somnade han in i stillhet.

Jordfästningen skedde måndagen den 3 maj och var högtidlig och välbesökt enligt beskrivningen av den i lokalpressen. Ceremonin leddes av biskop Anjou och kistan åtföljdes av den tillförordnade militärbefälhavaren på Gotland, överstelöjtnant Borgh samt flera av officerarna vid nationalbeväringen, däribland två av hans kamrater från amerikanska inbördeskriget och ”åtskilliga av hans gamla vänner”. I den blomsterprydda kistan låg han iklädd sin översteuniform från den amerikanska unionsarmén. Liktalet av regementspastor Söderberg uppehöll sig huvudsakligen vid den avlidnes tjänstgöring i inbördeskriget. Kistan sänktes ned på begravningsplatsen vid korsbetningen, de gamla massgravarna från den danska invasionen av Gotland 1361, bredvid två unga officerares gravar.⁵¹⁹ Där vilar han fortfarande.

517 *Betraktelse öfver...*, s. 2.

518 ViLa, ViRra F2A:49, Bouppteckning 21/7 1880, p. 454.

519 *Gotlands Tidning* 8/5 1880; *Gotlands Allehanda* 4/5 1880.

Vem var Oscar Malmborg?

Karriärvägarna var trånga och få för en person med Malmborgs bakgrund. Delar av hans släkt återfanns visserligen på samhällets övre sociala och ekonomiska trappsteg, men Malmborg själv kunde inte utan vidare räkna sig dit, särskilt inte i sina unga år. Han hade genom faderns tidiga död, och kanske dessförinnan också genom dennes giftermål, hamnat i en socialt utsatt situation. Det är möjligt att den lilla syskonskaran kring Oscar hade viss hjälp av den välsituerade grenen av faderns släkt under barndomen, men mycket lite tyder på detta. Som så många andra barn under 1800-talets första hälft fick Malmborg arbeta för sin försörjning, i hans fall som kypare på någon eller några av Stockholms otaliga krogar. Som så många andra var han inneboende i en trång lägenhet, kanske med ett hörn av golvet att sova på omgiven av flera rumskamrater. I huvudstadens trångboddhet skaffade han sig med all säkerhet en mycket ingående kunskap om vad fattigdom och misär betydde, en insikt som förmodligen inte minskade om uppgiften att han som tonåring hade arbetat till sjöss stämmer.

Vittnesmålen om Malmborgs karaktärsdrag från barn- och ungdomstiden är få men samstämmiga. Han var, för att använda husförhörslängdens uttryck, beskedlig. Han var mån om att göra vad som förväntades av honom och de få spår som han lämnat efter sig från sin tidiga militära bana i Sverige förstärker bilden av en person som höll sig undan från konflikter och sådant som kunde utvecklas till konflikter. Valet av den militära banan måste ha fallit sig naturligt med tanke på släktens militära traditioner på fädernet, men också för att detta var en av få vägar som möjliggjorde karriär, om än med svårighet, för en medellös yngling. Som kanonjär på Skeppsholmen verkar han dock inte ha funnit sig tillrätta. Omdömen om honom att han skulle ha saknat driftighet och att han var "trög" i sina studier mot underofficersexamen rimmar så illa mot de egenskaper han senare i livet visar upp. De bör snarare tolkas som utslag av vantrivsel. När han engagerade sig i något var han snarare överenergisk än någonting annat och hans många efterlämnade texter vittnar om ett rörligt intellekt, om än stundtals en smula ostrukturerat.

Under sitt liv verkar Malmborg ha strävat mot två huvudmål: karriär och omgivningens erkännande av sin duglighet. Hans militära karriär gick inledningsvis mycket långsamt och sin officersexamen från Visby gjorde honom ingen nytta i den amerikanska armén under och omedelbart efter Mexikanska kriget. Sammanlagt tolv år tjänstgjorde han som menig och underofficer på båda sidor av Atlanten. Det var först med inbördeskrigets utbrott som han tillsammans med sin kollega och vän David Stuart lyckades stiga snabbt i graderna. Utifrån sett lyckades han under inbördeskriget

mycket väl med sin militära karriär och med överstegraden överglänste han flera av sina släktingar, bland andra sin far. Men själv såg han sannolikt sina ambitioner krossade då han insåg att hans uppstigande till general inte skulle bli verklighet. Som ett än större misslyckande bör han ha betraktat det uteblivna uppdraget som amerikanskt sändebud till Sverige efter kriget. Handikappad och utan arbete satte han stora och förmodligen orealistiska förhoppningar till utsikten att kunna komma hem till Sverige i spetsen för en delegation från sitt nya hemland. Förhoppningarna grusades och han sjönk istället ned i en tillvaro i Washington som framstår som dyster och eländig, formad av värk, fattigdom och brustna förhoppningar. När han återvänder till Sverige och Gotland är det inte som officiell person omgiven av strålgans, utan som krigsinvalid. Vid hemkomsten till Gotland 1874 bryter han samman på ett sätt som han själv beskriver som en kroppslig och själslig kollaps. Vid 54 års ålder bör han ha kommit till insikt om att hans långa kamp för en enaktad och på olika sätt väl lönad plats i samhället var över, och att han hade förlorat den. När han endast 60 år gammal avlider i ett mörklagt hyresrum i Visby, hade han ett liv bakom sig rikare på erfarenheter än de flesta. Själv var han förmodligen av åsikten att hans rum i Visbys norderrote och hans livssituation under livets slutskede var allt för nära de förhållanden som han hade levt under som tonåring hos vinskänkaränkan Hassellund på Myntgatan i Stockholm. Han hade gjort en social och ekonomisk karriär under sitt händelserika liv, men långt under sina ambitioner.

General Grant ger i en av sina ganska talrika personliga betraktelser över olika ämnen i sina memoarer uttryck för sin syn på karriärsträvan:

*It is men who wait to be selected, and not those who seek, from whom we may always expect the most efficient service.*⁵²⁰

Jag tror att denna åsikt inte var eller är begränsad till Grant utan ett uttryck för en tämligen utbredd syn på uppåtsträvande människor: de som allt för tydligt visar sina karriärambitioner väcker lätt misstänksamhet eller rent av olust. Kanske är detta en del av förklaringen till Malmborgs i egna ögon måttliga karriär: få var så tydliga med att öppet och tydligt visa sina ambitioner som han. I rapporter, brev, artiklar och vad man skulle kunna kalla för presskampanjer överdrev Malmborg gärna sina insatser på ett sätt som ofta framstår som allt annat än subtilt. Det är sannolikt att han därigenom motarbetade sina egna syften. Häri ligger dock inte hela förklaringen till varför Malmborg inte steg över överstes grad. Hans kärva sätt att föra truppbefäl var av naturliga skäl mer påverkade av de tolv år han tillbringat som menig och underofficer i de svenska och amerikanska

⁵²⁰ Grant, s. 256.

arméerna än av de demokratiska ideal som många av hans officerskollegor i unionsarmén omfattade. De instanser som rekommenderade och avgjorde befordringsärenden var naturligtvis inte okunniga om att han hos flertalet av sina underlydande var impopulär, för att inte använda starkare uttryck. Det är intressant att ta del av general Shermans syn på den ideale överste i spetsen för ett regemente:

Regementet är familjen. Översten, dess fader, bör ha en personlig bekantskap med varje officerare och soldat, och bör ingjuta en känsla av stolthet och tillgivenhet kring sig själv, så att hans officerare och manskap naturligt vänder sig till honom för personliga råd och instruktioner.⁵²¹

Shermans syn på överstens roll kan ha haft direkt bäring på Malmborgs militära karriär. Med ett enda undantag (den korta sk *Meridian Campaign* 1864) följde Malmborg och hans regemente i den XV:e armékåren Sherman under kriget från våren 1862. Det är högst sannolikt att Sherman ägde personliga kunskaper om Malmborgs sätt att leda sitt regemente, och att han ansåg att denne befann sig på gott avstånd från den ideale översten. Det betyder inte att Sherman ansåg att Malmborg var dysfunktionell i sin ledarroll, men väl att han inte var en underordnad vars namn omedelbart kom för ögonen när befordringar kom på tal.

När Malmborg själv direkt eller indirekt avslöjade sina egna tankar om varför hans militära karriärambitioner inte gick enligt plan handlade det om att utländska officerare diskriminerades när det gällde befordringar. Mycket lite talar dock för att detta var ett problem av dignitet inom unionsarmén, som på alla nivåer var fylld av immigranter från den gamla världen. Även om Malmborg skälldes för att vara en "damned old swede" och att man drev med honom för hans svenska accent så var detta inte hans stora problem. Det som låg honom i fatet var snarare att utövade sin gamla svenska armés disciplin i en armé som inte omfattade denna kultur. Man angrep honom på alla de områden där man såg något som helst avvikande, så som fiendeskap ofta yttrar sig. Man förvandlade avskyn för hans sätt att leda regementet till att omfatta hela hans person, från det sätt han talade på till hans förståndsgåvor. Det är värt att lägga märke till att det som i militära kretsar hade varit effektivast att angripa, det personliga modet, aldrig ifrågasattes av hans mest inbitna fiender. Allt tyder på att Malmborg uppträdde modigt också under de hårdaste strider.

Vid sidan av befordringar är dekorationer det sätt som egenskaper och insatser i fält belönas i den militära sfären. Att få en medalj fastnålad på

⁵²¹ Sherman, s. 739–740.

bröstat är det vanligaste sättet för en tacksamt samhälle eller militärledning att erkänna en soldats insatser eller egenskaper. Malmborg blev aldrig dekorerad och det måste ha känts tungt för honom då han från sin sjukbädd i Visby tolv år efter krigsslutet skriver till sin gamle befälhavare general Sherman för att höra sig för om han i alla fall inte kan komma ifråga för det förtjänsttecken som han ryktesvägen hört skulle delas ut till dem som tjänstgjort utan större anmärkningar i kriget. Det är möjligt att han även vad gäller dekorationer hade varit mer lyckosam om han inte så oblygt hade talat i egen sak i olika sammanhang. Det kan knappast ha gynnat honom då de som hade att rekommendera honom för medaljer kunde läsa överdrivna reportage om hans mod i dagspressen. Hade han låtit sitt faktiska mod på slagfälten tala mer för sig självt och inte försökt hjälpa till genom att i pressen låta sprida att han allmänt kallades för "the brave devil" och andra liknande beteckningar som hans kamrater visste saknade verklighetsgrund, så hade saken kanske fallit ut annorlunda.

Malmborg upplevdes sannolikt som skrytsam av många i hans omgivning, även sådana som det låg i hans intresse för såväl befordringar som dekorationer att hålla sig väl med. Det övergår lätt i psykologiserade på ett bristfälligt underlag om man tillåter sig att försöka förklara varför han uppvisade detta beteende, men en naturlig förklaring är att peka på hans bakgrund. Han hade fått slita sig upp ur fattigdom och hela hans liv präglas av en idog strävan att lägga ett så stort avstånd som möjligt mellan sig själv och den fattigdom som han hade så stor personlig erfarenhet av. Denna rädsla för att falla tillbaka ned i ekonomiskt och socialt elände var inte något hjärnsnöke hos Malmborg utan ett högst reellt hot i ett samhälle vars skyddsnet inte hade finare maskor än att under förödmjukande villkor förhindra att folk svalt eller frös ihjäl. Den desperation som i vissa ögonblick lyser igenom i t ex Malmborgs begäran om stöd för sin sak hos general Sherman bottnade sannolikt i den vissheten. Rädslan för att misslyckas kan ha varit så stark hos Malmborg att den bidrog till beteenden som var kontraproduktiva.

Malmborgs släkt verkar inte heller ha utgjort någon skyddsbarriär mot fattigdom och misär, men det betyder inte att han i vissa sammanhang inte drog nytta av sin börd. Även om släkten verkar ha lyst med sin frånvaro under hans fattiga barndom så hade han hjälp av den på olika sätt i sitt vuxna liv. Han verkar emellanåt att ha dragit nytta av sin börd, t ex då han begärde och fick förflyttning från kanonjärerna på Skeppsholmen: det kan ha hjälpt i det ståndsmedvetna 1800-talet att Malmborg var av "gott folk". Samma förklaring kan kanske också ges till det rekommendationsbrev som gav honom anställning vid järnvägen i Illinois. Allt pekar dock mot att Malmborg var en "self made man". Han energi och målmedvetenhet att ta sig ur fattigdom och

elände och sträva uppåt i samhällshierakierna var mycket stor, kanhända för stor för hans eget bästa, men den bidrog till att fylla hans liv med talrika och händelserika erfarenheter vid sidan av de många årens slit som underofficer och menig i två nationers arméer. Han påstod själv i ett av sina brev att han inte ångrade sina erfarenheter trots det höga pris om han i slutänden fick betala.

Den bild som Malmborg var mån om att föra vidare till eftervärlden av sig själv var den av den modige och populära översten för Illinois 55:e infanteriregemente. En demon på slagfältet som efter stridens hetta omvärdades av sina underlydandes välvilja, omsorger och beundran. För att ge denna bild fäste och spridning arbetade han med en välutrustad verktygslåda. Med hjälp av brev, tidningsartiklar, rapporter och inte minst den av honom själv författade *Tjensteförteckningen* finns Malmborg bevarad just med dessa egenskaper. Hans underlydande i regementet hade intresse av att sprida en annan bild. Dessa framställer Malmborg som tyrannisk, lynnig, rå och utrustad med begränsade förståndsgåvor, som tar sig sådana uttryck att de visserligen förgyllde deras tillvaro med stoff för skämt och drift med sin överste, men som på det hela taget tenderade att göra deras tillvaro outhärdlig. Författarna till regementshistoriken använder en stor del av sina nedtecknade minnen för att ta hämnd på sin gamle chef för de oförrätter som de ansåg att han hade utsatt dem för.

I ett avseende har båda bilderna av överste Malmborg etablerats. I Sverige är det utan tvekan Malmborgs egen bild som fått bäst fäste. Huvuddelen av de artiklar som skrivits om honom i olika sammanhang har använt hans egen hjältemall. I USA är det i första hand regementshistoriken som anger tonen då Malmborg vid sällsynta tillfällen flimrar förbi i skildringar av de olika slag som han och hans regemente deltog i. De skämtsamma anekdoter som Crooker och Nourse berättar om Malmborg är tacksamma att ta in i militärhistoriska skildringar, och de är sällan av den vikten att det har varit motiverat att låta dem genomgå en källkritisk granskning. Men ingen av dessa motsatsbilder har dock i ett större perspektiv fått något större genomslag eftersom Malmborg har förblivit en tämligen okänd historisk person. Bland historiker i Sverige och USA är det ett fåtal som känner till honom som emigrantvärvare och militär, bland allmänheten knappt någon. Naturligtvis ger inte någon av dessa båda versioner av Malmborgs person en rättvisande bild av hans egenskaper. Därtill var han liksom de flesta människor allt för sammansatt. Att delar ur de båda berättelserna stundtals beskriver honom tämligen väl betyder inte att de kan jämkas samman för att framställa någon rättvisande bild av honom. Inte heller denna berättelse om Malmborg som nu börjar att närma sig slutet gör anspråk på detta. Allt för många pusselbitar saknas för att detta skulle kunna hävdas. Vi vet mycket lite om vad Malmborg tyckte, tänkte, kände och hur mycket han uppfattade av omvärldens syn på honom.

Det är också svårt att filtrera fram vad han verkligen ansåg i olika frågor och vad han gav uttryck för med andra syften för ögonen än att redovisa sin faktiska ståndpunkter. Det är också svårt att säga hur Malmborg under sina sista år värderade sina dramatiska och händelserika livserfarenheter. Utåt sett var han stolt över sitt deltagande i kriget, men kunde han skaka av sig de ofta återkommande missträkningarna som han hade fått uppleva, allt från sina försök att etablera sig som emigrantvärvare till uteblivna befordringar och dekorationer? Förmådde han att tona ned känslan av att aldrig ha blivit tackad för sina insatser i kriget utan istället tvingats till en långvarig kamp för att få uppbära en mager pension? Jag önskar att det var så.

Oscar Malmborgs grav på Östra kyrkogården i Visby

Foto: Författaren.

Källor och litteratur

Otryckta källor

National Archives, Washington D. C. (NA)

Letters Received by the Commision Branch of the Adjutant General's Office, 1863–1870 (LR AGO)

Military Service Records, Civil War (MSR, CW)

Oscar Malmborg

Pension files, Civil War

Certif nr 92036 (Oscar Malmborg)

Library of Congress, Washington D. C. (LoC)

Manuscript Division (MD)

William T. Sherman Papers, General Corr. 1837–1891

Miscellaneous Manuscripts collection

Andrew J. Walker correspondence, 1856–1878

Illinois State Archives, Springfield (ISA)

Administrative Files on Civil War (AFCW) Companies & Regiments 1861–1903

55th Infantry:

Commissions and Recommendations

Misc. Letters

Misc. letters and telegrams

Muster rolls. Field of staff. Surgeons

Orders & Reports

Kungliga Biblioteket, Stockholm (KB)

Handskriftsavdelningen (HA)

Brev till Per Adam Wallmark, 13, 1854–55

Krigsarkivet, Stockholm (KrA)

Lantförsvarets kommandoexpedition

EII, Kabinettslistor m.m. 1841–42

Stockholms station (SS), 1. Kanonjärkompaniet (1. KK)

DII, Generalrullor mm 1833–1876

DVI, Reglementen 1841

F:1, Utgående och inkomna skrivelser 1832–1870

F:3, Utgående och inkomna skrivelser 1833–1867

Västmanlands regemente (VR)

Militäravdelningen (MA)

Rullor och liggare, VI, Handrullor 1798–1870

Koncept I, Koncept till utgångna skrivelser 1844–45

Nordiska museets arkiv, Stockholm (NMA)

J.A. Hazelius arkiv, (JAHA), J 14 (övriga brev)

Stockholms Stadsarkiv (SSA)

Göta livgarde, inflyttningslängder 1825–1894

Katarina norra, mantalsuppgifter 1837

Skeppsholms församling, husförhörslängder 1770–1852

Staden södra, mantalsuppgift 1835

Staden västra, mantalsuppgift 1836

Stockholms stads militärkår, kyrkoböcker 1835–1875

Storkyrkoförsamlingen, husförhörslängd 1834–35

Storkyrkoförsamlingen, inflyttningslängd 1832–36

Landsarkivet i Visby (ViLA)

Kräklingbo kyrkoarkiv (KKA) 1626- 1999, födelse- och dopbok
1796–1841

Oscar Malmborgs arkiv

Sjonhem kyrkoarkiv (SKA) 1749–1999, husförhörslängder 1812–1828

Visby rådhusrätts arkiv (ViRra) F2A:49, bouppteckning 21/7 1880

Länsmuseets arkiv, Visby

Oscar Malmborgs arkiv

Göteborgs Universitetsbibliotek (GUB)

Handskriftsavdelningen (HA)

Postdirektör J. C. Hellbergs papper

Sven Adolf Hedlunds samling

Tryckta källor

Boyd's directory of Washington and Georgetown, Washington
1867–1869

Capron, Thaddeus H., "War Diary of Thaddeus H. Capron, 1861–1865",
Journal of the Illinois State Historical Society (1908–1984) vol. 12 no
3, okt 1919, 15/9 1861

City directories för Washington D.C., 1870–1873

D. B. Cooke & Co's City Directory For the year 1859–60,
Chicago 1859.

D. B. Cooke & Co's City Directory For the year 1860–61,
Chicago 1860.

*The Illinois central railroad company offers for sale over 2,000,000 acres
selected farming and wood lands ...* , New York 1856.

McConnell, Robert, *The McConnell Letters*, compiled by Ronald E.
Toops, 1975.

*Report of the adjutant general of the state of Illinois, Containing rosters
of officers and historical memoranda of Illinois regiments...* , vol II,
1861–1866, Springfield 1867.

*Report of the proceedings of the Association of the Fifty-fifth Illinois vet.
vol. infantry, at their second reunion held in Moline, Ill., Nov. 10 and
11, '86*, Davenport, Iowa 1886.

*The War of the Rebellion: a compilation of the official records of the
Union and Confederate armies. Pub. under the direction of the ...
Secretary of War* (Official Records)
vol. X:1, X:2, XVII:1, XXIV:2, XXIV:3, XXXI:2, XXXVIII:1, XXXVIII:3.

*Vincent's semi-annual United States register a work in which the
principal events of every half-year occurring in the United States are
recorded, each arranged under the day of its date. This volume
contains the events transpiring between the 1st of January and 1st
of July, 1860.* F. Vincent (red), Philadelphia 1860.

Tidningar och tidskrifter

Chicago Tribune, 16/11 1861, 19/11 1861, 10/12 1861, 15/1 1864, 19/4
1864.

The Democrat, 11/2 1863.

Gotlands Allehanda, 10/6 1874, 31/10 1874, 14/8 1875, 15/7 1876, 7/7
1877, 17/7 1878, 4/5 1880.

Gotlands Tidning, 15/1 1863, 25/2 1864, 8/5 1880, 8/5 1880.

Gotlands Tidningar, 25/8 2009.

Gotlänningen, 27/1 1965.

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, 30/6 1860, 4/7 1860, 25/11 1862, 2/12 1862, 5/12 1862.

Hemlandet, 13/1 1864, 20/1 1864, 27/1 1864, 10/2 1864, 2/3 1864, 23/3 1864, 8/2 1865.

The New York Times, 6/6 1860, 5/12 1860.

Svenska Dagbladet, 2/1 1965.

Wisby-Posten, 15/3 1867, 12/6 1874.

Internetkällor

Biographical Directory of the United States Congress 1774 – Present, <http://bioguide.congress.gov> 2010-12-08.

'Gotlands trupper', <http://www.tjelvar.se/biografier/akter/2.htm> 2011-06-10.

Stads- och kommunhistoriska institutet, <http://www2.historia.su.se/urbanhistory/cybcity/stad/stockholm/befolkning.htm>, 2011-04-08.

US Army Center of Military History, <http://www.history.army.mil/html/moh/civwaral.html> 2010-12-18.

Informant

Kjell Olsson, Visby, 2011-06-10.

Litteratur

Allen, Stacey D., *Blue & Gray Magazine* 1996–1997, vol. XIV:3, "Shiloh! The Campaign and First Day's Battle".

Allen, Stacey D., *Blue & Gray Magazine* 1996–1997, vol XIV:4, "Shiloh! The Second Day's Battle and Aftermath".

Bearss, Edwin Cole., *The campaign for Vicksburg. Vol.1, Vicksburg is the key*, Morningside, Dayton, Ohio, 1991[1985].

Bearss, Edwin Cole., *The campaign for Vicksburg. Vol. 2, Grant strikes a fatal blow*, Morningside, Dayton, Ohio, 1991[1986].

Bearss, Edwin Cole., *The campaign for Vicksburg. Vol. 3, Unvexed to the sea*, Morningside, Dayton, Ohio, 1991[1986].

- Beauregard, P. G. T., *A commentary on the campaign and battle of Manassas of July, 1861 together with a summary of the art of war*, New York 1891.
- Beijbom, Ulf, *Swedes in Chicago: a demographic and social study of the 1846–1880 immigration*, Läromedelsförl., Stockholm, 1971.
- Bennett, Stewart och Tillery, Barbara (red.) *The struggle for the life of the republic: a Civil War narrative by Brevet Major Charles Dana Miller, 76th Ohio Volunteer Infantry*, Kent State University Press, Ohio 2004.
- Betraktelse öfver den politiska nödvändigheten, den ekonomiska möjligheten och de sociala fördelarne af en följdriktig tillämpning af den allmänna värnpligten* AF En f. D. Militär. Utgiven av Värnpliktens vänner, Stockholm 1878.
- Brown, John G., "From Atlanta to Chicago. November, 1864, to August, 1865." i *The story of the Fifty-fifth regiment Illinois volunteer infantry in the civil war, 1861–1865. By a committee of the regiment*, Clinton, Mass. 1887.
- Burg, Diana, *Dalliance*, Syracuse University Press 2008.
- Castel, Albert, *Decision in the West. The Atlanta Campaign of 1864*, University Press of Kansas, Lawrence 1992.
- Catton, Bruce *The Civil War; with an introduction by James M. McPherson*, 1st Mariner Books ed. Boston, Houghton Mifflin Co., 2005.
- Chance, Joseph E., *The Second Texas Infantry: from Shiloh to Vicksburg*. Eakin Press, Austin 1984.
- Corin, Carl-Fredrik, "Oscar Malmberg", *Svenska män och kvinnor*, band 5, Stockholm 1942–55.
- Cozzens, Peter, *The Battles for Chattanooga: The Shipwreck of their Hopes*, Urbana and Chicago, University of Illinois Press 1996.
- Cozzens, Peter, *This Terrible Sound: The Battle of Chickamauga*, Urbana, University of Illinois Press, 1992.
- Crooker, Lucien B., "From Chicago to Arkansas Post" i *The story of the Fifty-fifth regiment Illinois volunteer infantry in the civil war, 1861–1865. By a committee of the regiment*, Clinton, Mass. 1887.
- Cunningham O. Edward, *Shiloh and the Western Campaign of 1862*, Joiner, Gary D., Smith Timothy B. (red), New York 2009.

- Daniel, Larry, J., *Shiloh: the battle that changed the Civil War*, New York 1997
- Eisenschiml, Otto, "The 55th Illinois at Shiloh" i *Journal of the Illinois State Historical Society* (1908–1984), Vol. 56, No. 2, Civil War Centennial (Summer, 1963).
- Eisenschiml, O. och Newman, R., *The American Iliad: The Epic Story of the Civil War as Narrated by Eyewitnesses and Contemporaries*, Indianapolis 1947.
- Foote, Shelby, *The Civil War: A Narrative*. New York, Random House, 1958–1974.
- Gallagher, Gary W., *The Confederate War*, Harvard University Press 1997.
- Gates, Paul W., "The Campaign of the Illinois Central Railroad for Norwegian and Swedish immigrants", *Norwegian–American Studies and Records*, vol VI, Northfield Minnesota 1931.
- Gates, *The Illinois Central Railroad and its colonization work*, Harvard University Press, Cambridge 1934.
- Grant, U. S., *The personal memoirs of U. S. Grant*, (Volumes I and II), Digireads.com Publishing, 2010.
- Giesberg, Judith Anne, *Army at home: women and the Civil War on the northern home front*, The University of North Carolina Press 2009.
- Griffith, Paddy, *Battle Tactics of the Civil War*, Yale University Press 2001
- Haney, M. L., *Pentecostal Possibilities or Story of my life: An Autobiography*, Chicago och Boston 1906.
- Hansen, Harry, *The Civil War: A History*, Signet Classics, New York 2002.
- Hargrove, H. B., *Black Union Soldiers in the Civil War*, Jefferson 2003.
- History of the Swedes of Illinois*, part 1, Ernst W. Olsson (red.) Chicago 1908.
- Holm, Torsten & Sparre, Sixten A:son, *Kungl. Västmanlands regementes historia*. D. 3, [Efterskrift] Från värnpliktens införande till 1925 års försvarsordning, 1810–1925, Stockholm, 1938.

- Janes, Henry W., *Military record of Henry W. Janes, major and quartermaster, (retired) brevet lieutenant colonel, U. S. A. What was done to him, and what he desires to be done for him*, 1880.
- Johnson, Eric. *Svenskarne i Illinois: historiska anteckningar*. Chicago 1880.
- Josephson, Fr och Schultz, W. T., *Svenska underofficerarnas historia*, del 2, Stockholm 1940.
- Keegan, John, *The American Civil War: a military history*, Vintage, London, 2010.
- Kelly, Dennis, *A History of Camp Douglas, Illinois, Union Prison, 1861–1865*. National Park Service, Southeast Region, 1989.
- Kvist, Roger, *För adoptivlandets och mänsklighetens sak: svenskarna i Illinois och det amerikanska inbördeskriget*, Norrlands universitetsförl., Umeå, 2003.
- The Library of Congress Civil War desk reference*, Margaret E. Wagner, Gary W. Gallagher, and Paul Finkelman, (red), Washington 2002.
- Lindqvist, Sven, *Gräv där du står: hur man utforskar ett jobb*, Stockholm, 1978.
- Logsdon, David R., *Eyewitnesses at the Battle of Shiloh*, Nashville Tennessee 1994.
- Lonn, Ella, *Foreigners in the Union Army and Navy*, Greenwood Press 1969.
- Lowry, Thomas P., *The story the soldiers wouldn't tell: sex in the Civil War*, Mechanicsburg 1994.
- Lundberg, Erik, Svennilson, Ingvar & Bagge, Gösta (red.), *Wages, cost of living and national income in Sweden 1860–1930*. Vol. 2, *Wages in Sweden 1860–1930*, P.S. King, London, 1933.
- von Malmberg, Boo, "En amerikansvensk krigare. Överste Oscar Malmberg." *Allsvensk samling* 1926:19.
- von Malmberg, Boo, "Släkten Malmberg", *Personhistorisk tidskrift*, Svenska autografsällskapet, Stockholm, 1898.
- Malmberg, Oscar, *Military History of Oscar Malmberg*, utan år och tryckort.

- Malmborg, Oscar, *Tjensteförteckning*, Nya världens tr., Chicago, 1871.
- McDonough, James Lee, *Shiloh – in Hell before Night*, The University of Tennessee Press, 7 uppl, Knoxville 1977.
- Mendoza, Alexander, "A Terrible Baptism by Fire: David Stuart's Defence of the Union Left" i Woodworth, Steven E., *The Shiloh Campaign*, Carbondale, Southern Illinois University Press, 2009.
- Montelius, Esther, *Adolfsfors*, Stockholm 1920.
- Nourse, H. S., "From Young's Point to Atlanta", i *The story of the Fifty-fifth regiment Illinois volunteer infantry in the civil war, 1861–1865. By a committee of the regiment*, Clinton, Mass. 1887.
- Olsson, Nils William, 'Swedish enlistments in the U.S. Army before 1851', *The Swedish Pioneer Historical Quarterly* 1, 1951:4.
- Reed, David W., *The battle of Shiloh and the organizations engaged*, Shiloh National Military Park Commission, Washington 1909.
- Robertson, John, "Re-Enlistment Patterns of Civil War Soldiers", *Journal of Interdisciplinary History*, vol 32, No 1, 2001.
- Runeby, Nils, *Den nya världen och den gamla: Amerikabild och emigrationsuppfattning i Sverige 1820–1860*, Svenska bokförlaget, Stockholm, 1969.
- Rystad, Göran, *Den bittra fejden: nordamerikanska inbördeskriget 1861–1865*, [Ny, omarb. och utvidgad utg.], Historiska media, Lund, 2000.
- Sherman, W. T., *William Tecumseh Sherman, Memoirs*, Penguin Classics, New York 2000.
- Smith, Timothy B., *This great battlefield of Shiloh: history, memory, and the establishment of a Civil War national military park*, Knoxville, University of Tennessee Press, 2004.
- Stomberg, A. A., "Letters of an early emigrant agent in the Scandinavian countries", *Swedish–American Historical Bulletin* vol III, No. 2, June 1930.
- The story of the Fifty-fifth regiment Illinois volunteer infantry in the civil war, 1861–1865. By a committee of the regiment*, Clinton, Mass. 1887.
- Svenskt Biografiskt Lexikon under redaktion av Birgitta Lager Kromnow*, band 24, Stockholm 1982–1984.

- Söderberg, Nils Vilhelm, *Gotländskt försvar*, Gotlands militärfören., Visby, 1961.
- The story of the Fifty-fifth regiment Illinois volunteer infantry in the civil war, 1861–1865. By a committee of the regiment*, Clinton, Mass. 1887.
- Thompson, Illene D. och Thompson, Wilbur E., *The Seventeenth Alabama Infantry: a regimental history and roster*, Bowie, Md. Heritage Books 2001.
- Tubbs, William, B., 'A Bibliography of Illinois Civil War Regimental Sources in the Illinois State Historical Library. Part I, Published and Printed Sources', *Illinois Historical Journal* Vol. 87 (Autumn) 1994.
- The Value of a Dollar: Prices and Incomes in the United States, 1860–2009*. Scott Derks. 4th ed. Millerton, New York: Grey House Publishing, 2009.
- Williams, T. Harry, P.G.T. Beauregard: *Napoleon in gray*, Baton Rouge, 1955.
- Unonius, Gustaf, *Minnen från en sjuttonårig vistelse i Nordvestra Amerika*. Förra delen, Uppsala 1861, sednare delen, Uppsala 1862.
- Vicksburg Expedition Guide. A comprehensive Guide to the Siege of Vicksburg*, Travelbrains, 2004.
- Åberg, Alf, *Svenskarna under stjärnbaneret: insatser under nordamerikanska inbördeskriget 1861–1865*, Natur och kultur, Stockholm, 1994.